

^KÜRD

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır
Heydər Əliyev

DİPLOMAT

№ 06 (614) Aprel, Nisan, sal. il 2025
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

İctimai-siyasi qəzet
Rojnama civakî û sîyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Hêjaye:

Konferansa rojavayê kurdistanê pîroz be

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev
ATƏT-in Baş katibini qəbul edib

Səh. 3

Nurlu ömrün salnaməsi

Səh. 2

Serok Barzanî şehîdên Qeladiz û
Zanîngeha Silêmaniyê bi bîr anî

Vətən başın
sağ olsun!

Səh. 4-5

Aprel şəhidləri heç zaman unudulmayacaq

Səh. 31

Serokwezîr Mesrûr Barzanî pêşwaziya
Cîgirê Wezîrê Derve yê Tirkîyeyê dike

Səh. 39

Nêçîrvan Barzanî: Li Kurdistanê
pirrengiya olî û çandî qet nebûye bargiranî

Prezident İlham Əliyev Avropa İttifaqının ali nümayəndəsi,
Avropa Komissiyasının vitse-prezidenti Kaya Kallası qəbul edib

Səh. 2

Gavek berbi Zimanê Kurdî
KURD dilinê doğru bir addım

Səh. 16

Soyqırım yalanını təsdiq edən erməni və ruslar

Səh. 10-11

Qubadlı rayonu haqqında

Səh. 25

İtirdiyimiz tarixi yurdlar: Zəngəzur

Səh. 15

Zilan dərəsinin qanlı faciəsi

Səh. 26

Səh. 6-8

Qədim Kürd Xalqı dövlətləri və dövrləri!

Səh. 14

Serokê Kurdistanê
Xalid Begê Cibrî

Səh. 27

NƏ DEYİM

Səh. 36

HSDyê li ser civînên Mezlûm
Ebdî yên li Hewlêrê daxuyanî da

Prezident İlham Əliyev ATƏT-in Baş katibini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 25-də ATƏT-in Baş katibi Feridun Sinirlioğlunu qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı Feridun Sinirlioğlunu ATƏT-in Baş katibi vəzifəsinə təyin olunması münasibətilə təbrik etdi.

Feridun Sinirlioğlu təbrikə görə təşəkkürünü bildirdi. Qonaq Cənubi Qafqaz bölgəsinin ATƏT-in gündəliyində duran mühüm regionlardan biri olduğunu vurğuladı.

ATƏT-in Baş katibi Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh müqaviləsinin mətninin razılaşdırılması ilə bağlı əldə olunmuş nəticələrə görə təbriklərini çatdıraraq, iki ölkənin münasibətlərinin normallaşdırılması istiqamətində müzakirələrin aparıldığını qeyd etdi.

Qonaq ATƏT-in Azərbaycanla həyata

keçirdiyi əməkdaşlıq layihələrinə toxundu.

Dövlətimizin başçısı keçmiş Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həllində tam iflasa uğramış ATƏT-in Minsk qrupunun və onunla əlaqədar olan bütün təsisatların ləğv edilməsinin vaxtının artıq çoxdan çatdığını deyərək, Ermənistan tərəfindən də bu xüsusda addımların atılmalı olduğunu bir daha qeyd etdi. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və suverenliyini hərbi və siyasi yollarla tam təmin etdiyini, bununla da ölkəmiz tərəfindən Helsinki Yekun Aktının, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin Cənubi Qafqazda təsbit edilməsinin təmin olunduğunu dedi.

Görüşdə Azərbaycan ilə ATƏT arasında müxtəlif sahələrdə əməkdaşlıq məsələlərinə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Prezident İlham Əliyev Avropa İttifaqının ali nümayəndəsi, Avropa Komissiyasının vitse-prezidenti Kaya Kallası qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 25-də Avropa İttifaqının xarici işlər və təhlükəsizlik siyasəti üzrə ali nümayəndəsi, Avropa Komissiyasının vitse-prezidenti Kaya Kallası qəbul edib.

Kaya Kallas Avropa İttifaqının Azərbaycanla əlaqələri yüksək dəyərləndirdiyini və bu münasibətləri daha da inkişaf etdirməkdə maraqlı olduğunu qeyd etdi. Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında enerji sahəsində çox uğurlu və səmərəli əməkdaşlığın olduğunu vurğulayan qonaq ölkəmizin Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında etibarlı tərəfdaş rolunda çıxış etdiyini dedi. O, nəqliyyat bağlantıları mövzusunda toxunaraq, bu xüsusda da çox mühüm regional bir dövlət olan və vacib geosiyasi məkanda yerləşən Azərbaycanın rolunun əhəmiyyətini vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın Avropa İttifaqının etibarlı tərəfdaşı olduğunu dedi, Cənub Qaz Dəhlizinin 4 ildir fəaliyyət göstərərək Avropanın qaz təchizatında oynadığı əhəmiyyətli rola toxundu.

Dövlətimizin başçısı vurğuladı ki, Azərbaycan artıq Avropanın 10 ölkəsini, o cümlədən Avropa İttifaqının 8 üzvünü qazla təchiz edir. Prezident İlham Əliyev qeyd etdi ki, Azərbaycan qaz təchizatının coğrafi əhatəsinə görə Avropa məkanını qazla təmin edən ilk ölkələrdən biridir.

Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında uğurlu və səmərəli dialoqun mövcud olduğunu deyən dövlətimizin başçısı bərpaulunan enerji sahəsində də əməkdaşlıq üçün böyük imkanların olduğunu bildirdi. Prezident İlham Əliyev bu xüsusda qeyd etdi ki, ölkəmiz Xəzərin Azərbaycan sektorunda zəngin külək enerji resurslarına malikdir. Dövlətimizin başçısı vurğuladı ki, eyni zamanda, Azərbaycan Mərkəzi Asiya ölkələri ilə bərpaulunan Trans-Xəzər enerji dəhlizinin inkişaf etdirilməsində və Qara dəniz istiqamətində Gürcüstan, Rumıniya, Macarıstan, son dövrlərdə isə Bolqarıstanın da qoşulduğu layihələrin reallaşdırılmasında mühüm rol oynayır.

Azərbaycan Prezidenti bildirdi ki, ölkəmizlə Avropa İttifaqı arasında qazla yanaşı, nəqliyyat sahəsində də əməkdaşlıq üçün geniş imkanlar var.

Söhbət zamanı, həmçinin Cənubi Qafqaz regionunda davamlı sabitliyin təmin olunmasına dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Dövlətimizin başçısı Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması istiqamətində ikitərəfli əsasda addımların atıldığını və müzakirələrin aparıldığını qeyd etdi.

Görüşdə qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlərə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

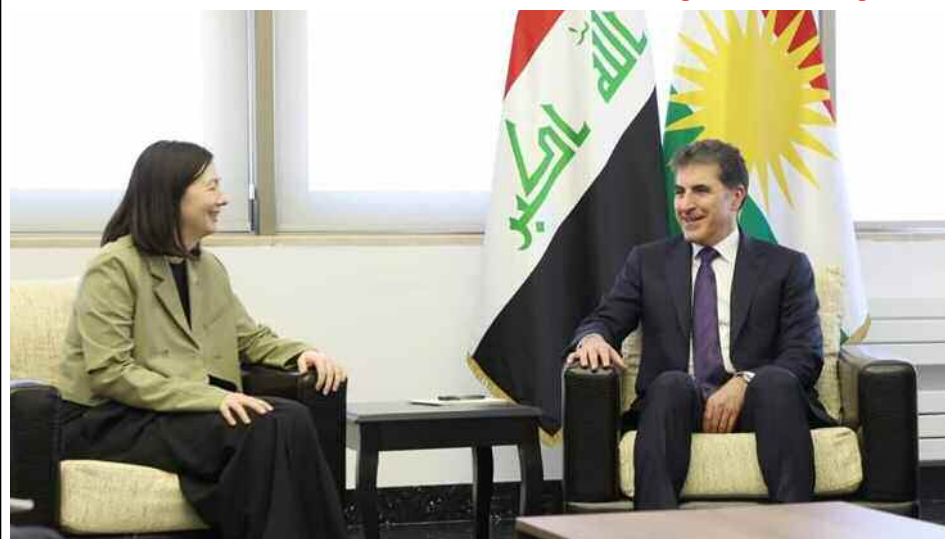
Serok Barzanî şehîdên Qeladiz û Zanîngeha Silêmaniyê bi bîr anî

Serok Mesûd Barzanî di 51emîn salvegera bombebarankirina Qeladizê û Zanîngeha Silêmaniyê de, bi peyamekê li ser hesabê xwe yê tora civakî "X, şehîd û qurbaniyên van kare-

satan bi rêzdarî bi bîr anî. Wî diyar kir ku ev bûyera trajîk nîşaneyekê din a kir-yarên hovane yê rejîma berê ya Iraqê ye û tekez kir ku ev tawaneke eşkere ye li dijî sivîlan, ku qet nayê jibîrkirin.

Nêçîrvan Barzanî û Victoria Taylor civiyan

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî li Silêmaniyê bi Cîgira Alîkarê Wezîrê Karên Derve yê Amerîkayê Victoria Taylorê re civiya.

Serokatiya Herêma Kurdistanê li ser civînê daxuyaniyek belav kir.

Di daxuyaniyê de hat ragihandin ku di civînê de pêwendiyên Amerîkayê yê bi Îraq û Herêma Kurdistanê re hatin gotûbêjkin.

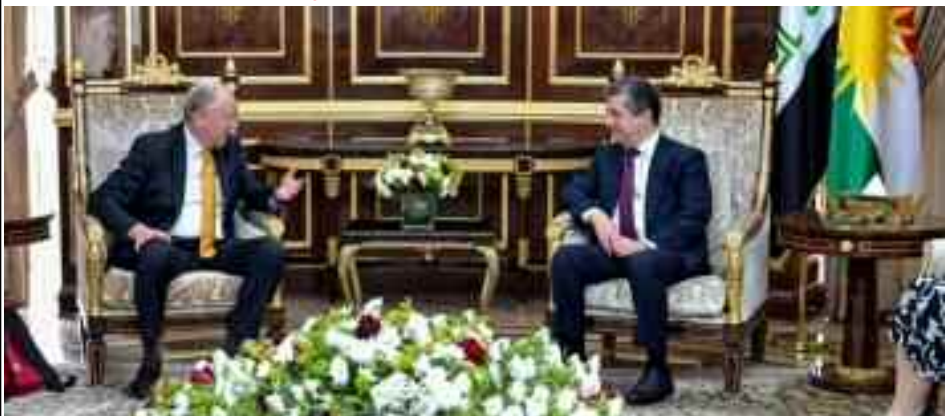
Her wiha Nêçîrvan Barzanî û Victoria Taylor li ser pêwendiyên Hewlêr –

Bexdayê û çareserkirina pîrsgirêkên ku hîn berdeham dikin jî axivîne.

Li gorî daxuyaniyê, mijareke din a hevdişinê de, her du aliyan behsa rewşa herêmê û bandorên wê ên li ser Îraq û Kurdistanê kiriye di vê derbarê de wan tekezî li girîngiya parastina ewlehî û aramiya herêmê kir.

Serokatiya Herêma Kurdistanê ragihand ku Barzanî û Taylor li çend mijarên din ên girîng ên hevbeş jî axivîne.

Serokê Hikûmetê û Dozgerê Giştî yê Holandayî behsa dîroka tewanên jenosîda li Kurdistan û Iraqê kirin

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê pêşwazî li Dozgerê Giştî yê Tekoşîna Dijî Teror û Tundrewiyê û Tewanên Navnetewî yê Holandayî kir û di hevdişinê de behsa dîroka tewanên jenosîda li Kurdistan û Iraqê hate kirin.

Îro 24.04.2025ê Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî pêşwazî li Dozgerê Giştî yê Holandayî, yê Tekoşîna dijî Teror û Tundrewî û Tewanên Navnetewî Simon Minsk kir. Serokê Hikûmetê spasiya Simon Minsk kir ku bi salane kar li ser dosyayên

jenosîd û terore kiriye, ji wan jî bikaranîna çekên kîmyayî yê ji aliye rejîma berê ya Iraqê hat bikaranîn û herwaha kar li ser kirina dosyaya tewanên terorîstên DAIŞê ya li hember Êzidiyan.

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê herwaha kar û hewldanên ji bo bidestaniya edaletê ji bo qurbaniyên wan tewanên jî bilind nixand. Di beşekî din a hevdişinê de behsa dîroka tewanên jenosîda li Kurdistan û Iraqê û pêwistiya gehandina ceza ya tewanbaran û bidestaniya edaletê hat gotûbêj kirin.

Nurlu ömrün salnaməsi

Aprelin 28-də görkəmli oftalmoloq Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 102-ci ildönümü qeyd edildi. Gözəl ana, vəfalı ömür-gün yoldaşı, dünya tibb elminə əvəzsiz töhfələr vermiş böyük oftalmoloq alim... Bütün bunlar anadan olmasının 102-ci ildönümünü qeyd etdiyimiz Zərifə xanım Əliyevanın portretinin xarakterik cizgiləridir. Müasirlərinin dediyi kimi, Zərifə xanım Əliyeva elə insan idi ki, bir dəfə ünsiyyətdə olanlar onu ömrü boyu unuda bilmirdilər. Bu böyük şəxsiyyət elə ilk andan onunla ünsiyyətdə olanların yaddaşında yüksək vətəndaşlıq, humanizm və ürək saflığının mücəssəməsi kimi əbədi qalırdı. Onun insanlara məhəbbəti qeyri-adi dərəcədə hüdudsuz idi. Zərifə xanım sevib seçdiyi, ömrünü həsr etdiyi sənəti ilə bu istedadını tam gerçəkləşdirə bilirdi. Aprelin 28-də XX əsrdə Azərbaycan tibb elminin görkəmli simalarından biri - Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 102-cü ildönümü tamam olur. Zərifə xanım 1923-cü il aprelin 28-də qədim Naxçıvanın Şahtaxtı kəndində görkəmli ictimai və dövlət xadimi, xalqımızın böyük oğlu Əziz

Əliyevin ailəsində dünyaya göz açıb. Atasının ömür yolu onun üçün əsl həyat məktəbinə çevrilib. Zərifə xanım Əliyeva müasir, müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, bütün mənalı ömrünü Vətənin və xalqının tərəqqisinə həsr etmiş dahi şəxsiyyətin - ümummilli lider Heydər Əliyevin vəfalı ömür-gün yoldaşı, sədaqətli dostu və etibarlı silahdaşı olub. Vaxtilə Əziz Əliyevin ailəsində görübgötürdüləri yaxşı bir təcrübə kimi ölkənin birinci şəxsinin xanımı olduğu zamanlarda köməyinə çatıb. O, Ulu Öndərimizə mənəvi dayaq, arxa olub. Akademik Zərifə Əliyevanın alim kimi qazandığı böyük uğurlar Azərbaycan tibb elminin tarixində ayrıca bir mərhələ təşkil edir. Onun elmi fəaliyyəti çox zəngin və əhatəli olub. oftalmologiyanın aktual mövzularına həsr edilmiş çoxprofilli tədqiqatlar aparıb, dəyərli elmi-tədqiqat işləri yazıb. Göz xəstəliklərinin müalicə və profilaktika tədbirlərinin işlənilməsi ilə məşğul olan Zərifə xanım özünün tədqiqat işlərini traxomanın müalicəsi ilə bağlı məsələlərə, habelə traxomanın və onun ağır nəticələrinin müalicəsi zamanı o dövrdə yeni

olan antibiotiklərin imkanlarından səmərəli istifadə etməyin öyrənilməsinə həsr edib. Bu tədqiqatların nəticələri Zərifə xanım Əliyevanın 1960-cı ildə "Sintomisin terapiya metodlarının başqa birləşmələri traxomanın müalicəsi" mövzusunda müvəffəqiyyətlə müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyasının əsasını təşkil edib. 1968-ci ildən başlayaraq Zərifə xanım Əliyeva professional oftalmologiyanın problemləri ilə ciddi məşğul olub. Bu sahənin əhatə dairəsinin çox geniş olmasına baxmayaraq, gözün peşə xəstəlikləri probleminə dərin və çoxsahəli marağını Zərifə xanım Əliyeva bütün həyatı boyu itirməyib. Alim dünyada ilk dəfə olaraq peşə patologiyasını araşdıraraq elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradıb və praktiki olaraq elm aləmində yeni bir istiqamətin - peşə oftalmologiyasının əsasını qoyub. Apardığı tədqiqatların gedişində "Göz yaşının axmasının fiziologiyası", "Gözün və görmə sinir yolunun yaşla əlaqədar dəyişiklikləri", "Gözün hidrodinamik sisteminin anatomik fizioloji təbiəti" və s. kimi onlarla elmi məqalələr və monoqrafiyalar çap etdirib. Uzunmüddətli

müşahidələrin və tədqiqatların nəticələri görkəmli həkimin "Azərbaycanın kimya sənayesinin bəzi müəssisələrinin işçilərinin görmə üzvünün vəziyyəti" mövzusunda doktorluq dissertasiyasının əsasını təşkil edib. 1976-cı ildə Q.Helmqolts adına Moskva Göz Xəstəlikləri İnstitutunda həmin dissertasiyanın müdafiəsi zamanı Sovet İttifaqının aparıcı alimləri Zərifə xanımın elmi əsərlərini çox yüksək qiymətləndiriblər. Zərifə xanım Əliyevaya 1977-ci ildə tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi verilib. Görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində apardığı elmi tədqiqat işlərinin uğurlu nəticələrinə görə akademik Zərifə

Əliyeva keçmiş SSRİ-nin oftalmologiya sahəsində ən mötəbər mükafat olan SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülüb. Keçmiş SSRİ-də bu mükafatı alan ilk qadın alim kimi onun adı oftalmologiya elminin tarixinə düşüb. Görkəmli alim az yaşadı. O, istedadı və həyat enerjisi ilə gələcəkdə çox işlər görə bilərdi. Ömrünün sonuncu anına kimi həyatla, gələcək planlarla yaşayırdı. Zərifə xanım Əliyeva 1985-ci il aprelin 15-də Moskvada vəfat edib. Zərifə xanımın parlaq xatirəsi daim anılacaq, xalqımızın qəlbində əbədi yaşayacaq.

AMEA-da akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 102-ci ildönümünə həsr edilmiş konfrans keçirilib

Aprelin 25-də AMEA Rəyasət Heyətinin və akademiyanın Qadınlar Şurasının birgə təşkilatçılığı ilə görkəmli oftalmoloq-alim, ictimai-siyasi xadim, akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 102-ci ildönümünə və "Konstitusiya və Suverenlik İli"nə həsr edilmiş "Böyük ana-alim-qadın" mövzusunda konfrans keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, akademiyanın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında baş tutan tədbiri AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli açaraq görkəmli oftalmoloq-alim Zərifə Əliyevanın zəngin elmi irsindən və fəaliyyətinin müxtəlif dövrlərindən bəhs edib. O, oftalmologiya elminə böyük töhfələr vermiş akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 102-ci ildönümü ilə əlaqədar AMEA-nın elmi müəssisə və təşkilatlarında silsilə tədbirlərin təşkil olunduğunu bildirib.

Akademik İsa Həbibbəyli Prezident

İlham Əliyevin "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 80 illiyinin qeyd edilməsi haqqında" Sərəncamını xatırladaraq, onun icrasından irəli gələn vəzifələrin sırasında AMEA-da görkəmli alimlərin yubileylərinin qeyd edilməsi, yeni nəşrlərin hazırlanması kimi məsələlərin yer aldığını diqqətə çatdırıb. Bu mənada bugünkü konfransın akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsinə hörmət və ehtiramı ifadə etməklə yanaşı, həm də AMEA-nın 80 illiyi çərçivəsində keçirilən əhəmiyyətli tədbir kimi böyük önəm daşdığını bildirib.

AMEA rəhbəri vurğulayıb ki, Zərifə xanım Əliyevanın çoxcəhətli tibbi fəaliyyəti və elmi irsi təkcə öz dövrü üçün deyil, bu gün üçün də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Tədbirdə çıxış edən AMEA-nın vitse-prezidenti, Elm və Təhsil Nazirliyi Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunun baş direktoru akademik İradə Hüseynova vurğulayıb ki, Zərifə xanım Əliyeva elmi və ictimai fəaliyyətini ailə həyatı ilə mükəmməl şəkildə uyğunlaşdırmağı bacarıb.

"Bir çox mükafatlara və fəxri adlara layiq görülmüş Zərifə xanım Əliyeva xalqın sonsuz sevgisini qazanmış, xatirələrdə silinməz izlər buraxmışdır", - deyən akademik İradə Hüseynova görkəmli alimin həmmüəllifi olduğu "Oftalmologiyanın aktual problemləri" adlı kitabın AMEA-nın 80 illiyi çərçivəsində "Elm" nəşriyyatında ingilis dilində nəşr olunduğunu diqqətə

çatdırıb. Bildirib ki, kitabın ingilis dilində çap olunması oftalmoloq-alimin şəxsiyyətinin və yaradıcılığının dünyada tanınması və təbliği baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Qeyd edib ki, nəşrə AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli geniş "Ön söz" yazıb.

AMEA-nın vitse-prezidenti vəzifəsini icra edən akademik Gövhər Baxşəliyeva, AMEA Qadınlar Şurasının sədri professor Rəna Mirzəzadə çıxış ediblər. Çıxışlarda qeyd olunub ki, insanların gözlərinə nur bəxş etmiş akademik Zərifə Əliyeva elmi fəaliyyəti, həyat yoldaşı və analıq missiyası ilə hər bir Azərbaycan qadınına nümunədir.

Daha sonra oftalmoloq-alim Zərifə Əliyevanın həyat və fəaliyyətinə həsr olunan film nümayiş etdirilib.

Konfransda Milli Məclisin deputatı,

filologiya elmləri doktoru dosent Elnarə Akimova "Zərifə Əliyeva – alimlik və insanlıq statusu", Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının direktoru professor Afət Abbasova "Gözlərə nur bəxş edən insan", Milli Oftalmologiya Mərkəzinin direktor müavini dosent Hicran Namazova "Zərifə Əliyevanın elmi irsi bu gün də aktualdır", YAP Veteranlar Şurasının üzvü, AMEA Qadınlar Şurasının İdarə Heyətinin üzvü Zərifə Quliyeva "Zərifə xanım xatirələrdə" və Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun elmi işçisi Vüsəla Gülməliyeva "Zərifə xanımın həyatı gənc nəsil üçün nümunədir" mövzusunda məruzələrlə çıxış ediblər.

Sonda Zərifə Əliyevanın həmmüəllifi olduğu "Oftalmologiyanın aktual problemləri" kitabının ingilis dilində nəşrinin təqdimatı olub.

Aprel şəhidlərimiz heç zaman unudulmayacaq

Aprel hadisələrindən doqquz il ötməsinə baxmayaraq, şəhidlərimiz hər zaman xalqımız tərəfindən anılır, hörmətlə yad edilir və mütləq məzarları ziyarət edilir

Xalqımızın xilaskarı, Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev, Vətənimizin çətin günündə, Xalqın istəyi ilə, bir güllə atmadan hakimiyyətə gəldi, qardaş qırğınına son qoydu və bir tarixi kəlamı ilə: "Hər bir xalqın milli mənsəbiyyəti onun qürur mənbəyidir" ifadəsi Azərbaycanda yaşayan bütün millətləri, türkünü, kürdünü, rusunu, talışını, tatını, ləzgisini, avarını, lahıcını, bir yumuruq kimi birləşdirərək düşməne qarşı birgə mübarizə aparmağa səbəb oldu, Vətənimiz Azərbaycanı dünya xəritəsindən silinməkdən xilas etdi və öndə gedən ölkələr sırasına çıxartdı. Xalqımız bu gün, Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev cənablarının uzaq görün siyasətini uğurla davam etdirən hörmətli Prezidentimiz Ali Baş Komandan İlham Əliyev cənabları ətrafında sıx birləşərək, düşməne qarşı əzmlə mübarizə aparırlar. Qoy hamı bilsin, heç bir məkirli niyyətdə olan xarici qüvvələr xalqlarımızın birliyini, əzmini sındıra bilməz. Çünki onun İlham Heydər oğlu Əliyev cənabları kimin Ali Baş Komandanı var.

Şəhid Xəliq Həsən oğlu Əzizadə, iyirmi yeddi avqust 1996-cı ildə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının, Şərur rayonunun, Aşağı Yaycı kəndində ziyalı kürd ailəsində həyata göz açmışdı. 2003-cü ildə Bakı şəhəri Xətai rayonunun 116 sayılı tam orta məktəbinin birinci sinifinə daxil olmuş, 2014-cü ildə həmin məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. 2015-ci ilin oktyabr ayında, Xətai Rayon Hərbi Komissarlığından həqiqi hərbi xidmətə çağırılmışdır. Öz istəyinə görə, Xalqımızın yaralı və qürur yeri olan, Qarabağda düşmənlə sərhəd olan ön cəbhədə xidmət etməyi xahiş etmişdir. Hərbi xidmətdə qulluq etdiyi zaman, rəhbərliyin və yoldaşlarının etimadını qazanaraq böyük hörmətə sahib olan, Xəliq Həsən oğlu Əzizadə, rəhbərliyin diqqətini çəkir və nümunəvi xidmətinə görə, dəfələrlə komandiri tərəfindən dəyərləndirilmiş və mükafatlandırılmışdır.

Bildiyimiz kimi mənfur daşnaq ünsürləri, Azərbaycanımızın Cənnət məkanı olan Qarabağa və Dağlıq Qarabağa göz dikərək ərazilərimizin iyirmi faizini işğal etmişdir. Öz işğalçı siyasətindən gözü doymayan mənfur daşnaq ünsürləri, aprelin 2-də atəşkəsi pozaraq sərhəddə boyu mövqeylərimizi minə atanlardan və raketlərdən atəşə tutsalar da, igid əsgərlərimiz vaxtında düşmənin cavabını verərək, ermənilərin əlində olan bir neçə kəndi və bir sıra strateji yüksəklikləri azad edərək düşməni geri oturtdu.

Müharibə itgisiz olmur, Vətənimizin onlarla igid övladları bu şərəfli yolda, Vətənimizin müdafiəsində həyatlarını Vətənimiz Azərbaycan uğrunda qurban verərək Şəhidlik zirvəsinə ucaldılar.

Xəliq Həsən oğlu Əzizadə, Cəbhənin Tərtər-Goranboy istiqamətində aprelin 4-dən 5-nə keçən gecə erməni hərbi birləşmələrinin təxribatının qarşısını alarkən canını düşünmədən Vətən uğrunda qurban verərək Şəhidlik zirvəsinə ucaldı.

Cənab Prezidentimiz, Ali Baş Komandan, İlham Heydər oğlu Əliyev başda olmaqla, Dövlətimiz, Xalqımız bütün Şəhidlərimizə və ailələrinə böyük diqqət və qayğı göstərərək onların yas mərasimində iştirak edir və Şəhidlərimizin ailələrinin yanında olurlar.

Şəhid Xəliq Həsən oğlu Əzizadənin yas mərasimində biz bunun canlı şahidi olduq. Xətai Rayon İcra Hakimiyyətinin, Sabunçu Rayon İcra Hakimiyyətinin rəhbərlikləri, hökumət nümayəndələri, möhtəşəm Xalqımız, Şəhidimizi o qədər izdihamla, hörmətlə son mənzilə yola saldılar ki, bunu sözlə ifadə etmək mümkün deyil.

Xəliq Azərbaycan bayraqları ilə, güllə-çiçəklə, maşın karvanı ilə, Şəhid Xəliq Həsən oğlu Əzizadənin yaşadığı Xətai rayonunun Əhmədli qəsəbəsinə ünvanından başlayaraq, Kürdəxanı məzarlığına qədər, insan selindən tərpənmək olmurdu. Xəliq hər yerdə Azərbaycan bayraqları ilə Şəhid karvanını hörmətlə qarşılayır və Şəhid karvanına qoşulurdular. Şəhid karvanı Kürdəxanı məzarlığına çatanda məzarlıqda daha böyük izdihamın olduğunu şahidi olduq. Həqiqətən Xalqımız öz şəhidinə böyük sevgi, hörmət və məhəbbət göstərdi. Çox yüksək səviyyədə, hörmətlə, izzətlə

Cənab namazı qılınıqdan sonra Şəhidin tabutu üzərindəki üçrəngli dövlət bayrağımız əbədi xatirə olaraq, mərhumun atası Həsən müəllimə təqdim edildi.

Şəhidimiz, Sabunçu rayonunun Kürdəxanı qəsəbəsinə qəbiristanlıqda Azərbaycanın dövlət himninin sədaları altında dəfn olundu. Bəli, torpaq uğrunda ölənlər Vətəndir. Vətən uğrunda Şəhid olan varsa o, Vətən basılmaz! Allaha təala bütün Şəhidlərimizə rəhmət eləsin, məzarları nurla dolsun. Amin!

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

Aprel şəhidlərimiz heç zaman unudulmayacaq

Aprel hadisələrindən doqquz il ötməsinə baxmayaraq, şəhidlərimiz hər zaman xalqımız tərəfindən anılır, hörmətlə yad edilir və mütəmadi məzarları ziyarət edilir

Aprelin 6-da cəbhədə erməni təxribatının qarşısını alarkən qəhrəmancasına şəhid olan Laçın rayonunun Qarakeçdi kənd sakini, 1996-cı il təvəllüdlü Məmmədov Ülvin Cəmaləddin oğlu aprelin 7-də dəfn olunub. Şəhid ailə üzvlərinin müvəqqəti məskunlaşdığı Ağcabədi rayonunun Taxtakörpü ərazisindəki Qarakeçdi obasında torpağa tapşırılıb. Onun dəfnində Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı səlahiyyətlərini müvəqqəti icra edən Aqil Nəzərlinin iştirakı ilə rayonun idarə, müəssisə və təşkilatları, kənd İcra nümayəndəlikləri, ziyalılar, ağsaqqallar, gənclər, məktəblilər və hərbiçilərdən ibarət 6000 nəfərdən çox rayon sakini, şəhidin qohumları, dostları iştirak ediblər.

Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı səlahiyyətlərini icra edən Aqil Nəzərli çıxış edərək bildirmişdir ki, ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən düşünülmüş və məntiqli siyasət nəticəsində torpaqlarımızı işğaldan azad edəcəyik, qaçqın və məcburi köçkünlər öz doğma yurd-yuvalarına qayıdacaq və cəzasız qalmış cinayətkarlar layiqli cavablarını alacaqdır. Sonda rayon rəhbəri erməni qatillərinin qurbanı olan bütün şəhidlərə Tanrıdan rəhmət diləmişdir.

İzdihamlı tədbirdə iştirak edən Müdafiə Nazirliyinin Mətbuat Xidmətinin katibi Abdulla Qurbani, Ağcabədi Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Şahin Məmmədov, Xocavənd Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Eyvaz Hüseynov, Millət vəkili Mahir Abbaszadə və Aqil Abbas çıxış edərək şəhidin yaxınlarına səbr diləmiş, Silahlı Qüvvələrimiz tərəfindən işğalda olan bütün torpaqlarımızın tezliklə işğaldan azad ediləcəyini bildirmişlər. Daha sonra şəhidin atası Cəmaləddin Məmmədov çıxış edərək övladı şəhid olduğundan qürur duyduğunu bildirmişdir.

Dəfn mərasimində "Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz" şüarı səsləndirilib, şəhid əsgər yaylın atəşləri altında son mənzilə yola salınıb.

Yekunda Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı səlahiyyətlərini icra edən Aqil Nəzərli, hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları, idarə müəssisə rəhbərləri, kənd icra nümayəndələri, ziyalılar və rayon ictimaiyyəti nümayəndələri şəhidin qəbri üzərinə tor çiçək dəstələri düzdülər.

Evin Cəmaləddin oğlu Məmmədov 1 yanvar 1996 cı ildə valideynləri məskunlaşan "Taxta körpü" ərazisindəki "Laçın obaları"nda dünyaya gəlmişdi. Torpaqlarımızın 20 faizini zəbt edib, Xocalı soyqırımını törədən mənfur düşməyə qarşı Ülvinə barışmaz mövqe yaranmışdı. Qarabağı, əzizlərinin doğulduğu Laçın torpaqlarını işğaldan azad edəndək döyüşməyi şərəfli borcu bilirdi. Yaşadığı şəraitin ağırlığı Ülvinin idmana olan həvəsinin qarşısını ala bilməmiş, sərbəs güləşdə yeniyetmələr arasında dəfələrlə ölkə birincisi olmuş və bir sıra fəxri fərmanlarla təltif edilmişdir. Laçın rayon Qarakeçdi kənd 1 nömrəli tam orta məktəbini bitirib hərbi xidmətə çağırılan Ülvin 2016 cı il aprelin 1-də həqiqi hərbi xidmətini başa vurmuşdur. Həmin gün komandir təxsis olunan əsgərləri sıraya düzüb azad olduqlarını bildirmiş və sonra soruşmuşdu; Müddətdən artıq xidmət etmək istəyən varsa bir addım önə çıxsın. Ülvin irəli çıxaraq demişdi: "Komandir, Qarabağa, Laçına qayıdana kimi sizinləyəm. Vətən uğrunda Şəhid olmaq arzusundayam". Elə həmin gün Tərtər, Talışdağa yola düşür. Ülvi sərras snayper nişancısı idi. 2016 cı il aprelin 5-də Tərtər, Talışdağ uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına Şəhid olmuşdu. Qarabağın işğaldan azad olunacağı gün və Laçında yaşamaq Ülvinə qismət olmasa da vətən uğrunda Şəhidlik zirvəsinə ucalaraq arzusuna qovuşdu. Böyük izdihamla Şəhidini son mənzilə yola salan minlərlə Laçınlı "Atəşgəşə son", "Rədd olsun erməni", "Qarabağa azadlıq" kimi şüarlar hayqıran Laçınlı gənclər torpaqlarımızın azadlığı uğrunda düşməni hər an məhv etməyə hazır olduğunu bəyan elədi. Ülvinin, eləcə də, bütün Şəhidlərimizin xatirəsi heç vaxt xalqımızın yaddaşından silinməyəcək.

*Şəhid varsa, torpaq da var, Vətən də,
Şəhidlərə ölüm yoxdur Vətəndə!
Vüsal Ziyadxanoğlu*

Qədim Kürd Xalqı Dövlətləri və dövrləri!

Azərbaycan ərazisində kürdlərin yaşaması barədə məlumatlar antik dövrə qədər uzanır. Kürdlərin həm indiki Azərbaycanda, həm də İranın şimalında Makedoniyalı İsgəndər dövründən bəri yaşadığı güman edilir. Azərbaycanlı tarixçi Qiyasəddin Qeybullayevə görə, Qafqaz Albaniyasında bir neçə kürd tayfası mövcud idi (Qeybullayev, 1991:171). Bu kürdlərin sayının Atropatena ilə müqayisədə çox az olduğu ehtimal edilir. Britaniyalı tarixçi Vladimir Minorskiyə görə, kürdlər Atropatena ərazisində avtoxton xalqlardan biridir. Atropatena yaşayan kürdlər barədə antik dövr tarixçiləri və coğrafiyaçıların əsərlərində məlumat verilir. Misal üçün, Strabon Atropatena yaşayan kürdləri “kirti” adlandırmışdı (Jwaideh, 2006:12).

Kürdlər bu regionda indi də azərbaycanlılardan sonra ən çox sayda olan xalq kimi mövcudluğunu davam etdirir.

Şəddadi və Rəvvadi Kürd dövlətləri

Rəvvadilər, Şəddadilər və Naxçıvan Şahlığı (11-12-ci əsrlər).

Güman edilir ki, kürdlərin cənubdan Arrana axını Ərəb xilafəti dövründə başlayıb. X-XII əsrlərdə Azərbaycanı idarə edən 2 kürd əsilli sülalə mövcud idi. Bu dövrdə Azərbaycanın şimalında Kür çayından Araz çayına qədər, Gəncədən və Dvinə qədər geniş ərazidə Şəddadilər dövləti qurulmuşdu (Aşurbəyli, 1983:62). Azərbaycanın cənubunda isə eyni dövrlərdə Rəvvadilər dövləti mövcud idi. Rəvvadilərin qurucuları tarixi qaynaqlarda kürd əsilli sülalə olaraq qalmışdır (Frye, 1975:236).

O dövrdə Şəddadilər dövləti Gəncə, Dvin və Ani əmirliklərinə bölünürdü. Artıq 10-cu əsrdə Şəddadilər dövlətini quran kürdlər Azərbaycanın şimal və Ermənistanın tamamını idarə edirdilər. 1054-cü ildə Azərbaycana girən səlcuq qoşunları Gəncəni ələ keçirərək bu dövləti özlərindən asılı vəziyyətə salırlar. Daha sonra 1066-cı ildə Şirvana yönələn Səlcuq ordusunun burada köçəri kürd tayfalarını qarət etdikləri tarixi qaynaqlarda qeyd edilib (Aşurbəyli, 1983:94).

Şəddadilər dövləti (Gəncə qolu nəzərdə tutulur) Səlcuq imperiyası tərəfindən isə 1075-ci ildə ləğv edilir (Boyle, 1968:34).

Orta əsrlərdə kürdlər

Şəddadilərin Gəncə qolu süquta uğradılsa da bu şəhərdə əhalinin bir hissəsi kürd olaraq qaldı. Gəncə şəhərində doğulan orta əsrlər dövrünün şərqdəki ən görkəmli şairi Nizami Gəncəvinin anasının kürd olması bu iddianı qüvvətləndirir (Əliyev, 1981:268). Azərbaycanda təkcə Gəncə deyil, eyni zamanda Dağlıq Şirvan və Arran regionunda kürdlərin yaşadığı məntəqələr mövcud idi. Abbasilər dövrünün məşhur coğrafiyaçısı və tarixçisi Yaqut əl-Həməvi öz əsərində Azərbaycanda Balasacan (indiki Beyləqan) kürdlərinin yaşadığından bəhs edir. XII əsrdə Beyləqan şəhərinin xəzinədarı olan Məsud ibn Namdar da Beyləqanda kürdlərin yaşadığını qeyd edir. Müəllif qeyd edir ki, xüsusilə şəhərin yaxınlığında kürdlərin yaşadığı Alian, Asadan adlı kəndlər mövcuddur (Qeybullayev, 1991:89). Britaniyalı tarixçi Vladimir Minorski, Dağlıq Şirvanda “Kürdivan” toponiminin olmasını regionda kürd

yaşayış məntəqələrinin mövcudluğu ilə əlaqələndirirdi. Bu iddianı görkəmli azərbaycanlı tarixçi Sara Aşurbəyli də təsdiqləyir. Aşurbəyli, indiki İsmayilli rayonu ərazisinə daxil olan Kürdüvan və Kürdmaşı kəndlərinin, Kürdəmir şəhərinin, Abşeron rayonunda yerləşən Kürdəxanı kəndinin adının məhz kürdlərin adı ilə bağlı olduğunu hesab edir (Aşurbəyli, 1983:16).

XIII əsrdə bütün bölgəni viran qoyan monqol işğalı sonrası İran ərazisindən gələn kürd tayfaları əhalisi faktiki məhv edilən Qarabağın cənub bölgələrinə köçdülər. Kürdlərin XIV-XV əsrlərdə Azərbaycan tarixində xüsusi rolu olub. Azərbaycan xalqının tamamilə formalaşdırın Səfəvilər sülaləsi də kürd kökenli idi (Jackson, Lockhart, 1986:620). Bu sülalə daha sonra regiona axın edən türkmən tayfaları nəticəsində türkləşdi və XVI əsrin əvvəllərində regionda güclü dövlətə çevrildi. Bu dövlətin qurulmasında türk tayfaları ilə birlikdə irandilli xalqlardan kürdlər və talışlar da iştirak etmişdi. Məsələn, Qızılbaş tayfaları arasında bir kürd tayfası (qeruq) var idi. XIX əsrdə Azərbaycanda bu tayfanın adında Göyçay və Cavad uyezdilərində bir neçə kəndin mövcud olduğu bilinir. XVIII əsrdə Şirvanda xanlıq dövründə əyalətlərdən biri də bu tayfanın adı ilə “Qerus” adlanırdı. 1831-ci ilə aid məlumatlara görə, Qerus əyaləti özündə hazırda Ağsu rayonunun Nuran və Zarqava, İsmayılının isə Sultut kəndlərinin ərazisini əhatə edirdi (Qeybullayev, 1986:101).

Kürdlərin Azərbaycana üçüncü axını isə XV-XVI əsrlərdə baş verir. Sovet etnoqrafı Qriqori Çursinin sözlərinə görə, kürdlərin keçmiş Kürdüstan uyezdinə ilk olaraq gəlişi 1589-cu ildə İran-Osmanlı müharibəsindən sonra baş verib (Çursin, 1925:2). Həmin müharibədə Osmanlı Səfəviyə qalib gəlmiş, Osmanlı ordusu ilə gələn kürdlər indiki Kəlbəcər, Laçın, Qubadlı və Zəngilan ərazilərinə yerləşmişdi. XVI əsrin sonlarında Şah Abbas şimaldakı türkmən tayfalarına qarşı dayaq olaraq minlərlə kürdü zorla İranın Osmanlı və Buxara xanlığı ilə sərhədlərinə köçürdü. Bu siyasəti 18-ci əsrdə Əfşarlar sülaləsinin qurucusu Nadir şah da davam etdirdi. Məhz bu sərhəd yaşayış məntəqələrinin qurulması İranın şimal-şərqində (indiki Azərbaycanın Araz çayı ilə sərhəd ərazilərində) və Atrək çayının şimalında, indiki Türkmənistanda kürd əhalisinin çoxalması ilə nəticələnmişdir (McDowall, 1996:491).

Çar Rusiyası dövründə kürdlər

Qafqaz dağlarında kürd süvarilər. 1915-ci il. Wikipedia.

XIX əsrdə kürdlərin Qafqaza köçünün dördüncü mərhələsi baş verdi.

XIX əsrin ikinci yarısında kürdlərin İran ərazisindən Sürməli, Şərur-Dərələyəz, Üçmüədzin, Aleksandropol, İrəvan, Naxçıvan, Yeni Bəyazid uyezdələrinə kütləvi axını başladı. Ayrı-ayrı kürd ailələri və tayfa qrupları 1804-1813 və 1826-1828-ci illərdəki iki Rusiya-İran müharibəsindən sonra Zaqafqaziyyəyə gəldi (Aristova, 1966:67). Bu kürd tayfa qruplarının əksəriyyəti İran hakimiyyətinin təzyiqi ilə Azərbaycana, qismən Ermənistan qaçan mühacirlərdən və daha yaxşı otlaq axtarışı ilə köç edən kənd sakinlərindən ibarət idi. Türk-

mənçay müqaviləsinin XIV maddəsinə əsasən İran sakinlərinə (millətindən asılı olmayaraq) ailələri ilə birgə İrandan Rusiyaya yerli hakimiyyət orqanlarının maneəsi olmadan sərbəst hərəkət etmək hüququ verilmişdi. Azərbaycana kürd tayfalarının intensiv köçü bununla əlaqələndirilir (Aristova, 1962:20-21).

Kürd əhalisinin əksəriyyəti XIX əsrin əvvəllərindən Sovet hakimiyyətinin qurulmasına qədər Zəngəzurun dağlıq və dağətəyi bölgələrinə köçü davam edir.

Yelizavetpol quberniyasının Zəngəzur uyezdinin şərqində kürdlərin daha sonra əhalinin mütləq əksəriyyətini təşkil etməsi bununla izah edilir. XIX əsrin ikinci yarısı – XX əsrin əvvəllərindən Azərbaycanda kürdlər Kürdüstan mahalında yerləşdi. Rusiya ilə Osmanlı arasındakı müharibələr (1804-1813, 1828-1829, 1853-1856, 1877-1878) və kürd üsyanları bölgədə təhlükəsizlik axtaran yezidi kürd əhalisinin də köçünü tətiklədi. Yezidi kürdlər özlərini xristianların arasında daha təhlükəsiz hiss etdikləri üçün köç dalgası sadəcə Ermənistanla məhdudlaşdı. Hazırda Ermənistanda qalan yeganə etnik azlıq olan yezidi kürdlərin nəsiləri bu köç zamanı bu regiona gəlmiş kürdlərdən törəmişdir (Aristova, 1962:24).

Rusiya vətəndaş müharibəsi dövründə kürdlər

1918-1920-ci illərdə bu regionda baş verən müharibələr Azərbaycandan olan bəzi müsəlman kürd qruplarının Ermənistan (əsasən Basarkeçər və Zəngibasar regionuna) köçməsi ilə nəticələnir. Ermənistanın bu bölgələrində müsəlman kürdlərin üstünlük təşkil etməsi bununla izah olunmaqdadır. Bu müharibələr eyni zamanda Zəngəzurun Ermənistanda olan hissəsindən və Naxçıvandan Azərbaycana köçünü tətikləmişdi.

Bu dövrdə Azərbaycan kürdləri ölkənin siyasi həyatında xeyli fəal iştirak edirdi. ADR dövründə Nazirlər Şurasının sədri Fətəli xan Xoyski, Hərbi nazir olan Xosrov bəy Sultanov, ADR-in 5-ci kabinetində Maarif və dini etiqad naziri olan Nurməmməd bəy Şahsuvarov, bolşeviklər tərəfində mübarizə aparan, Azərbaycan SSR zamanı Hərbi və dəniz işləri üzrə xalq komissarı olmuş Çingiz İldırım, Zəngəzurda daşnaklara qarşı mübarizə aparan “Qırmızı tabor”un komandiri Abbasqulu bəy Şadlinski kürd əsilli idi. Fətəli xan Xoyskinin soyu Xoy xanlığını idarə edən Dömbuli adındakı kürd tayfasına (Petruşevski, 1949:24), Xosrov Sultanov Laçının Kürdhacı kəndini formalaşdırın Qasımuşağı (Hacısamli) kürd tayfasına, Çingiz İldırım Qubadlının eyni adlı kürd tayfasına, Nurməmməd bəy Şahsuvarov Laçının Minkənd kəndini formalaşdırın kürd tayfalarından biri olan şahsuvarlı tayfasına, Abbasqulu bəy Şadlinski isə Şəddadilər dövlətini formalaşdırın, Azərbaycanda yaşayan ən qədim kürd tayfası olan şadlı tayfasına mənsub idi (Lerx, 1856:87).

Sovet hakimiyyəti zamanı kürdlər

Kürd soyu

Kürdlərin yığcam formada yaşadığı Zəngəzur regionu Azərbaycan və Ermənistan arasında mübahisəli region idi. 1921-ci ildə Zaqafqaziyyə Orqbuosu qərarı ilə Zəngəzur iki hissəyə bölündü və regionun şərq hissəsi (kürdlərin dominant olduğu ərazilər) Azərbaycan SSR-ə veril-

di.

1918-1920-ci illər arasında Zəngəzur və Qarabağda davam edən müharibə və etnik təmizlik regionda yaşayan azərbaycanlılarla birlikdə kürdlərə də ciddi mənfi təsirini göstərmişdi.

Bunun davamı olaraq 1922 və 1923-cü illərdə baş verən ardıcıl quraqlıq və dolu regionda iqtisadi fəlakət yaratdı. Bu dövrdə keçmiş Kürdüstan uyezdində əhalisinin 50% -dən çoxu aclıq çəkirdi (Aristova, 1990:77).

14 Noyabr 1921-ci ildə “Bakinskiy Raboçiy” qəzetinin verdiyi məlumata görə bu ərazidə 10 gündə 20 uşaq aclıqdan həyatını itirmişdi. Azərbaycan SSR hökuməti bu ərazinin iqtisadi və inzibati problemləri aradan qaldırması üçün ilk öncə regionda Kəlbəcər, Laçın, Qubadlı, Qaraqışlaq, Qoturlu və Muradxanlı rayonlarını birləşdirən Kürdistan bölgəsinə formalaşdırdı. Nəriman Nərimanov bölgədəki aclıqla bağlı təcili Leninə teleqram vurdu və yardım istədi. Volqada təxminən 5 milyona yaxın insanın aclıqdan əziyyət çəkməsinə baxmayaraq Lenin Nərimanovun istəyinə müsbət cavab verdi. Lenin 1921-ci il noyabrın 17-21 aralığında Nərimanova göndərdiyi teleqramda bunu qeyd edirdi: “Aclıqdan əziyyət çəkən Kürdüstana və Volqaya 40 milyon rubl yardım Qırmızı İnternasional bayrağı altında irəliləməyin ən yaxşı göstəricisidir.” (Akopov, 1975:22). Bu iqtisadi yardım regiondakı aclığı aradan qaldırdı.

16 iyul 1923-cü ildə Semyon Kirovun təklifi ilə Azərbaycan Kommunist Partiyası (Bolşeviklər) Mərkəzi Komitəsinin Rəyasət Heyəti kürdlərin kompakt yaşadıqları ərazilərdə Kürdüstan muxtariyyətinin yaradıldığını elan etdi. Bu muxtariyyət tarixi kitablarda “Qırmızı Kürdistan” olaraq qeyd edilir.

Kürdistan uyezdinin ümumi ərazisi 3312 kvadrat kilometrə çatırdı, əhalisi isə 44 min nəfərdən ibarət idi. Bu əhalinin 80,7 %-ini kürdlər, 19,3 %-ini isə Azərbaycan türkləri təşkil edirdi (Çursin, 1925:2). Sovet Kürdüstanı hökumətinin ilk sədri Hüsü Hacıyev seçildi. Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin katibi işləyən görkəmli yazıçı Tağı Şahbazi yeni regionun paytaxtı kimi Abdallar kəndini seçir. Ancaq mərkəz üçün yeni yer seçilərkən Tağı Şahbazi Abdallar adını bəyənmir və Laçın qayasının adını mərkəz kimi yeni yaranacaq şəhərə verir. Abdallar kəndi ilə Laçın qayasının altındakı düzənlik ərazidə yeni şəhərin əsası qoyulur. İlk küçə Laçın dağının ətəyində, Abdallar poçtunun yaxınlığındakı düzənlikdə salınır. Beləliklə, 1924-cü ildə Kürdüstan muxtariyyətinin paytaxtı kimi hazırkı Laçın şəhərinin bünövrəsi qoyulur (Əliyarlı, 2013:306).

1926-cı ildə Azərbaycanda keçirilən ilk rəsmi siyahıyaalınmaya görə, Kürdistan uyezdində 51,2 min insan yaşayırdı, bunların 73%-i kürdlər, 26%-i isə azərbaycanlılar idi. Kürdüstan uyezdinin yaradılması bəzi azərbaycanlıların (keçmiş kürdlərin) öz millətini yaşadığı ərazinin adı ilə kürd adlandırmasına səbəb oldu. 1926-cı il siyahıyaalınmasına görə Kürdüstan uyezdində 37,2 min kürd var idi, halbuki onlardan cəmi 3,1 min nəfər kürd dilini ana dili hesab edirdi (Qardanov, 1969:58).

(Davamı səh. 7-də)

Qədim Kürd Xalqı Dövlətləri və dövrləri!

(Əvvəli səh. 6-da)

Bu cür faktlar etnik assimilyasiya prosesində müəyyən rol oynayırdı. 1930-cu ildə aparılan bir araşdırma göstərdi ki, Laçın və Kəlbəcər rayonlarındakı bir sıra etnik kürd kəndlərin sakinlərinin ana dilləri artıq Azərbaycan dilidir. Halbuki bu kəndlərdə 40 yaşdan yuxarı kürdlər kürd dilində danışa bilirdilər. Azərbaycanda kürdlərin daha yığcam məskunlaşdığı yerlərdə tamamilə kürd dili qorunsada burada da kürd dilinə Azərbaycan dilinin təsiri hiss olunurdu. Azərbaycanın digər etnik azlıq olan regionları ilə müqayisədə bu regionda Azərbaycan dilini bilməyən kürd kəndi yox idi. Kürdlərin assimilyasiyasını tətikləyən bir digər amil də kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında tez-tez qarışıq nikahların baş verməsi idi. Bu və ya digər təbii amillər kürd dilinin regionda xeyli zəifləməsinə gətirib çıxardı.

Təbii amillərlə yanaşı kürd dili dövlət tərəfindən də sıxışdırılmağa başlandı. Leninin ölümündən sonra SSRİ Kommunist partiyası Baş katibi seçilən Stalinin zamanında inzibati anlamda hər respublikada etnik azlıqlara qarşı dövlət assimilyasiya siyasətinə başlandı. 1929-cu ildə yeni regionlaşma ilə əlaqədar olaraq kürd və qismən azərbaycanlı əhalisi olan Kürdüstan uyezdində üç müstəqil rayon yaradıldı: Laçın, Kəlbəcər və Qubadlı (Bukshpan, 1932:10). Azərbaycan kürdləri üçün Azərbaycan dilli məktəblərin yaradılması onların kürddən azərbaycan dilinə keçməsinə böyük rol oynadı.

30-cu illərdən başlayaraq, bir çox Qafqaz millətləri kimi kürdlər də Stalin tərəfindən həyata keçirilən bir sıra repressiya tədbirləri ilə üzləşməyə başladılar. 1937-ci ildə minlərlə kürd zorla Azərbaycandan Qazaxıstana, digər Orta Asiya respublikalarına və Sibirə deportasiya edildi. 1937-ci il deportasiyasında uşaq olan Nadir Nadirov bunu belə xatırlayır: “Bütün yetkin kişilər bir yerə toplanaraq qatarla aparıldı, onlardan heç biri ilə bağlı sonra məlumat əldə edə bilmədik. Kişilərin ardınca qadınlar və uşaqlar evlərini və mal-qaralarını tərk etməyə məcbur edildi. Bizi heyvanlar üçün istifadə edilən qatar vaqonunda naməlum istiqamətə aparırdılar. Heç kim niyə və hara aparıldığını bilmirdi. Sağ qalanların yaxınlarının yerini tapması bir neçə il çəkdi. Bir çox məskunlaşma yerlərində komendant saatında yaşayırdıq, şəhər və ya kəndləri icazəsiz tərk etmək 25 il həbs cəzası ilə nəticələnə bilirdi” (McDowall, 1996:492).

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin o vaxtkı 1-ci katibi olan Mircəfər Bağirov regionda yaşayan digər kürdləri qorxutmağa yönəlik belə bir açıqlama ilə yadda qalır: “Əgər Ermənistandakı və Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasındakı soydaşlarımız kimi repressiya olunmaq istəmirsinizsə, “kürd” sözünü daimi unutmalısınız.” (Aliyeva, 1993:97) Kürd əhalisi ilə aparılan bütün maarifləndirmə işləri azalmağa başladı, məktəblər bağlandı, qəzetlərin yayımı dayandırıldı. “Kürd” sözünün işlədilməsi dövrü mətbuatda qeyri-rəsmi senzuraya salınmışdı.

Şimali İranda bir kürd qadını. Foto Anton Sevryugin.

1933-cü ildə direktoru Müseyib Axundov olan Kürd Pedaqoji Texnikumu

Laçında açılsa da tezliklə bu texnikum ləğv dildi (Aristova, 1966:205-206). 1937-ci ildə əksər kürd kommunistlər, sovet və partiya işçiləri, ziyalıları həbs olundu. 1937-38-ci illərdə Azərbaycan və Ermənistandan olan kürdlər Orta Asiya respublikalarında və Qazaxıstanda məskunlaşmağa başladılar. Əgər Kürdüstan muxtariyyətinin quruluş illərində burada 48 min kürd yaşayırdısa, 1979-cu il siyahıyaalınmasına əsasən Azərbaycanda bir nəfər də kürd yox idi. Millət və millətçilik məsələləri üzrə rusiyalı ekspert Valeri Tişkov bunu belə şərh edirdi: “İttifaq respublikaları azlıqlara qarşı Moskvadan daha sərt davranırdı. Sovet İttifaqının parçalandığı ərzədə bu kimi milli məsələlərlə bağlı bütün diqqətlər Moskvaya yönəldi, ancaq Gürcüstan, Azərbaycan və Özbəkistan ən böyük assimilyasiya edən dövlətlər sırasında idi.” (De Waal, 2003 :133).

Laçın və Kəlbəcər kürdləri

Kürdüstan uyezdində ən çox kürd yaşayan iki region Laçın və Kəlbəcər idi. 19-cu əsrin ortalarında Kürdhacı və ya Qasımuşağı adlandırılan tayfa Laçında Ərikli, Qasımuşağı (indiki adı Kürdhacı), Ələkçi, Bozdağan, Piçənis, Nağdalı, Çorman (eyni adlı kənd Kəlbəcərdə də mövcuddur), Hacısamli və Şamkənd kəndlərini yaratdılar (Qeybullayev, 1986:102). Laçın rayonunun Karakeşiş kəndi isə İrəvan quberniyasının Şərur-Dərələyəz uyezdindən olan mühacirlər tərəfindən qurulmuşdu.

XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycana köç edən kürd tayfasından biri də Şahsuvarlılar idi. Onlar da keçmiş Kürdüstan uyezdində ərazisinə Şərur-Dərələyəz uyezdindən köçmüşdü. Bu tayfa Laçın rayonunun Minkənd kəndində yerləşdi. Şahsuvarovlardan bir qədər sonra Minkəndə daha bir neçə kürd ailəsi gəldi. Statistikaya görə, 1888-ci ildə kənddə 23 kürd və 47 erməni ailəsinə məxsus təsərrüfat mövcud idi. Laçın rayonunun digər kəndləri Bozlu, Ağcakənd, Mirik, Kamallının 19-cu əsrin sonlarında əhalisi tamamı kürdlərdən ibarət idi. 1960-larda artıq bu kəndlər azərbaycanlılarla kürdlərin ortaq kəndləri kimi xarakterizə edilirdi.

Azərbaycanın digər böyük kürd kəndlərindən biri də Kəlbəcər rayonunun Zəylik kəndidir. Bu kənddə yaşayan kürdlərin əcdadları 1826-1828-ci illərdəki ikinci Rusiya-İran müharibəsi zamanı Qacar hakimiyyətinin təzyiqi ilə Azərbaycana gəlmişdi (Aristova, 1962:23). Belə ki, XIX əsrin sonlarında Yelizavetpol quberniyasının Zəngəzur uyezdinin Şahsuvarlı kənd qrupu 7 kürd kəndindən ibarət idi: Şahsuvarlı, Minkənd, Bozlu Kamallı, Ağkərli (Boznalı), Alpaut, Varazgun, Minkənd-Həsənli. Fərəhcanlı kənd ərazi qrupuna isə 2 kürd kəndi daxil idi: Fərəhcanlı və Həsənli (Aristova, 1962:28).

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, Kəlbəcərdəki kəndlərin bir hissəsi Laçından köçən kürdlərin hesabına yaranıb. Məsələn, Kəlbəcər rayonunun Oruclu və Ağcakənd kəndlərinin əsası Laçın rayonunun Ağcakənd və Minkənd kəndlərindən gələn kürdlər tərəfindən qoyulub (Aristova, 1966:40). Yerli əhalinin danışdığına görə, Oruclu kəndi bu əraziyə girən ilk şəxsin adını, Ağcakənd isə kürd qızı Ağcanın adını

daşıyır. Kəlbəcər rayonundakı Oruclu və Ağcakənd kəndlərinin qurucuları kürd olmasına baxmayaraq onların adları Azərbaycan (türk) mənşəlidir. Bunun əsas səbəbi Azərbaycan kürdlərinin yerli türklərlə sıx qaynaşma və qarışması, hətta öz aralarında belə bu dildə danışmasıdır.

Azərbaycan kürdləri qonşu Ermənistan kürdlərindən fərqli olaraq öz uşaqlarına da türk mənşəli adlar verirdilər.

Qubadlı və Zəngilan kürdləri

Azərbaycanda oykonim kimi rayon adlarından sadəcə Qubadlı və Zəngilan kürd mənşəlidir. Zəngilan Azərbaycan kürdlərin yaşadığı ən qədim ərazilərdən hesab edilir. 13-cü əsrə aid mənbələrdə qeyd edilən Zəngilan oykonimi Azərbaycanda qədim kürd yaşayış məskənlərinin mövcudluğunu göstərir. İranın cənub-qərbindəki Bəxtiyari tayfalarından biri “Zəngi” adlanır. Zəngilər isə kürdlərlə qohum olan lor (Bəxtiyari) tayfalarından biridir. Zəngilan rayonunun adı isə həmin kürd-bəxtiyari tayfasının adından qalıb (Əliyərli, 2013:247). Bəxtiyari adı hazırda da regionun kəndlərində mövcuddur. Zəngilanla qonşu olan Qubadlı rayonunda hələ də Bəxtiyarlı oykonimi mövcuddur və Zəngi etnonimi bu bölgənin kürd kəndlərinin dördüncü adlarında qorunub saxlanılır.

Zəngilana kürdlərin bir sonrakı köç dalğası 18-ci əsrin sonlarında başlayır. İran Azərbaycanında yerləşən Mincivan bölgəsindən olan kürd ailələri şimala köçərək indiki Zəngilan və Ordubad rayonunda eyni adlı kəndləri qurdular (Qeybullayev, 1986:101). Ordubadda yerləşən Mincivan kəndi bugünkü gəlib çatmasa da, Zəngilan rayonundakı Mincivan kəndi böyüyərək işğal ərzəsində qəsəbə statusunu daşıyırdı. Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qurulduğu ilk dövrlərdə Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın kürdləri ilə müqayisədə Zəngilanda yaşayan kürdlərin sayı xeyli az idi. Bu səbəblə bu rayon Kürdüstan uyezdinə daxil edilmədi. Burda yaşayan kürdlər, dil statusu olmaması və digər təbii və qeyri-təbii amillər nəticəsində assimilyasiyaya uğrayaraq tamamilə türkləşdilər.

Azərbaycan kürdlərinin yaşadığı bir digər ərazi isə Qubadlı idi. Qubadlı kürdlərinin çoxu bu əraziyə Çar Rusiyası dövründə köçən mühacirlərin nəsil-lərindən formalaşmışdır. Rayonun adı olan “Qubadlı” oykonimi kürd mənşəlidir. Qubadlı adında kürd tayfası indi də İranda yaşamaqdadır (Qeybullayev, 1986:101). 19-cu əsrin ikinci yarısında İran hakimiyyətinin təqibindən qaçan və burda yaşayan qohumlarına sığınan kürdlərin axını Qubadlıdakı etnik xəritəni xeyli dəyişdirdi.

Qubadlıya ilk kürd tayfalarının axını 19-cu əsrin əvvəlində başlayır. XVI-XVII əsrlərdə Türkiyədə, Van gölünün şərqində yaşayan Cibikli və Mahmudlu tayfası sonradan digər tayfalara qarışaraq Azərbaycanda bir sıra kəndlər formalaşdırdı. (Qubadlıdakı Aşağı Cibikli, Yuxarı Cibikli, Mahmudlu kəndləri, Füzulidəki Birinci Mahmudlu, İkinci Mahmudlu, Üçüncü Mahmudlu kəndləri, Cəbrayıldakı Mahmudlu kəndi, Şəmkirdəki Mahmudlu kəndi və İmişli rayonundakı Kürdmahmudlu kəndi).

Kürd xalısı, Qərbi Persia, 19-cu əsr. Ensklopaedia Britannica.

Qubadlıya kürdlərin ən böyük köçü isə 1807-ci ildə baş verir. Bu zaman İranda Qarabağ xanlığına 600 kürd ailəsi köçür. Bu ailələrin çox hissəsi hazırkı Qubadlı rayonun ərazisindəki kəndlərdə məskunlaşır (Bukshpan, 1932:56). 1820-ci ildə İranda Azərbaycana “Məhrizli” adında kürd tayfasının köçü başladı. Məhrizli etnonimi bugün Qubadlı rayonunda və Ağdam rayonundakı Məhrizli kəndində özünü göstərir. Qubadlıda İranda gələn kürd tayfaların formalaşdırdığı kəndlərlə yanaşı tarixi qədim dövrlərə gedib çıxan kürd kəndləri də mövcuddur. Bu kəndlər Azərbaycan-İran sərhədi boyunca yerləşirdi və Rusiya-İran müharibələrindən əvvəl İran təbəələri idi. Bu kəndlərdən misal olaraq Qubadlı rayonunun Zilanlı və Şotlanlı (eyni adlı kənd hazırda Ağcabədi və Ağdam rayonunda mövcuddur) kəndini göstərmək olar (Aristova, 1966:39).

Naxçıvan kürdləri

Naxçıvan ərazisində kürdlərin ilk köçü ikinci Rusiya-İran müharibəsindən sonrakı dövrə təsadüf edir. İlk öncə Arazboyu ərazilərə Zilanlı tayfa itti-fağının köçü reallaşdı. Zilanlı tayfa itti-fağı Buriki, Cəlali, Milaya, İradi, Zabuq, Cunuq, Çaxmanlı, Arızanlı və Halısalı tayfalarından ibarət idi. Bu tayfaların bir qismi Arazboyu ərazilərə, əsas qismi isə İrəvan quberniyasının Naxçıvan uyezdinə köçdülər.

Naxçıvanda yaşayan kürdlər barədə məlumatlar çox ziddiyyətlidir. 1833-cü ilin məlumatlarına görə, Naxçıvanda yaşayan kürdlər 9 tayfa icmasından ibarət idi: Hacısamli, Şadmanlı, Kulukçu, Küləqanlı, Həsənəlli, Bozlu, Fərruxxanlı, Püsyən və Milli (Qeybullayev, 1986:101). Naxçıvanda Milli, Hacısamli, Əliyanlı, Şadmanlı, Püsyən, Küləqanlı, Fərruxanlı, Bozlu və Həsənəllili tayfaları yaşayırdı. Kürd tayfası olan Bayramlı indiki Ermənistanda qalan Əzizpəyəsi, Damli, Zorkeşiş, İsgəndərxanası, Qovuşuq, Aşağı Uluxan kəndlərini formalaşdırmışdı.

1918-1920-ci illərdə bu regionda daşnaklar tərəfindən etnik təmizliyə məruz qalanlardan biri də kürdlər idi. Bu səbəblə artıq Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulanda Naxçıvanda yaşayan kürdlərin sayında xeyli azalma baş vermişdi. 1931-ci ilə qədər Arazdəyən stansiyasının ərazisindəki Sədərək ətrafında yerləşən ərazilərdən və Culfa-Bakı dəmir yolu xəttinin sərhədlərindən Araz çayına qədər olan ərazidə 7 kürd kəndi var idi: Qaraburun, Yanıx, Qorxmaz, Gələvan, Mahmudkənd (indiki Şərur), Vodokaçka və Kirqaç. Bütün bu yaşayış məntəqələri tayfa adını daşıyan kəndlər idi: Qaraburun və Yanıx kəndlərini Şavliki, Qorxmaz kəndini Banuki, Kirqaç kəndini Başki, Gələvan, Mahmudkənd və Vodokaçka kəndini isə Qariki tayfası qurmuşdu (Bukshpan, 1932:37-38). Naxçıvan MR-də yerləşən kürd kəndləri sırasına Dərəkənd də daxil idi. Bundan başqa XX əsrin 80-ci illərinə qədər Ordubadın Kilit kəndi özünəməxsus bir dildə danışdı. Kilit olaraq təsnifləşdirilən bu dili bir çox tədqiqatçılar kürd dilinə yaxın bir dil hesab edilir (Baskakov, 1971:34). Bu dil XX əsrdə Azərbaycanda ərəb dilindən sonra ölmüş ikinci dil kimi qəbul edilir.

(Davamı səh. 8-də)

Şəhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

Qədim Kürd Xalqı Dövlətləri və dövrləri!

(Əvvəli səh. 7-də)

1960-cı illərdə Naxçıvan kürdlərinin demək olar ki, hamısı Şərur rayonunda və Arazdəyən stansiyasının ərazisində yaşayırdılar. Hazırda isə rəsmi məlumata görə, Naxçıvanda kürdlər Şərur rayonunun Dərəkənd və Culfanın Teyvaz kəndində yaşayırlar.

Azərbaycanda kürd etnonimləri

Azərbaycanda kürd etnoniminə aid çox sayda kəndlər mövcuddur. Mərkəzi Aran bölgəsində və Araz düzənliklərində kürd tayfa adlarına bir çox oykonimlər var: Seləli, Zazalı, Zəngənə, Zilanlı, Cibikli və s. Qızılbaş tayfaları arasında kürd və lor (Bəxtiyari) tayfaları olan Bərgüşad, Ardalın, Bəxtiyarlı, Dümbuli, Garus tayfalarının İranda və Azərbaycanda oykonimləri hazırda da mövcuddur. Buna Abşeron rayonunda yerləşən Kürdəxanı kəndini də əlavə etmək olar. Kürd-lor mənşəli də qızılbaş tayfalarından biri də Zəngənə tayfası idi. XIX əsrin ortalarında 24 ailədən ibarət olan bu tayfa Cavad uyezində yaşayırdı. Sabirabad rayonunda yerləşən Zəngənə adında kənd həmin kürd tayfasından miras qalıb (Qeybullayev, 1986:102).

XIX əsrin ortalarında İvan Şopen qeyd edir ki, Azərbaycanda yaşayan kürdlərdən qaraçorlu, həsənəli, küləqanlı, şadmanlı, şeylanlı, təhməzli, bərgüşad, babalı, kulukçu, kələvçi, fərxanlı, sisianlı, tərərli, hacısamlı, sultanlı, bozlu, quluxanlı, əlikyanlı, kolanı və püsyən tayfaları şiə, cəlalı, biryuki (buruklu), radikyanlı, əzizanlı, şeyxbizanlı, gəlturi, qaraçorlu, dilxeyrimli, banuki, sibiki, cuniki, çaxamanlı, xalisanlı tayfaları isə sünni kürdlərdən ibarətdir. Ancaq Şopenin sadaladığı kürd tayfalarının çox hissəsi Ermənistanda yaşayırdı. XIX əsrin ortalarında Azərbaycanda milli, qaraçorlu, əlixanlı və püsyən kimi kürd tayfalarının yaşadığı qeyd olunur (Qeybullayev, 1986:101-102).

Ölkədə digər geniş yayılan kürd tayfalarından püsyən Türkiyədən, garus tayfası isə İranın Həmədan vilayətinin Garus bölgəsindən Azərbaycana gəlmişdi. Bu tayfaların Azərbaycanda oykonimləri aşağıdakı uyezdlərdəki kəndlərdə mövcud olub.

Quba uyezdi – Qaracəlli və Qaraqurdlu (Hər ikisi indiki Xaçmaz rayonundadır)

Cavad uyezdi – Qaralar (4 ədəd kənd), Qaracalar, Böyük Garus, Cır Garus.

Şamaxı uyezdi – Kürt, Qaralı, Gorus-Çaparlı.

Göyçay uyezdi – Cır-Kürt (indiki Cırqurd kəndi), Kürdşaban, Kürd-Qarabağlar (indiki Qarabağlar kəndi), Kürdmaşı (İsmayılı), Kürd, Qaracallı, Qaraca, Gorus-Ağa-Arx (Ağsu), Garus-Arat-Kənd (Ağsu).

Lənkəran uyezdi – Bərgüşad, Kürd Abazlı, Kürdlər (Cəlilabad), Qaralı-Böyük, Qaralı-Kiçik.

Ağdaş uyezdi – Kürd (Qəbələ).

Zəngəzur uyezdi – Qaralar (Qubadlı), Qaracalı (indiki Qaraçanlı, Laçın), Sisian, Kürdhacı (Laçın), Kürd-Əli (İndiki Ermənistan), Kürdqla.

Qazax uyezdi – Qaralar (indiki Tovuz).

Cəbrayıl uyezdi – Qaracalar (indiki Qaracallı, Qubadlı), Kürd Mahrızlı (Qubadlı), Kürd Əfəndilər (indiki Əfəndilər kəndi, Qubadlı), Kürd Çapık.

Cavanşir uyezdi – Qarqüşed, Kürdborakı (indiki Bərdə), Qazi Kürd Əli (İndiki Qazıqurdalı kəndi, Bərdə), Kürdlər (indiki Qurdlar kəndi, Bərdə), Kürd-Amaniyan.

Gəncə uyezdi – Səfikürd (indiki Goranboy).

Şuşa uyezdi – Kürd-Qaradağlı, Kürtlər (Kürdlər kəndi, indiki Ağcabədi).

Şərur-Dərələyəz uyezdi – Püsyən (indiki Şərur rayonu). (Vəliyev, 1921:48-49).

1957-ci ildə regionda ümumi etnik vəziyyət SSRİ qurulduqdan sonra Zəngəzurdə aparılan ekspedisiya işləri zamanı məlum olur ki, region kürdlərinin demək olar ki, hamısı kəndlərinin yaranma tarixini bilirlər. Bu nüans

bir qayda olaraq kürdlərdə kəndin qurulması ilə bağlı nəsilədən nəsilə ötürülən xalq adət ənənələrinin güclü olduğunu göstərir. Bu ərazilərdə 1957-ci ildə aparılan ekspedisiyanın nəticəsinə görə, Laçın rayonunda həm kürd, həm də qarışıq azərbaycanlı-kürd dilində danışan 12 kənd, Kəlbəcərdə 8 kürd kəndi, Qubadlıda həm kürd, həm də qarışıq azərbaycanlı-kürd dilində danışan 18 kənd, Zəngilan rayonunda isə 6 ədəd azərbaycanlı-kürd dilində danışan kənd aşkar edilmişdi (Quriyev, 1980:93). Bölgədə aparılan tədqiqat zamanı Laçın rayonunda Minkənd, Aşağı Zerti, Yuxarı Zerti, Qalaç, Bozlu, Kamallı və Qarakeşiş, Kəlbəcər rayonunda Zəylik, Aşağı Şurtan, Ağcakənd, Oruculu, Qubadlı rayonunda isə Yuxarı Mollu və Zilanlı kəndləri kürd kimi identifikasiya olunan kəndlər olduğu qeyd edilmişdir (Aristova, 1962:22).

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, daha yaxşı otlaq və torpaq axtarışında sürüləri olan kürdlər əkin sahələrini Azərbaycanın bir bölgəsindən digərinə, əsasən dağlıq ərazilərə köçürdülər. Bu həyat tərzini Sovet dövründə də davam etmişdir. Azərbaycan kürdlərinin digər kürdlərdən fərqi isə hansı tayfaya aid olduqlarını tam olaraq bilməmələridir. 50-ci illərdə aparılan ekspedisiyada yaşlı kürdlərin əksəriyyəti bu suala Əcəm (bu ifadəni orta əsrlərdə İran arealında yaşayan vətəndaşlar istifadə edirdi) olaraq cavab verib. İki kənddə yaşayan kürdlər Əcəm ilə yanaşı babayalı, fərhəqanlı və şahsuvanlı soyundan olduqlarını bildirib. Maraqlısı odur ki, bu ifadələr də tayfa adlarını deyil, ərazi mənsubiyyətini əks etdirirdi. Məsələn, fərhəqanlı, şahsuvanlı terminləri kürd kəndlərinin daxil olduğu kənd cəmiyyətlərinin adlarıdır. Beləliklə, qeyd edə bilərik ki, Azərbaycanda kürd oykonimləri əsasən kürd tayfa birləşmələrinin adlarını əks etdirir.

Kürd xalqına xas olan xüsusiyyətlərdən biri hələ də qorunub saxlanılan tayfa bölgüsünün mövcudluğudur. Bu xüsusiyyət Azərbaycanın toponimiyasında da özünü göstərir. Bir çox kürd etnonimlərində sonluq Azərbaycan dilinə xas şəkilçilərdən (-par, -lı) əmələ gəlməsi, bir sıra kürd tayfalarının etnonimlərinin türk dilində olması Azərbaycan kürdlərinin kompakt formadan daha çox azərbaycanlılarla qarışıq yaşamaları ilə əsaslandırılır. Kürdlərin bu dərəcədə sürətlə assimilyasiyaya uğrayaraq azərbaycanlılara qarışması, bu mədəni yaxınlıq ilə izah edilməlidir (Qeybullayev, 1986:102).

Qarabağ müharibəsi

Sovet İttifaqının 1991-ci ildə dağılması Qafqazda millətçi hərəkətlərlə müşayiət olundu. Bu zaman Ermənistan və Azərbaycan arasında Dağlıq Qarabağ münaqişəsi müsəlman kürdlərin Ermənistandan deportasiya edilməsi, keçmiş Kürdistan ərazilərinin tamamilə məhv edilməsi və 150.000 kürdün öz torpaqlarından didərgin salınması ilə nəticələndi (Lockman, 1997:17).

İlk olaraq 1992-ci ildə Laçın ərazisi erməni qüvvələri tərəfindən işğal edildi. Ermənilər Laçının işğalını hüquqi formaya salmaq üçün burada qalan çox az sayda (təxminən 60 nəfər) kürdlərlə birlikdə regionda “Laçın kürd respublikası”nın qurulduğunu elan etdilər. Bu respublika 1 həftə belə yaşamadı. Bunun əsas səbəbi regionda respublika üçün heç bir etnik dayaq olmaması idi. Kürdlər də, azərbaycanlılar kimi Laçının işğalı zamanı regiondan qovulmuşdular (Kemper, Conermann, 2011:92). Bu amil təkcə Azərbaycan yox, eyni zamanda ölkə xaricində yaşayan kürd diasporalarının etirazında göstərdi. 1993-cü ilin aprelində Kəlbəcərin mühasirəyə alınması sonrası Azərbaycan kürdlərinin “Ronahi” kürd Mədəniyyət Mərkəzi dünya kürdlərinə belə bir müraciət ünvanladı:

“Biz, minlərlə Azərbaycan kürdləri, əsrlər boyu azərbaycanlılarla sülh və dostluq içində yaşayıyıq. Azərbaycanda demokratiyanın inkişafına gəldikdə, dilimizə, adətərimizə və

əməllərimizə hörmət olunur. Bizim Azərbaycanda dilimizdə çap olunan kitablar, qəzetlərimiz var. Bundan başqa öz dilimizdə radio verilişlərimiz mövcuddur. Lakin son 5 ildə kürd xalqı, digər Azərbaycan xalqları kimi erməni təcavüzü nəticəsində çox əziyyət çəkir. Laçın kürdləri soyqırım siyasətinə məruz qaldılar. Orada yüzlərlə qoca, qadın və uşaq öldürüldü və ya əsir götürüldü. Laçında mövcud olan 12 kürd kəndi yer üzündən silindi. Kürdlərin ermənilərin təcavüzü ilə torpaqlarından qovulmasına səbəb olan hərbi aqressiya bu gün də davam edir. Kəlbəcərdə 60.000 mülki əhali mühasirəyə alınıb və orda Xocalı qırğınından daha böyük bir fəlakət baş verir. Artıq bölgənin kürdləri orada yaşayan azərbaycanlılarla birlikdə qırılır, evləri talan edilir, insanları öldürülür. Bu, ermənilərin kürdlərə qarşı ilk belə təcavüzü deyil. Ermənistan 1905, 1908, 1937, 1947-1948-ci illərdə minlərlə kürd Ermənistandan didərgin salınmışdı. 1988-1989-cu illərdə Ermənistandakı 20 mindən çox müsəlman kürd ata-baba yurdlarından qovuldu, hazırda onlardan 12.000-i Azərbaycanda məskunlaşıb. İndi bir daha, Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları səbəbindən, Azərbaycanda yaşayan bütün xalqların öz evlərindən qovulması nəticəsində qanlar axır.

Biz, kürd icması adından bir daha Azərbaycanın ölkəmiz olduğunu və azərbaycanlıların ən yaxın dostlarımız olduğunu bir daha bildirmək istəyirik. Əziz qardaşlar! Xahiş edirəm ermənilərin başımıza gətirdiyi fəlakət barədə bütün yoldaşlara məlumat verin! Azərbaycan kürd kişilərinə və qadınlara baş verən fəlakətləri öz dərdiniz kimi qəbul edin! Onlara bildirin ki, Laçın və Kəlbəcər fəlakətləri Xocalı qətliamının davamıdır! Dünya kürd cəmiyyətini bizə qoşulmağa, ölkəmizi təcavüz və işğaldan azad etmək üçün kütləvi, beynəlxalq həmrəylik kampaniyasına başlamağa çağırıq! Qədim vətənimiz Azərbaycanda ədalət və sülh nəminə xilas edilməyimizə kömək etməyinizi xahiş edirik!”

Bununla belə bu müraciət xaricdəki kürd diasporalarının ermənilərlə dostluq münasibətində olması səbəbi ilə ciddi formada dəstəklənmədi. İstisna kimi İran kürdlərini göstərmək olar. Kürd əsilli İran alimi Mehرداد İzadi Laçın və Kəlbəcər işğalında kürdlərin qovulmasına ermənilərin gətirdiyi arqumentləri rədd edərək belə bir ritorik sual verir: “Sən də, Ermənistan?” (Goltz, 1998:346).

1993-cü ilin yay hücumlarında kürdlərin yaşadığı bir digər rayon Qubadlı işğal edilir. Ərazilərin işğal edilməsi sonrası kürdlər Azərbaycanın bir sıra regionlarına köçməyə məcbur edilir. Qubadlı rayonunun çox hissəsi hazırda Sumqayıt şəhərində məskunlaşıb. Kəlbəcər və Laçın kürdlərinin əksəriyyəti isə hazırda Ağcabədi rayonunda yaşamaqdadır. Rusiyalı tarixçi Zayonçkovskayanın fikrincə, Azərbaycanda yaşayan kürdlərin 80 faizi bu rayonda məskunlaşıb (Zayonçkovskaya, 1999: 82).

Müasir dövrdə kürdlər

Azərbaycan kürdlərinin müasir dövrdə sayı ilə bağlı müxtəlif məlumatlar mövcuddur. Azərbaycan respublikasının 2009-cu il rəsmi siyahıyaalmasına əsasən ölkədə 6100 kürd yaşayır. Qərb ekspertlərinin fikrincə, Azərbaycan əhalisinin təxminən 2,8 faizini kürdlər təşkil edir. Hazırda Azərbaycanda 200 mindən çox kürdün yaşadığı güman edilməkdədir (McDowall, 1996:490). Bu kürdlərin demək olar ki, hamısı Azərbaycan türkləri kimi islamın şiə təriqətinə mənsubdurlar. Onlar kürd dilinin kurmanci ləhcəsində danışirlər (Aristova, 1966:21). Hazırda Azərbaycanda yaşayan kürdlərin öz dillərində təhsil almaq imkanı var. Bundan başqa ölkədə “Ronahi” Kürd Mədəniyyət Mərkəzi fəaliyyət göstərir. Son dövrlərə qədər Azərbaycanda kürd dilində “Diplomat” qəzeti çap edilirdi. Lakin bu qəzet kürdlərin Türkiyədəki milli mübarizəsinə dəstək verdiyi üçün Türkiyə hökumətinin təzy-

iqi ilə bağlandı.

İstifadə edilən ədəbiyyat

Rus dilində qaynaqlar

Гиясадин Гейбуллаев, (1991), К этногенезу азербайджанцев, Том 1.

Гиясадин Гейбуллаев, (1986), Топонимия Азербайджана.

Татьяна Аристова, (1962) Из истории возникновения современных курдских селений в Закавказье // Советская этнография.

Татьяна Аристова, (1966), Курды Закавказья: историко-этнографический очерк

Татьяна Аристова, (1990) Материальная культура курдов XIX – первой половины XX в. Проблема традиционно-культурной общности

Рустам М. Алиев, (1981), Выдающиеся русские ученые и писатели о Низами Гянджеви.

Сара Ашурбейли, (1983), Государство Ширваншахов (VI-XVI вв.)

Григорий Чурсин, (1925), Азербайджанские курды (Этнографические заметки), Известия Кавказского и историко-археологического института. Т.3.

Илья Петрушевский, (1949), Очерки по истории феодальных отношений в Азербайджане и Армении в XVI — начале XIX вв.

Пётр Лерх, (1856), Исследования об иранских курдах и их предках, сѣверных халдеях. Том 1.

Гурген Акопов, (1975), Страны и народы Ближнего и Среднего Востока. Том VII. Курдоведение

Валентин Гарданов, (1969), Кавказский этнографический сборник, Том 4.

Александр Букшпан, (1932) Азербайджанские курды: Лачин, Кельбаджары, Нахкрай: Заметки.

Светлана Алиева, (1993), Так это было: национальные репрессии в СССР 1919-1952 годы, Том 1.

Николай Баскаков, (1971), Тюркская лексикология и лексикография: Сборник статей.

Мухаммедгасан Бахарлы, (1921), Азербайджан: физико-географический, этнографический и экономический очерк.

Тамерлан Гуриев, (1980), Ономастика Кавказа: межвузовский сборник статей.

Жанна Зайончковская, (1999), Миграционная ситуация в странах СНГ

Azərbaycan və ingilis dilində qaynaqlar

Wadie Jwaideh, (2006), The Kurdish National Movement: Its Origins and Development

Richard N. Frye, (1975), The Cambridge History of Iran, Volume 4: The Period from the Arab Invasion to the Saljuqs

John A. Boyle, (1968), The Cambridge History of Iran, Volume 5: The Saljuq and Mongol Periods

Peter Jackson, Lawrence Lockhart, (1986), The Cambridge History of Iran, Volume 6: The Timurid and Safavid Periods.

David McDowall, (1996), A Modern History of the Kurds.

Lokman I. Meho, (1997), The Kurds and Kurdistan: A Selective and Annotated Bibliography

Michael Kemper, Stephan Conermann, (2011), The Heritage of Soviet Oriental Studies.

Thomas Goltz, (1998), Azerbaijan Diary: A Rogue Reporter's Adventures in an Oil-rich, War-torn, Post-Soviet Republic: A Rogue Reporter's Adventures in an Oil-rich, War-torn, Post-Soviet Republic.

Thomas de Waal, (2003), Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War

Əliyarlı İltifat, (2013), İstiqlal fədailəri- Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Daxili İşlər Nazirləri və silahdaşları: 1918-1920.

Ən yeni yazılar

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman, “Diplomat” qəzetinin baş redaktoru

SOYQIRIM YALANINI TƏSDİQ EDƏN ERMƏNİLƏR VƏ RUSLAR

Ermənilər böyük Ermənistan qurmaq xülyası ilə böyük dövlətlərin vədlərinə aldanaraq 1921-ci ilə qədər Anadoluda və Azərbaycanda qanlı qətləmlər, daha doğrusu, vəhşiliklər törətmişlər. Bütün bu qeyri-insani hərəkətlər Osmanlı dövlətinin, Türkiyə Cümhuriyyətinin, Türkiyə Genəlkürməy Başqanlığının, Azərbaycanın, Fransanın, Almaniyanın, İngiltərənin və Rusiyanın dövlət arxivlərindəki rəsmi sənədlərdə də öz əksini tapmışdır. Rəsmi sənədlər isə ermənilərin 1915-ci ildə yaşanan hadisələri dünya ictimaiyyətinə uydurulmuş "soyqırım" kimi təqdim etmələrinin hüquqi əsaslardan uzaq olduğunu ortaya qoyur.

"Soyqırım" iddiasında olan ermənilər 95 ildir bütün səylərinə baxmayaraq Osmanlı dövlətinin erməniləri yox etmə niyyətini isbat edən heç bir sənəd tapa bilməmişlər. Sənəd dediklərinin də saxtəliyi ortaya çıxmışdır. I Dünya müharibəsinin sonuna yaxın İstanbulu işğal edən ingilislər erməni patriarxanasının raportlarına əsaslanaraq "qətləmlər" və müxtəlif "cinayətlər" törətdiklərindən məsul tutduqları, aralarında nazir və bəzi rəhbərlərin də olduğu 144 nəfər Osmanlı dövlətinin məsul işçilərini mühakimə etmək üçün Maltaya sürgün etmişlər. Ancaq ingilislər bütün arxiv sənədlərini tədqiq etmələrinə baxmayaraq həbs etdikləri şəxsləri günahlandıracaq bir dəlil belə tapa bilməmişlər. Nəticədə, Maltaya sürgün etdikləri şəxslərin hamısını azad etmişlər. Beləliklə, hələ o zamanlar "erməni soyqırımı" iddialarının uydurma olduğu məlum olmuşdur.

Bu gün ermənilər Sevr müqaviləsinin hələ də gücündə olduğunu irəli sürüb istismar yolu ilə Türkiyənin şərq və cənub-şərqində olan bir çox şəhər və kəndləri üzərində haqlarının olduğu iddiasındadırlar. Onlar uydurduqları "erməni problemləri"ni dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq və bu "problemləri" beynəlxalq miqyasda qəbul etdirmək məqsədilə Türkiyə əleyhinə aparılan təbliğat fəaliyyətlərini 1965-ci ildən etibarən artırıb. Bu şovinist insanlar özlərinin məzlum xristianlar olduqlarını, türklərin haqsız və barbarca törətdikləri qətləmlərlə hüsur içərisində yaşadıklarını vətənlərindən atıldıklarını irəli sürüb Şərqi Anadolunu Azərbaycan türklərinin ata-baba yurdu olan İrəvan xanlığında qeyri-qanuni elan etdikləri "Ermənistan" qatmaq istəmişlər. Daşnakların bu səyləri bir nəticə vermədikdə onlar 1973-cü ildən etibarən bütün dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında terror hərəkətinə

başlamış, 200-ə yaxın terror hadisələri törətmişlər. Vəhşicəsinə törədilən bu hadisələrin dünya ictimaiyyətində yaratdığı mənfi təsirləri gördükdə isə onlar "erməni soyqırımı" uydurmasını dünya ictimaiyyətinin gündəminə gətirmişlər. Etiraf etmək lazımdır ki, bu uydurulmuş "soyqırım" mövzusunda erməni komitələri, kilsələri və xüsusilə erməni diasporu ağılaşmaz müsbət nəticələr əldə etmişlər.

Diaspor kəlməsi, əslində, yəhudilər üçün istifadə olunan bir termdir. Doğma yurdlarından ayrılaraq xarici ölkələrdə yerləşən yəhudiləri tanımaq üçün istifadə olunan diaspor kəlməsi ermənilər haqqında da söylənməyə başlanmış, daha çox məşhurlaşmışdır. Bu gün diaspor kəlməsi tələffüz edildikdə hər bir insanın ağına ilk olaraq erməni diasporu gəlir. "Bu gün ermənilərin fəaliyyətlərini təşkil edən və Ermənistanın xarici siyasətini, sözün əsl mənasında idarə edən erməni diasporudur," deyə bilərik. Bütün dünyaya yayılmış erməni diasporunun məqsədi türk düşmənçiliyini təbliğ etmək və uydurulmuş "soyqırım"ın intiqamını almaqdır.

Türkiyəyə və Azərbaycanla qarşı cəbhə yaradan erməni diasporu hər il "erməni soyqırımı" gününü qəbul etdikləri 24

aprel tarixində yaşadıkları ölkələrdə bu mövzunu gündəmə gətirir, yerli və mərkəzi idarələri Türkiyə əleyhinə qərar almağa məcbur edir, qurduqları planlarına qaldıqları yerdən davam edirlər. Əslində 24 aprel günü "erməni soyqırımı" deyə bir hadisə baş verməmişdir. Bu, ermənilərin türklərə qarşı uydurduqları bir iftirdir. Osmanlı dövləti 24 aprel günü, yaşadıkları dövlətə qarşı törətdikləri xəyanət və ikiüzlülüklerine görə erməni komitəçi və çətaçilərini həbs etmişdir, öldürməmişdir. Amma ermənilər o günü elə təsvir etmişlər ki, guya o gün ermənilərə qarşı böyük bir qətləmlər törədilmişdir. Beləcə, 24 aprel günü 95 ildir təkrarlana-təkrarlana beynlərlə həkk olmuşdur. Nəticədə, bir çox dövlətlərin Milli Məclisləri işin əslini araşdırmadan ermənilərin bu böyük yalanını doğru kimi qəbul edib 24 aprel 1915-ci il tarixini "erməni soyqırımı" tarixi olaraq qəbul etmişlər. Doğrusu, bir çox ölkədə müqəddəs sayılan Milli Məclisin belə bir qərarı qəbul etməsinə inanmaq olduqca çətin. Bu da bir həqiqətdir ki, Milli Məclislər uydurma tarixi hadisələr haqqında qərar alacaq quruluşlar deyillər. Tarixi tarixçilər dəyərləndirməlidirlər. Motivlər nə olursa olsun xarici ölkələrin Milli Məclislərinə təqdim olunan "erməni soyqırımı" iddialarına dəstək verən bəzi ölkələrin niyyətləri insanlığa qarşıdır.

Bu gün dünya ictimaiyyətində Türkiyə və Azərbaycana qarşı

davamlı problemlər yaradan bir Ermənistan ilə qarşıqarşıyıq. 1998-ci ildə Ermənistan prezidenti seçilən R.Koçaryan iqtidara gəlməz "soyqırım"ın bütün dünya tərəfindən tanınmasını Ermənistanın xarici siyasət hədəflərindən biri olaraq açıqlamışdır. Bu mövzunun dövlət siyasəti olduğunu dilə gətirən Ermənistanın bugünkü siyasətçiləri də "soyqırım"ın tanınması mövzusu Ermənistanın xarici siyasətinin ən önəmli ünsürlərindən biri olduğunu hər zaman və hər yerdə ifadə edirlər. Beləcə, hər baxımdan tamamilə çıxılmaz vəziyyətdə olan Ermənistan güclü dövlətlərin oyuncağı olmaqdan əl çəkmir, Türkiyəyə və Azərbaycana qarşı uydurmalarla dolu siyasət yürütməyə davam edir.

Bu gün Qarabağ bölgəsi də daxil olmaqla 46.200 kv.km Azərbaycan türkünün ata-baba yurdunda yaradılan Ermənistanda bir türkün belə yaşadılmamasına dünya ictimaiyyəti nə anlam verir? Doğrudur, bu gün oralarda 4264

imzalanan Qars müqaviləsi Türkiyənin şərq sərhədlərini müəyyən etmişdir. Bu müqavilənin hələ də güvvədə olması Ermənistanın Türkiyədən və Azərbaycanından torpaq tələb etməsinin hüquqən doğru olmadığını göstərir.

1998-ci ildə Daşnak təşkilatının gizli lideri R.Koçaryanın prezident seçilməsilə millətçi hərəkatlar sərbəst buraxılmış, Ermənistan Türkiyə ilə əlaqələrində sərt bir siyasət izləməyə başlamışdır. Koçaryan rəsmi bir açıqlamasında, soyqırımı heç bir zaman unutmayacaqlarını, bu faciəni bütün dünyaya xatırladacaqlarını, soyqırımın cəzasız qaldığını, millətlərarası tanıma və qınamanın layiq olduğu səviyyədə gerçəkləşmədiyini dilə gətirmiş, BMT-nin 53-cü iclasında da iddialarını təkrarlayaraq, Ermənistanın Türkiyə və Azərbaycan tərəfindən blokada altına alındığını ifadə etmişdir. Bu tələblərin qarşısında ortaya belə bir sual çıxır: Türkiyədən və Azərbaycandan rəsmən torpaq

tələb edən və buna konstitusiyasında yer verən bir ölkə ilə normal əlaqələr necə qurula bilər?..

Bu gün Azərbaycanın tarixi torpaqlarında yaradılan "Türksüz Ermənistan"da rəsmən 3,5 milyona yaxın erməni qeydlidir, lakin oralarda yaşayanların

sayı təxminən 1,7-1,8 milyondur. Ermənilər haqqında həqiqətləri ortaya qoymaq bizim hər birimizin borcudur. Bu gün Ermənistanda türk adını daşıyan nə bir kənd, nə də bir Azərbaycan türkü vardır. Halbuki erməni Zaven Korkodyanın 1932-ci ildə nəşr etdirdiyi "Sovet Ermənistanının əhalisi son yüz ildə, 1831-1931" adlı kitabında adları çəkilən 2.310 kənddən 2.000-dən çoxunun adı Azərbaycan leksikonundadır. O torpağın hər qarışında Azərbaycan tarixinin izləri vardır. Heç şübhəsiz, bugünkü "Ermənistan Respublikası"nın ərazisində qalan və qalmayan mədəniyyət abidələri ciddi bir şəkildə araşdırılmalıdır. Və bu araşdırmalar BMT-nin üzvü olan, lakin nə xristian, nə də islam dininə mənsub olmayan ölkələr tərəfindən aparılmalıdır. Hesab edirəm ki, bu cür araşdırmalar həqiqətləri ortaya qoyar.

Dünyada irq, dil və din fərqi güdmədən bütün erməni kütləsinə hər cür imkanı istər Osmanlı imperatorluğundan, istər Türkiyə Cümhuriyyətindən, istərsə də Azərbaycandan daha artıq verən başqa bir dövlət və ya millət göstərmək mümkün deyildir. Ancaq ermənilər Azərbaycan türklərinin ata-baba yurdu olan İrəvan xanlığında qurduqları Ermənistanda bu haqqı türklərə tanıyırlar. Tarixi rəsmi sənədlər bu yazdıqlarımızı isbat edir. Lakin

ermənilər istismar planlarını yerinə yetirə bilmək üçün uydurmalarına davam edir, I Dünya müharibəsində və sonrasında Anadolunu və Azərbaycanı yaxıbyandırdıkları kimi bu gün də Azərbaycanın Qarabağ bölgəsini və ətrafını yaxıbyandırlar. Onlar Azərbaycanla atəşkəs müqaviləsi imza-lamalarına baxmayaraq bu dövlət ilə müharibə şəraitini davam etdirir, işğal altında tutduqları torpaqlardan Azərbaycan sərhədcilərinə, sərhəddə yaşayan insanlarımızı atəşə açıq, sərhədciləri və sərhəddə yaşayan Azərbaycan vətəndaşlarını təzyiq altında tutmaqdan qalmır, hər gün olmasa da tez-tez Azərbaycan əsgərini və ya vətəndaşını şəhid edirlər. Türk dünyası başda olmaqla, bütün dünya ictimaiyyəti də bu hadisələrə seyrçi qalırlar, Xocalı soyqırımına seyrçi qaldıqları kimi. Xatırlayın, Azərbaycanın yarısı qədər olmayan İsrailin 2 əsgərini öldürməmişdilər, qaçırmışdılar, onlar isə minlərlə insanı öldürdülər, 1 milyona yaxın insanı evsiz-eşiksiz qoydular. Bütün bunların isbatı üçün rəsmi sənədlərə ehtiyac yoxdur, bu faciələr bütün dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında

törədilmişdir. Bu gün Ermənistan dörd qonşusunun üçü ilə ciddi anlaşmazlıqlar içərisindədir. Bu şəraiti yaradanlar da ermənilərin özləridir. Ermənilərin Türkiyə və Azərbaycana qarşı yaratdıqları problemlər göz qabağındadır. Deyək ki, bunlar türkləri özlərinə qan düşməni sayırlar. Yaxşı, bəs bunlar gürcülərlə niyə dolana bilmirlər?

Biz türklərin ciddi-ciddi düşünüb, yontəmlərimizi dəyişdirməyimizin zamanı gəlmədimi? 255 milyon türkün 4-5 milyon erməniyə "otur oturduğun yerdə, iftirlər uydurma," deməyinin vaxtı gəlmədimi?..

İndi də gəlin, rəsmi arxiv sənədləri ilə yanaşı erməni yazıçı, elm və siyasət adamlarının əsərlərinə, rəsmi yazılarına və çıxışlarına bir nəzər salaq. Yetmiş il boyunca başımıza tac etdiyimiz, dilimizdən heç düşürmədiyimiz, adını bir çox təşkilat və abidələrimizə verdikimiz Şaumyan Andranikə göndərdiyi 1918-ci il tarixli teleqramında belə yazırdı: "Sizin teleqramı aldım, bütün mətni Moskvaya - Mərkəzi hökumətə bildirdim. Mən şəxsən sizi, həqiqi milli qəhrəmanı təbrik edirəm. Əgər cənab Kaçaznuni və başqaları sizin kimi olsaydılar, erməni xalqı belə çətinliklərə düşməzdi. Sizin bayrağınız altında vuruşan bütün qəhrəman əsgərlərə və bütün zəhmətkeş sakinlərə salam söyləyin. Həmin adamlara ki, onlar istər türk istilasına qarşı, istərsə də milli azadlıq uğrunda əzmkarlıq göstərmişlər. Bütün çətinliklərə baxmayaraq sizi inqilabın bayrağını aşağı endirməməyə dəvət edirəm. Nəticədə, Zaqafqaziya erməni kəndli və fəhlələrinin qurultayı sovet hakimiyyətini təsdiqləyər və yenidən Rusiya ilə birləşsələr. Mən çox şad olardım ki, bu imkanları reallaşdırmaq üçün bizə yardım edəsiniz. Mənimlə əlaqə yaratmaq üçün yollar axtarmağınızı rica edirəm." ("Bakinski raboçiy" qəzeti, 20 iyul 1918-ci il).

Prof. **Fazil Daraoğlu**
Davamı səh. 10-da

SOYQIRIM YALANINI TƏSDİQ EDƏN ERMƏNİLƏR VƏ RUSLAR

Əvvəli səh. 9-da

Doğrudan da bu, qorxunc bir plan olmuşdur. Bu da bir həqiqətdir ki, ermənilər belə plan-larla özlərini "yazıq," "haqsız-hüquqsuz" bir millət olaraq göstərməyə çalışmışlar.

Son olaraq Ermənistanın ilk Baş naziri, Daşnaksütyun komitəsinin rəhbəri O.Kaçaznunun "Artıq Daşnaksütyunun görəcəyi iş yoxdur" başlığı altında Buxarest konfransına təqdim etdiyi raportun bir bölümünü qeyd etmək istərdik. Bu raport 1914-1923-cü illər arasında türk-erməni hadisələrinə və ermənilər tərəfindən bütün dünyanın gündəliyinə gətirilən "erməni soy-qırımı"nın baş verib-vermədiyinə dair başda gələn rəsmi sənədlərdən biridir.

Bizə görə, bu gün Türkiyənin qarşısına atılmış və dünyanın bir çox ölkələri tərəfindən qəbul edilmiş uydurma "soyqırım" mövzusunun dair həqiqətləri isbat etmək üçün O.Kaçaznunun verdiyi məlumatlar olduqca dəyərli və əvəzilməzdir. Çünki O.Kaçaznuni erməni hökumətinin ən səlahiyyətli adamı olaraq o illərdə baş verən hərbi, siyasi və iqtisadi hadisələri yaşamış, müharibə bitdikdən sonra baş verən hadisələrin nəticələrini hər bir erməninin etmə-yəcəyi qədər düzgünlüyə yaxın düşüncələrlə ortaya qoymuşdur.

O.Kaçaznuni raportunda toxunduğu mövzuların yalnız komitəçi yoldaşları üçün deyil, ey-ni zamanda hər bir erməni üçün də olduqca önəmli olduğuna diqqət çəkir, hər bir komitəçinin bu mövzuların üzərində ciddi-ciddi düşünməsinə lazım bilir və hər bir erməniyə çatdırılmasını istəyir. O, öz çıxışında belə demişdir:

"Yoldaşlar! Bu məsələlər mənim çox uzun və çox üzücü düşüncələrimin əsas mövzusunun əmələ gətirmişdir. Sizin də bu mövzuları düşünmüş olduğunuzdan şübhəm yoxdur. Ancaq sizin də eyni nəticəyə gəlib-gəlməyəcəyinizi bilmirəm. Qorxuram belə olmasın. Qorxuram ki, tələffüz etmək çətin olsa da, mənim vicdanımın səsinə dinləyərək gəldiyim nəticə konfrans iştirakçılarının qarşı irticasını, bəlkə də öfkəsini çəksin. Mən buna hazıram. Ancaq buna

inan-mağınızı xahiş edirəm: bu sözləri yazmaq və imzalamaq, bunları menden eşidərkən hiss edəcəklərinizə nisbətən, mənim üçün daha çətin olmuşdur. Mənim deyəcəklərim kifayət qədər düşünülməmiş qənaətlərin bir nəticəsi deyildir. Bütün bunlar köklü qənaətlərin və dəqiq şüurun bir nəticəsidir, çünki mən düşünməyə, anlamağa, mühakimə etməyə, qiymətləndirməyə və mövqə müəyyən etməyə kifayət qədər sahibəm. Buna görə də, az da olsa səbr etməyinizi və danışacağım mövzulara obyektiv yaxınlaşmağa çalışmağınızı xahiş edirəm. Bilirəm, komitə qayğıları ilə yaşayan və komitə ölçüləri çərçivəsində düşünən şəxslərin bunu etməsi asan olmayacaqdır. Buna görə bu mövzunu yersiz görsəniz, sizdən üzr istəyirəm. Başqa şərtlərdə bu sözlər lazımsız və yersiz görünə bilər. Lakin mənim təqdim edəcəyim təbliğin fərqli məz-munu sizin geniş düşüncənizə və şüurunuzda xitab etməyimi məcbur edir və mənə haqq verir. Mövzuya keçirəm.

Könüllü dəstələrin qurulması lazım idimi sualı bu gün, əlbəttə, mənasızdır. Tarixi hadisələrin özünə xas polad bir məntiqi vardır. 1914-cü ilin payızında erməni könüllü dəstələri quruldu və türklərə qarşı fəaliyyətə başlandı. Bu, erməni xalqının 25 il boyunca bəslənmiş olduğu psixoloji şəraitin təbii və qaçılmaz bir nəticəsi idi. Bu psixologiya özünə bir forma tapmalıydı və onu tapdı...

Bu gün (əgər məsuliyyət mövzusu gündəmə gələrsə) kimin günahkar olduğunu tədqiq etmək də mənasızdır. Psixopos Mesrop, A.Xatisov, Doktor Zavriev, S.Arutyunov, Dro və Andranik olmasaydılar, başqaları tapılacaq və eyni şeyləri törədəcəkdilər. Könüllü dəstələrin qurulmaları bir səhv idisə, bu səhvin kökləri uzaq keçmişdə axtarılacaqdır. Hələlik bunu təsbit etmək lazımdır ki, biz bu könüllülər hərəkətinə aktiv olaraq qatıldığımız və bu qatılma komitə konqresinin qərarına baxmayaraq həyata keçirildi.

1914-cü ilin qışı və 1915-ci ilin ilk ayları, Daşnaksütyun da daxil olmaqla Rusiya erməniləri baxımından bir həyacanlanma və ümid dövrü idi. Biz qeydsiz-şərtsiz Rusiyaya yönəlmiş vəziyyətdə idik. Hər hansı bir zəfərin olmamasına baxmayaraq, biz zəfər havasını qapılmışdık, sədaqətimiz, çalışmaları və yarıdış-

hökumətinin Ermənistanın müstəqilliyini bizə hədiyyə edəcəyinə əmindik. Ağlımız dumanlanmışdı. Biz öz istəklərimizi başqalarına mal edərək məsuliyyətsiz insanların boş sözlərinə böyük əhəmiyyət verib özümüzə etdiyimiz hipnozun təsir ilə həqiqətləri anlaya bilmədik, xəyallara qapıldık...

1915-ci ilin ikinci yarısı və 1916-cı ilin tamamı bizim üçün ümumi bir yas dövrü oldu. Van, Eleşkirt, Basen mühacirləri, qırğından qurtarmış olanların hamısı – onminlərlə, yüzminlərlə insan gəlib Rusiyanın erməni qəzalarına doluşdular. Ac, çılpacaq, xəstə və qorxu içərisində olan insanlar şəhər və kəndlərimizə yerləşdilər. Bu ac insanlar çörək tapa bilməyən bir ölkəyə gəlmişdilər. Gücsüz, xəstə, dərmansız mühacirlər açıqda qalmışdılar. Şirak və Ararat vadiləri böyük bir xəstəxanaya xatırladırdı. Buralarda minlərlə erməni bizim gözlərimizin qabağında aclıqdan və xəstəlikdən ölürdülər. Biz bu insanların həyatlarını qurtarmaqda acizdik. Qızgınlıq və qorxu içərisində olan bizlər günahkar axtarırdıq və bu günahkarı "Rus hökuməti ilə onun yalançı siyasəti" olaraq müəyyən etdik. Biz, sosial baxımdan yetişmiş

hökumətinə aid edərək, onu xəyanətdə günahlandırırıq.

Təbii ki, bizim könüllü dəstələrimiz Vanı və Muşu tezliklə ələ keçirməyə çalışırdılar. Ora-lara erməniləri qurtarmaq üçün gedirdilər. Əslində rus ordu hissələri erməni könüllülərindən əmələ gəlmirdi və onların fərqli məqsədləri var idi. Onlarda görünən və bizim bir xəyanət olaraq qiymətləndirdiyimiz ağır və qətiyyətsiz davranış, rus komandanlarının qeyriadi zəifliyi (belə zəiflik digər cəbhələrdə də görünmüşdür) və ya bizim tərəfdən bilinməyən ümumi hərbi qaydalarla açıqlana bilər.

Bu hadisələri, qeyriadi və çox maraqlı olduğuna baxmayaraq, ələ almamağımız lazım idi. Biz siyasi bir komitə olaraq məsələmizin rusları maraqlandırmadığını və onların lazım olduqda bizim cəsədlərimizi tap-talayaraq keçib gedəcəklərini unutmuşduq. Bunu anlamadığımızı, bilmədiyimizi söyləyə bilmərəm. Əlbəttə, bilirdik, lakin bəzən müharibənin ancaq erməni məsələsinə görə başladıldığını saflıqla düşünürdük. Ruslar hücumu keçdikdə, onların erməniləri qətl etmələri üçün türklərə imkan verdiklərinə inandık. Biz hər iki

halda məqsəd və niyyətləri qarışdırırdıq. Rusların xəyanətlərini axtarırdıq və əlbəttə, tapırdıq. Altı ay əvvəl də rusların xeyirxahlıqla yaxınlaşmalarının isbatını eyni bu şəkildə axtarmış və tapmışdıq. Pis tələddən

şikayət etmək və fəlakətlərimizin səbəblərini başqalarında axtarmaq acınacaqlı bir vəziyyətdir. Bu, bizim milli psixologiyamızın bir xüsusiyyətidir. Daşnaksütyun komitəsi bundan qaça bilməmişdir.

Rusların bizə qarşı təhrikedici davranmalarında sanki xüsusi bir təsəlli var idi. Sanki saf və uzaqgörən olmadığımız bir qəhrəmanlıq idi və nəticədə ələ bir vəziyyətə düşdük ki, istəyən hər kəs bizi asanlıqla aldatdı, xəyanət etdi, kəsdı və başqalarının kəsmələrinə imkan verdi...

1923-cü ilin aprel ayında Daşnaksütyun komitəsinin Buxarestdə keçirilən konfransında çıxış edən O.Kaçaznunun erməni millətinə mənsub olmasına baxmayaraq, konfransdakı çıxışı bu gün bütün dünyada dillər əzbəri olan "erməni soyqırımı"nın uydurma olduğunu rəsmən ortaya qoyur.

Yuxarıda bəzi bölümlərini qeyd etdiyimiz raportu yazanın

dən birinin başında və üstəlik, "soyqırımı" uğradığı iddia edilən tərəfin Baş naziri olduğu nəzərə alındıqda bu qeyd etdiklərimiz daha ciddi əhəmiyyət qazanır. "Soyqırımı" uğradıqları iddia edilən ermənilərin Baş nazirləri, baş verən hadisələri bir müharibə olaraq dəyərləndirir və ən önəmlisi ermənilərin imperialist güclərə alət olduqlarını açıq üreklə ortaya qoyur. Beləliklə, Daşnaksütyun komitəsinin lideri, Ermənistanın ilk Baş naziri O.Kaçaznunun 1923-cü ilin aprel ayında Buxarestdə keçirilən Daşnaksütyun konfransına təqdim etdiyi raportdan bu nəticələr ortaya çıxır: ermənilər Osmanlı dövlətinə xəyanət edib əvvəl ruslara, daha sonra fransızlara və ingilislərə qeydsiz-şərtsiz bağlanmışlar; Osmanlı dövlətinin köçürülmə qərarı müdafiə məqsədinə uyğun olmuşdur; ermənilər dənizdən-dənizə proyekt kimi bir arzuya qapılmış və bu istiqamətdə təhrik edilmişlər; Daşnaksütyun komitəsi xaricində bir günahkar ax-tarılmamalıdır.

Bu qeyd etdiklərimizi nəzərə alaraq ortaya bir sual çıxır: "Bu gün "erməni soyqırımı" iddialarını müzakirə edən və "erməni soyqırımı" haqqında qərarlar alan ölkələr Ermənistanın ilk Baş nazirinə güvənmirlərsə, kimə güvənirlər? Heç şübhəsiz, Ermənistanın ilk Baş naziri, erməni millətinin tarixində xüsusi bir yeri olan Daşnaksütyun komitəsinin lideri O.Kaçaznunun raportu imperalizmin böyük yalanına son verir!..

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, daşnakların Azərbaycan türklərinin ata-baba yurdu olan İrəvan xanlığında elan etdikləri "Ermənistanın" ərazisi bu gün 46,200 kv. km. çatdırılmışdır. Minillərdir bu torpaqlarda yaşayan Azərbaycan türkləri ata-baba yurdlarını tərk etmək məcburiyyətində qalmış, qaçqın vəziyyətinə düşmüşlər. Bütün bunlara baxmayaraq bugünkü "Ermənistan" Azərbaycanla olan sərhədlərini tanımadığı kimi, Türkiyə dövləti ilə olan sərhədlərini də tanımır, yəni Qars və Gümrü müqavilələrini qəbul etmir. Bəli, onlar bacarıqsız və bəsirətsiz idarəçilərin əlində qalıb, dünya imperalizminin bir məhası olaraq istifadə olunurlar.

Hesab edirik ki, Ermənistanın ilk Baş naziri O.Kaçaznunun Daşnaksütyun komitəsinin Buxarestdə keçirdiyi konfransına təqdim etdiyi raportu çox sayda dillərə tərcümə etdirilib dünya ictimaiyyətinə çatdırılmalıdır. Biz, bu raportun tərcümələri ABŞ Təmsilçilər Məclisi Beynəlxalq Əlaqələr Komitəsinə, ingilislərin, fransızların, almanların və "erməni soyqırımı"nı qəbul edən ölkələrin Milli Məclislərinə təqdim edilməlidir, düşüncəsindəyik. Qoy onlar "erməni soyqırımı" və ya "ermənilərə qarşı törədilən qətlamları" tarixi həqiqətlərə nə qədər uyğun olduğunu Ermənistanın ilk Baş nazirindən öyrənsinlər!..

Fazil QARAOĞLU,
professor

Dîrok û Sebebên wendakirina Berxwedanên Kurdistanê!

Heta destpêka 1800 Mîrên Kurdistanê otonom in.

Ji destpêka 1805an û virde, Osmanî berê xwe didin eşîret, beg û mîrîtîyên kurdan. Hêzek leşkerî a mezin dikişîne Kurdistanê û ji bona hêza kurdan yên **çekdar, aborî û îdarî** zeîf bike û ji holê rake; dest bi zilmê dike, zorîyê dide Mîr û eşîrên kurdan, ku sebra wan biqede û yeko yeko serî hildin, ku bingeha komkuji û surgûnan çêbibe. Ji ber ku Osmanî, nîfaqên di navbera mîrîtî û eşîrên kurdan de baş dizanin. Bi kurt û gilover, osmanli li ser Kurdistanê dest bi avakirina bingehêk milîtarî-îdarî dikin. Ev îdara milîtarî li Kurdistanê bi serkêşîya Hafîz Paşayê osmanî dimeşe.

Di salên 1820an de navenda tevgera hereketa Kurd a azadîxwaz, di nav mîrên **Baban** yên **Rewandûzê** de bû. Serkêşê Mîrîtîya Herêma Rewandûzê, **Memmed Paşa** bû. Sînorên hikumdariya mîrê Rewandûzî, ji Rewandûzê heta Eşîrên kurdan yên sînorê Ezerbeycanê berfireh bû.

Di 1829-1830 an de yekem li henber zordariya Osmanîyan, li herêma Rewandûzê serhildanê destpê dike. Împaratoriya osmanîyan; hêzên di destê waliyê **Sêwasê Reşid Paşa** û hêzên waliyê **Bexdayê Elî Rîza Paşa** û waliyê **Mûsilê Mehmed Paşa** de hene, dike yek û dişîne ser Mîrên Rewandûzê. Li gor dîroknasan ev digihêje 40 hezar leşkerî.

Di navbera hejmara Kurdan û artêşa Osmanîyan de ferqek pir mezin heye, lê Mîrên Rewandûzê bi berxwedanek mezin li ber xwe didin. Artêşa Osmanî mecbûr dikin ku bipaş de vegere. Hêzên kurdan di herêmek berfireh de şerekî mezin organîze dikin. Wê demê **Helmut Fon** şahidiyê ji şervaniya kurdan re dike û dibêje; *“ji bona ku hêzên osmanî di şer de sikurekê bidest bixin, mecbûr dibûn ku 30-40 rojî şerbikin.”* Mîrên Rewandûzê ji eşîrên Rohilatê Kurdistanê jî piştgirîyek mezin digire. Artêşa Osmanîyan vedikişe. Birçî bûn û nexweşî di nav artêşa osmanîyan de destpê dike.

Osmanî dest bi listikan dikin. Bi rîya dan û stendinan Memmed Paşa qanih dikin ku were stenbolê û Mohra xwe bigire. Bi şikleki Mehmed Paşa qanih dikin û wî dikişînin Stenbolê, asalet û diyarîyan didin Mehmed Paşa û di ser Trapezûnda re, bi refaqtê, bi paş de dişînin. Li herêma Trapezûnda kemîn li pêşîya Mîrê Rewandûzê Mehmed Paşa tê danîn û wî qetil dikin. Di sala 1830 de tevgera Mîrên Rewandûzê dişkê.

Heta 1840 zilma artêşa Osman-

îyan li Kurdistanê duqat zêde dibe. Navenda berxwedanê ji Rewandûzê derbasî Herêma Mîr **Bedirxan Begê Botan** dibe. Mîr Bedirxan beg, hêzek mezin berhev dike û heta jê tê îtîfaqên xwe bi eşîrên Kurdan, Ermenîyan û Nastûrîyan re xurt dike.

*Kabîneyek xwe a hikûmetê ava dike.

*Li ser navê xwe pera derdixe û li herêmê qanûn û sîstemek îdarî datîne.

*Kabîneyek wezaretê aborî, çandinîyê û artêşê ava dike. Yekî Ermenî dike berpirsiyarê aborîyê.

*Kargehek çekan ava dike û çekên xwe çêdike.

*Ji bona berhemên leşkerî û bikaranîna teknîka keştîyan li ser Gola Wanê, pîlan dike ku xwendevanan bişîne Ewrûpa.

Piştî demekê, sîstem, aşitî û ewlekariya ku li herêmê têt avakirin, dibe sebebê ku bidehhezan însan derbasî herêma Emir Bedirxan Beg bibin.

Di vê demê de sê malbat li ser beşek mezin ji Kurdistanê xwedî hêz û bandorin. Yek ji van malbatan li herêma deşta **Mûşê**, heta **Erzurom** û **Sêrtê** ye. Ji eşîrên Kurdistanê federasyonêk heye li herêmê û serkêşê wê **Mîr Elaadîn** e. Ev malbat, xwedî dîrokek **300 salî** ye. Malbata din **Mîrên Çolemêrgê** ne. Hêza din a sêyemîn jî **Mîrên Botan**, malbata **Bedirxanîyan** e. Helbet li herêma Dêrsim, Koçgirî û Erzincanê jî hêzên eşîrên kurdan wek otonom xwedî bingeh hene.

Wahşeta artêşa Osmanîyan ne tenê li herêmên ku serhildan lê hene, li seranserê Kurdistanê destpê dike. 35 sal, bi zilim surgûn û zordariyê, herêm dibin neçariyê de dijî.

Armanca Osmanîyan perçekirina dînamîkên kurdan yên dewletbûnê ne. Ji ber vê armancê, yek bi yek serokeşîr û mîrîtîyên Kurdistanê tasfiye dike, ku bingeha serkêşîya mîletê Kurd nemîne.

Emir Bedirxan Beg xwedîyê mîrata Mîrên Botan e, ku ji sedsala 700 û 800 an de hikimdariya xwe meşandine.

Her çîqa di navbera Mîrê Çolemêrgê û Mîrê Botan de nakokî hebin jî, di navbera Mîr Eleadîn û Mîrên Botan de têkilî başin û dostên hev in.

Elîsee Reclûs, di pirtûka xwe a *“Nouvelle Geographie Universelle”* de tîne ziman ku;

“Li herêmê Kurd pir û bi malbatên mezin re serdest bûn. Piranî jî li derdorê Zapê. Li herêmê wek mîletekî dijîn û tevdigerin. Kurd mîletekî pir xurt e. Li henber Osman-

îyan û Iranîyan azad tevdigerin. Dikarin li henber Osmanîyan û İranîyan dewletek hur û mustaqîl ava bikin. Ev hêz bi kurdan re heye. Piştî vê sefera min a dawî, bi rastî serhildanên ku kurdan pêk anîn, armanca hemîyan dewletek mustaqîl bû.”(Rûpel 342)

Mixabin ev hêz û dînamîka sedlala 19 an baş nayê honandin û perçe perçe dibe hedef ji osmanîyan re. Nakokîyên di navbera malbat û Mîrên Kurdistanê de pêşî li tevgerê navendî, millî a Kurdistanê digire. Nakokîya di navbera Mîrên Çolemêrgê û Botan de jî, sebebêk ji wê ye ku, avakirina tevgerê giştî-navendî zahmet dikir.

Di nav mîrên Botan de hestên mîletperwerî xurt bûn. Dîrokek Bedirxanîyan heye, ku wek hanedanî çandek hempa a Kurdewarî, medresên bi destê vî mîrîtîyê dimeşîyan ava bûne. Di nav mîrên Botan de hêla perwerdê pir li pêş bû. Gelek alim û nivîskarên Kurd, berhemên hêja dane û ev berhem, ji mîrîtîya Botan, ji me re diyarî mane û li seranserê Kurdistanê belav bûne. **Ahmedê Xanê, Melayê Cizîrî** û bi dehan rewşenbîr di van medresên Botan de perwerde bûne. Eynî perwerde û berhemdan di nav mîrîtîya **Rewandûzê** û herêma **Bedlîsê** û **Mûşê** de jî heye. Bi dehan berhem derketine di wê demê de.

Cara yekem berî 334 sal berê bizrê Kurdperwerîyê di nav vî mîrîtîya Botan û mîrên Rewandûzê de derketiye ber me. Berhema **Mem û Zîn** yek ji van berhemên pîroz e.

Ji her alî de nîfaqên di navbera mîrên kurdan de, serê Mîr Bedirxan diêşîne. Di pîlanên serhildana Mîr Bedirxan de; Ji herêma Botanê, heta Amedê. Mûşê. Bedlîsê. Wanê û

Urmîyê ye.

Patrîyarlik a Ermenîyan, bi Osmanîyan re, bi hemû îmkânên xwe li henber serhildana Mîr Bedirxan tîkilîyan dimeşîne. Di qada navdewletî de jî tîkilîyên xwe li henber serhildanê organîze dike. Lê eşîrên Ermenîyan, yên li Kurdistanê piştgirên serhildanên Kurdistanê bûne.

(Di vî warî de li ser dijminatî û hemahengîya ermenîyên Stenbolê bi osmanîyan re, di pirtûka *“Batmutyûn Hayots-Dîroka Ermenîyan, setenbol 1871”* ku bi destê **Avedis Berberyan** ve hatiye nivîsandin de berfireh ev dijminatî heye.)

Piştî demek dirêj, bi şerekî dijwar di navbera tevgera Mîr Bedirxan û artêşa osmanîyan de, osmanîyan qenaat pê tînin ku bi şer nikarin vî tevgerê tîkbibin; **bi hîle û nîfakê dest bi perçekirin tifaqa navbera Mîr û eşîrên kurdan dike.** Bi pera û bi rutbên bê sînor dest bi dîtina xayînan kir. Di virde osmanî biser dikevin û birazîyê Emir Bedirxan Yezdanşêr eyar dikin.

Osmanîyan, bi şikestina tevgera Emir Bedirxan re, dînamîkên Kurdan ku mane jî da ber talanan û jihev hatin belav kirin. Malbata Bedirxanîyan pêşî birin **Stenbolê** û ji wir surgûnî girava **Girîtê** kirin. Beşek din ji Mîr û begên Kurdistanê surgûnî **Stenbolê, Silîstrê, Erebiştan** û giravên **bahra Egeyê** kirin. Yên ku hatin dardakirin û yên ku hatin kujtin û bi zîncîran di zîندان de perîşan bûn, mirin, ji yên surgûnê pirtir bûn.

Xîyanet û bêtifaqî sebebê wendakirinê ne.

Bu makalede yer alan fikirler yazara aittir ve Nerina Azad'ın editöryal politikasını yansıtmayabilir.

MAHMUD BƏY SƏFİKÜRDSKI

Mahmud bəy Bala bəy oğlu Səfikürdski

Doğum tarixi 1898-ci il

Doğum yeri Səfikürd kəndi

Vəfatı 1977-ci il

Həyatı

Bala bəyin üçüncü oğlu Mahmud bəy 1898-ci ildə Səfikürd kəndində dünyaya boy göstərmişdi. 1909-cu ildə Gəncə gimnaziyasına daxil olmuşdu. Gimnaziyanı bitirmədən orduya çağırılmışdı. Rus qoşunlarının tərkibində rumin cəbhəsində döyüşlərdə iştirak etmişdi. Hərbi xidmətdən sonra Gəncəyə dönmüşdü. Gəncənin müsəlman-türk əhalisinin rusların himayəsi ilə ermənilər tərəfindən kütləvi şəkildə qırılmasının qarşısının alınmasında yeni yaradılmış

«Yaşıl qvardiya» adlı özün-müdafiə dəstəsinin tərkibində çıxış etmişdi. «Yaşıl qvardiya» əsasən gənclərdən, tələbələrəndən ibarət idi. Mahmud bəy Səfikürdskinin döyüş təcrübəsini nəzərə alaraq, onu qvardiyanın sədr müavini təyin etmişdilər. Gimnaziyayı 1919-cu ildə başa vurduqdan sonra bir müddət Gəncə Dairə məhkəməsinə müstəntiqliyə namizəd kimi hüquq elminin incəliklərini öyrənməyə çalışmışdı. Elə həmin il o, Bakıda BDU-nin tibb fakültəsinə daxil olmuşdu. Ailə vəziyyəti və maliyyə çətinlikləri ilə əlaqədar olaraq işləmək fikrinə düşmüş və ƏMT-nin rəisi Nağı bəy Şeyxzamanlı Gəncə hadis-

ələrindən Mahmud bəyi tanıyırdı. Və şübhəsiz ki, onun ƏMT rəisinin müavini kimi mürəkkəb və məsuliyyətli vəzifəyə təyin edilməsi həm də onların bir-birlərini yaxşı tanımalarından irəli gəlirdi. Arxiv materiallarından məlum olur ki, Mahmud bəy Səfikürdski ƏMT-da rəis müavini kimi 1919-cu ildə noyabr ayının 15-dən martın 6-dək ƏMT-nin (əksinqilabla mübarizə təşkilatının) rəis müavini vəzifəsində çalışmışdı. O da bu vəzifədə hümmətçiləri təmsil edirdi. Çünki razılığa əsasən, ƏMT rəhbərliyi iki partiyadan təmsil olunmalı idi. ƏMT-nin rəis müavini vəzifəsi də hümmətçilərin payına düşürdü. Ancaq bütün bunlara

baxmayaraq, arxiv sənədlərinin də təsdiq etdiyi kimi Mahmud bəy bu vəzifədə özünü layiqincə apardı, gənc respublikanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsində öz bacarığını əsirgəmədi. Xüsusən də erməni cəsuslarına və denikinçilərə qarşı mübarizədə Mahmud bəy Səfikürdski bütün imkanlarını səfərbər etmişdi. Onu da deyək ki, əldə edilmiş materialların (MTN-nin arxivi, PR-1752 sayılı istintaq işi) bir qisminə onun bolşeviklərə qarşı da çıxışı qeyd edilir. Buna əlavə olaraq onu da demək olar ki, Nağı bəylə Mahmud bəyin barəsində söylənilən fikrə bir söykənəkdir. 28 aprel işğalından sonra bir qrup hümmətçi Azərbaycan Fövqaladə Komissiyasında işə qəbul edildi. Onlardan biri də Mahmud bəy idi. Bu elə çox uzun çəkmədi. 22 noyabr 1920-ci ildə onun həbs

edilməsi barədə 1906 sayılı order imzalandı. Bir gün sonra onu Quba şəhərində həbs edib Bakıya göndərdilər. Onu kommunistlərə qarşı çıxış etməkdə günahlandırıldılar. Ziddiyyətli ifadələrin nəticəsində Mahmud bəy Səfikürdski haqqında 21 yanvar 1921-ci ildə qərar çıxırıldı: o, tutduğu vəzifəsində qala bilməz. Ancaq onun «cinayət»ləri sübuta yetmədiyindən həbsdən azad etmişdi. Təqiblər davam edirdi. Belə bir vəziyyətdə Mahmud bəy Səfikürdski Azərbaycanı tərk etmək məcburiyyətində qaldı. Öncə Yuqoslaviyada yaşayıb ticarətlə məşğul oldu. Sonra Türkiyədə yerləşdi. Mahmud bəy 1977-ci ildə vəfat edib.

Mahmud bəyin Əli bəy adlı oğlu, Mələk xanım, Bilqeys xanım və Leyla xanım adlı qızları var.

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib

Yaşayış yerindən çoxlu qədim əşyaları tapılıb

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib. «Göl yeri» ərazisində aparılan qazıntı nəticələrinin qədim dövr tarixinin öyrənilməsinə töhvə olduğu bildirilir. Yaşayış yerindən çiy kərpiç, qazma şəklində evlər, təsərrüfat quyuları, ojaq yerləri, 3 insan skeleti, saxsı qablar və çoxlu sayda bəzək əşyaları tapılıb. Ərazidə tədqiqat aparan mütəxəssislərin fikrincə qazıntı işlərinin nəticəsi Azərbaycan arxeologiyasında az öyrənilən və mübahisələrə səbəb olan məsələlərə aydınlıq gətirəcək. Yeniliklər əsasən ilk Tunj dövrünə

qədərki mərhələni əhatə edir.

Tapılan kiçik öküz fiquru isə bu dövrdə insanların «toxa» əkinçiliyindən «xış»a keçdiyinə dəlalat edir. Bundan başqa metaldan dəmir ucluqlu kəsici alətlərin hazırlanmasında istifadə olunan «bitum» məhlulu da aşkarlanıb ki, bu əvvəlki arxeoloji qazıntılar zamanı az miqdarda olduğundan indiyədək onun tərkibi öyrənilməmiş qalıb. Dövlərə şahidlik edən bu daş natiqlərin hər parçası tarixin qaranlıq səhifələrini nurlandıran məşəl kimidir. O işıqda isə əcdalarımızın getdiyi yollara yolçuluq etmək insana mənəvi rahatlıq verir.

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Müzəffər Hüseynov: "Hazırda ərazinin hələ ki, 100 kvadratmetri araşdırılır". Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Tarixi abidə rayonun Səfikürd kəndi ərazisində tapılıb. Ekspedisiya qrupunun üzvü, arxeoloq Müzəffər Hüseynovun sözlərinə görə 2 il əvvəl aparılan tədqiqatlar zamanı bu ərazidə içərisində 10-dan çox insanın dəfn olduğu kurqan aşkar edilmişdi.

"Sonradan aparılan araşdırmalar nəticəsində isə müəyyən olub ki, qara arxas adlanan bu sahədə yaşayış məskəni də

mövcud olub və yaşayış yeri təqribən 2 hektar ərazini əhatə edib. Qazıntılar nəticəsində tapılan maddi mədəniyyət nümunələri hələlik bu ərazidə yaşayan insanların toxuculuq və dulusçuluqla məşğul olduğuna dəlalat edir", - deyir o bildirib.

Bundan başqa arxeoloqların ehtimallarına görə tapılan heyvan sümükləri vasitəsilə o dövrün heyvanat aləmi barədə də informasiya əldə etmək mümkün olacaq.

Müzəffər Hüseynov əlavə edib ki, 2 ha ərazidə yaşayan insanların həm yaşayış yerləri, həm də təsərrüfat sahələri var. "Yeni burada onlar həm çörəklər bişirib, həm də, qab-qacaq hazırlayıblar. Hazırda biz onun hələlik 100 kvadratmetrini araşdırırıq", - deyir o vurğulayıb.

Son zamanlar Goranboy rayonunun Səfikürd kəndi ətrafında geniş çöl-tədqiqat işləri aparılıb. Bu işlərin nəticəsində isə rayon üçün ilk dəfə olaraq eneolit dövrünə aid yaşayış məskəni aşkar edilib. Həmin yaşayış məskənində aparılan kəşfiyyat xarakterli qazıntı nəticəsində abidənin e.ə. V minilliyə aid olduğu müəyyən edilib.

AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun arxeoloq Müzəffər Hüseynovun sözlərinə görə, burada eyni zamanda çoxlu saxsı məmulatlar da aşkar olunub. Bundan əlavə, kənd ətrafında son tunc-

əhəng daşlarından tikilib.

Kurqanaltı kamera isəsərdabə tiplidir. Sərdabənin divarlarının hündürlüyü 145 sm-dir. Bu hündürlüyü həm də sərdabənin hündürlüyü kimi vermək olar.

Sərdabənin divarları isə çox yaxşı qalıb. Enli inşa edilmiş divarların şimal tərəfdə eni 1 metr 10 sm, cənub və qərb tərəfdə isə 1 metr 60 sm-dir. Sərdabənin içəridən ölçüsü şərq-qərb istiqamətində 3 metr 70 sm, şimal-cənub istiqamətində 3 metr 40 sm-dir. Sərdabəyə giriş isəşərqdəndir. Girişin eni 1 metr 40 sm, giriş dəhlizinin uzunluğu isə 4 metr 30 sm-dir. Giriş dəhlizinin kənarındakı divarlar da ağ

muncuq, 10 ədəd iy başlığı aşkar edilib. İy başlığının 9-ü sümükdən, biri isə daşdan hazırlanıb. Daşdan hazırlanan iy başlığı çox ustalıqla hazırlanıb, üzəri üçbucaq formalı naxışlarla bəzədilib. 10 ədəd iy başlığının birqəbirdə aşkar edilməsi faktı ilk tunc dövrü üçün nadir hadisə hesab edilə bilər. Sərdabədən aşkar olunan skeletlər sağ və sol yanı üstə, yarım bükülü, baş tərəfi divara söykənmiş vəziyyətdə qoyulub.

Torpaq qəbirlər aşkar edilib Goranboyun Səfikürd kəndində tədqiqatlar aparan Müzəffər Hüseynov sonda onu da bildirdi ki, tədqiqatlar zamanı ilk tunc dövrünə aid kurqanlar-

Abidə tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyə aid edilir

Abidə tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyə aid edilir

ilk dəmir dövrünə aid ikitorpaq qəbir tapılıb və qazıntı nəticəsində qəbirlərdən gil qablar, müxtəlif materiallardan, tuncdan bəzək əşyaları - muncuqlar, qolbaq və sırğalar aşkar edilib. Ekspedisiyanın əsas uğurlarından biri Səfikürd kəndi yaxınlığında onun cənub-şərq tərəfindən ilk tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyə aid kurqan abidəsinin aşkar edilərək qazılması olub.

Arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da bildirdi ki, kurqanın diametri 16 metr, hündürlüyü 2,8 metrdir. Kurqan hündürlüyü 18-20 metrolan uzunsov-oval formalı təpənin üzərində qurulub. Qazıntı zamanı kurqan örtüyündə son tunc dövrünə aid bir qəbir abidəsi də aşkar edilərək qazılıb. Kurqan örtüyündən aşkar olmuş salla-ma qəbir 2x1 metr ölçüdə olub, 110 sm dərinlikdə dəfn edilib.

Qəbirdə müxtəlif forma və ölçüdə 5 ədəd saxsı qab, əqiqdən hazırlanan 72 ədəd muncuq, 1 ədəd tunc iynə, 3 ədəd kəsici alət aşkar edilib. Əsas kurqanaltı oəbir çox maraqlıdır.

Arxeoloq M.Hüseynov onu da bildirdi ki, bu qəbir kamerasının divarları iri ölçülü

əhəng daşındantikilib. Girişdə 1 metr 70 sm plan sərdabənin ağzı 60-65 sm ölçüdə, qalınlığı 8 sm olan ağ əhəng daşı ilə örtülüb. Divarların ətrafı isə iki cərgəçay daşları ilə bərkidilib.

Sərdabədə 19 insan skeleti aşkar olunub

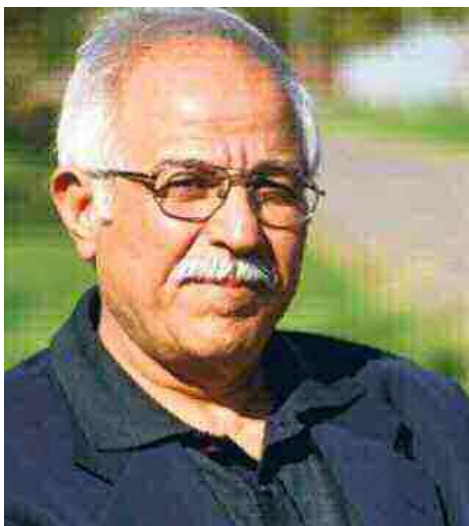
Sərdabənin içərisində onun 4 küncündə diametrləri 25x27 sm, dərinlikləri 45-50 sm olan dirək yerləri də aşkar edilib. Dirək yerlərinin içərisindən aşkar olunan kiçik və orta ölçülü çaydaşlarına əsasən gənc arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da ehtimal edir ki, bu dirəklərin ətrafıçay daşları ilə möhkəmləndirilib. Kameranın üst hissəsi ağac tirlərlə örtülüb. Bunu qazıntı zamanı sərdabənin içərisində yanib kömür olan ağacqalıqları da sübut edir. Bəzi ağac qalıqlarının diametri 30 sm-ə, uzunluğu isə 1 metrə qədər qalıb.

Sərdabənin üstü ağacla döşəndikdən sonra kameranın üzəri iri qaya daşları ilə təpə formasında qurulub. Sərdabənin döşəməsi ağ gillə-suyandıqdan sonra içərisi tamamilə münasib qaya daşları ilə döşənib. Skelet və bütün arxeoloji materiallar bundan sonra səliqə ilə sərdabəyə qoyulub. Sərdabə tipli bu qəbirdə 19 insan skeleti, 23 saxsı qab, 213

dan 150-200 metr şimal-şərqdə. son tunc-ilk dəmir dövrünə aid torpaq qəbir də aşkar edilib. Qəbir 80 sm dərinlikdə yerləşməklə şərq-qərb istiqamətində uzunluğu 2 metr, eni 1 metr yarımdır. Qəbirdən sol yanı üstə qoyulmuş skeletin ətrafında isə 3 saxsı qab, 48 ədəd əqiqmuncuq, 1 ədəd tunc muncuq, 1 ədəd tunc qolbaq, 1 ədəd tunc sırğa, 2 ədəd dəvəgözü kəsici alət aşkar edilib.

Digər torpaq qəbir Səfikürdün şimal-şərq tərəfindən aşkar edilib. 2 metr 5 sm dərinlikdə aşkar edilən torpaq qəbir kamerası 160x90 sm ölçüdədir. Qəbirdən yarım bükülü vəziyyətdə sağ yanı üstə qoyulan skeletin ətrafından 3 ədəd saxsı qab, 12 ədəd muncuq, 2 ədəd kəsici alət aşkar edilib. Goranboy rayonunda, xüsusən Səfikürd kəndi ətrafında aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı eneolit, ilk tunc, son tunc- ilk dəmir dövrü mədəniyyətlərinin öyrənilməsi baxımından xeyli nailiyyətlər əldə edilib. Tezliklə nəzərdə tutulan tədqiqatlara vəsait ayrılan kimi Səfikürd kəndində və rayonun digər istiqamətlərində yeni kəşfiyyat işləri başlanacaq.

Serokê Kurdistanê Xalid Begê Cibrî...

İbrahim GUÇLU
(ibrahimguclu21@gmail.com)

Di Dîroka Kurdistanê de deme ku ji serhildana milî ya Kurdistanê ya 1925an bê qal kirin du navên dîrokî û hêja derdikevin pêş. Yek ji wan Xalid Beg e. Yê din jî, Şêx Seîd Efendî ye. Xalid Beg serokê Rêxistina Azadiyê (Komîteya Îstîklalê ya Kurdistanê) ye. Şêx Seîd Efendî, serokê Tevgera 1925an e.

Serokê Rêxistina Azadi Xalid Beg û hevalê wî Yisûf Ziya Beg di 14 Nîsana 1925an de hatin darve kirin. Ew û hevalê wî Yisuf Ziya Beg bi awayekî nehiqûqî hatin darizandin.

Jiyana Xalid Beg a malbatî û leşkerî û siyasî û rêxistinî...

Xalid Beg, di sala 1882an de li Gimgimê (Wartoyê) tê dinyayê. Bavê wî Mehmûd Beg e. Mehmûd Beg him serokeşîra Cibran e û him jî li Wanê qeymeqamî kiriye. Diya wî Xaltiya Şêx Seîd Efendî ye. Xalid Beg, di heman dem de bi Şêx Seîd Efendî û Şêx Abdûllahê Melekan re kûrmet û kûrxaltiyê hev in.

Xalid Beg, dibistana Eşîretî ya li Kabataşê û Dibistana Leşkerî ya Bilind xelas dike. Ew yek ji yaverên leşkerî yê jîr e. Wezîfeya wî ya yekem Filîstîn e. Erebi û Farisî jî baş dizane. Ew kesekî çand û edebîyadhezê kurdî bûye jî. Loma li ser çand û edebiyata kurdî û li ser zimanê kurdî jî xebat kiriye.

Mirovê doza miletê kurd bûye. Kemalîstan xwestine ku dema ew dest ji doza kurd berde, dê îmkânên mezin ji wî re pêk bînin. Ew van yekan red dike.

Di dema Şerê Osmanî û Rûsyayê de di bin serokatiya Xalid Beg de çend hêz ava dibin. Ew hêzan di şer de gelek serkeftî dibin.

Dema ku leşkerên Rûsyayê tînin Xinûs û Wartoyê, wê demê Alaya Xalid Beg tê Elazîxê û zivistana xwe li Palûyê derbas dike (1915). Di sala 1916-an de hikûmet wezîfaya avakirina Qonaxa Ovacık a Dersîmê dide Xalit Beg. Wê demê ji Apê kevneparlamenteşîrê SHPê Mehmed Elî Eren Xidir Beg re dibe mêvan. Leşkerên xwe li ser erdê wî bi cih dike.

Xalid Beg li Ovacîxê ji pêwendiya dewlet û gel eciz dibe. Loma jî li hemberî siyaseta dewletê helwestekî rexnegirî bi awayekê nîşan dide. Loma jî dewlet ji ew helwesta Xalid Beg eciz dibin û loma jî alaya wî paşve digrin.

Di sala 1918an de Eşîretên elewîyan êriş tînin ser Eşîreta Cibraniyan. Mehmet Şerîf Firatê ku nivîskarê "Dîroka Wartoyê", giliyê Xalid Begê ji dewletê re dike. Dibêje ku: "Xalid Begê Mîralay yê Cibrî û Halid Begê Mîralaya yê Eşîra Hesenan eşîretan çekdar dikine. Bi cilûmergên kurdî li

gûnda digirine. Propagandaya kurdewarî dikine. Li gûndan pitûkên xwe yên bi kurdî nivîsandine û pirtuka Ehmedê Xanî Mem û Zînê li gûndan bela dikine."

Xalid Beg pişt re li Erziromê dibe Şerleşker.

Nûrî Dersîmî, endamê Cemiyeta Tealî ya Kurd bû. Ew yek ji serokatiya Koçgiriye bû û di serpêhatiyê de dibêje ku Xalid Beg li Kurdistanê li gelek bajaran rêxistinên Cemiyeta Tealî ya Kurdistanê ava kiriye.

Ew agahdarî jî derdixin holê ku Cemiyeta Tealî ya Kurdistanê li gelek herêmên Kurdistanê di bin serokatiya Xalid Beg de rêxistin bûye.

Ev rastiya bi nêrînên M. Şerîf Firatê ku Dîroka Wartoyê nivîsandiyê û li dijî kurdîti bûye jî derdikeve holê.

Xalid Beg, piştî Şerê Cihanî yê Yekemîn dest bi xebata rêxistinkirina kurdan dike

Piştî ku Cemiyeta Tealî ya Kurd belav dibe, Xalid Beg ji bona ku rêxistinek nû ava bike, bi mîr, axa, şêx, serokeşîr, mele û munewerên Kurdistanê re danûstandin dike. Encama van danûstandinan jî di sala 1921-an de

Rêxistina Azadiyê ava dikin. Wek tê zanîn piştî Şerê Cihanî yê Yekemîn, di 10 Tebaxa 1920an de Peymana Sevrê pêk hat. Vê peymanê şer qedand.

Peymana Sevrê, peymanek naverok dagirtî bû. Ji sê sed xalî zêdetir bû. Di Peymanê de ji bona kurdan jî mafê dewletbûnê hatibû pejiwandin. Ew xalên Peymana Sevrê, xalên 62-65an bûn. Di Peymana Sevrê de hatibû tespît kirin ku: Komîsyonek dê ji Îngilîzan, Fransîzan, Îtalyayîyan ava bibe. Ev Komîsyona dê li beşek Kurdistanê li Rojavayê Firatê sîstema rêvebiriye herêmî çê bikin.

Piştî salekê dema Kurdan xwestin dê serî li Cemiyeta Miletan bidin dê bibin serbixwe û dewletekê.

Xalid Beg her çiqas ev peyman ji bona miletê kurd û Kurdistanê peymanek tîr û tîjî nedidît jî, piştgiriya Peymana Sevrê dike. Ji bona ku xalên Peymana Sevrê yên di derbarê miletê kurd û Kurdistanê bikevin jiyane xebat dike. Hezar mixabin Xalid Beg, di ew hewildana xwe de bi sernakeve. Lewra Kemalîst li dijî wê xebatê derdikevin. Kurdan berdidin hevûdu.

Wê demê Xalid Beg ji bona doza Kurdistanê vekirî û profesyonelî xebat bike, dixwaze ji wezîfeyaxwe dest berde û îstîfa bike. Lê îzin naye dayîn. Encama vê rewşê Xalid Beg, tê sirgûn kirin.

Xalid Beg dişînin Dersîmê. Dema ku Xalid Beg diçe Dersîmê Ovacîkê, ji bona ku kurdên elewî û sînî di arman-

ca milî û Kurdistanî de bibin yek xebat dike.

Ev yeka Kemalîstan û dewleta wan eciz dike, Alayîya Xalid Beg li Dersîmê xeter tê dîtin, loma jî emir tê dayin ku ew paşve vegere. Ew vedigere Wartoyê (Gimgimê) li wir xebata xwe didomîne.

Di wê demê de Kongreya Erziromê tê li darxistin. Ji bona kongreyê Xalid Beg jî tê vexwendin. Lê Xalid Beg vewwendinê red dike û beşdarî kongreyê nabe. Ev helwesta Xalid Beg zêdetir Kemalîstan eciz dike. Loma jî biryar tê girtin ku Xalid Beg ji serokatiya eşîrê were dûrxistin bête şandina Erziromê. Ev di sala 1920-an de sirgûnî Erziromê dibe.

Şerîf Firatê Wartoyî ew hewildana Xalid Beg ya di derbarê Peymana Sevrê de di pirtuka xwe ya "Doğu İlleri ve Varto Tarihi" de qal dike. Wusa dibêje: "... Di vê navberê de Mîralay Xalid Begê Cibrî, li herêma Gimgimê, Kopê, Melezgirtê, Kela Xinûsê, Kanîreş, Boglan û Çewligê ji serokeşîr û şex û mela û keyayên gûndan mezbetayên morkirî berhev dikir û bo Cemiyeta Tealî ya Kurd dişand. Ji wira jî, qaşo ji bo vî karî bo Mistefa Nemrûdî û Şerîfê Kurd ku li Yekîtiya Netewan dixebitin, dihatine şandin." (s. 156-157)

Piştî ku Xalid Beg sirgûnî Erziromê dibe, êdî navenda xebata wî ya milî Erzirom dibe. Ew bi hevalên xwe re dest bi rêxistineke nû dikin. Di ew xebatê de leşkerên payebilind yên kurd di vê xebatê de cih digrin. Di xebatê de rola Mîralaybûna Xalid Beg gelek mezin e.

Ew rêxistinekê ava dikin. Ev rêxistina "Komîteya Îstîklalê ya Kurdistanê (Azadî)" ye. Rêxistin di sala 1921-an de ava dibe. Rêxistina Azadî, ji mîran, axayan, serokeşîran, şêxan, munewer- ran, meleyan, esferên kurd ava dibe.

Di derbarê Rêxistina Azadî de agahdariyên zêde di belgeyên Îngilîzande hene.

Beşek damezrênêrên Azadiyê ew in: Xalidê Begê Cibrî, Dr.Fuat, Ekrem Cemîlpaşa, Hecî Mûsa, Husên Paşayê (kor) Heyderanî, İhsan Nuri Paşa, Şêx Tahir, Seyid Ebdîlqadir, Hecî Axdî (Bavê Tûjo), Hecî Mûsa Beg, Wusif Ziya, Xalidê Hesenan.

Rêxistina Azadiyê, heta sala 1923an xebata xwe îlegal (veşartî) û di qadeke teng de dimeşîne.

Lê piştî ku Peymana Lozanê tîrî îmza kirin, Rêxistina Azadiyê dest bi rêxistinek giştî li Kurdistanê dike. Di demek kurt de 23 bajar û bajarokan şaxên wê tînin ava kirin. Ji hemû çîn û tebeqeyan gel dibe endam û piştgirê Rêxistina Azadiyê. Xebata xwe gurr dikin ku di rewşek musaft de dest bi serhildanê bikin.

Dilketin û îdama Xalid Beg û Dadgeha Dîwanê Herb ya Bedlîsê...

Pêşketina xebata Rêxistina Azadiyê bala dewletê bi xurtî dikşîne. Agahdarî ber bi Enqereyê di derbarê Rêxistina Azadiyê de û xebata Xalid Beg de diherike.

Mistefa Kemal, piştî van agahdariya di dawîya sala 1924 de diçe Erziromê. Di şîvekê de Mistefa Kemal û Xalid Beg hevûdu dibînin. Xalid Beg, ji Mistefa Kemal re dibêje ku "ez dixwazim ji wezîfeya xwe ya leşkerî îstîfa bikim. Ez nîzanim ku çima hûn nahêlin yekî ku bi were îxanetîyê dike ji kar veqete?" Axevtin germ dibe. Xalid Beg derdikeve devre.

Mistefa Kemal û hevalên wî, baş fahm dikin ku Xalid Beg ji wan dûr e û ew xwediyê armanek din e û dixwaze ku ji bona Kurdistanê serbixwe xebat bike.

Dema ku birayê wî Ehmed Beg (Ahmet Sever) vî yekê tespît dike ew diçe Erziromê Xalid Beg re hevûdîtin çê dike.

Ehmed Beg dibêje "Dema ku min ji Xalid Beg re got, jiyana te di xetereyê de ye, divêt tu ji Erziromê derkevi."

Wê demê wî ji min re got: "Ez hay jê heme ku li dora min xetere heye lê çî dema ku ez vî serê zivistanê ji Erziromê derkevim ev dê ji bo kurdan bibe felaket, teqez divêt em li benda biharê bimînin."

"Piştî van gotinan, lê zêde dike û dibêje "Herin, xwe amade bikin lê bisekinin heta ku bihar têye."

Xalid Beg, wê demê gelek aşkere biryar dide ku biharê dest ji wezîfeya xwe berde, bi profesyonelî karên rêxistinê bike û amadekariya serhildanê bike.

Hezar mixabin beriya wê, serhildana Beytuşebabê dest pê dike. Wê demê di derbarê Rêxistina Azadiyê de operasyon dest pê dike.

Xalid Beg, di roja 20 kanûn 1924 de li Erziromê tê girtin û wî dibin zindana Bidlîsê. Wê demê Yisûf Zîya Beg jî dîl dikeve.

Xalid Beg û Yisûf Zîya Beg di Dîwana Herbê ya Bedlîsê de bi awayekî ne hûqûqî û bi lezûbez tînin darizandin.

Xalid Beg û Yisuf Ziya Beg di dadgehe de parêznameyek gelek cidî û naverok dagirtî pêşkêş dikin. Di parêznameyê de Rêxistina Azadiyê, armancên wê, mafên miletê kurd, mafê çarenivîsiya miletê kurd diparêzin.

Di derbarê Xalid Beg û Yisûf Ziya Beg de biryara îdamê hat dayin.

Ew di 14ê Nîsan a 1925-an de bi gulebaraniyê hatin kûştin. Piştî Serhildana 1925an demekî kurt şûnda hatin îdam kirin.

İtirdiyimiz tarixi yurdlar: ZƏNGƏZUR

Bu gün Ermənistan Respublikasının ərazisində qalan Zəngəzur tarixi Azərbaycan torpağıdır.

Tarixi mənbələrdə, müxtəlif səyyahların yazılarında göstərilir ki, Zəngəzur Azərbaycanlıların qədim yurd yeri olub. Zəngəzurdakı türk mənşəli toponimik adların çoxluğu da bu fikri təsdiqləyir.

XVIII əsrdə Zəngəzur mahalının ərazisinin böyük hissəsi Qarabağ xanlığının, bir hissəsi isə Naxçıvan və İrəvan xanlığının tərkibində olub.

Zəngəzur mahalı Çar Rusiyası dövründə Gəncə (Yelizavetpol) quberniyasının tərkibində olub.

XX əsrin əvvəllərində Zəngəzur mahalında 149 azərbaycanlı (türk) kəndi, 191 kürd kəndi və 81 erməni kəndi var idi.

Zəngəzur mahalının tarixi ərazisi qərbdən Zəngəzur, şərqdən Qarabağ dağları ilə əhatələnmiş geniş bölgə olub.

Zəngəzur mahalı bir neçə bölgədən ibarət olub: Qafan, Gorus, Qarakilsə (Sisian), Mehri, Zəngilan, Qubadlı, Laçın.

1918-1920-ci illərdə Zəngəzur Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ərazisi olub.

Həmin dövrdə Zəngəzur qəzası Şuşa, Cavanşir, Cəbrayıl qəzaları ilə birlikdə Qarabağ general-qubernatorluğuna daxil idi.

Eyni zamanda, həmin dövrdə Ermənistan (daşnak) Respublikası Zəngəzurla bağlı torpaq iddiaları irəli sürüb. Bölgədə münaqişə, silahlı toqquşmalar olub.

1920-ci il 28 aprelədə Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin qurulmasından sonra Zəngəzur Azərbaycanın tərkib hissəsi kimi ayrıca inzibati bölgə - qəza olub.

Bu vaxt Ermənistan (daşnak) Respublikası Zəngəzuru annekasiya etmək üçün silahlı mübarizəni davam etdirirdi.

Bölgənin böyük hissəsi erməni qüvvələrinin faktiki nəzarəti altında idi. Eləcə də Qarabağın dağlıq hissəsində erməni qüvvələrinin hücumları davam edirdi.

Azərbaycan SSR hökuməti (Müvəqqəti İnqilab Komitəsi) 1920-ci il 30 aprel tarixli notasında Ermənistandan Zəngəzur və Qarabağı öz qoşunlarından təmizləməsinə tələb etmişdi.

Bu arada bolşevik Rusiyası Azərbaycanın ardınca Ermənistanın da sovetləşməsi üçün erməni əhalisini müxtəlif şirnikləndirici addımlarla ələ almaq istəyirdi. Bu şirnikləndirici addımlar isə Azərbaycan ərazisinin bir hissəsinin Ermənistana verilməsi ilə bağlı idi.

Mikoyan başda olmaqla erməni liderləri bolşevik Rusiyanın rəhbəri Lenini inandırmağa çalışırdılar ki, Zəngəzurun (eləcə də Naxçıvanın və Qarabağın) Ermənistana verilməsi erməni xalqının sovet hakimiyyətinə inamını artırır.

Lenin tərəfindən Zaqafqaziya üzrə fəvqəladə səlahiyyətli şəxs (faktiki Qafqaz canişini) təyin olunmuş Orconikidze də bu məsələdə ermənilərə dəstək verirdi.

Rusiyanın xarici işlər naziri Çiçerin 1920-ci il iyunun 2-də Orconikidzeyə məktubunda bu məsələ ilə bağlı yazırdı: "Daşnak (Ermənistan) ilə hökuməti ilə kompromisə nail olmaq bizə vacibdir".

1920-ci il 10 avqustda Rusiya K(b)P-nin Qafqaz Bürosu Azərbaycanın bolşevik rəhbərliyinin razılığı olmadan Naxçıvanın Şərur-Dərələyəz bölgəsini Ermənistana vermək barədə qərar

çıxardı, Qarabağ və Zəngəzur isə Azərbaycanla Ermənistan arasında "mübahisəli ərazilər" elan olundu.

Bolşevik Rusiyası Azərbaycan torpaqları hesabına Ermənistanı şirnikləndirmək və sovetləşdirmək siyasəti Azərbaycanın kommunistləri tərəfindən etiraz doğurdu.

Azərbaycan Müvəqqəti İnqilab Komitəsinin sədri Nərimanov buna qarşı çıxaraq Leninə məktub yazdı.

Nərimanov yazırdı ki, Mərkəzin çıxardığı qərarlar Azərbaycan əhalisi arasında Rusiyaya və sovet hökumətinə inamı sarsıdır.

"Zəngəzur və Qarabağın neytrallaşdırılması, yaxud daşnaklara verilməsi... (Azərbaycan müsəlman əhalisi tərəfindən) xəyanət sayılacaqdır... Müsəlman kütlələr Sovet hakimiyyətinin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qorumamasını satqınlıq, ermənipərəstlik yaxud sovet hakimiyyətinin zəifliyi hesab edəcəklər..."

("К истории образования Карабахской автономной области Азербайджанской ССР. 1918-1925. Документы и материалы. Баку, Азернешп, 1989, с.56").

Lakin bu etirazların faktiki nəticəsi olmadı. Çünki Azərbaycanın sobet rəhbərliyində də ermənilər güclü qüvvəyə malik idilər.

Bu arada bolşevik Rusiyası Azərbaycanın sovet hökuməti ilə və tezliklə qurulması gözlənilən Ermənistan sovet hökuməti ilə ikitərəfli sazişlər hazırlayırdı. Azərbaycan sovet hökuməti bu sazişdə ərazi bütövlüyü məsələsinin təmin olunmasına da ümid bəsləyirdi. Erməni kommunistləri də Zəngəzur, Naxçıvan və Qarabağ məsələsinin öz xeyirlərinə həllini gözləyirdilər.

1920-ci il noyabrın 29-da Ermənistanda (Yerevanda) sovet hakimiyyətinin qurulduğu elan olundu, hərçənd bölgələrdə daşnak hökuməti hələ tam süqut etməmişdi.

Zəngəzurun Ermənistana verilməsi 1920-ci il noyabrın 30-da keçirilən Azərbaycan K(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasının qəbul etdiyi qərarı ilə həll olundu.

Azərbaycan K(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasında

3-cü məsələ kimi "Ermənistanda İnqilab Komitəsinin Ermənistanda Sovet hakimiyyətinin elan olunması haqqında teleqramı" müzakirə edildi və qərar çıxarılmışdı.

AK(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının bu birgə iclasının (30.XI.1920) qəbul etdiyi "tarixi" qərarlara aydınlıq gətirmək məqsədilə orada iştirak edənlərin tərkibinə də mütləq diqqət yetirilməlidir: Q.Orconikidze, Sarkis (S.Ter-Danielyan), Y.Stasova, Q.Kaminski, N.Nərimanov, Ə.Qarayev, M.Hüseynov.

İclasın qərarının "v" bəndində yazılırdı: "... Sovet

Azərbaycanı ilə Sovet Ermənistanı arasında heç bir sərhəd mövcud deyildir.

Qərarın başlıca məqsədi onun mərkəzi bəndində ("q") öz əksini tapmışdı.

Orada deyilirdi ki, Zəngəzur və Naxçıvan sovet Ermənistanın tərkibinə keçirlər.

Digər bəndlərdə isə yazılırdı: d) Qarabağın Dağlıq hissəsinə öz müqəddəratını təyin etmək hüququ verilir;

e) Sovet Azərbaycanı sovet Ermənistanı ilə qırıqlmaz hərbi və təsərrüfat ittifaqı bağlayır (o cümlədən neft haqqında göstərilir).

Qərarla həmçinin ("j" və "i" bəndləri) Nərimanova bütün bunlar barədə bəyanat hazırlamaq və onu Bakı Sovetinin plenumunda elan etmək tapşırırdı.

S.Orconikidzenin təkidli tarixi qara səhifəsinə düşəcək bu bəyanatı məhz N.Nərimanov elan etməli idi.

Nərimanov qərarın əleyhinə idi, xüsusilə Naxçıvanla bağlı məsələyə qəti qarşı çıxırdı. Zəngəzurun isə bütünlüklə deyil, erməni əhalisinin çoxluq təşkil etdiyi qərb hissəsinin Ermənistana verilməsini mümkün sayırdı. Qeyd edək ki, ermənilərin 1918-ci ildə Zəngəzurdə həyata keçirdiyi qırğınlar nəticəsində burada azərbaycanlı əhalisinin sayı kəskin azalmışdı.

1920-ci il dekabrın 1-də Nərimanov Azərbaycan K(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasının qərarı barədə bəyanat verdi. Nərimanov həmin bəyanatda yalnız Zəngəzurdan bəhs edirdi.

-Nərimanovun Bakı Sovetinin iclasında verdiyi bəyanat (rusca): «Советский Азербайджан, идя навстречу борьбе братского армянского трудового народа против власти дашнаков, проливающих и проливающих невинную кровь наших лучших товарищей-коммунистов в пределах Армении и Зангезура, объявляет, что отныне никакие территориальные вопросы не могут стать причиной взаимного кровопускания двух вековых соседних народов: армян и мусульман. Территория Зангезурского уезда предлагается Сов. Армении, и трудовому крестьянству нагор-

ного Карабаха предоставляется полное право самоопределения; все военные действия в пределах Зангезура приостанавливаются, а войска Советского Азербайджана выводятся»

(Mənbə: газета «Коммунист», Баку, 2 декабря 1920 г.).

В тот же день в одноименной газете «Коммунист», выходившей в Ереване на армянском языке, был опубликован искорверканный перевод на армянский язык текста декларации, в котором рядом с Зангезуром упоминался Нахчыван, а фраза «предлагается Советской Армении» была переведена как «являются нераздельной частью Советской Армении».

-Zəngəzurun inzibati bölgüsü ilə bağlı Azərbaycan rəhbərliyində narazılıqlar isə özünü göstər-məkdə idi.

Məhz buna görə, Zəngəzurun Ermənistana verilməsi rəsmən elan olunsada qəzanın onun idarəçiliyinə keçməsi dərhal baş verməmişdi.

AK/b/P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının 1921-ci il 12 yanvar tarixli iclasında "Zəngəzurun müsəlman hissəsinin inzibati cəhətdən təşkil" haqqında qərar çıxarıldı.

Qərarla Zəngəzur bölgəsini 2 yərə: **Qərbi Zəngəzur qəzası və Şərqi - əhalisinin kürdlərdən ibarət olmasına görə Kürdüstan qəzasına bölmək təklif edilirdi. əsasən kürdlərdən ibarət olmasına görə Kürdüstan qəzasına bölmək təklif edilirdi.**

(Bax: İ.Musayev "Azərbaycan Naxçıvan və Zəngəzur bölgələrində siyasi vəziyyət və xarici dövlətlərin siyasəti (1917-1921-ci illər)" monoqrafiyası, Bakı, 1998, c.284)

Nəticədə Zəngəzur qəzasının 6.742 kvadrat verstlik ərazisindən (Bax: Скибицкий А.М. Карабахский кризис // Союз, 1991, №7; Гейдаров Н.Г. В горах Зангезура. Баку, 1986, с.3) 3.105 kv.versti Azərbaycan SSR tərkibində qalmış, 3.637 kv.verstlik hissəsi isə Ermənistana verilmişdi.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycanın tarixi ədəbiyyatında bu problem kifayət qədər həllini tapmamışdır.

-Naxçıvana gəldikdə, həmin dövrdə bu bölgə Türkiyə qüvvələrinin nəzarətində idi və burada sovet hakimiyyəti faktiki mövcud deyildi.

Məhz Türkiyənin qəti mövqeyi, eləcə də Nərimanovun Naxçıvanla bağlı prinsipial mövqeyini Mərkəzə (Leninə) bildirməsi Azərbaycanın bu tarixi torpağının Ermənistana verilməsinin qarşısını aldı.

1921-ci ilin oktyabrın 13-də imzalanan Qars müqaviləsində Naxçıvanın Azərbaycanın ərazisi kimi təsdiqlənməsi ilə Ermənistanın Naxçıvana yiyələnmək cəhdi boş çıxdı.

-Qarabağa gəldikdə isə, 1921-ci ilin iyunun 4-də RK/b/P MK Qafqaz Bürosunun Stalinin iştirakı ilə keçirilən iclasında "Qarabağ məsələsi" müzakirə edilərək Dağlıq Qarabağın Ermənistan SSR-in tərkibinə daxil edilməsi barədə qərar çıxarılsa da, Nərimanov buna qəti etiraz etdi.

Qərarla razılaşmayan Azərbaycan kommunistləri ilə ermənipərəst qüvvələr (Kirov, Orconikidze, Myasnikov, Fiqatner)

arasında ciddi itxلاف yaranır.

Nəticədə səhərişi günü, 1921-ci il iyunun 5-də Qarabağ məsələsinə N.Nərimanovun qəti tələbi ilə yenidən baxaraq Dağlıq Qarabağı Azərbaycan SSR hüdudlarında saxlanması, Dağlıq Qarabağa Şuşa şəhəri inzibati mərkəz olmaqla geniş muxtariyyət verilməsi qərara alınır.

Bu qərar iki il sonra, 1923-cü il iyunun 7-də Azərbaycan SSR hökumətinin dekreti ilə rəsmiləşdi.

-Zəngəzurun Ermənistan SSR-ə verilmiş hissəsində Qafan, Gorus, Qarakilsə (Sisian) və Mehri rayonları yaradıldı.

Nəticədə Naxçıvan digər Azərbaycan torpaqlarından ayrı salındı.

Zəngəzurun Azərbaycanda qalan hissəsində isə əvvəlcə **Kürdüstan qəzası**, sonra isə Zəngilan, Qubadlı, Laçın rayonları yaradıldı.

Bax:

Административно-территориальное деление Армянской Советской Социалистической Республики (Источник: Советская Энциклопедия)

(1921-1928 гг) - 10 уездов:
1.Даралагезский - с. Кешишкенд.
2.Делижанский - Делижан.
3.Зангезурский - г. Герюсы (Горис)
4.Ленинаканский - г. Ленинакан
5.Лори-Бамбакский - г. Караклис.
6.Мегринский - Мегры.
7.Ново-Баязетский - Нор-Баязет.
9.Эриванский - г. Эривань.
10.Эчмиадзинский - Вагаршапат.

24.07.1929- 1.10.1930 (5 округов):

1.Зангезурский -
2.Ленинаканский -
3.Лорийский -
4.Севанский -
5.Эриванский -

1933-cü ildə Ermənistan SSR-in ərazisi rayonlara bölünür və Zəngəzur adı xəritədən silinir.

-Bax həmçinin:

Административно-территориальное деление Азербайджанской Советской Социалистической Республики (Источник: Советская Энциклопедия)

Май 1920 (20 уездов)
1.Агдамский - г. Агдам
2.Агдашский - г. Агдаш
3.Арешский - г.
4.Бакинский - г. Баку
5.Ганджинский - г. Ганджа
6.Геокчайский - г. Геокчай
7.Джебраильский - г. Джебраил
8.Джеванширский - г. ?
9.Джевотский - г. Джеват
10.Закатальский - г. Закаталы
11.Зангезурский - г. Зангезур
12.Казахский - г. Казах
13.Карягинский - г. Карягино
14.Кубинский - г. Куба
15.Курдистанский - г. Абдалляр

16.Ленкоранский - г. Ленкорань
17.Нухинский - г. Нуха
18.Сальянский - г. Сальяны
19.Шемахинский - г. Шемаха
20.Шамхорский - г. Анненфельд
1922.Зангезурский уезд упразднен.

(Əvvəli ötən sayımızda)

1. İndiki və gələcək zamana aid şərt formasının bəzi işlənmə yerləri.

a. İndiki və gələcək zamana aid olan şərt cümlələri birinci şəxsdə sual formasında

işlənsə, "icazə" mənasını ifadə edir.

Ez bəjin? (Deyimmi?) Ez bipəjim? (Bişirimmi?)

Em bixwînin? (Oxuyummu?) Ez seredaneke bidim wê? (Mən ona baş çəkimm?)

b. "Bila" (və ya "bira") ilə başlanan nida cümlələrində işlənir.

Bila bajo! (Qoy sürsün!) Bila bajon! (Qoy sürsünlər!) Bila herre! (Qoy getsin!) Bila bijî! (Qoy yaşasın!) Bila bijîn! (Qoy yaşasınlar!) Bila bêje! (Qoy desin!) Bila bəjin! (Qoy desinlər!) Bila rabel! (Qoy qalxsın!) Bila rabin! (Qoy qalxsınlar!) Bila bê! (Qoy gəlsin!) Bila bên! (Qoy gəlsinlər!)

c. Feilin indiki və gələcək zamana aid olan şərt forması arzu, xahiş bildiren bəzi sözlərlə də işlənir. Bu sözləri iki yerə bölmək olar: təsrif olunanlar, təsrif olunmayanlar.

a) Təsrif olunanlara "karîn" (bacarmaq) (Bəzi dialektlərdə "kanîn" deyilir),

"zanîn" (bilmək), "xwastin" (istəmək) kimi sözlər daxildir.

Ez bəjim- Ez dikarim bəjim (Mən deyə bilərəm).

Ez bistirêm – Ez dizanim bistirêm (Mən mahnı oxuya bilirəm).

Ew bistirê- Ew dikare bistirê (O, mahnı oxuya bilir).

Ew bajo –Ew dikare bajo (O sürə bilir).

Tu bipirsî- Tu dikarî bipirsî (Sən soruşa bilərsən).

Hûn bipirsîn- Hûn dikarîn bipirsîn (Siz soruşa bilərsiniz).

Ew binîvise –Ew dixwaze binîvise (O yazmaq istəyir).

Ez bipirsim - Ez dixwazim bipirsim (Mən soruşmaq istəyirəm).

b) Feilin şərt forması ilə işlənən təsrif olunmayan sözlər bunlardır: "divê" (gə- rək), "gotî", "ger" (əgər), "gava, wekî" (əgər), "ku" (əgər), "pêwiste", (la- zımdır) "xwezil" (kaş)

Tu bibîni (Sən görsən). Pêwiste tu hemû tiştî bi çavên xwe bibîni (Sənin hər şeyi öz gözlərinlə görməyin lazımdır).

Divê ez seredaneke bidim dapîra xwe (Gərək mən nənəmə baş çəkim).

Hûn bibînin (Siz görsəniz). Xwezil hûn ewê bibînin (Kaş ki siz onu görə idiniz). Em rêkevin. (Biz yola düşsək.) Pêwîstê em işev rêkevin (Bizim bu gecə yola düşməyimiz lazımdır).

Hûn gotî zêdetir bixwînin (Siz gərək daha çox oxuyasınız).

Tu gotî derengî nekevî (Sən gərək gecikməyəsən).

Em gotî destûrê nedin zarok li kolanan bileyizin (Biz gərək icazə verməyək uşaqlar küçələrdə oynasınlar).

2. İndiki və gələcək zamana aid olan "Ez dewsa(şûna) te bim" Mən sənin yerinə olsam) tipli cümlələrdə "bûyîn" feilinin indiki zaman şəxs onluqları işlənir. Mübtəda adlıq halda olur.

tək cəm

Ez ... bim Em...bin Tu ... bî Hûn...bin Ew ... be Ewana...bin

Ez dewsa te bim (Mən sənin yerinə olsam) Ez dewsa wî bim (Mən onun yerinə olsam) Tu dewsa min bî (Sən mənim yerinə olsan) Tu dewsa wan bî (Sən onların yerinə olsan) Ew dewsa te be (O sənin yerinə olsa)

Ew şûna me be (O bizim yerimizə olsa)

Ewana dewsa min bin (Onlar mənim yerimə olsalar)

Hûn şûna wan bin (Siz onların yerinə olsanız)

Bu tipli cümlələrdə cümlənin ikinci tərəfində feilin gələcək zamanı işlənir.

Ez dewsa te bim, ez ê herim (Sənin yerinə olsam, gedərəm).

Tu şûna min bî, tu yê çi bikî (Sən mənim yerimə olsan, nə edərsən?)

Ez dewsa te bim, ez ê melewanîyê hîn bim (Mən sənin yerinə olsam, üzgüçülük öyrənərəm).

Ez şûna te bim, ez ê cixarê nek- işnim (Mən sənin yerinə olsam, siqaret çəkmərəm).

behs û gotinê ye. Tûrê derd û kul, birîn û keserên kurdan vebûye, wexta qiseyên dijîti û berberîyên nava wan xwestek û hedefên wan ku tu carî bi cîh nabin, hatîye.

Celadet Beg li kesên odê dini- hêre, ji fincana qahwê qultekê vedixwe û dibêje.

--Me cerîdeyekê, na ne yek, cerîdenin, divên... Milet bi zimanê xwe, bi xwandin û nivîsîna xwe dibe millet. Bi vî terhî, millet xwe bi medenîyet û miyaseriyê digihînin.

Ew bi hêdîka, gotin bi gotin, dipeyive. Mîna ku nivîsareke nivîskî dixwîne, yan jî bendekê dinivîse.

-- Belê, millet bi zimanê xwe hene. Yekîtiya millet bi zimên çêdibe. Yekîtiya zimên jî bi xwendin û nivîsinê bi yekîtiya herfan çêdibe. Ka ev yekîtiyên me, ka yekîtiyên zimanê me? Ka xwendigeh, mekteb, kitab, cerîde û roj- nameyên me ku dê van yekîtiyan bînin pê? Ka?. Em şikest li ser şikestê dixwin hertim bi hev dikevin, çima? Çima birano?

-- Mîrê min, gotinên te rast in.

Gavek berbi Zimanê Kurdî KURD dilinê doğru bir addım

Elî Axayê Zilfo, xwedîyê malê, dibêje. Kes nikare bibêje ku ev gotin ne di cîh de ne, lê cerîde û rojname jî bi quwetê, bi dirav û zanîne, bi cemaat û nivîsevanan derdikevin. İcar ez ê jî bipirsim, ka ev li ku ne?.. Ferheng 44

1. qîrar(f-a)=(biryar) – qərar
2. min dil bi ...heye- üreyimdən ...keçir
3. cerîde (f-ya) - jurnal
4. mîna- kimi, bənzər
5. tax(f-a) – hissə, məhəllə
6. civat (f-a)- yığıncaq
7. gerîyaye (gerîyan)- gəzmək burada:

toplaşmaq, yığışmaq
8. ji... pəve- ...başqa
9. kes(m,-ê,f-a)- bir kəs, nəfər, adam
10. divên (dibêjin) - deyirlər
11. hertim –hər zaman
12. beroş(f-a) (bi beroşan) –qazan (qazanlarla)
13. fîraq(f-a) - qab
14. hersê- hər üç
15. qutî(f,-ya)- qutu
16. vediguhêze(veguhêztin)- dəyişir

17. behs- danışq, söz- söhbət
18. birîn(f,-a) – yara
19. keser (f,-a) (kişandin)- köks (ötürmək)
20. qise(m,yê)- söz, deyim, danışq

21. dijîti(f,-a)- qarşıdurma
22. berberî(f,-ya)- tayfabazlıq
23. xwestek(f-a)- arzu, istək
24. hedef (f,-a)– hədəf
25. cî bûyîn- yerinə yetmək
26. fincan (f,-a)- fincan
27. qult(ekê)(f,-a)- bir qurtum
28. terhî- təhər
29. medenîyet(f,-a) – mədəniyyət
30. miyaserî(f,-ya)- arzusuna çatma
31. nivîsar (f,-a) –yazı

32. nivîsareke nivîskî- yazılı məlumat
33. bend(f,-a) – sətir
34. dipeyive(peyivîn-peyiv) - danışır
35.milet(m,-ê) –millet
36. xwandigeh(f,-a)- tədris müəssisəsi
37. mekteb (f,-a) - məktəb
38. bînin pê (pê anîn)- yerinə yetirmək
39. şikest (f,-a)- sınıma, (bura- da məğlubiyyət mənasında)
40. bi hev ketin – bir –birinə dəymək
41. ne di cîh de ne-yerində dey- illər
42. quwet (f,-a)(=hêz) – qüvvə
43. dûman (f,-a)- duman
44. zanîn -bilik
45.cemaat(f,-a)– adamlar, insan qüvvəsi
46. nivîsevan- yazar, yazıçı
47. icar-bu dəfə(burada; belə olan halda)
48. melewanî (f-ya)– üzgüçülük
49. bar kîrîn – köçmək
50. cixare (f,-a)– siqaret
51. cixare kişandin- siqaret çək-mək
52. tu carî – heç vaxt
53. çima- nə üçün
54. zirar (f,-a) – ziyan , zərər
55. ka(=kanî) - hanı
Çalışmalar
1. Mətnə uyğun suallara cavab verin.

1. Celadet beg çi divêje?.....
2. Eva bûyera li ku qewimîye?..
3. Ewana li kîjan bazarî civîyabûn? -
4. Xwedîyê malê kî bû? -
5. Celadet Begê çi dixwest? -
2. Boş buraxılmış yerlərən müvafiq sözlər əlavə edin və cüm- lələri tamamlayın.
melewanî, cixarê, kişandina cixarê, dipeyive, fincan, civatê, taxa, dûman, didemekî bedew, diherikî

1. Çemê Hekarîyê jê ra mala wan ra ..., ji ber vê jî zarokên wan hê ji zaroktiya xwe... baş zanibûn.

2. Niha hindik mirovdik- işinin. Ewana zanin ku zirara pirre.

3. Birayê min çend zimanan.....

3. Çend ... qahwe hatin vexwarin. Piştî vexwara qahwê ... berdewam kir.

4. Li evê ... bazarê me gellek avahiyên nu hatine çêkirin .

5. Dûman rabû... ber çavê me xanê kir.

3. Boş buraxılmış yerlərə müvafiq sonluqlar əlavə edin.

1. Tu bê... gund, tu yê şîr, mast, pênîr bixwî.

2. Ez navnîşana wê bizanib..., ez ê ji wêra dîyarîkê bişînim.

3. Ez bizanib... baranê bibarê, ez ê sîbera xwe hildim.

4. Em bizanib... ewê bê, em ê ewî pêşwaz bikin.

5. Ew bizanib... ewê dereng vegere, ew ê agahiyê bide me.

4. Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

1. Tu dewsa min bî , tu yê çawa herî?

2. Tu dewsa min bî, tu yê çi bixwî?

3. Ez dewsa te bim, ez ê li gud bijîm.

4. Ez şûna wan bim , ez ê agahiyekê bidim.

5. Em şûna wan bin, em ê ji usa bikin.

5. Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

1. Ez dikarim bəjin, xwendin bo me gelleki pêwîste.....

2. Hûn dikarîn derbarê vê mijarê da bipirsim, ez ê ji we ra bəjim.....

3. Ez dikarim bəjim, pəşerojê rojên xweş gelê me çavra dikin.....

4. Ew dixwaze derbarê vê pirtûke de bipirse.

Ardı var

KÜRD XALQININ DƏYƏRLİ OĞLU, AZƏRBAYCAN NƏSRİNİN QARTALI SÜLEYMAN HÜSEYN OĞLU RƏHİMOV

Rəhimov Süleyman Hüseyn oğlu — nasir, 1938-ci ildən AYB-nın üzvü, Azərbaycanın xalq yazıçısı (1960), Sosialist Əməyi Qəhrəmanı (1975).

Süleyman Rəhimov 1900-cü ilin oktyabrında Zəngəzur mahalının Qubadlı rayonunun Əyin kəndində anadan olmuşdur. İbtidai təhsilini ikisinifli rus məktəbində almışdır. 1921-ci ildə Xanlıq kəndində yeni açılmış məktəbdə müəllim işləməyə başlamışdır. Şuşada pedaqoji kursda oxuduqdan sonra uzun müddət Zəngəzur mahalının müxtəlif rayonlarında müəllimlik etmişdir.

1928-ci ilin payızında dostu Əli Vəliyevlə Bakıya gələrək ADU-nun tarix fakültəsində təhsil almış, eyni zamanda Qaraxəhərdə ikinövbəli savad kursunda yaşlı fəhlələrə dərs demişdir.

Ədəbi fəaliyyətə 1930-cu ildən başlayan Süleyman Rəhimovun ilk əsəri "Şamo"dur. Bununla belə o 50 il bu əsərinin üzərində işləmiş və ona əlavələr etmişdir.

Süleyman Rəhimov 1939-1940, 1944-1946 və 1954-1958-ci illərdə Azərbaycan Yazıçılar

Birliyinin sədri olmuşdur. Azərbaycanın Laçın, Samux, Şahbuz və Nəfəs rayonlarında rəhbər partiya işlərində çalışmışdır (1934-1937). Azərbaycan K(b)P Bakı şəhər komitəsində təbliğat üzrə katib (1940-1941), Azərbaycan

K(b)P MK-da təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdir müavini (1941-1944), Azərbaycan Nazirlər Soveti yanında Mədəni-Maarif İşləri Komitəsinin sədri (1945-1958) vəzifələrində işləmişdir.

Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının "Qızıl qələm" mükafatına (1972) layiq görülmüşdür. Üç dəfə Lenin ordeni (1946, 1970, 1975), "Qırmızı Əmək Bayrağı" (1959), "Şərəf nişanı" (1942) ordenləri və medallarla təltif edilmişdir, 1960-cı ildə xalq yazıçısı, 1975-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adları almışdır.

1983-cü il oktyabrın 11-də vəfat etmişdir.

Şamo (I,II c. 1931, 1940),

Saçlı (1944)

"Ata və oğul" (1949)

"Mehman" (1953)

"Ana və abidəsi" (1967)

"Mahtəvan" (1968)

"Seçilmiş əsərləri" (üç cildə, 1968-1981)

"Ağbulaq dağlarında"

"Medalyon"

"Ötən günlər dəftərindən"

"Qafqaz qartalı"

"Qoşqar qızı"

"Aynalı"

"Qardaş qəbri"

"Su pərisi"

"Uğundu"

Российские архивы доказывают, что «геноцид армян» – это международный обман

В Москве вышла в свет книга «Армянский вопрос

В 120 документах из российских государственных архивов», опровергающая утверждения о геноциде армян и проливающая свет на многие исторические события, которые по-разному интерпретируются различными историками и псевдоисториками.

Как сообщает 1news.az со ссылкой на АзерТАдж, автором исследования, в которую вошло 120 подлинных и уникальных документов из государственных архивов России, является турецкий историк Мехмет Перинчек.

В своей работе М.Перинчек (с 1998 года) собрал важные документы, которые хранятся только в архивах России.

В вводной части книги отмечается, что армянский вопрос и напрямую связанные с ним утверждения о геноциде армян в последнее время стоят в ряду наиболее спорных вопросов, волнующих общественные умы Турции и всего мира.

Наряду непосредственно с турецкой и армянской

сторонами, важнейшим свидетелем событий периода 1915-1923 гг. была царская, а затем и советская Россия. С этой точки зрения российские государственные архивы содержат такие документы, которые способны сыграть значительную роль в деле установления истины по спорным аспектам в армянском вопросе.

мо доказывают, что геноцид армян является международным обманом». «Документы ясно доказывают, что в 1915-1920 гг. в регионе Закавказья, Восточной Анатолии и так называемой Киликии, включающей в себя регионы Аданы и Мараша, армянскими дружинами осуществлялась политика истребления тюркского

отмечает историк.

Документы доказывают, что накануне и после Первой мировой войны при столкновении как на уровне воюющих государств, так и отдельных народов, имела место взаимная резня.

Автор приходит к нескольким выводам, в том числе и такому, что ответственность за развязывание войны между государствами и взаимной резни между армянами и мусульманами лежит на западных империалистах и царской России. «Великие державы, стремясь разделить территорию

Османской империи, подстрекали радикальные, националистически настроенные армянские объединения на войну с турками. Османское государство, правительство и мусульманское население в этой ситуации предприняли военные меры и, силой подавив восстания армянских добровольческих отрядов, повели справедливую войну с целью защитить свое Отечество»,

отмечается в исследовании.

В книге приводятся документы царского периода об условиях жизни армян в Османской империи, зарождении армянского национализма и его специфике, возложенная на них миссия в Первой мировой войне, о том, как массы турецких армян стали пособниками планов империалистов, о кровопролитной и разбойничьей политике армянских добровольческих дружин и др.

Из архивов советского периода представлены документы, красноречиво свидетельствующие о роли дашнакской Армении и политике этнических чисток, турецко-советском союзе и ликвидации дашнакской Армении, управляемой нацистами политике дашнаков во время Второй мировой войны, о том, что мусульманское население в разы превышало армянское по численности и многие другие уникальные документы.

Несомненно, данная книга-исследование станет серьезным аргументом в пользу объективного освещения и понимания истории относительно пресловутого «армянского вопроса».

Основной особенностью документов является то, что «они ясно и неоспори-

населения Турции и Азербайджана, а также курдского населения»,

Eger dewleta we tune be, hûn nikarin goristanekê jî biparêzin

Kurdistan24ê civaknas, nivîskar Îsmail Beşikçi re hevpeyvînek çêkir. Di hevpeyvînê de, guftûgo li babetên niha yên germ wek hilbijartinên pêşwext ên Iraqê, dosyeya PKKê, xiyane 16ê Cotmeha 2017an û pîrsa destûra Herêma Kurdistanê ya ku niha dest bi karên wê bûne, tên kirin. Kurdistan24: Berî derbasî nava pîrsan bibim dixwazim tiştekî bipirsim, em xelkê Kurdistanê xweşhal in ku Beşikçi heye û em gelekî ji te hez dikin. Hûn dema tên Hewlêrê û digihin vir, hestên we çawa ne? Îsmail Beşikçi: Ez ji sala 2013an ve tîm Kurdistanê. Gelek caran hatime, îro jî dubare li Kurdistanê me, gelek dilxweş im ku hatime Kurdistanê û bi taybet ku bi we re gotûbêjan dikin, hesteke gelekî xweş e. Eger biçin nava pîrs û mijaran, niha hilbijartinên Iraqê hatin kirin, ma ev hilbijartin dibin sedema çareseriya pîrsgirêkên Kurdan bi Bexdayê re, herwiha ka vê jî bibêjim, serkirdeyên Kurd her dem dibêjin; pîrsgirêka me bi Iraqê re, nebûna hevpariya rasteqîne ye. Bi nêrîna we, ev hevpariya rasteqîne ji niha û pê ve dê were cibicîkirin? Îsmail Beşikçi: Ez her roj bi baldarî û girîngî li Kurdistan24 û kenalên baş dinêrim, bi vê boneyê ez spasiya Kurdistan24ê dikim ji bo vê vexwandinê. Hilbijartinên 10 Cotmehê, dikarim wiha behsa wê bikim, berî hilbijartinan, hin guhartin di yasaya hilbijartinê de ji aliyê hikûmeta Iraqê ve hatin kirin. Di van guhartinan de armancek ji bo kêmkirina dengên Kurdan yan çûna kêr li ser dindogan hebû. Li Silêmanî û Helebceyê êrîş li kandîdên Partiya Demokrat a Kurdistanê hate kirin. Li Şingalê PKKê rêgirî li kandîdên PDKê kirin ji bo propagandayê hilbijartinan nekin. Li Şingal, Silêmanî û Helebceyê hin hewl hebûn astengî hatin kirin ta ku welaî neçin ser sindoqan. Ligel wê jî, PDKê di hilbijartinên 10 Cotmehê de serkeftineke mezin bi dest anî, ji ber wê ez vê yekê girîng dinirxîmim. Belê, lê di dawiyê de di navbera Kurdistan û Iraqê de gelek kêşe û pîrsgirêk hene, ji piştî van hilbijartinan, ewên werin çareser kirin, ew hevpariya rasteqîne dê pêk were? Em dikarin wiha bibêjin, di navbera hikûmeta Hewlêr û hikûmeta Bexdayê de gelek nakokî hene, herwiha gelek hevtêgihiştinên jî hene, ev ne yên îro ne, ji gelek salan ev nakokî hebûn û mane, lê belê Iraq naxwaze van pîrsgirêkan çareser bike. Tirkiye jî naxwaze nakokî çareser bibin. Îran jî bi heman awayî naxwaze nakokî çareser bibin. Sûriye jî naxwaze û heta Amerîka naxwaze. Lê divê niyaza Kurdan a çareseriyê hebe, anku divê destpêkê Kurd bê westan li çareseriya wan pîrsgirêkan bigerin, ji bo vê jî girîng e Kurd bi hev re tevbigerin û bi hev re kar bikin, ev girîng e. Berê hin nakokî di navbera Kurdan de hebû, di bîra we de çi di 16 Cotmeha 2017an de rû da, ji ber wê dibêjim ku yekbûn û karkirina bi hev re ji Kurdan re girîng e. Kurd ji bo wan nakokiyan çareser bikin, pêwîstiya wan bi gelek hewildanan heye. Divê niyaza Kurdan a çareser kirina nakokiyan hebe. Dixwazim wê bipirsim ku ew yekbûn û yekgirtin di navbera Kurdan de dirust nabe, te behsa xiyane 16ê Cotmeha 2017an kir, we dît ku Serok Barzanî ji bo encamdana referandumê çi hewl da, piştî jî grûpeke diyarkirî a di nav partiyekê de çi xiyaneî kir, ji bo çi ew tişt rû da? Referandum gelekî girîng bû, pêwîst bû ku referandum bi vî awayî bihata kirin. 7ê Hezîrana 2017an Serok Barzanî di daxuyaniyekê de ragihand, ew di 25ê Îlonê

de referandumê dikin. Piştî wê jî welatên rojava û Amerîka daxuyanî li hev dan û gotin niha ne dema referandumê ye, lê bi nêrîna min, ew referanduma Kurdan gelekî girîng bû û pêwîst bû bihata

encamdan. Herçend e Ewropa, Tirkiye û Îranê jî nedixwast, herçend e Amerîka û Ereban jî nedixwast, ew referanduma Kurdan kiriye, gelekî girîng bû. Eger em encam wek nimûne werbigirin, di referanduma 25ê Îlonê de ji Kurdan ji sedî 92.93 dengê belê da, vê encamê îradeya xelkê Kurdistanê nîşan da û Kurdan dikarin wê her demê bi kar bînin. Referandum pêwîst bû bihata kirin û hate kirin. Belê, pîrsgirêka Kurd, pîrsgirêkeke gelekî mezin e. Kurdistanê di sala 1092an de hat dabeşkirin û perçekirin, ev rewş, ji Kurdan re rewşeke gelekî dijwar bû, dikarin bibêjin wek şikandina hestiyê peykerê mirovekî bû. Kurd li Rojhilata Navîn nêzîkî 50 milyonî ne, lê ligel wê jî, vê hejmarê jî ti destkefteke mezin ji wan re nebû. Bila ez wê jî bibêjim, di baweriya min de Hikûmeta Herêma Kurdistanê, îdareyeke girîng û otonomiyeye girîng e. Lê Kurd li Rojhilata Navîn û li hember Tirk, Ereb û Farisan xwedî deskeftiyên xwe ne, her çiqas xwedî herêmek xweser bin jî, lê belê ew cudahî ne hêvîbexş e. Rewşeke gelekî giran e, dikarim wiha bibêjin ku pêwîst bû Kurd wê dabeşkirin û perçekirinê ji bîr nekin û waneyekê jê werbigirin. Ev perçekirina û dabeşkirin divê çi jê werbigirin? Bi nêrîna min diviyabû Kurd zêdetir bi hêsanî bi hev re gotûbêjan û diyalogê bikin. Ji Kurdan re dibêjim, Kurd li Rojhilata Navîn hejmara wan ji 50 milyonî zêdetir e, wek nimûne li Netewên Yekgirtî û li sazî û dezgehên Ewropa, Parlamentoya Ewropa, Komisyona Ewropa û li Konferansa Îslamî jî nûnerên wan tune ne. Herçend e hejmara wan 50 milyonî zêdetir e, lê nûnerên Kurdan tune ne. Li Kendava Erebi binêre, Kuwêt, Qeter, Îmarat û Behrên hejmara wan ne milyonî jî, dewlet girîng e, dewlet girîng e, eger dewleta we tune be, hûn nikarin mûzexaneyekê jî ava bikin. Eger dewleta we tune be, hûn nikarin goristanekê jî biparêzin. Dewlet girîng e. Di sedsala 18an de Hegel dibêje: Sivîl dewletê dirust dikin, eger dewleta wan nebe, hûn nikarin şaristiyaneke dirust bikin. Her miletek dewleta wan nebe, nikare gavekê bavêje. Theodor Herzl yê Cihû di salên 1890 de dibêje, ew serdana dewlemendî Cihû yê li Amerîka, Almanya, Îspanya û Fransa dike û di wê serdanê de ji dewlemendan re dibêje: Eger dewleta we tune be, ti qîmeta dewlemendiya we nîne. Ji ber wê girîng e hûn bibin xwedî dewlet. Bêguman ev ji bo Kurdan gelekî zehmet e, dabeşkirin û perçekirin rewek e 100 sal in berdewam e. Lozan rêkeftineke girîng bû, lê nûnerên Kurdan lê nebûn. Niha mijareke din ku weke referandumê li qada Kurdistanê girîng e, ew jî destûr e, ji salên 1990î ve partiyên siyasî û xelkê Kurdistanê xebat

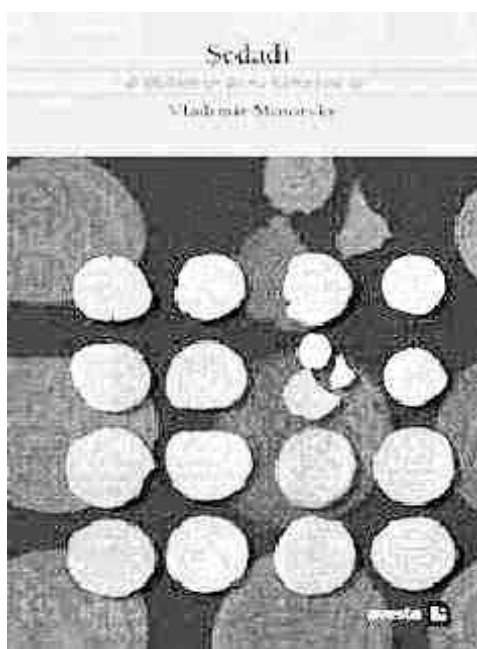
ji bo dariştina destûrekê dikin, lê belê heta niha jî li Herêma Kurdistanê destûr tune ye, niha destûr bûye mijareke germ û karên nivîsandina wê dest pê kirine, gotina we ji bo partiyên Kurd li ser vê mijarê çi ye? Niha gelek girîngtir e helwestek li ser destûra Iraqê ya sala 2005an bikin, di wê destûrê de maddeya 140 heye ne wisa? Ew madde li ser deverên ku ji Kurdistanê hatine veqetandin e, dibêje referandum were kirin li wan deveran ku ji Kurdistanê hatine veqetandin, di encamê de eger li wan deveran nifûs û hejmara nişteciyên Kurd zêdetir bibe, ew dever dê vegerin ser Herêma Kurdistanê, eger Ereb jî zêdetir bin, diçin ser Bexdayê, lê belê ev pêk nayê, hikûmeta Iraqê naxwaze vê yekê bike, ev jî kêşeyeke kevn e, weke mînak; di sala 1970an de di navbera Mela Mistefa Barzanî û Sedam Husên de rêkeftin hat kirin, ev yek ji mijarên sereke bû, maddeyeke sereke bû, çi digot? Digot; li wan deveran referandum were kirin û li gor hejmara nişteciyên wan deveran, ser bi Iraqê bin an Herêma Kurdistanê, ji wê demê ve ev heye lê nehat kirin, çima nehat kirin? Çimkî Tirkiye nedixwest, Îranê nedixwest, Iraq jî ligel vê nebû, loma nehat kirin, lê belê divê Kurd li ser vê mijarê rîd bin, divê biparêzin, ji ber vê yekê yekbûn û xebata bi hev re di navbera Kurdan de girîng e. Baş e, niha li Herêma Kurdistanê, li Şingalê û li sînoran mijareke me ya din heye, PKK li wan deveran heye, loma Tirkiye pêgehên PKKê bombebaran dike, ew dever dişewite, gund vala dibin û xelkê wan deveran aware dibin, niha ez dixwazim bizanim nêrîna we li ser vê mijarê çi ye? PKK li wir çi dike? Gelo pêwîst e ku PKK li wir be? Tiştê ku PKK dike xelet e, pêwendiyên wan ên bi Heşda Şeibî re xelet e, Heşda Şeibî rêxistineke li dijî Kurdayetiyê ye, angî rêxistineke dijî Kurd û Kurdistanê ye, PKK ku rêxistineke Kurdî ye û pêwendiya wê bi Heşda Şeibî re heye, xeletiyeye mezin dike. Belê, eger em ji Herêma Kurdistanê hinek dûr bikevin, niha li navçeyê mijarên germ hene, bi nêrîna we çi li navçeyê diqewime? Di van bûyeran de divê Kurd çi bikin û çi heye ku pêwîst nake bikin? Niha tiştê girîng ew e ku Kurd hemû bi hev re karê bihevrebikin, lê belê ez dîsa dibêjim ku ev bi hêsanî nabe, weke me berê jî got, çimkî ev jihevketin di navbera Kurdan de ji berê ve heye, tevî vê yekê jî ev xebata bihevrebikin e, weke mînak; em dema behsa nakokiyên navbera hikûmeta Bexdayê û hikûmeta Hewlêrê dikin, behsa lihevnekirinê dikin, eşkere ye ku naxwazin kêşe çareser bibin, Iraq vê yekê naxwaze, Tirkiye naxwaze, Sûriye naxwaze, Îran naxwaze, Amerîka jî naxwaze, loma yekbûn gelek girîng e. Ango eger her tiştê ku Tirkiye, Sûriye, Îran û Iraq naxwaze, nabe Kurd bikin? Karê bihevrebûna Kurdan girîng e, divê Kurd bixwazin û bi îsrar li ser bixebitin, ku dibêjin salên 1920î Kurd parçe parçe û dabeşkirî bûn, niha ku rewşenbîrên Kurd ligel dîplomaten Îngilîz, ligel dîplomaten Fransa di civînên taybet de dibêjin 'We neheqiyeye mezin li hember me kiriye, salên bîstan we li hember Kurd û Kurdistanê neheqî kiriye', ew dîplomat di civînên taybet de dibêjin 'Belê li hember Kurdistanê neheqî hatiye kirin, lê belê di civînên fermî de hûn ji bo rastkirina wan neheqiyên ti tiştê nakin', ji ber vê yekê divê Kurd bi xwe bikin. Çima Kurd nabin yek, ev jî mijareke girîng e, niha Kurd di çi qonaxa

gihîştina civakê de ne, millet in an di qonaxa beriya miletbûnê de ne? Binêre, em behsa salên bîstan dikin, ku di serdema civaka gelan de neheqiyeye mezin li hember Kurdan hat kirin, di wê demê de ku Civaka Gelan hebû, di Yekîtiya Sovyetê de Lenîn, Stalîn, Troçkî ji bo netewa xwe gelek dixebitîn û gotûbêj dikirin, ji bo welatê xwe ev yek dikirin. Li Dewletên Yekbûyî ya Amerîkayê Serok Wilson bi heman şêwe bixebitî, yanî di serdemeke wiha de di sala bîstan de em dibînin ku Kurdistan hatiye dabeşkirin û parçekirin, ev ji bo Kurdan gelek ne xweş e, divê Kurd ji vê yekê fêr bikin, ez bawer im heta niha Kurd ji vê parçebûn û dabeşbûnê fêr nakin û dema fêr bikin dê bibin yek û xebata wan a bihevrebikin dê hêsan bibe. Niha em bi hev re gihîştin xalekê, di vê xalê de şîreta we ji bo partiyên Kurd û ji bo Kurdan çi ye? Gotina min ew e ku divê Kurd fêr bikin ku neheqî li wan hatiye kirin, divê ew sala 1920î ji aliyê dîrokî ve baş binirxînin, weke mînak; Lozan, li Lozanê mijara herî girîng Kurdistan bû, lê belê nûnerên Kurd li wir nebûn, diviyabû bi taybetî nûnerên Kurdan li wir bin, lê nebû, di salên bîstan de li Başûrê Kurdistanê ev serok hebûn, ne wisa? Belê, Şêx Mehmûd Berzincî nûnerên xwe şandin Lozanê, lê belê ji aliyê rêveberên Îngilîz û Fransî û nûnerên Tirk ve rêgirî li wan hat kirin ku bigihîjin Lozanê, bi vî awayî Kurd û Kurdistan dabeş kirin û parçe kirin, nûnerên wan jî negihîştin, eger Kurd bizanin ku li wir neheqî li wan hat kirin, dê xebat û yekbûna wan hêsanîr bibe. Em tên dawîya bernameya xwe, loma pirsyarek ku min nekiribe an tiştekî ku cenabê we bixwaze lê zêde bikin heye? Binêre, Kurd fêmkirina wan ji bo tiştan lawaz e, têgihiştina wan bo niştiman tune, lê belê ji sala 1961ê ve şer hebû û berê jî şer kirine, lê belê ew şer ne ji ber têgihiştina wan a bo niştiman derxistine. Îro ji Başûr xelkên tîn Bakurê Kurdistanê li wir ji bo betlaneyê diçin cihekî weke Mêrsînê, diçin Egeyê, lê belê naçin Wanê, naçin Bîngolê, naçin Diyarbekirê, diçin Mêrsînê, li qeraxên Deryaya Reş digerin û gelek pere xerc dikin, lê belê naçin Bîngol û Diyarbekir û Wanê, ev ji ber lawaziya têgihiştinê ye ji bo niştiman, dibêjin qey li qeraxên Deryaya Reş ji Kurdan hez dikin, berevajî vê, dijiyatiya Kurdan heye, li Mêrsînê di Cejna Qurbanê de malbateke Kurd rastî rewşeke dijwar hat, dema diçin wê derê ji we re dibêjin 'hûn Kurd in an Ereb', dema dibêjin 'Kurd im', rastî rewşeke gelek ne xweş tên, eger wisa ye, çima hîn jî xelkê Başûr diçin wan deran? Li wir ji wan hez nakin, li Îzmîrê sekretera Partiya Demokrat a Gelan (HDP) hat kuştin, li Aksaray malbateke Kurd 7 endamên wê hatin kuştin, çima Kurd hîn jî diçin û nayên Wanê? Ev jî kêşeyeke din e. Têgihiştina niştiman tune ye, lawaz e, loma îdareya Herêma Kurdistanê divê baş bixebite ji bo çêkirina hestê netewî, li sektora perwerdeyê cih ji vê yekê re veke, li cem Kurdan tevî ew qas şer û hemû bacên ku dane, hestekî niştimanî çênebûye, loma divê ji bo vê yekê bernameya Hikûmeta Herêma Kurdistanê hebe. Gelek baş e mamoste, em zû gihîştin dawîya bernameyê, em gelek spas dikin ku we daxwaza me red nekir. Ez spasiya we dikim, Kurdistan24 li gor bingeha azadiya rojnamevanî ya navdewletî karê xwe dike û ez bawer im ev yek girîng e û ez hêvî dikim hûn berdewam bin.

Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de

Vladimir Minorsky yek ji rojhilatnas, lêkolîner û kurdologên navdartirîn û serwestirînê bi rewş û dîroka kurdan e. Lêkolînên wî yên li ser dîroka Kafkasyayê ji bo lêkolînên kurdî û xebatên li ser dîroka herêmê çavkaniyên girîng in. Bi vê kitêba di destê we de, ku berê beşek jê bi navê "Pêşdîroka Selaheddîn" çap bûbû, xebata wî ya li ser Kafkasya di kurdî de temam dibe. Ev kitêb wergera herdu beşên pêşî yên vê berhema hêja ye ku birêkûpêktirîn çavkaniya ser dewleta kurdên şedadî ye û bêguman çawa ku Minorsky ji diyar dike, agahên ser dewleta vê xanedaniyê ê hem valahiyeke dîroka kurdan ya derûdorên Kafkasyayê dagire û hem jî serdemeke tarî ya dîroka xanedaniyên îslamê yên wê navçeyê ronî bike.

Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de "Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de" pirtûkeke ku ji beşek lêkolînên Vladimir Minorsky. Pirtûkê ku ji Weşanên Avestayê derketiye, mijara wê li ser kurdên Kafkasyayê ye. Di sala 2008'an jî bi navê "Pêşdîroka Selaheddîn" pirtûkek ji parçeyên din ên lêkolînên Minorsky ji Weşanên Avestayê derketibû. Her du pirtûk jî ji aliyê Emîn Narozi ji inglîzî hatine wergerandin.

Vladimir Minorsky yek ji rojhilatnas, lêkolîner û kurdologên navdartirîn û serwestirînê bi rewş û dîroka kurdan e. Lêkolînên wî yên li ser dîroka Kafkasyayê ji bo lêkolînên kurdî û xebatên li ser dîroka herêmê çavkaniyên girîng in.

Ev pirtûk çavkaniyeke tîkûz e li ser dewleta kurda Şedadî ku pirtûk Minorsky nivîsandiye. Minorsky li ser vê wisa dibêje: "Agahên ser dewleta vê xanedaniyê ê hem

valahiyeke dîroka kurdan ya der û dorên Kafkasyayê dagire û hem jî serdemeke tarî ya dîroka xanedaniyên îslamê yên wê navçeyê ronî bike."

Şedadî yek ji wan xanedanên kurd û misilman in ku dîroka wan pir kêmtir zanîn û li rojhilatê Transkafkasyayê li herêmeke navbera çemên Kurê û yê Arasê seranser desthilatdarî kirine.

Emîn Narozi, di wergera kitêbê a kurdî de, Camî'u-l-Duwela Muneccimbaşî ku Minorsky ji erebî wergerandibû inglîzî, yekser ji tekstê erebî wergerandiye û not û sererastkirinên Minorsky ên ser tekstê lê zêde kirine.

VLADIMIR MINORSKY (1877-1966)

Minorsky piştî perwerdeya xwe ya seretayî û ya bingehîn li Moskowayê bûye çaremîn kesê xwedî pileya zêrîn ya zanîngeha rêzmanî û beşa hiqûqnasiyê ya zanîngeha Moskowayê kar kiriye, ji sala 1886'an heya 1890'î jî li wê derê hiqûq xwendiyê. Piştî qedandina wê, wî sê salan jî li dibistana bilind ya Lazarev beşa zimanê rojhilatê xwendiyê.

Di 1903'yan de ew ketiye ber xizmeta Wezîriya Karên Derve ya Rusyayê û ji sala 1904'an heya 1908'an li Îranê û ji 1908'an heya 1912'yan jî li St. Petersburgê û Turkistanê xebitiye. Di sala 1911'an de wî bi nûnerê inglîzan re delagasyonekê bîriye bakur-rojavayê Îranê. Di sala 1912'yan de bûye balyozê Rusya yê Stembolê û sala dû re

jî bûye nûnerê Rusya yê komisyona navnetewî ya ser sînorê navbera Tîrkiye û Îranê. Demek pişt re ew bûye balyozê Rusya yê Tehranê û di sala 1919'an de jî ji wê derê berê xwe daye Fransa û çend salan jî balyoziya Rusya ya Parîsê kiriye.

Di sala 1923'yan de wî dev ji balyoziyê berdaye û li Enstîtuya Ecole National des Langues Orientales Vivantes (Enstîtuya Ekola Neteweyî ya Zimanê Rojhilatê ya Vivantes) dest bi dersdariya zimanê farisî kiriye û pişt re jî li heman zanîngehê dersên dîroka tirk û ya îslamê jî dane. Piştî ku ji gelawêja sala 1930'yî heya çileyê 1931'ê li Londonê di pêşengeha hunerê îranî ya Berlington Housê de wekî berpirsiyarê rojhilatê kar kiriye, pêwendiya wî bi zanîngeha Londonê re çêbûye û di sala 1932'yan de li wê derê di beşa rojhilatê de bûye dersdarê zimanê farisî. Pişt re li eynî beşê bûye doçentê beşa edebiyat û dîroka zimanê farisî û di dû re jî bûye profesore beşê.

Di sala 1944'an de ew bi tîtilê Prof. Emeritus xanişîn (teqawîd) bûye û bûye endamê şerefê yê "The School of Oriental and African Studies (SOAS): Fakulteya Xebatên ser Rojhilat û Afrîka" û di 1948-49'an de jî çûye serdana Zanîngeha Qahîreyê. Digel wergirtina wî ya endametiya idareya Akademiya Brîtanî (1943) ew endamê şerefê yê Pêwendiyên Civaka Asyayî ya Parîsê (1946) bû û her wiha ew doktorê şerefê yê Zanîngeha Brukselê (1948) bû jî. Wî di sala 1966'an de koça xwe ya dawî kiriye.

Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de Vladimir Minorsky Wergera ji inglîzî: Emîn Narozi

Bila bûyera Dêrsimê wekî komkuji bê qebûlkirin

Guhertina qebareya nivîsînê: 'Komkujiya li dijî Dêrsimê dîrokî ye'

Rûdaw-(DÎHA)- Komîsyona Amadekar a 38an a Dêrsimê û Cemiyeta ji Nûve Avakirina Dêrsimê, têkildarî salvegera 4ê gulanê ya komkujiya 1937-1938an daxuyanî da. Cemiyetê xwest ku bûyerên salên 38 wek komkujiyê bê qebûl kirin. Di daxuyaniyê de hate zanîn ku Dêrsimê herdem li dijî zulmê serî hildaye û dê herdem serî hilde.

Lijneya Wezîran di 4ê gulana 1937'an de li Dêrsimê civîn pêk anîbûn û biryara Tevgera Tenkîl stendin. Biryara ku bi îbareya "Pir bi dizî ye" ya ji nîv rûpelê pêk dihat, hate stendin. Piştî di sala 1935an de navê Dêrsimê wek "Tuncelî" hate guhertin, bi raya taybet hate dagirkirin. Piştî biryarê General Abdullah Alpdogan li dijî gelê Dêrsimê ket êrîşê û dest bi kuştina welatiyan kir. Li gor şahidên bûyerê li Dêrsimê 70 hezar welatî hatin qirkirin. Bi hezaran welatî hatin

sirgunkirin. Di 15ê Mijdara 1937'an de Pêşengê tevgera Dêrsimê Seyîd Riza û hevalên wî yên dozê hatin darvekirin. Hê gora Seyîd Riza û hevalên wî nayê zanîn ku li ku ye. Tê gotin ku di 4ê Gulanê de biryara komkujiyê hat dayîn. Bi sedema salvegera 4ê Gulanê Komîsyona Amadekar a 38an a Dêrsimê û Cemiyeta ji Nûve Avakirina Dêrsimê daxuyanî dan. Di daxuyaniyan de hate xwestin ku bûyera Dêrsimê wek "Komkuji" bê zanîn.

'Komkujiya li dijî Dêrsimê dîrokî ye'

Rêveberê Cemiyeta ji Nûve Avakirina Dêrsimê, Haydar Işık, diyar kir ku "Komkujiya Dêrsimê" di dîroka komarê de, li dijî Elewî û gelê Kurd ne yekemîn komkuji ye û wiha got: "Kuyucu Murat Paşa Kurdên Kizilbaş avêtin bîrên agir. Di sala 1514an de Sultan Selîm 40 hezar Kurdên Kizilbaş qetilkirin. Dewleta Tirk bi sedan caran li dijî Dêrsimê, çawa pêk çûn, lê ji

ber ku bi ser neket di 1937-1938an de li dijî Dêrsimê komkuji pêk anîn. Bi vê komkujiyê xwestin polîtîkaya sistematîk a înkâr, îmha, bişaftin û perçekirinê pêk bînin."

'Komkuji niha bi kuştina gerîla didome'

Işık, destnîşan kir ku komkujiya li dijî Dêrsimê bi rê û rêbazên cuda heya îro hat û niha jî bi kuştina endamên HPGê berdevam dike. Işık, da zanîn ku ew van polîtîkayên înkâr îmha û bişaftinê şermezar dikin û bi van rêbazan pirs-girêkan çareser nabe. Işık, wiha axivî: "Operasyona leşkerî ya li dijî 7 endamên HPGê vê hovîtiyê dide nîşan. Ev dide xuyakirin ku ev polîtîkayên qirkirinê yên dîrokî bi vî rengî didome. Niha berdevama vê yekê ji hikûmeta AKPê û partiyên CHP û MHPê dimeşî."

'70 hezar mirov hatin qetilkirin'

Komîsyona Amadekar a 38an a Dêrsimê jî têkildarî mijarê daxuyaniyek nivîskî da. Di daxuyaniyê de hate diyarkirin ku 74 sal berê biryara komkujiyê ji aliyê Lijneya Wezîran ve hate girtin û wiha hate gotin: "Li gor zaniyariyên fermî 12 hezar mirov hatin kuştin. Li gor şahidên bûyerê jî 70 hezar û 90 hezar hatin qetilkirin. Zêdeyî 10 hezar mirov hatin sirgunkirin. Komîsyonê xwest ku ev bûyer wek "Komkujiya Dêrsimê" bê qebûl kirin. Komîsyonê da zanîn ku dê tekîldarî komkujiya 38an di 26ê gulana 2011an de li Brukselê konferansa bi navê "Konferansa 38an a Dêrsimê"

Neviyê Şêx Seîd, Kasim Firat: Bo gora Şêx Seîd dadgeh di 15 rojan de biryara xwe aşkere dike

Neviyê Şêx Seîd û Serokê Komeleya Perwerdehî, Çand û Hevkariyê ya Şêx Seîd Kasim Firat ji Rûdawê re ragihand, doz erênî bûye û eger zexta siyasî nebe ew çaverê dikin, dadgeh biryareke baş bide.

Yekem rûniştina doza ku ji aliyê Komeleya Şêx Seîd û Baroya Amedê ve ji bo eşkerekirina cihê gora Şêx Seîd û 46 hevalên wî dijî Wezareta Navxwe ya Tîrkiyê hatibû vekirin, îro 25ê Nîsana 2023an hat dîtin. 5emîn Dadgeha Îdarî ya Enqerê ragihand ku di navbera 15 rojan de derbarê eşkerekirina cihê gora Şêx Seîd û 46 hevalên wî de biryara xwe eşkere dike.

Neviyê Şêx Seîd û Serokê Komeleya Perwerdehî, Çand û Hevkariyê ya Şêx Seîd Kasim Firat ji Rûdawê re ragihand, doz erênî bûye û eger zexta siyasî nebe ew çaverê dikin, dadgeh biryareke baş bide.

Kasim Firat got: "Min ji dadgehê re got 'Rêveberiya Îttihat Terakkiyê Şêx Ebdusselam Barzanî û gelek Kurd darvekirin, lê cihê gora wan diyar e. Komara Tîrkiyê Kurdan înkâr dike û darve dike û cihê gorên wan jî ne diyar e. Ev şerm e, bo komarê."

Firat dibêje, nêzîkbûna şanda dadgehê erênî bû û eger zexte siyasî nebe li hêviyê ne biryara wan jî erênî be, lê dê biryar di bin zexta siyasî de bê dayîn. Firat herwiha got, dadgehê gotiye di navbera 15 rojan de dê biryara xwe eşkere bikin, lê dibe ku hê zûtir jî biryar bê dayîn.

Baroya Amedê, Komeleya Perwerdehî, Çand û Hevkariyê ya Şêx Seîd û wasiyê Şêx Seîd Kasim Firat, bo eşkerekirina cihê gora Şêx Seîd û 46 hevalên wî yên sala 1925an li Amedê hatibûn darvekirin, di 15ê Sibata 2022an de serî li Wezareta Navxwe ya Tîrkiyê dabûn. Lê wezarete bersiva serlêdanê nedabû. Piştî vê 15ê Nîsana 2022ê serî li 5emîn Dadgeha Îdarî ya Enqerê dabûn.

Dadgehê serlêdan qebûl kir û ji Wezareta Navxwe daxwaz kir ku "kopyayên erêkirî yên hemû belge û zaniyariyên derbarê cihê gora Şêx Seîd de" bo dadgehê bînin şandin.

Nerina Azad

Rojnameya Kurdistan, yekemîn rojnameya bi kurdî ye

Rojnameya Kurdistan di 22yê nîsana sala 1898an de, ji aliyê Miqdad Midhet Bedirxan ve li didomîne. Rojnamegeriya kurdî ji cara yekem bi van xebatên Mîd-hed Beg û weşandina

Qahîreya paytexta Misirê dest bi weşana xwe kiriye. Destpêka weşandina rojnameyê, mîna xebateke neteweyî û rewşenbîrî tê nîrxandin. Roja destpêka derxistina rojnameyê îro ji aliyê hemû dezgehên kurdî û herwiha ji aliyê Hikûmeta Herêma Kurdistanê jî weke destpêka rojnamegeriya kurdî tê qebûl û pîroz kirin. [çavkanî hewce ye]

Piştî şoreşa 1789an li Fransayê, raman û giyana neteweyî li seranserê welatên Ewropayê belav bû. Di nav demeke kin de, ev raman mîna lehiyekê li cîhanê belav bû û béguman Împeratoriya Osmanî û gelên ku di bin desthilatdariya wan de dijiyan, mîna ereb, alban (arnawid), bulxar û tirk bi xwe jî ketine ber vê lehiyê.

Piştî têkçûna Serhildana Bedirxaniyan a sala 1847an, Dewleta Osmanî malbata Bedirxaniyan sirgûnî Qahîreya paytexta Misirê dike. Mîqdad Mîdhed Bedirxan beg li wir dest ji kar û xebatên neteweyî bernade û xebatên xwe yên rewşenbîrî

rojanameya Kurdistan, dest pê dike.

Ev rojanameya yekeme di dîroka Kurdistanê de. Her wiha, gelê kurd wê demê hem ji aliyê fîzîkî, hem ji aliyê çandî û ramanî, hem jî di warê ziman û gelek aliyên din de li hemberî êrîş, zilm û zor-dariya desthilatdaran têkoşîna man û nemanê dida. Taybetî û girîngiyeke din a mezin a rojanameya Kurdistanê jî ev bû ku, di demeke wiha de hate weşandin. Lewre pêdiviyê mezin a gelê kurd bi danûstendin, nûçe, ragihandin û bi çand û hunera xwe, bi zimanê xwe hebû. Rewşenbîr û mîrê mezin ê gelê kurd Mîqdad Mîdhad Bedirxan ev valahî dît û bi ked û kespeke bêhempa ev valahî bi weşandina rojanameya Kurdistanê dagirt û pê re jî bû destpêkek, bû dîrokeke giranbiha.

Mîqdad Mîdhed Bedirxan, bi xwe sedema weşandina rojanameyê wiha tîne zimên:

"Li dinyayê çiqas Misilman hene di gund û bajarên hemiyan de dibistan û rojname hene. Bûyerên li dinyayê diqewimin di van

rojanameyan de tîn nivîsîn. Lê mixabin Kurd ji rojnameyekê bê par in û nizanin di dinyayê de çi diqewime, cîranê wan Mosqof çawa ye dê çi bike. Loma di riya Xwedê de min ev rojnama ha nivîsî. Bi îzna Xwedê Teala ji niha pê ve di her panzdeh rojan de ezê rojnameyekê binivîsim. Min navê wê kiriye Kurdistan. Di vê rojnameyê de ezê qala qenciya zanyariyê û têgihîştinê bikim; li ku derê mirov fêr dibe, li ku derê xwendinê û dibistanên qenc hene, ezê nîşanî kurdan bidim; li ku derê çi şer dibe, dewletên mezin çi dikin, çawa şer dikin, ticaretê çawa dikin; ezê qala hemûyan bikim."

Miqdad Midhet Bedirxan di sergotara yekem a rojanameya Kurdistanê de li ser rewşa aborî û civakî ya gelê kurd jî radiweste.

Piştî zexta Osmanîyan li ser Misirê, rojanameya Kurdistan ji neçarî gelek cih guherandin. Bedirxaniyan weşandina rojanameya Kurdistanê li hin welat û deverên Ewropayê, mîna Cenewre, London û Folkstonê domandin.

Hejmarên 1ê ta 5an li Qahîreyê, ji ya 6an ta 9an li bajarê Cenewreyê Swîsreyê, ji ya 20an ta 23yan li Qahîreyê, hejmara 24an li Londonê, ji 25an ta 29an li Folkstonê Başûrê Îngîlistanê û ji hejmara 30yî ta 31ê dîsa li Cenewreyê hatine weşandin.

Piştî Midhet Bedirxan Beg, Evdîrehman Bedirxan Beg xwe da bin barê derxistina rojnameyê, di 47 meh û 22 rojan de, li sirgûnê di rewşeke dijwar de 31 hejmar hatine weşandin. Di 13ê nîsana 1909an rojanameya Kurdistan ji aliyê Osmanîyan ve hate girtin.

Tahirê Silêman

PÎROZ BE 126 SALIYA ROJNAME "KURDISTAN", PÎROZ BE ROJA ROJNAMEGERIYA KURDÎ

Iro 126 saliya rojnamegeriya kurdî e. Sala 1898 li Misirê, bajarê Qahîrê de cara yekemîn bi tekoşîna Mir Miqdad Medhet Bedirxan rojname kurdî bin navê "KURDISTAN UND"

hatiye weşandin. Bandora kovara "KURDISTAN" pir mezin bû nav malbata Mir Bederxan, usa jî nav axa û begên kurdên me wê. Li ser rê û şopên mamê xwe Mîr Celedet Bedirxan li Sûriyê, bajarê Şamê 15.05.1932an kovara "HAWAR" da weşandin. Rojname "HAWAR" de gelek kedkarên me qedirgiran kar û xebatên mezin kirine bo serkeftina miletê me, bo xwendin nav miletê me belabe. Berî weşandina rojname "HAWAR", li Sovyeta berê, li Ermenîstanê, bajarê Êrêvan de 25.05.1940an rojname "RÎYA TEZE" hatiye weşandin, bin rêveberiya Emînê Evdal. Rojname "RÎYA" bo milet li xerîbî de bû weke dibistana kurdî, bo zanistîya milet zêde bo, bo piropoganda ya baş bo zarok û gêncan xwe xwendina baş bigirin. Rojnamegeriya kurdî her der jî rola baş hîştine bo serkeftina miletê me, wêja ya kurdî, bo perwerdiya ziman û dîroka me.

Serkeftin bo rojnamevanên me, ji bo serkeftina Rojnamegeriya kurdî ne tenê li Kurdistan, usa jî derî welêt.

Mîrê Kurdên Êzidî: Herêma Kurdistanê derfet ji hemû pêkhate û Êzidiyan re afirandine

Mîrê Kurdên Êzidî Mîr Hazim Tehsîn Beg ragihand ku Herêma Kurdistanê derfet ji bo hemû pêkhate û Êzidiyan afirandine.

Merasîma Roja Nizaya Niştimanî bi dirûşma "Ey Xweda, Kurdistanê biparêze" li Hewlêrê tê lidarxistin.

Serok Mesûd Barzanî, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, Serokwezîr Mesrûr Barzanî û nêzîkî 600 berpirsên bilind û serkirdêyan Îraq û Herêma Kurdistanê û cîhanê û perlemanterên welatan û nûnerên hikûmetan beşdar bûne.

Mîrê Kurdên Êzidî Mîr Hazim Tehsîn Beg li Merasîma Roja Nizaya Niştimanî axivî û mersaîm wekî rojeke dîrokî li Herêma Kurdistanê bi nav kir.

Mîr Hazim Tehsîn Beg, kêfxweşiya xwe ji bo beşdarbûna merasîmê nîşan da û got:

"Di vê roja dîrokî de li paytexta Herêma Kurdistanê, em hemû ji bo Kurdistanê bi hemû pêkhateyên xwe ve hatine ba hev.

Ev niyaza hevbeş ji bo kûrkirina ruhê bihevrejîyanê û bihêzkirina bingehên biratiya mirovahiyê ye.

Pêwîst e bihevrejîyana aştiyane di navbera hemû pêkhateyên olî, neteweyî û mezhebî yên Kurdistanê de bihêztir bibe."

Mîr Hazim Tehsîn Beg amaje bi wê yekê kir ku ezmûna bihevrejîyanê ya li Herêma Kurdistanê, berhema xebata xelkê wê ye ku salên dûr û dirêj li hemberî zilm û bêparkirina rejîma berê li ber xwe daye.

Wî zelal kir ku ezmûna demokratîk a Herêma Kurdistanê ji bo hemû pêkhateyan û Kurdên Êzidî derfet afirandine ku di dezgehên hikûmet û parlamentoyê de beşdar bibin, mafên xwe yên destûrî bi dest bixin û navendên çandî û civakî yên taybet ji xwe re vekin.

Mîrê Kurdên Êzidî got, "Vê yekê wisa kiriye ku Êzidî çêtir ji berê karibin jiyan xwe bi rê ve bibin.

Êzidî bi azadî û di bin siya şarezatiya cenabê Serok Mesûd Barzanî dikarin merasîmên xwe yên olî bikin."

Hazim Tehsîn Beg di dawîya axaftina xwe de, pesna rola Serok Mesûd Barzanî û serkirdayetiya Herêma Kurdistanê da ku li navxweyî û derve di pêkanîna prensîpên mirovayetiye û bihêzkirina bihevrejîyanê de rol listine.

Civîna Wezîrê Dadê yê Tirkîyê û Şandeya DEM Partiyê bi dawî bû

Şandeya DEM Partî û Wezîrê Dadê yê Tirkîyê Yılmaz Tunç li Wezareta Dadê hevdîtinêk pêk anîn. Piştî hevdîtinê endama şandeya DEM'ê Gulistan Kiliç Koçyîgît a ku bi Wezîrê Edaletê Yılmaz Tunç re hevdîtin pêk anî, got, "Me diyar kir ku başkirina şert û mercên Birêz Ocalan ji bo pêşveçûna pêvajoyê sernavên sereke yên girîng in û divê edî bîyî bîyî şertekî ev şertên Ocalan bîn sererastkirin."

Civîna şandeya Partiya Wêkhevî û Demokrasiyê (DEM) û Wezîrê Dadê yê Tirkîyê Yılmaz Tunç bi dawî bû. Şandeya Partiya DEM'ê piştî civîna ku nêzî 2 saetan li avahiya Wezareta Dadê berdewam kir de daxuyaniyek da. Serokwekîla Koma DEM Partiyê Gulistan Kiliç Koçyîgît diyar kir ku wan li ser alîkariyên ku wezaret dikare bo pêvajoyê bike

gotûbêj kirine.

Çend xalên daxuyaniya Gulistan Kiliç Koçyîgît wiha ne: "Dixwazim bibêjim ku mijara me ya bingehîn a hevdîtinê, rewşa kar û tenduristiya Birêz Ocalan e ku li Îmraliyê ye û bi banga xwe ya 27'ê Sibatê li Tirkîyê deriyê serdemeke nû vekir û hişt ku em di çareserîya demokratîk a pirsgrêka Kurd de ben-deke nû derbas bikin."

"Me ji Wezîrê Dadê re got ku birêz Ocalan di bin şert û mercên tecrîdê de nikare tevkariyê li vê pêvajoyê bike, şert û mercên Birêz Ocalan di warê pêşvebirina pêvajoyê de mijara herî girîng e û divê ev şert û merc demildest bîn sererastkirin, bê eger û lêbê. Ez wisa difikirim ku di heyama pêş de şansê me heye ku di vî warê de hin geşedanan bibînin."

"Ji xeynî vê, me bal kişand ser wê

yekê ku gelek girîng e ku şandeyên cuda biçin Îmraliyê, ji endamên meclîsê, partiyên cuda yên siyasî, rewşenbîr, nivîskar, rojnamevan biçin wir û hin rewşenbîr, nivîskar, rojnamevanên ku birêz Ocalan dixwaze bibîne û bi wan re hevdîtinê bike, biçin giravê û pê re têkilî daynin girîng e. Di vê wateyê de me diyar kir ku divê wezaret di vê mijarê de gavên bilez bavêje. Helbet ji xeynî vê, wek hûn jî dizanin, li Tirkîyê di pergala dadweriyê de pirsgrêkên berfireh hene. Her wiha derfeta me hebû ku em van pirsgrêkan bi awayekî berfireh çareser bikin."

"Ji bo me yek ji mijarên bingehîn ên herî girîng jî mijara girtiyên nexweş ên niha di girtîgehê de ne. Em hemû jî dizanin ku ev yek ne însanî, ne wîjdanî û ne jî hiqûqî bi wateya rast e. Di wê wateyê de, me nêrîn û ramanên xwe ji wan re li ser birêkûpêkkirina bilez a girtiyên nexweş û berdana bilez ji girtîgehê ya kesên ku raporên edlî wergirtine, ji wan re aniye ziman."

Civîna ku dihat plankirin hefteya borî bê lidarxistin lê ji ber nexweşiya Alîkarê Serokê Meclîsa Neteweyî Sirri Sureyya Onder hatibû taloqkirin îro hate lidarxistin. Di şanda Partiya DEM'ê ya ku li Îmraliyê bi Abdullah Ocalan û Serokkomarê Tirkîyê Recep Tayyîp Erdogan re hevdîtin pêk anîne de tu kes nîne.

Di şandeyê de Serokwekîlên Koma DEM'ê Gulistan Kiliç Koçyîgît û Sezaî Temellî û Alîkarê Hevserokên Giştî û Berdevkê Komîsyona Mafê Mirovan û Hiqûqê Ozturk Turkdogan jî cih digirin.

Rojbûna Te Pîroz Be Mîr Celadet Bedirxan Mîrê Ziman û Alfabe ya Kurdî

Konê Reş

Gelên xelkê xwe bi mirovên xwe, yên şareze, zane û mîrxas pesin û paye dîkin. Ewên ku gelên wan sudeyek ji wan dîtîbin, çi di warê hilgirtina tîvingê de û çi di warê hilgirtina pênuş û xamê de. Lê mixabin em gelê kurd di vî warî de jî paşketî mane. Bêguman sedemên vê yekê jî pir in. Qey ev jî Qedera me kurda ye?

Di roja 26ê Gulana 2023an de, (130) sal di ser rojbûna rêberê zimanê kurdî, **Mîr Celadet Bedirxan** re derbas dibe. Gelo kesî gotiye emê vê roja p'roz bi bîr bînin an haziriya xwe û vê rojê bikin? Tevî ku bêtir ji 10 navendên kulturî û çandî yên kurdan, di van salên dawî de, çi li welat û çi li derveyî welat be hatine dameziran. Roja îro dor 20-30 kovar û rojname hene ku bi wê alfabeya ku wî ji zimanê kurdî re bijartîye tene weşandin. Ew alfabeya ku 13 salan pêre dirêj kir û bi wê alfabeyê di Gulana 1932an de hawar û gazî li kurdan kir û got:

Bavo li dinê ji me kêmtir kes nemaye, heçî millet hene tevde bûne dewlet û hikûmet, xwedan kitêb û dibistan. Bi tenê em milletê kurd bi şûnde mane, reben, feqîr, nezan, belengaz di destê xelkê de lihistok. Xelkê hev-sarê me kiriye destê xwe li gor kêf û menfieta xwe, berê me ji bakur dide nîvro, ji rojave dide rojhilat, ji lewra divêt em jî bixebitin, xelkê xwe hîni xwendin û nivîsandinê bikin, vî milletê belengaz ji tariyê xelas bikin, berê wî bidin tav û ronahiyê. (1)

Mîr Celadet yê ku li ser rêk û şopa apê xwe (**Mîr Miqdad Medhet Bedirxan**) diliviya, hawar û gaziya wî ji ya apê wî bû. Ew apê ku di roja 22ê Nîsana 1898an de, anku ji berî 125 salan ve, yekemîn Rojnameya kurdî li Qahîre bi navê "KURDISTAN" weşandiye, di nav kurdan de belav kiriye û gotiye:

Gelî mîr û axano, kurman-cino! Qenc bizanin, xwendin, ilm û marifet li dinya û axretê rûyê mirov sipî dike. Niho zaroyên xwe bi elimînin ilm û marifetê. Hûn bi xulaqeta xwe şûcah û cesûrin. Hekê hûn bibin xweyî ilm, hûnê ji dinê hemiya xurttir, dewlemendtir bin. (2)

Ma negereke ku ev naven-dên çandî, kovar û rojnameyên

kurdî, li dor jîyan û ramanên vî kesî rawestin, nav û nîşanên wî di nav gelê wî de belav bikin, da ku xelkên wî, ji nêzik ve, wî nas bikin, serwestî xebat û berhemên wî bibin, navê wî ji tariya salan derkeve ronahîya rojên îro.

Di baweriya min de, yê ku li kevnê xwe nepirse û neparêze, zore ku karibe di pêşerojê de, tiştekî durist û aktîv ji gelê xwe re pêşkêş bike. Vêca gereke em guhdariyê li vê yekê bikin, li wan mirovan miqate bin û gelê xwe serwestî jîyan û xebata wan bikin. Fermo bi kurtebirî jîyan û xebata **Mir Celadet Bedirxan**.

Tevî ku mirê dûmahiya welatê **Botan**, **Mir Bedirxanê Azîzî** sala 1868an, di sirgunê de li Şamê, çûye ber rehma Xwedê, lê siltanê Osmanî rê neda kurên wî bi vegera warê bav û kalan "**Cizîra Botan**". Piraniya kurên wî kirin hakim, walî û paşa, lê li derveyî welatê wan, da ku ji şer û bela wan xelas be.

Hingê, Mîr Emin Alî, bavê Celadet, kurek ji wan kuran bû, para wî hakimîya cezayê bû li Stanbolê. Di roja 26ê Nisana 1893an de Xwedê kurekî didê-yê, navê wî dike "Celadet", bi wateya sebir û samanê. Ji ber ku bi hêvî bû rojekê vegere welatê xwe Botan. Vêca sebir û saman dikişand. Lê mixabin, ew hêviyên wî di sala 1926an de, li Misrê, bajarê Qahîreyê, pê re çûne gorê.

Di nav salan de, kurê wî Celadet, ew hêviyên bav û bapîrên xwe, bi xwe re hilgirtin û hilanîn û di ber wan de xebitî ta roja dawî ji temenê xwe. Mîr Celadet bi bav, ap, pismam, bira û welatparêzên kurdan re beşdarî di avakirina komeleyên kurdî yên pêşî de li Stanbolê kir. Di sala 1914an de, beşdarî di şerê cihanî yê yekemîn de li eniya Qefqasê kir, ta ku di Tebrîz û Bakoyê de derket.

Di sala 1919an de, digel birayê xwe Dr. Kamîran, Ekremê Cemîl paşa û Fayîq Tewfîq ji Silêmaniyê (Pîremerd), bi mêcer Newêl yê inglîzî re li bakurî Kurdistanê geriya, da ku daxwazên gelê kurd berî mor-kirina peymana Sîverê, di navbeva hevalbendan û dewleta Osmanî de nas bikin. Di sala 1922-1923an de Mistefa Kemal paşa fermanek bi kuştin û sirgunkirina malbata Bedirxaniyan û welatparêzên kurdan deranî, vêca ji neçarî wana tirkiye li şûn xwe hiştin û bi şar û welatên dinyê ketin. Hingî, Celadet û van birayên xwe: Kamîran, Tewfîq û Sefder di Almaniya re derketin, bavê wî **Emîn Alî Bedirxan** û birayê wî yê mezin (**Sureya Bedirxan: Dr. Bileç Şêrko**) di Misrê, bajarê Qahîre re derketin.

Mîr Celadet li Almaniya, xwendina xwe di parêzeriyê de bir serî û dest bi xwendina doktorayê kir. Lê dema ku şoreşa

şêx Saîdê Pîranî di sala 1925an de destpê kir, xwendina xwe li rexekî hişt û xwe bi şoreşê ve gîhand. Mixabin ew şoreş ne di çax û demê xwe de destpê kiribû û dawî bi hovîti hat perçiqandin. Mîr Celadet jî, polîpoşman careke din zîvirî Almaniya ku xwendina xwe di doktorayê de bibe serî. Lê nexweşî û mirina bavê wî li Qahîreyê di sala 1926an de, ew derfet nedayê.

Di sala 1927an de Mîr Celadet û Memdûh Selim Beg

Wanî, bi alîkariya ermenan û beşdariya gelek welatparêz û serokên eşîran komeleya "**Xoybûn**" li Libnanê dameziran-din. Di sala 1929-1930yî de, endamên komeleya "**Xoybûn**" li Sûriyê xwe ji alîkariya şoreşa **Agrî** re amade kirin, ku ji sînorê Sûriyê ve êrîşî tirkan bikin û bavêjin ser Mêrdînê, Midyadê, Êrfa û Cizîrê, da ku akama artêşa tirkan ji ser şoreşvanên Agrî sivik bibe. Lê sed mixabin wek ku Mîr Celadet û hevalên xwe dixwestin bi wan re neçû serî. Ji ber nakokiya axa û begên Binxetê û nerazîbûna wan ji hev. Vêca Mîr Celadet ji neçarî, wî û çend hevalan xwe bi şoreşa Agrî ve gîhandin, da ku li kêleka **Îhsan Nûrî Paşa, Îbrahîm Hesko Têlî** û hevalên wan bin.

Lê sed heyf û mixabin, ew şoreş jî, bi hovîti û tundî hat qurmîcandin, serokên wê jî, ji neçarî xwe li Îranê girtin û Mîr Celadet Bedirxan di gel wan. Li Tehranê, Mîr Celadet ji şah **Rîza Pehlewî** alîkarî xwest, lê şah Rîza xwe neda ber tiştekî, tiştê ku xwe da ber, ji Mîr Celadet xwest ku bibe şalyarekî Îranî li dewleteke Ewropî. Mîr Celadet bi vê pêşniyara wî razî nebû. Vêca Rîza Pehlewî ew bi darê zorê ji tixûbên Îranê derbasî Îraqê kir. Li Îraqê, hikumeta inglîzî şerê kurdan dikir, dema sehkîr ku mîr Celadet li Bexdayê ye, rêtengî jêre çêkirin. Ji ber ku Mîr wek semboleke netewî ya kurdan bû. Û dawî Mîr ji neçarî, ji Îraqê derket û vegeriya Sûriyê/ Şamê. Li Sûriyê hikûmeta firansî, ew û hevalên wî kirin bin rûniştina zorê de.

Di roja 16ê Nîsana 1929an de, Mîr Celadet Alî Bedirxan dibe yak ji endamên Sendîkaya Parêzerên Beyrûtê. Hingê

Sûriye û Libnan di bin desthilatiya Fezansîzan de wek yek dewletê bûn.

Di sala 1931ê de Mîr Celadet bi serokên êl û eşîrên kurdan re, komelayek bi navê "**Civata alîkariyê ji bona kurdên belengaz li Cizîrê**" damezrand. Ji bona alîkariya wan kurdên ku ji tirkîyê mişextî û sirgunî binxetê bibûn.

Di sala 1931ê de jî, Mîr destûra kovara xwe **HAWARê**, bi zimanê kurdî tîpên latînî ji hikûmeta Fransîzî di Sûriyê de distîne û di roja 15/5/1932an de hejmara pêşî ji kovara xwe **Hawarê** li Şamê çap dike û di nav kurd û biyaniyan de belav dike. Di rûpelên wê de hawar û gazî li kurdan dike û dibêje:

Hawara me berê her tiştî heyîna zimanê me dê bide naskirin lewma ku ziman şerta heyînê ya pêşîn e. (3)

Û di kovara **Hawarê**, hejmara 27/1941ê de wiha dibêje:

Kuro eyb e, şerme, fihête, an hîni xwendin û nivîsandina bi zimanê xwe bibin, an mebejin em Kurd in. Bê ziman Kurdîti ji we ra ne romete, ji me ra rûreşîyeke giran e. Heyf û xebînet û hezar mixabin, nemaze ji wan ra ko bi zimanên din dizanin bixwînin û binivîsinin û alfabe ya zimanê xwe hêj nas nakin.

Ew cara pêşîye ku alfabe ya kurdî latînî berdestî zimanê Kurdî dibe. Di gel kovara "**HAWAR**"ê, di roja 1/4/1942an de, mîr Celadet kovareke din bi navê "**Ronahî**" xwerû bi kurdîya latînî çap û belav dike. Ji ber nebûna nivîskaran, Mîr Celadet bi bêtîrî "15" navan di van herdû kovarên xwe de dinivîsîne. Nedixwest ku biyanî zanibin ku bi tenê ew û birayê xwe (Dr. Kamîran) tev babetên van kovaran dinivîsin. Paşê Mîr di nav gelek kesan de, ew dehif dan ber nivîsandina bi zimanê kurdî. Di roja îro de gelekên ji wan nav û deng dane wek: Cegerxwîn, Osman Sebrî, Qedrî Can, Mistefa Ehmed Botî, Hesên Hîşyar... Hingê jî, gelek kesên bi nav û deng di kovarên wî de nivîsandine wek: Goran, Bêkes -Îhsan Nûrî Paşa, Evdulrehmanê Eliyê Ünîs, mele Ehmed Nami û hwd.

Mîr Celadet, di ber çapkirina herdû kovarên xwe re pirtûkxaneyek bi navê **Pirtûkxana Hawarê** vedike û bi navê wê pirtûkxaneyê 20 pirtûk çap dîkin, diwana Cegerxwîn a yekemîn: **Pirîsk û Pêt** "yek ji wa ye. Hem jî Mîr Celadet pêşgotina vê diwana Cegerxwîn dinivîsîne.

Di sala 1935an de bi dotmama xwe "**Rewşen xanim Bedirxan**" re dizewice. Ji zewaca wan kur û keçek li wan zêde bûye, kur navî wî "**Cemşîd**" e di sala 1939an de

çêbûye, doktor bû di bijîşkiyê de, jiyana xwe li Almaniya derbas dikir, di sala 1999an de li Brazîl çûye ber dilovaniya Xwedê. Lê keça wî navê wê **Sînemxan** e, kebanîya nivîskarê kurd ê rehetî **Selah Saadella** ye, niha li Hewlêrê dimîne. Mîr Celadet bi van zimanan zanibû: tirkî - inglîzî - firansî - farisî - rûsî-yûnanî-almanî-erebî û zimanê kurdî, zimanê axaftinê bû li mala wî.

Eger mirov li dîroka malbata Bedirxaniyan vegere û berpêl bike, wê bibîne ku piraniya Bedirxanî di sirgûn û zîvîriyan de mirine û hatine kuştin û ev yek bi tena sere xwe xweş nîşane ji dilsozî û wefadariya wan re. Pêwîste em navê wan bi tîpên zêrîn di dîroka gelê xwe de binivîsinin. Sed rehet li giyanê tev referên malbata Bedirxaniyan bibare, bihûşt cih û warê wan be.

Di roja 15/7/1951ê de, dema ku Mîr Celadet Bedirxan li gundê Hêcanê, nêzikî Şamê çûye ber dilovaniya Xwedê hevalê wî Qedrî Can, ev gotin li ser kêla ber serê wî nivîsandine:

Mîrê kurd lawê Kurdistan
Neviyê Bedirxan
CELADET
Fidakar xwediyê himet
Cendekê ku di vir de binax bû

Giyanê wî bilindî asman bû
Di riya neştîman
Xwedî bican
Giyanê xwe kir qurban
Nemirîye, zindîye
Navê wî ebedîye.
15/07/1951

Ji berhem û afirandinên mîr Celadet Bedirxan:

- 1-Rêzimana alfabe ya kurdî, Şam 1932.
- 2-Rûpelinine alfabe, Şam 1932.
- 3-Bîyîsa Pêxember, Şam 1933.
- 4-Nevêjên Êzdiyan, Şam 1933.
- 5-Nameyek ji Mistefa Kemal Paşa re, Şam 1934.
- 6-Li dordozê Kurdistanê, Misir 1943.
- 7-Giramêra kurdî, Şam 1943.
- 8-Giramêra kurdî-bi firansî
- 9-Sebebên rastî ketina edivne
- 10-Ferhenga kurdî -kurdî
- 11-Ferhenga kurdî-firansî
- 12-Xwebinas
- 13-Kitêba sînemxanê
- 14-Hevind (şano ye)
- 15-Dîwanek helbest, (çap-nebûyî)

Jêder:

- 1- Mîr Celadet Bedirxan, kovara "Rojê Nû" jimar "1" Beyrût, 1943
- 2- Mîr Miqdad Medhet Bedirxan, rojnameya "Kurdistan" jimar 4 Qahîre 1898.
- 3- Mîr Celadet Bedirxan, Hawar, jimar 1.Şam 1932.

Jîyana kurdên koçber

Üsivê Teyfûr

Pey hilweşandina (ruxandina) dewleta Sovêti li cihanêda di çarenûsa gelanda gelek guharandin û bûyer pêşda hatin.

Sinor û xerîta (nexş) dewletan, rewşa gel û mirovan, nêrînen wan, jîyan hate guharandin. Komarên ku di yekitîya Sovêtêda li ser projeyên sosyalîzmê de: her kes ji bo hemûyan, hemû ji bo her kesî, ku weha hevdu girtibûn (15 komar) û ji navendekê di hate rêvebirin ji hevdu veqetîyan, dewletên serxwebûnê ji wanra pêjda hat û herek bû dewleteke serbixwe. Lê van pêşketin û guharandina di kurdên sovêtêra tu berjewendî neanîn. Rewşa kurda xirabbû. Di hêla aborî, sosîal, civakî, ramyarî, û netewî da alozî çêbûn. Berî her tiştî di komarên sovêta berêda netewperestî û nijadperestiyê xwe da xuya kirin. Evê yekê bandorî li ser mênêvîyat û

Her teyr bi refê xwe da xwaşe!

jîyana kurda dîkir. Kurda nikaribûn jîyanek normal û steqîrî bîdomîn. Di hin komaran da şer çêbûn. Di navbera Azerbaycan û Ermenîstanêda şerêkî neheq dest pê kir. Ermenîstanê 20 % aqara Azerbaycanê dagir kir. Şer tu wexta rewşa gela û mirova baş nake timê kûştin, mirin, koçberî, belengazî û dijiwarîyên herî giran tîne.

Vî şerîda derba herî mezin li kurda ket. Kurd li cî û warê xwe kal û bava hatin şehidandin. Belê dewleta xêwrê ji despêkê rojeke qenc boy gelê kurd nekir xêncî xirabîyê, ji dema sovêtê kurda tu tiştê qenc nema. Kurd careke din koçberîya bê rûmetra rû bi rû man (kurdê sovêtê çar cara hatine nefikirin)

Kurdê Ermenîstanê belayê deverên cîhanê bûn; dewletên Awropa, Avstraliya, Amêrikayê, Kanadayê, yê zêdetir berê xwe dane Rûsiyayê, Azerbaycanê, Kazakistanê Girqizistanê. Paş wexta boy şerê Qerebaxê kurd nekevîne nav şer boy zarokên xwe biparêzin, dubare ji Azerbaycanê barkirine Rûsia Fêdêral usaji gele koçberên kurda ji Ermenîstanê bar kirin çûne Krasnodarê. Piraniya wan di gundan da cî war bûne, ewirîne. Bi malhebûn û heywanetîyêra mijûl dibin.

Di gorî hejmara binelîyên Rûsiyayê îro RF heya 50 hezar kurd diji. Di herêma Korênovskê li gundê Platnîrovskêda heya 200 malbetê kurd cî war bûye. Pey hilweşandina tifaqa sovêtê li Azerbaycanê, Ermenîstanê li Kazakistanê, ji Kirxizistanê û ji hin deverên din kurda koçî li vir kirine. Hemû derfetên ku li vî gundî da hene kurd li jê pêk tinin. Kurdê Platnîrovskê bi ruh û ramanên

xweva bi welatê xwera ê dîrokî bi Kurdistanêra girêdayîne. Pîrrê wan welatparêzin. Li vî gundî çend şervanê kurd tevî mîlîtanê niştîmanê bûne. Hêvî û bawerîya li ber welat hemû kurdên vê herêmê kirîye yek, xwe parçeke Kurdistanê dihesbîn.

Li vî gundîda mirovên têngêhiştî û welatparêz pirin; Sebrîyê Kemêl rûsipî, kurdê Qirgizistanê, Teyfûrê Evdille mele, zanyarê olî, pispor kurdê Ermenîstanê, İsmailê Üsiv rewşenbîr inşînêr Ermenîstan, Letîfê Memmed rojnemavan, dîroknas ji Ermenîstanê, Taharê Newroz rewşenbîr, Rafîkê Mehmed wellatparêz, ev mirovana ji bo gelê xwe xerîb hertim dibin teyaxa menewî. Kurdên gundê Platnîrovskê ji wek hemû kurdên cîhanê hîvîdarê serxwebûna niştîmana pir Pîrozî. Zûtîrekê ev bextewerî wê bibe nesîbê hemû kurdên bi şeref ên ku gelê xwera û welatê xwerane. Ev kurdên koçber bûyerên ku welatê kal bavên meda li diji gelê me ê torin û maqûl diqewime ji bo vê dewleta dagirker bi hîdet şermezar dîkin. Lê îro hine mrovê dexes, mixenet, duru cîye neheq xrawîyê dikine nava gel. Ew nabînin wekî Kurdistan îdî rîzgar buye, gelê kurd wê wana derxe ru û şermezarke. Bila bimirin fitnekar, qerezkâr yê ku hemberî gelê meyî evraye. Belê kurdên koçber pêşeroja xwe Kurdistanêra girêdane.

Her teyr bi refê xweva difire. Kurd li xerîbistanê tu kesîra ne pêwîst.

Üsivê Teyfûr

Kürd xalqının tarixinden səhifələr

Şəddadilər

Əsası 951-ci ildə Məhəmməd Şəddad ben Kürdü tərəfindən qoyulmuş Şəddadilər sülaləsi 971-ci ildə Salarilər dövlətini süquta uğradıb Gəncədə hakimiyyəti ələ aldılar və Zaqafqaziyanın böyük bir hissəsində Şəddadi kürd dövlətini yaratdılar. 117 il hakimiyyətdə qalan Şəddadilər Arranı, Naxçıvanı, Sünniki, Qafanı və başqa əraziləri idarə etmiş, Dvini tutmuş, Ermənistanı üç min dinar vergi qoymuşdular.

Mütərəqqi fikirlə Şəddadi hökmdarları böyük quruculuq işləri aparır, mədəniyyətin inkişafına qayğı göstərirdilər. 1 Fəzl 1027-ci ildə Araz üzərində möhtəşəm Xudafərin körpüsünü tikdirmişdi. Əbdülfəttah Musanın dövründə Gəncəyə gələn Qətran Təbrizi yazmışdır: "Gəncə cənnət bağçasına dönmüşdür". "Qobusnamə"nin müəllifi Keykavus 18 il hakim olmuş Şəddadi hökmdarı Əbuləsvər Şavuru belə mədh edirdi: "Əbuləsvər böyük şah idi, dediyini eləyən, müdrik, ədalətli, ləyaqətli, şücaətli, fərasətli, dini sevən, uzaqgörən idi". Şavur saraylar, mədrəsələr, karvansaralar, hamamlar tikdirdi, məşhur Gəncə qapılarını düzəltirdi.

1088-ci ildə Səlcuq yürüşü Şəddadilər dövlətini süquta uğratdı. Gəncəli kürdlər, necə deyirlər, qeybə çəkildilər (Bax: K. E. Bosvort. "Musulmanskie dinastii", M. 1971)

SƏLAHƏDDİN ƏYYUBİ

Kürd maarifçi şe'ri ondan böyük sima tanıdır. Bə'zi klassiklər Səlahəddini öz xalqına xidmət etməkdə, imkanı ola-ola birləşmiş Kürdüstan dövləti yaratmamaqda günahlandırır, bə'zilər isə kürdlərin və Kürdüstanın tənzimliliyinin onun həyatdan getməsindən sonra başladığını bildirirlər.

Kürd şairlərinin münasibəti öz yerində, Səlahəddin Əyyubi dövründə şərqin ən qüdrətli sərkərdəsi və "mübahisəsiz ən böyük hökmdarı" kimi vəsf olunmuş, "müsləman dünyasının xilasları" titulu ilə əbədi olaraq mənimsəmişdir.

Xidməti budur ki, Misir hakimi olarkən müsəlmanların böyük hissəsini bir bayraq altında birləşdirib "şir ürkli Rıçardı geri oturdaraq

II xaç yürüşünün qarşısını almışdır. Bir sözlə, xaçpərəstlərin özlərinin yazdığı kimi İslamı xilas etmiş, müsəlman dünyasını sərbəzlərin tapdığından qorumuşdur.

Bir sıra tədqiqatçıların qənaətinə görə Səlahəddinin babası Şadi o zaman Ermənistan Dvini (Zəngəzur-Ş.h.) ətrafında məskunlaşmış Rəvvadi kürd tayfasından çıxmışdır.

Səlahəddin Əyyubi tarixdə möhtəşəm iz qoyan Əyyubilər sülaləsinin yaradıcısıdır.

(Bax: L. A. Semyonova. "Salax addin i mamluki v Egipte". Moskva, 1966.

ZEYNALABDİN MARAĞAYI

Akademik İ. A. Orbeli yazır: "Kürd xalqı tarixən öz oğullarını iranlı, türk, ərəb, erməni adı altında itirmişdir ki, onlar məşhur şair, müğənni və sərkərdə kimi başqa xalqların tarixini zintələndirmişlər". İranlı adı altında itirilmiş kürd oğullarından biri də məşhur "İbrahim bəyin səyahətnaməsi" adlı romanın müəllifi, ötən əsrdə yaşamış Zeynalabdin Marağayidir.

Əsər fars dilində yazılmışdır. İran ədəbiyyatşünaslarının fars nəsrinin görkəmli nümunəsi hesab etdiyi romanı Azərbaycan alimləri Azərbaycan bədii nəsr tarixində roman janrının ilk nümunəsi sayırlar.

Zeynalabdin Marağayi 1837-ci ildə Marağada varlı-hallı tacir ailəsində doğulmuşdur. "Səyahətnamə"nin üçüncü cildinin başlanğıcında özü haqqında yazır: "Əlqərəz, başdan ayağa günahkar olan bu müəllif Zeynalabdin ibn Məşədi Əli ibn-Hacı Rəsul ibn-Hacı Abdulla, ibn-Həmzə xan Savucbulaq (İran Kürdüstanında şəhər. Hazırkı adı Mahabaddır -Ş.h.) kürdlərindən və həmin mahalın xanlarından idi. Dinləri sünni olub, şafei məzhəbindən idilər".

"Səyahətnamə" kürd təfəkkürünün fars dilində meydana çıxmış məhsuludur.

HEYRAN XANIM DÜNBÜLÜ

Əsasən Azərbaycan dilində yazıb yaratmış Heran xanım özü haqqında deyir:

Soruşsan nəşəbini bu yazıq Heyranım,

Bir Əli xadimidir, cümlə-çahanə bildir.

Naxçıvan şəhərinin ətrafına çatsa nəşəbi, Əslinə varsan əgər, tayfası dünbülüdür.

1574-cü ildə qələmə alınmış "Şərəfnamə" əsərinin müəllifi Şərəf xan Bidlisinin və bir sıra başqa müəlliflərin yazdığı kimi dünbülülər kürd tayfası olub Cənubi Azərbaycanda Xoy və Səkmənbad tərəflərdə yaşamışdır. Səfəvilər zamanında, habelə Nadir şahdan sonra Dübbülü tayfasına mənsub olan adamlar Xoy və onun ətrafında hakimlik etmişlər. Təbrizin bəylərbəyi Kərim xan Zənd də bu tayfadan olmuşdur. O, vəfat etdikdən sonra, Qacarların hakimiyyətinin ilk dövründə Azərbaycanda dünbülülərdən bir neçə xan hakim idi.

Heyran xanımın özünün yazdığına görə o, Naxçıvanda, kübar ailəsində doğulmuş və orada da tərbiyə almışdır. İran-rus müharibələrinin ilk illərində ailəsi ilə birlikdə Cənubi Azərbaycana köçürülmüşdür.

Heyran xanım 80 il yaşayıb.

Fətəli xan Xoyki də Dünbülü tayfasındandır.

(bax: heyran xanım. Seçilmiş əsərləri. Az. Döv. nəşriyyatı, 1961)

"QAFQAZIN HOMERİ"

Aşıq Alının babası Haqverdi Dərələyəz mahalının Milli dərəsindəki Gilan kəndindən qohum-əqrabası ilə birlikdə Göyçə mahalının Qızılwəng kəndinə köçmüşdür. Haqverdinin əmisi uşaqlarından Kəlbəcərin indiki Milli kəndinə gəlib, oranı özünə məskən seçənlər də olmuşdur.

Aşıq Alı 1801-ci ildə Göyçə mahalının Qızılwəng kəndində Mirzə kişinin yoxsul ailəsində dünyaya göz açıb, 1911-ci ildə həmin kənddə vəfat edib.

Qüdrətli sənətkarın aşağıdakı tənisi birinci və sonuncu dəfə 1977-ci ildə dərc edilib.

Dövrün səməndini ruzi olindən,

Əbədi nə fateh, nə danə mindi.

Arif əhsən aldı aqıl olindən,

Hər anda tənə söz nadana mindi.

Əbçər həmdəm oldu kürd marama,

Əlacı cəng idi, kürd, dəm arama.

İbtida irsimdən kürdəm, arama

Danmadım bu irsi, nə danam indi.

Mahaldan feyziyab dolanan Alı,

Elin xəzinəsinə dola nan, Alı,

Ara bu mənanı dolan, an, Alı.

Nadan xəyalında nadanam indi.

Ustad Alı, Şıx Adı, Təbib Alı, Dədə Alı, Təcnis Alı titullarını qazanan, ömrünün son illərində dünya işığına həsrət qalan aşığı səyyahlar "Qafqazın homeri" adlandırmışdılar.

SULTAN BƏY

Soltan bəy çar imperatorluğu tərəfindən bəylik verilmiş məşhur bir nəslin nümayəndəsidir. Laçının Kürdhacı kəndində doğulub. XVI əsrdə İran şahının əmri ilə İrandan Qarabağ yaylasına köçürülmüş 24 kürd tayfasından biri olan Hacısamli tayfasındandır. Təsədüfi deyildir ki, ona Hacısamli Soltan bəy deyiblər.

Atası Paşa bəy qabaqcıl fikirlə adam olduğundan övladlarının təlim-tərbiyəsinə xüsusi fikir vermişdir. Oğullarından Aslan bəy Qori gimnaziyasını, Xosrov bəy Odessa İmperiya Universitetini bitirmişdir. Xosrov bəy ADR zamanı Qarabağın general-qubernatoru olmuşdur. Soltan bəy isə beş dil bilməmişdir.

Soltan bəy 1918-ci ildə Andranik Uzunya-nın Laçından Şuşaya adlamaq istəyən böyük silahlı dəstəsini məhv etməklə adını tarixdə əbədiləşdirmişdir.

İVANE VƏ ZƏKƏRİYƏ (ZAXARE) QARDAŞLARI

İvane və Zəkəriyə qardaşları çarçə Tamaranın baş sərkərdələri, vuran əli olmuşdur. Onların bacısı Xorişah 1215-1261-ci illərdə Arsax-Xaçın Alban knyazlığına başçılıq edən knyazlar knyazı Həsən Cəlalın atasıdır. ("Elm və həyat" j. N 9. 1989-cu il)

XII əsrin sonu, XIII əsrin əvvəllərində İvane və Zəkəriyənin mənsub olduğu Mxarqrdzeli nəslə Gürcüstan dövlətinə müstəsna xidmət göstərüb. Akademik Şota Ambakoviç Mesxiya "XII əsrdə gürcüstanda daxili siyasi vəziyyət və dövlət quruculuğu" kitabında yazır ki, Mxarqrdzeli xalis gürcü fəmiliası olsa da onlar kürd tayfalarının birindən ayrılıb, XI əsrdə Zaqafqaziya köçmüşlər. Akademik daha sonra yazır: "Böyük gürcü tarixçisi İvane Cava-xişvili deyir ki, Mxarqrdzelilər mənşəcə kürddür və bu barədə mübahisə etmək mənasızdır".

Səhifəni hazırladı: İsmayıl Tahir

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

Əvvəli ötən saylarımızda

Ə L A V Ə: Həmin günün sabahı ermənilərdən on dörd nəfər atlanıb şəhərdən kənarda yerləşən Yarma adlı yere gəlir və müsəlmanların yolunu kəsir və onların gediş-gəlişinə mane olurlar. Müsəlmanlar əhvalatdan xəbərdar olan kimi bir neçə igid döyüşçü həmin yere gələrək ermənilərin üstünə hücum edirlər. Ermənilər karıxıb hərəsi bir tərəfə qaçarkən onlardan üçünü öldürüb birini isə yaraladılar. Qaçanlar Qalaya gəlib erməniləri əhvalatdan xəbərdar etdilər. Dərhal qımdatların rəhbərliyi altında bir dəstə erməni Yel dəyirmanı adlanan qayanın üstünə gəldilər. Qayanın üstünə çıxıb durbinlə çay tərəfdən gələn müsəlmanları müşahidə etməyə başladılar. Axşama bir saat qalanda gördülər ki, bir fağır qoca müsəlman kişisi odun yüklənmiş atla gedir. Kişi oruc olduğuna görə atın quyuğundan tutub yavaş-yavaş addımlayırdı. Erməni quldurları qocanı güllə ilə vurub öldürdülər. At isə qaçıb yüklü halda kişinin evinə gəlir. Kişinin külfəti vəziyyəti belə gördükdə qorxuya düşüb tanış-bilişi köməyə çağırırdı. Onlar kişini axtarsalar da, artıq gecə düşüyündən qaranlıqda onu tapa bilmədilər. Səhəri gün gedib onun meyidini tapdılar və bu haqda divana məlumat verdilər. Sonra isə kəfənə tutub dəfn etdilər. Həmin kişi Səfərinin oğlu Qulu dəllək idi. Mərhumun qardaşı hamıya bildirdi ki, ermənilər o biçarəni öldürəndən sonra qarnını yırtıb, başını daşla əzib, qulağını kəsib aparmışdılar. Vay olsun bu növ tayfanın əhvalına ki, Allah-təalanın məxluquna nahaq yerə belə zülmələr edib, dünyanı rahatsız qoyub özlərini də zəlif ediblər.

ERMƏNİ TAYFASINA NƏSİ-HƏTLƏR

Əvvəla, bu tayfadan (erməni) sual edərim ki, bu qədər mərdüməzarlıq və nahaq qanlar tökməkdə, mülklərin və malların talan və tarac edilməsində və yanib xarabazarlığa çevrilməsində səbəb və mətləbiniz nədən ibarətdir?

Əgər məqsədiniz padşahlıq və kral olmaqdırsa, sizin bu təbiətinizlə və insafsızlığınızla heyhat ağla sığan şey deyil. Ağıllı və kamallı insanın sizin haqqınızda düşüncəsi belədir ki, belə səfeh hərəkətlərlə sizin tayfaya nəinki padşahlıq, heç koxalıq və kəndxudalıq da yaraşmır. Bu, dəfələrlə mötəbər dəlillərlə sübut olunmuşdur.

Birincisi budur ki, Allah-təala zalıma iqtidar və ixtiyar verməz. Əgər pişiyə qanad versəydi, quşların toxumunu yer üzündən kəsərdi. Hərgah dəvəyə və filə qanad versəydi, tamam damlar dağılardı.

İkincisi, özünü məlumdur ki, bundan əvvəl erməni tayfası çox idi. İlan kimi çölü yumşaq, içi zəhri-hələhil olduğundan, basdıqını kəsdiyindən, mürüvvətsizlikdə həddini keçdiyindən və başqa xalqlara rəhm etmədiyindən, o qədər belə insafsızlıq və zülmkarlıqlarla məşğul olduqlarından hansı millətin əlinə düşürdülərsə, əməllərinizə görə onlara layiqli cəza verirdilər.

Ə L A V Ə: Bir mötəbər ziyalı mənə danışdı ki, Almanıyanın dövlət xadimi və alimi mənə dedi ki, ermənilər ki, bu

cür yol tutub, çox tezliklə dünyanın üzündən yox olub, onlardan bir əsər-ələmət qalmayacaqdır. Siz (ermənilər)

Mir Möhsün Nəvvab

Allah-təalaya dua edin ki, sizlərə rəhmli və insafli ürək, xoş niyyət, fitnə-fesadlardan uzaq, gözəl əməllər qismət edərək, xasiyyətinizi dəyişdirsin və pis əməllərdən çekindirsin. Bəlkə, bu zaman insanlığa layiq sifətlər əldə edəsiniz. Yoxsa siz bu vəhşi təbiət və qəddarlıqla, beş-altı şahı banklara toplaqla, fəqir-füqəranı aldadıb zorla onlardan beş-üç şahı qopardıb cibinizi doldurmaqla, biğınızı burub başınıza papaq qoymaqla və çiyinizə yapıncı salmaqla padşah olmaq mümkün deyil. Nahaq qanlar töküüb namərdliklə qəflətən insan məxluqunu öldürüb, burun-qulağını kəsib, başına nal çalmaqla və başqa növ vəhşiliklə böyük olmaq mümkün deyildir. Belə qəddar və vəhşi adamlar nəinki böyük olmaz, əksinə, o həmişə zəlif və bütün məxluqatın ayaqaltısı olar. Siz xalqınız içərisində əkdüyünüz qəddarlıq toxumunun tezliklə barını görəcəksiniz. Bununla siz başqaları üçün qazdığınız quyuya, yəqin edin ki, özünüz düşəcəksiniz.

Bir ağacın ki, meyvəsi zülm ola, Bir gün onun gövdəsinə balta çalacaqlar.

T Ə M S İ L: Bir dəvəyə sahibi həmişə duz yükləyib gətirib şəhərdə satarmış. Dəvə duz yükü daşımaqdan çox zəifləyirmiş. Bir gün bir tülkü ona deyir ki, əgər yükünün yüngül olmağını istəyirsənsə, sudan gedəndə bir bəhanə ilə çayın içində yat. Gör onda necə olacaqdır.

Sabahısı gün dəvənin sahibi yenə ona duz yükləyib şəhərə tərəf yola düşdü. Çaydan keçəndə dəvə bəhanə ilə suyun içində yatdı. Duza su deydiyindən şəhərə gedənə kimi yarı oldu. Yəni, su ilə əriyib yerə töküldü. Sahibi bunu görcək sabahısı gün dəvəyə keçə və yun yüklədi. Dəvə öz hiyləsindən şadlanırdı. Elə ki, gəldilər çayın kənarına, oradan keçərkən dəvə yenə suda yatdı. Keçə və yun islandıq-

dan sonra ağırlaşdı. Keçə və yunun ağırlığı on batman idisə, su deydikdən sonra iyirmi batman oldu. Dəvə yükü apara bilmədiyindən yığıldı. Sahibi dəvəni o qədər vurdu ki, dəvə axırda öldü.

Qərək, ermənilərin belə nahaq qanlara bais olmaları, qəddarlığa və mürüvvətsizliyə yol vermələri axırda onların özlərini məhv edəcəkdir. Məgər bunların içərisində idraklı, gələcəyi görən və allahdan qorxanları yoxmudur ki, uzaqgörənlik edib bu fitnə-fesadlara bais olan və özlərinin xeyrindən ötrü ələmi xəsarətə düşər edənlərə öyüd-nəsihət verib onları düzgün yola qaytaralar. Bircə bunlardan sual edən yoxdur ki, ay ermənilər, vilayətdə alış-verişlə məşğul olduğunuz, zavod və karxanalar işlədiyiniz, pul və malınız əlinizdə, çoxunuz milyonçu olduğunuz halda və bir kimsənin sizə gözünün üstündə qaşın var demədiyi bir vaxtda Qafqaz vilayətinə saldıığınız bu fitnə-fesadlar nə üçündür?

Padşah və böyükler yanında hörmətiniz olduğu, sözünüz eşidildiyi və xadimlərlə birlikdə gözəl-gözəl imarətləriniz olduğu və fəhlələr qabağınızda səf-səf durduğu halda, bu nə tüğyan idi ki, bu vilayətə saldınız? Bir para cibkəsənlərin sözü ilə özünüzü və əhli-əyallarınızı min dürlü bərabər dünya edərək əli qoynunda zar və gıryan qoyub, özünüzlə bərabər dünya əhlini də tamam narahat edib, dərdu qəm dəryasına qər qələmisiniz.

Ayrı-ayrı şəhərlərdə və kəndlərdə ermənilərin bais olduğu fitnə-fesadlar nəticəsində nahaq qanlar tökülmüş, hesabsız dərəcədə mallar talan və

döşəklərdə yatmaq istəməyən şəxslər indi bir köhnə paltonun içində üryan və zaru gıryan qalıb. Övrət-uşaqlar, tanınmış adamlar yuvası dağılmış, evləri və imarətləri tar-mar edilərək yandırıldığından tərk-i vətən olub, külfətli və külfətsiz başqa vilayətlərə getməyə məcbur olmuş və onlardan bir çoxu səfil həyat keçirməyə məcbur olmuşdur.

Mən bilmirəm fitnə-fəsad törədib xalqı qırğına verən bu erməni quldurları o dünyada sorğu-sual zamanı adil Allaha nə cavab verəcəklər.

Bu qədər zülm, sitəmkarlıq, insafsızlıq və özbaşınalıqla bu əyalətdə bayrağınızı qaldırmaq istəyirsiniz. Lakin ona nail olmayacaqsınız. Bəli, o padşahlıq bayrağı ucalarsa, əvvəl onun altına başı-gözü mismarlanmış, burnu-qulağı kəsilmiş, başları daş və çəkilə əzilmiş, bədənləri zülm odu ilə odlandırılmış şəxslərin övladları gəlib sizdən sorğu—sual edəcəkdir. Bunu yəqin bilin ki, bu zülmərlərin əvəzi çox tezliklə onu törədənlərdən çıxılacaq. Allah-təala da bu zülmərləri törədənlərə rəhm etməyəcəkdir. Əlbəttə, bu zümləri edən quldurlardan tezliklə bu dünyada qisas alınacaq və axirətdə də onun cəzasını çəkəcəklər.

İBRƏTAMİZ ƏHVALAT

Bir gün mən (M. M. Nəvvab) bazardan keçərkən gördüm ki, xalq yığışıb nəyəse tamaşa edirlər. Yaxınlaşıb baxanda gördüm ki, Əbdül adlı bir kişi tələ ilə üç-dörd siçan tutub, yanına da bir şüşə neft qoyub, siçanların üstünə neft tökərək bir—bir yandırır buraxırdı. Siçan od tutan kimi bərk qaçmağa başlayır və o daha da alovlanırdı. Bir az o yan-bu yana qaçdıqdan sonra yığılıb yanırdı. Mən bunu görəndə əsəbiləşib o kişiye dedim ki, ay kişi, bu nə insafsız işdir ki, sən tutursan? Allahın məxluquna zülm edərək od vurub yandırırısan. Belə iş etmə ki, Allah-təalaya xoş gəlməz. Və bu zülmərlərin cəzasını tezliklə verər. Siçanları yandıran kişi mənə dedi ki, onlar mənim torbamı deşib zərər vurublar. Mən də gərək əvəzində bunları yandıram. Bundan sonra mən Əbdül kişidən ayrılıb evimə getdim.

Bu əhvalatdan bir neçə gün keçdikdən sonra siçanları yandıran Əbdül kişi bir şəxsə barıt satdığı zaman manqaldan bir qığılcım barıt torbasına düşür. Bir batmana qədər barıta od düşən kimi gurultu ilə böyük partlayış olub, dükandakı bütün malların hamısını havaya sovrur. Bu partlayışdan Əbdülün özü də od tutaraq siçanlar qaça-qaça yandığı kimi, o da qaça-qaça yanib həlak oldu. Onunla bərabər, iki nəfər də yanırdı. Lakin onları ölümdən xilas etmək mümkün oldu. Əbdül kişinin həm özü öldü, həm də dükanı ilə bütün malları yanib məhv oldu.

Qərək, bu nəsihətamiz sözlərdən məqsəd odur ki, bəlkə, erməni tayfasının bir-iki nəfərinin qəlbine insaf nuru yol tapa, şeytan əməllərinə qulluq edən kəslərə nəsihət verib, onları tutduqları qeyri-bəşəri əməllərdən çekindirə. Bəlkə, bundan sonra gördükləri bu əməllərin peşmançılığını çekməyələr.

Ardı var

Səhifəni Hazırladı: Tahir Süleyman

NAXÇIVAN QƏZASI - Çar Rusiyası və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə inzibati-ərazi vahidi

Şimali Azərbaycan Rusiyaya ilhaq olunduqdan sonra Naxçıvan xanlığı ləğv edilib, 1828 ilin martında "Erməni vilayəti"nin tərkibinə verilib. 1840 il islahatı zamanı Naxçıvan əyaləti əsasında qəza yaradılıb. 1849 ildə İrəvan quberniyası yaradıldıqda Naxçıvan qəzası onun tərkibinə daxil edilib. Rusiya işğalı ərəfəsində Naxçıvan xanlığının ərazisi təxminən 4500 kv.verst (1 verst = 1,0668 km) olduğu halda, sonralar onun torpaqları xüsusi məqsədlə digər inzibati vahidlər arasında bölüşdürüldü. 1917 il Qafqaz təqviminin məlumatına görə, Naxçıvan qəzasının sahəsi 3939 kv.verst, yeni xanlığın ərazisindən 561 kv.verst az idi. Həmin dövrdə qəzada 122208 nəfər əhali yaşayırdı. Qəza əhalisinin 66117 nəfəri (54,1%) kişi, 56091 nəfəri (45,9%) qadın, 119272 nəfəri yerli sakin, 2936 nəfəri müvəqqəti yaşayanlar idi. Naxçıvan xanlığı Rusiyanın tərkibinə qatıldığı dövrdə (sonra Naxçıvan əyaləti və Ordubad dairəsi) burada təxminən 29463 nəfər (köçürülüb gətirilmiş ermənilərin sayı çıxılmaqla) əhali yaşayırdı. Çarizmin Türkmənçay müqaviləsindən (1828) sonra həyata keçirdiyi kütləvi erməni köçürmələri zamanı buraya 12 min (oradakı əhalinin 40,7%-i qədər) erməni gətirilmiş, nəticədə əhalinin etnik tərkibində ciddi dəyişiklik yaradılmışdı. Ermənilərin Naxçıvan ərazisinə köçürülməsi sonralar da davam etdirilmişdi. 1917 il Qafqaz təqviminin məlumatına görə, Naxçıvan qəzasında azərbaycanlıların sayı 70 min (57,3%) təşkil edirdi. Bu onu göstərirdi ki, çarizmin bütün cəhdlərinə baxmayaraq, Naxçıvan qəzasını erməniləşdirmək siyasəti boş çıxmışdı. Çar hökuməti burada qəza idarə sistemi yaratmışdı. Qəzanın təsərrüfat həyatında aqrar bölmə (əkinçilik, bağçılıq, maldarlıq və s.) əsas yer tuturdu. Duz istehsalı da inkişaf etmişdi. Eyni zamanda, ipəkəyirmə, pambıqtəmizləmə

müəssisələri fəaliyyət göstərirdi. 19 əsrin 60-70-ci illərində Tiflis-İrəvan-Naxçıvan, 19 əsrin sonu - 20 əsrin əvvəllərində Yevlax-Şuşa-Gorus-

qırğınlar törətməklə yenidən etnik təmizləmə siyasətini həyata keçirməyə başladılar [bax Naxçıvan bölgəsində azərbaycanlılara qarşı

Naxçıvan şose yolunun çəkilməsi iqtisadi əlaqələri genişləndirdi. 1864 ildə Tiflis-Naxçıvan teleqraf xətti istifadəyə verildi. Sosial-siyasi və mədəni həyatda da müəyyən dəyişikliklər baş verdi. 1837 ildə Naxçıvanda qəza məktəbi açılmışdı. Çar Rusiyası tərəfindən ermənilərin Naxçıvana köçürülməsi ilə yanaşı, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı apardıqları soyqırım siyasəti qəzada ağır vəziyyət yaratdı. Ermənilər 1905-06 illərdə Naxçıvan qəzasında yerli azərbaycanlılara qarşı dəhşətli qırğınlar törətdilər (bax Min doqquz yüz beşinci il soyqırımı). Nəticədə, 1897 illə müqayisədə Naxçıvanda azərbaycanlıların sayı 31279 nəfər (34,6%) azalmışdı. Təbii artımı da nəzərə alınsa, erməni soyqırımı nəticəsində Naxçıvanda azərbaycanlıların sayı iki dəfə aşağı düşmüşdü. Rusiyada Müvəqqəti hökumət dövründə fəallaşan ermənilər, Oktyabr çevrilişindən (1917) sonra Naxçıvanda yeni

soyqırımları (1917-20)]. Xüsusi Zaqafqaziya komitəsi (1917, mart-noyabr) və Zaqafqaziya komissarlığı (1917, noyabr - 1918, aprel) orqanları bu qırğının qarşısını almaqda fəallıq göstərmədi. Türk ordusunun bölgəyə daxil olması Naxçıvanın həyatında mühüm hadisə oldu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurulması (1918, 28 may) dövlətin ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizəni gücləndirdi. Lakin Mudros barışıqına (1918) əsasən, türk ordusunun Azərbaycanı, o cümlədən Naxçıvanı tərk etməsi vəziyyəti yenidən mürəkkəbləşdirdi. Bölgə əhalisini qırğınlardan xilas etmək məqsədilə Naxçıvan - Şərur-Dərələyəz və Ordubad qəzalarını, həmçinin Sərdarabad, Uluxanlı, Vedibasar, Qəmərlı, Mehri və b. əraziləri əhatə edən məhəlli - Araz-Azərbaycan Respublikası (1918, noyabr - 1919, mart) quruldu. Azərbaycanın Xalq Cümhuriyyəti Hökuməti bölgədə vəziyyəti yaxşılaşdırmaq məqsədilə

1919 il 28 fevral tarixli qərarı ilə Cənub-Qərbi Azərbaycan general-qubernatorluğu yaratmışdı (bax Cənub-Qərbi Azərbaycan general-qubernatorluğunun yaradılması haqqında qərar, Naxçıvan general-qubernatorluğu). Türk ordusunun bölgəni tərk etməsindən sonra burada fəallaşan ingilislər Naxçıvanda təxminən iki ay müddətinə (1919, may-iyul) erməni idarəçiliyi qurmağa nail oldular, lakin xalqın qətiyyətli müqaviməti nəticəsində onun faktik fəaliyyətini təmin edə bilmədilər. İyulun sonlarında ermənilər Naxçıvandan qovuldu (bax Naxçıvanda erməni idarəçiliyi). Ermənilərin Naxçıvanda qısa müddətdə idarəçilik cəhdi bölgəyə ağır zərbə vurdu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökuməti bölgədə möhkəmlənmək tədbirlərini davam etdirirdi. 1919-cu ilin avqustunda Səməd bəy Cəmillinski Cənub-Qərbi Azərbaycan general-qubernatoru təyin olundu. Qubernatorluğun iqamətgahı qısa bir müddətdə Ordubadda olsa da, tezliklə Naxçıvan şəhərinə köçürülmüşdü. Lakin ABŞ-ın bölgə üzərində Millətler Cəmiyyətinin mandatını alması ilə yeni vəziyyət yarandı. 1919 ilin iyulunda müttəfiqlərin Ermənistanı ali komissarı təyin edilmiş amerikalı polkovnik V.Haskel avqustun 26-da Bakıya gəldi.

O, Şərur və Naxçıvandan ibarət neytral zona yaradılması ideyasını irəli sürdü. Haskel oktyabrın 24-də polkovnik Edmund Dellini Amerika general-qubernatoru təyin etdi, lakin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökumətinin və yerli əhalinin səyi nəticəsində bu niyyət baş tutmadı (bax Naxçıvanda Amerika general-qubernatorluğu). Naxçıvanda, yalnız Paris Sülh Konfransının (1919-20) nümayəndəsi kimi fəaliyyətə başlayan Delli az sonra, bütün Amerika zabitləri isə, 1920-ci ilin əvvəllərində Naxçıvanı tərk etdilər. Amerika general-qubernatorluğu

ideyası baş tutmasa da, müttəfiq qoşunlarının Ali komissarlığının qərarı Haskel Parisə qayıtdığı üçün onu əvəz edən C.Rey noyabrın 23-də Tiflisdə Azərbaycanla Ermənistan arasında beş maddədən ibarət saziş imzalanmasına nail oldu. Azərbaycan hökuməti sazişə inanaraq, hərbi qüvvələrini Zəngəzurdan çıxardı. Bununla da, Naxçıvan erməni-dəşnak hərbi birləşmələrinin hücum təhlükəsi ilə üz-üzə qaldı. 1920 ilin əvvəllərində ermənilərin hücumu daha da gücləndi, yüzlərlə azərbaycanlı qətlə yetirildi. Sovet Rusiyasının 11-ci Qırmızı ordu hissələrinin Azərbaycana hərbi müdaxiləsi və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutu (1920, 28 aprel) regionda vəziyyəti yenidən dəyişdi. Sovet qoşunları iyulun 28-də Naxçıvanı ələ keçirdi, Naxçıvan İnkilab Komitəsi yaradıldı. Sovet Rusiyası Ermənistanın sovetləşdirilməsindən sonra (1920, noyabr) Naxçıvan torpaqlarının Azərbaycandan qoparılması siyasətini həyata keçirməyə çalışdı. Naxçıvanın taleyini Moskva və Qars müqavilələri (1921) qəti şəkildə həll etdi. Naxçıvan qəzasının ərazisi Naxçıvan Sovet Sosialist Respublikasının (1920-23), Naxçıvan Muxtar Diyarının (1923-24), 1924-cü il fevralın 9-dan isə Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının tərkibinə daxil oldu. Naxçıvan MSSR yaradıldığı vaxt ərazisi Qars müqaviləsinin III əlavəsi əsasında 5988 kv.km müəyyən edilmişdi. 1929 il fevralın 18-də Zaqafqaziya Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin qərarı ilə Naxçıvana məxsus ərazilərin bir hissəsi, o cümlədən Qərçivan, Qurdublaq, Horadiz, Ağxəç, Oqbin, Almalı, İtqıran, Sultanbəy kəndləri həmçinin Kilit kəndi torpaqlarının bir hissəsi əkin sahəsi, otlağı, biçənəyi ilə birlikdə (cəmi 657 kv.km) Ermənistanı verildi. Beləliklə, 1929-30 illərdə Ermənistan SSR-ə verilən ərazilər hesabına Naxçıvan MSSR-in ərazisi azalaraq 5,5 min kv.km oldu. 1930-cu ildə isə Naxçıvan MSSR-in Aldəro, Lehvaz, Astazur, Nüvədi və s. yaşayış məntəqələri Ermənistanı verilmiş və həmin ərazidə Mehri rayonu yaradılmışdır.

Loru mahalı

Azərbaycanın tarixi mahallarından biri

Borçalı Rusiya tərəfindən işğal edildikdən sonra bu ərazidə Tiflis quberniyası daxilində Borçalı distansiyası yaradıldı. 1880-ci ildə Tiflis quberniyası daxilində Borçalı qəzası təşkil edilir və onun ən böyük nahiyyəsi də Loru olur. Loru Borçalının dağlıq hissəsini təşkil etdiyindən ona Dağ Borçalısı da deyirlər. Bu ərazidə bir vaxtlar Loru şəhərinin mövcudluğu və həmin şəhərin 1236-cı ildə monqollar tərəfindən dağıldığı, XIV-XV əsrlərdə yenidən bərpa olunduğu, XV-XVIII əsrlərdə Osmanlı və İran hücumlarına məruz qaldığı yazılır.

1918-ci ildə erməni dəşnak hökumətinin silahlı qüvvələri qəflətən hücum edərək Loru və Pəmbək mahalı ərazilərini işğal edir.

1919-cu ilin yanvarında Tiflisdə keçirilən Ermənistan-Gürcüstan konfransında Borçalı qəzası (əslində Loru nahiyyəsi) neytral zona elan edilir. 1920-ci ilin sentyabrında türk qoşunlarının Gümrünü tutmasından narahat olan Gürcüstan hökuməti Loru neytral zonasına nəzarəti öz üzərinə götürür.

1921-ci ildə isə Gürcüstan və Ermənistan bolşevik hökumətləri arasında Lorunun Ermənistanı verilməsi haqqında razılıq əldə edilir. 1922-ci il dekabrın 22-də Vorontsovka bölgəsi də Ermənistanın Loru-Pəmbək qəzasına qatıldı. Beləliklə Ermənistanın inzibati bölgüsündə Loru mahalı 4 rayon- Barana rayonu, Allahverdi rayonu, Cəlaləddin rayonu və Vorontsovka rayonu şəklində öz əksini tapdı.

Arxiv

Ərəş qəzası - Gəncə quberniyasında inzibati vahid. 1873 ildə yaradılmışdı. Ərazisi 2308,10 kv.verst idi. Qafqaz təqviminin (1917) məlumatına görə qəzada 99400 nəfər əhali yaşayırdı; onların 53144 nəfəri (53,46%) kişi, 46256 nəfəri (46,54%) qadın idi. Qəza idarə sistemi fəaliyyət göstərirdi. Əhali, əsasən, kənd təsərrüfatında çalışırdı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökuməti 1918 il avqustun 26-da Ərəş qəzasının Ağdaş yaşayış məntəqəsinə şəhər statusu vermiş, daxili işlər nazirinə şəhərin ərazisi və burada tətbiq ediləcək özünüidarenin forması haqqında xüsusi məruzə təqdim olunmasını tapşırırmışdı. Bununla əlaqədar olaraq, 1919 il dekabrın 10-da Hökumətin qərarı ilə Ərəş qəzası Ağdaş qəzası adlandırılmışdı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra qəzanın adının necə işlədilməsində fikir ayrılığı olmamışdır. Azərbaycan Mərkəzi

Ərəş qəzası

Statistika İdarəsi tərəfindən 1922 ildə nəşr olunan Azərbaycanın yaşayış məskənlərinin siyahısında qəzanın adı Ağdaş (keçmiş Ərəş), 1921 il kənd təsərrüfatı siyahıya almasının 15-ci buraxılışında isə, sadəcə olaraq, "Ərəş" kimi verilmişdir. 1929 ildə Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının rayonaşdırılması zamanı ləğv edilərək, Ağdaş rayonu təşkil olunmuşdur.

Qafqaz və Zaqafqaziya diyarının idarəsinin dəyişdirilməsi haqqında 1867-ci il 9 dekabr tarixli çar fərmanı əsasında Yelizavetpol quberniyası yaradılmışdı. Bakı quberniyasından Şuşa və Nuxa qəzaları, Tiflis quberniyasından Yelizavetpol qəzası, İrəvan quberniyasından ləğv edilmiş Ordubad qəzasının bir hissəsi onun tərkibinə daxil edildi, yeni Qazax və Zəngəzur qəzaları yaradıldı. 1873 ildə Yelizavetpol quberniyası tərkibində Ərəş, Cəbrayıl

və Cavanşir qəzaları təşkil olundu. Sonralar Cəbrayıl qəzasına Azərbaycana qarşı işğalçılıq müharibəsində iştirak etmiş rus zabiti P.M.Karyagin adı verildi. Qafqaz təqviminin (1917) məlumatına görə Yelizavetpol quberniyasında 4 şəhər (Gorus, Yelizavetpol, Nuxa, Şuşa) və 8 qəza (Ərəş, Cavanşir, Yelizavetpol, Zəngəzur, Qazax, Karyagin, Nuxa, Şuşa) var idi. Yelizavetpol quberniyasının ərazisi 38922,43 kv. verst idi. Quberniyada 1275,131 nəfər əhali yaşayırdı, onların 1213,626 nəfəri yerli sakinlər, 61505 nəfər müvəqqəti yaşayanlar idi. Əhalinin 676377 nəfəri kişi, 598754 nəfəri qadın idi. 156,044 nəfər (12,24%) şəhərlərdə, 1119,087 nəfər (87,76%) qəzalarda yaşayırdı. Əhalinin etnik tərkibi belə idi: azərbaycanlılar 783065 nəfər (61,41%), ruslar 36957 (2,90%) və s. Yelizavetpol quberniyasında quberniya

idarə sistemi mövcud idi Quberniyayı hərbi qubernator, 1872 ilin martından isə qubernator idarə edirdi. Xanların, bəylərin, ağaların əlində 440,7 min, kəndlilərin əlində 124,3 min desyatın torpaq vardı. Əhali müxtəlif kənd təsərrüfatı sahələri (taxılçılıq, ipəkçilik, üzümçülük, heyvandarlıq və s.), sənətkarlıq sənaye fəaliyyəti və ticarətlə məşğul olurdu. Quberniyada dağ-mədən və əlvan metallurgiya sənayesi müəssisələr (Yelizavetpol və Zəngəzur qəzaları) yerləşirdi. İpəkçiliyin əsas mərkəzi (Nuxa qəzası) da burada idi. Azərbaycan pambığının xeyli hissəsi Yelizavetpol quberniyasının pambıqtəmizləmə zavodlarında emal edilirdi. Üzümçülük və şərabçılıq inkişaf etmişdi. Birinci dünya müharibəsi (1914-18) quberniyanın iqtisadiyyatına ağır zərbə vurmuşdu.

Arxiv

Davamı gələn sayımızda

Zilan dərəsinin qanlı faciəsi

Dərə öz adını Aqırı (Ararat) dağının ətrafında və Van vilayətində qədim zamanlardan yaşayan güclü Zilan kürd qəbilə konfederasiyasından almışdır.

Hələ 13 iyul 1930-cu ildə baş verən faciəvi hadisələrdən əvvəl, kürdlər arasında Zilan dərəsi haqqında çoxlu mahnı, əfsanələr və nağıllar mövcud idi. Həmin mahnılarda Zilan dərəsindən gələn təhlükə və mistisizm öncədən ifadə olunur. Eyni zamanda bu mahnılar mərdlik, qəhrəmanlıq və sevgi duyğuları ilə bəstələnmişdi. Bu əsərləri kürdlər ilə qonşu olan ermənilər kürd dilində ifa etməyi çox sevirdilər.

Belə mahnıların birini Qurgen Marinin “Yanan bağlar” əsərinin qəhrəmanı kürdə oxuyur:

“Belə idi... İki kürd qəbiləsi ta qədimdən bir-biri ilə ədavət aparırdılar. Bir qəbilənin başçısı Msto payızda digər qəbilə başçısının qardaşını ölümcül yaralayır. Nə isə... Cıdonun qardaşını öldürür. Bahar gəlir, hər tərəf çiçəklənir. Əli silahlı Cıdo isə Zilan dərəsinə enərək Mstonu gözləyir.

Bahar öz yaşıl paltarına büründü

Dərədə isə qardaş qardaşın intiqamını almaq üçün tələsir

Qan iyi gəlir oradan və təhqirdən sərxoş

Zilan dərəsində düşməni gözləyir Cıdo

Heç kəs, yalnız o intiqam alacaq

Düşməni qəbiləsinin başçısı Mstodan

Qorxunu unudaraq

Mstonun canını küllə döndərmək üçün

Ayaqlarını hiss etmədən ana oğlu dalınca qaçır

Getmə, oğlum, Zilan dərəsi ilə

Bir-iki günlük get Vana

Yuxu görmüşəm, yuxuda titrəyirdi

Və tüstüləndirdi sənin gümüş xəncərin

Zilan dərəsini qara tüstü bürüyüb

Qara tüstü kəndimizi bürüyüb

Qalxdı Msto, atı yəhləldi

Anacan, - dedi, saxlama məni

Sənin gəlininə güllər gətirəcəm

Sənə isə bir kəklik meşədə ovlayacam

Ana atın boynuna sarıldı

Getmə, parçalayacaqlar səni, his edir ürəyim

Oğlum, ürəyimi susdura bilmirəm

Oğlum, anana qulaq as...

Dörd gün və dörd gecə

Bir damcı su da içmədi Cıdo

Böyük qaya arxasında pusqu qurub O

Zilan dərəsinin yuxusuz keşikçisi

Bahar gəldi, yaşllaşdı dağlar və dərələr

Dözməz Msto, gələcək O dalınca

Gələcək O kəklik ovuna

Qara ilan kimi, ac qurd kimi,

Pusquda gözləyir Cıdo...

Arxadan vurmaq qəhrəmanlıq deyil

Cıdo, silahı qoy yerə

Əgər belə mərdən çıx yola

Mstonu dayandır və vuruş onunla

Ədalətli döyüşdə, kim-kimi

Kim ölsə - qəbri nurla dolsun

Kim sağ qalsa – yüz il yaşasın

Evin dağılsın Msto

Atı çapır O, külək də papağından tozu atır

Cıdonun ürəyi titrədi, uzandı qarnı üstə, nişan aldı

Vay Zilan dağları, vay şər dərəsi...

1930-cu illərin faciəvi hadisələrdən sonra, xüsusən də türk ordusunun Zilan dərəsində yaşayan kürdləri tam məhv etdiklərindən sonra “Zilan dərəsi” mövzusu kürd xalqının yas mərasimlərində oxuduqları əsərlərin əsas mövzusu oldu.

XX əsrin əvvəllərində başlayan I-ci Cahan savaşı zamanı yüz minlərlə kürd türklərin tərəfində dörd cəbhədə Türkiyənin azadlığı və ərazi bütövlüyünü qoruyurdular. Mühəribədən sonra isə, Türkiyə hökuməti tərəfindən onlara söz verilənlərin əvəzinə Kürdüstan beş yerə parçalandı, kütləvi şəkildə repressiyalar və milli mənsubiyyətin yox edilməsinə başladılar. Kürdüstanın bütün tərəflərində kürd xalqına qarşı törədilən zorakılığa qarşı

bir-neçə kiçik və böyük üsyanlar baş verdi.

Bunların biri də Aqırı (Ararat) üsyanı idi. Bu üsyanın yatırılması üçün 13 iyul 1930-cu ildə Van vilayətinin, Ergiş rayonunun Zilan dərəsində Türkiyə dövləti tərəfindən kürdlərə qarşı soyqırım başlandı.

Zilan dərəsində yaşayan kürdlərə qarşı cəza əməliyyatını Türkiyə ordusunun korpus başçısı Səlih paşa başçılıq edirdi. Faktiki olaraq, bu bütöv bir xalqı məhv etmək üçün əməliyyat idi. Əməliyyat türk avisiyasının hava hücumundan başladı. Əsas zərbələr, dərələr və yollar artilleriya nəzarətində idi. Top zərbələrindən sonra Zilan dərəsindən giriş və çıxış yolları minlərlə türk əsgəri tərəfindən nəzarət alındı. Qoca, uşaq, qadın fərqlənə var-

mada insanların hamısını qırdılar.

Cəmi 44 kəndi məhv etdilər, 15 min əsir isə Gür çayı yaxınlığında güllələndi. Əməliyyatda iştirak edən bir əsgər söyləyir:

“Qadın və uşaqları, minlərlə insanları ətraf kəndlərdən əsir götürərək Zilan dərəsinə apardılar və pulemyotlar ilə əhatə etdilər. Pulemyotların arxasında biz idik, əsgərlər, barmağımızı çaxmaqda, nişanımızı isə toplaşan camaat idi. Arxamızda çavuşlar idi (serjant, unter-ofiser, erbaş). Onların barmaqları tüfəng çaxmağında idi, nişanda isə biz idik. Onların arxasında zabitlər idi. Onlarda çavuşlara nəzarət edirdilər. Əgər biz atəş açmasaydıq, çavuşlar bizə atəş açmalı idilər, əgər onlar da atəş açmasaydılar, onda zabitlər çavuşlara atəş açmalı idilər.

Biz çaxmağı çəkdik. Uşaqların, gənclərin, qadınların, kişilərin, qocaların vahiməli qışqırıqları dərəni bürüdü... Bir müddətdən sonra səslər yavaş-yavaş iniltiyə çevrildi və kəsildi. Minlərlə qadın, uşaq, kişi, qoca meyidləri yeni yaranmış qan gölündə uzanmışdılar. Sonra onlar qurd-quşa yem oldular. Onlar elə həmin vəziyyətdə basdırılmamış qaldılar.”

Yaralanaraq meyitlərin altında qalan və möcüzə nəticəsində sağ qalan insanlardan biri də Tayfure Susakdı (Tayfure Zilani). Bir müddət sonra sağ qalanlar həmin hadisələrin dəhşətli məqamlarını açdılar. Bulanık rayonunda yaşayan Tayfure Zilani həmin günü belə xatırlayır:

“Dərviş bəyin başçılığı altında əsgərlər kəndlilərin üsyana qoşulmalarını zənn edərək Zilan dərəsində 7

kənddə axtarış apardılar. Kimi gəldi öldürürdülər. Hər yerdə meyitlər var idi. Mən qaçanda yıxıldım və meyitlərin altında qaldım. Əsgərlər elə bildilər ki, ölmüşəm. Meyitləri bir araya yığdılar və mən onların altında qaldım. Əsgərlərin gedişindən sonra çıxdım. Ailəməzdə tək mən sağ qaldım. Atam, anam, qohumlarım, hamısı öldürülmüşdü. Ümumiyyətlə az adam sağ qaldı və mənim kimi çoxları ağllarını itirdi. Bir müddət sonra əsgərlər qayıdıb sağ qalanları toplayaraq Muşa, Aqırıya, Doğu Bəyazidə göndərdilər. Mən də onların içində idim. Biz

sutkalarla ac qalırdıq, bizə işkəncələr verildirdi. Sonra, mən əsir kimi bir neçə il əsgərlərə çobanlıq etmişəm. Sonra məni Elazığa dəlihanaya göndərdilər. Uzun illər orada qaldım. Müalicəmi vəhşicəsinə aparırdılar. Çox əziyyət çəkdim. Ara sakitləşəndə isə məni buraxdılar. Kəndimizə qayıtmaq istədim. Lakin qayıdarkən, heç bir ev tapmadım. Muşa qayıtdım, Bulanık bölgəsində məskunlaşdım. O vaxtdan burda qalıram və tullantılar ilə dolanıram.”

Əməliyyatdan sonra hakimiyyətin yarı rəsmi orqanı olan Cumhuriyyət qəzeti 13 iyul 1930-cu ildə Zilan dərəsində baş verən qətlə haqqında belə yazırdı: “Ağrı dağı bölgəsində üsyan etmiş kəndlər yandırılıb, əhali isə qovularaq Ergişdə məskunlaşdırılıb”.

Zilan hərəkətinə mənsub olan öldürülmüş insanların sayı 15 mindən artıqdır. Türkiyənin hərbi tarix arxivində baş qərargahın 1 iyul 1930-cu il tarixli belə bir əmr var: “Üsyan bölgələrində üsyançılara qoşulan bütün yaşayış məntəqələri yandırılın”. 3 avqust 1930-cu il tarixli əmrdə bildirilir: “Üsyançılara cəzanın mütləq olduğunu anlatmaq üçün Oramar (dağ – red.) və ətrafda yaşayan və üsyan edən kürd qəbilələrinin yaşayış məntəqələri Hava Qüvvələri tərəfindən bombalanması zəruridir”.

2 iyul 1930-cu il tarixli məruzədə Kaymaz, Haçan, Kölesor, Çilli, Osmanlı və həmçinin Patnos bölgələrində üsyan edənlərə qarşı havadan zərbələr endirildiyini bildirilir. Türk hökumətinin qərarına əsasən: “Üsyan bölgələrində üsyançılara qarşı istənilən tədbirlər qeyri-qanuni hesab edilə bilməz”. Və təbii ki, heç bir məsuliyyət olmadan silah tətbiq etmək olardı.

20 iyul 1931-ci il verilən qanuna əsasən yerli hakimiyyət orqanlarına, məmurlara, hərbiçilərə, polis

dəstələrinə geniş səlahiyyət verildirdi və heç bir məsuliyyət daşımadan onlar silah tətbiq edə bilirdilər.

Əhalisinin tam məhvindən sonra Zilan dərəsi “gizli hərbi ərazi” elən edildi. İllər keçdikcə orada “Dövlət Kənd Təsərrüfatı istehsalat sahəsi” yaradıldı. Sonralar Zilan dərəsinə Əfqanıstandan türkmənlər köçürüldü.

Kunduk kəndində yaşayan, o vaxt hadisələrin 17 yaşlı şahidi, kürdlərin soyqırımını belə xatırlayır:

“Türk əsgərləri hamilə qadınları öldürərək, bətnlərdən uşaqları çıxarırdılar. Gözümüzün önündə insan başlarını kəsirdilər. Mənim iki qardaşımı öləndə qədər döydülər”.

Soyqırım zamanı Erdem yaxınlıqda olan mağaralarda gizlənərək hadisələrin şahidi olmuşdu.

“Türk ordusunun 7-ci korpusunun minlərlə əsgəri kəndlərə hücum etdilər. Onlar 72 kəndi sıx əhatəyə aldılar. Yaş və cinsinə baxmayaraq, hamını öldürürdülər. Cəzələndirmə hissələrinin komandiri İbrahim və Dərviş bəy idilər. Onlar qətlə başlayanda, yalnız qaçışla canımızı qurtara bilərdik. Bəzilərimiz taxıl sahələrində, bəzilərimiz isə evlərdə gizlənirdik. Sonra hamı dağlara qaçdı. Günlərlə ac qalırdıq. Əsgərlər kəndi tərk edəndən sonra, kəndə qayıtdıq. Mənim 35 qohumumu öldürmüşdülər. Yalnız böyük qardaşım sağ qalmışdı və o da hadisələrin şahidi olub”.

Erdem “Dövlətin bu işdə əli olmayıb”, “Ölkədə özbaşnalıq olub” kimi bəyanatları heç cür qəbul etmir. “Mən əminəm ki, əmr məs İsmət İnönü tərəfindən verilmişdi. Dərviş bəy isə Alparslan Türkeşin atasıydı. Kütləvi qətlərə görə onlar cavabdehdir. Həmin hadisələri xatırlayanda tüklerim biz-biz durur. Heç cür unuda bilmirəm. Onlar hətta həbs edilmiş insanları da öldürürdülər. Öldürülənlərin çoxu Qurtuluş savaşında (I-ci Dünya Mühəribəsi) iştirak edən kürdlərdi. Axı onlar bu ölkəyə görə savaşırdılar. Mən də bu ölkə üçün Sarıqamışda xidmət etmişəm. Bizimlə çiyn-çiynə xarici düşməne qarşı vuruşan türklər indi də gəlib bizi qırdılar”. **Kurdist.ru**

Rojava Ulusal Konferansı sona erdi: Bildirge açıklandı

Rojava'da yıllardır tartışması yürütülen ve bütün Kürt tarafların temsilcilerinin katıldığı "Ulusal Konferans" bugün yapıldı. Konferansın sonuç bildirgesi açıklandı.

Bildirgede "ortak Kürt heyetinin ivedi bir şekilde oluşturulması" kararı alındığı bildirildi.

"Rojava Birlik ve Ortak Tutum Konferansı" alt başlığı ile Kamışlo kentinde yapılan konferansa çok sayıda kişi katıldı.

Konferansa, Rojava'daki Kürt siyasi partileri, gençlik ve kadın örgütleri, aydın, yazar, sanatçı, din insanları ve toplumun ileri gelenleri, Şam, Halep, Hama, Bab ve Azez'den Kürt şahsiyetler katıldı.

Suriye Kürt Ulusal Konseyi (ENKS) ve Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) öncülük ettiği konferansa Başkan Mesud Barzani'nin temsilcisi Dr. Hamid Derbendi'nin yanı sıra KYB, DEM Parti'den de heyetler katıldı.

Konferansın sonuç bildirgesi açıklandı.

"Ortak Kürt heyetinin ivedi bir şekilde oluşturulması-na karar verilmiştir"

PYD Başkanlık Konseyi üyesi Foza Yusif ve ENKS başkanı Mihemed İsmail tarafından okunan sonuç bildirgesi şöyle:

"Rojava Kürt Birliği ve Ortak Tutum Konferansı Sonuç Bildirgesi

Rojava Kürt Birliği ve Ortak Tutum Konferansı, uzun süren diyaloglar ve arkadaşlarımızın, kardeşlerimizin takdire şayan çabaları sonrası 26 Nisan 2025'te Qamişlo'da Kürt partileri, sivil toplum örgütleri, kadın hareketleri ve örgütleri ile Suriye Kürtlerinin farklı bölgelerinden Kürt toplumunun bağımsız aktivistlerinin katılımıyla gerçekleşmiştir.

8 Aralık 2024'te devrilen ve Suriye'nin tüm halklarının, inançlarının ve toplumlarının özgürlüğünü, onurunu çığneyen; Suriye coğrafyasını baştan başa viran eden, milyonlarca insanı katleden, göçerten baskıcı rejimin devrilmesinin ardından yeni Suriye'nin inşasında Kurdî bir ortak görüş oluşturmak, Suriye'nin geleceğini şekillendirmek ve Kürt sorununun çözümünü gerçekleştirmek için bu konferans gerçekleşmiştir.

Suriye halkları bu rejimin devrilmesi ve baskının sona ermesi için, özgürlüğünü ve onurunu korumak için canlar vermiştir. Suriye'deki Kürt halkı bu rejimin uygulamalarına maruz kalmış birçok canı kurban vermiş, binlerce Kürt şehit olmuştur. Kürt halkı, ulusal haklarına ulaşmak ve üzerindeki baskıları bertaraf etmek için onlarca yıldır mücadele etmiş, bu ulusal mücadelesini Suriye'de çoğulcu demokratik bir sistemin inşası mücadelesiyle ortak bir şekilde yürütmüştür.

Tarihi sorumluluklarımız ve mevcut sürecin gereklilikleri, kolektif iradeyle ortak bir Kurdî görüş oluşturmak ve Suriye'deki Kürt sorununa demokratik ve ademi merkezîyetçilik gibi adil bir çözümü gerekli kılmaktadır.

Katılımcılar, Konferansta sunulan ortak Kürt görüşü ve tutumuna ilişkin belgeyi çok uluslu, çok dinli, çok kültürlü kimliğe sahip, uluslararası insan hakları sözleşmelerine bağlı, kadın özgürlüğü ve haklarını koruyan ve siyasi, toplumsal ve askeri kurumlara etkin katılımını sağlayan, Kürtlerin anayasal haklarını güvenceye altına alan, birlik içindeki bir Suriye çerçevesinde, Kürt sorununa adil ve kapsamlı bir çözüm bir belgesi olarak benimsemişlerdir.

Konferans, ortak Kürt tutumunu kabul ederek bunun ister Kürt siyasi güçleri arasında, ister onlarla Şam'daki yeni yönetim ve Suriye'deki diğer tüm ulusal güçler arasında olsun, ulusal diyalogun bir temeli olarak görülmesini talep etmektedir. Herhangi bir bileşeni ortadan kaldırmadan ya da inkar etmeden, tek taraflı bir zihniyete sahip düşünceler ve uygulamalardan uzak, hiçbir ayırım gözetmeksizin halkın onurunu ve haklarını anayasal güvenceyle koruyan, Suriye'nin bölgesel ve uluslararası ilişkilerine saygılı, bölgede istikrar ve güvenlik unsuru olan tüm halklarını kapsayan yeni Suriye'nin inşasına katılmak amaçlanmaktadır.

Sonuç konferansta, bu ortak görüşün hayata geçirilmesi temelinde siyasi gerçeklik için çalışacak, ilgili kesimlerle görüşecek ve diyalog yapacak ortak Kürt heyetinin ivedi bir şekilde oluşturulmasına karar verilmiştir."

Şaîre Xuraman Camalqızina:
Deyirsən ki, daşan sele düşmüşük,
"Bir gün dağlar üstümüze gələcək!"

NƏ DEYİM

Gedəcəm, Xuraman dağlara sarı,
Dağlar sizi sorsa, belə nə deyim?
Sənsiz oya bilsəm buz bulaqları,
Düsrə nə deyim, belə nə deyim?

İstərdim bir yerdə gedib dağlara,
Birlikdə yol çəkək buz bulaqlara.
Bəlkə qayıtmadıq erkən çaqlara,
Sinəmdə sarı sim, telə nə deyim?

Sən qarlı dağların bənövşəsisən,
Laləli, nərgizli, məst qönçəsisən.
Məhəbbət lövbərli sular səsisən,
Dodaqda şanına, bala nə deyim?

Ədalət, gövhəri bazardan almaz,
Gövhər saf incidi ortada qalmaz.
Diləyini bölən heç vaxt utanmaz,
Ümid yox dizimə, qola nə deyim?

18.03.2019

Adil Cəfəqəş

Klassik qoşma

Nəçə illərdi ki, soraqlayıram,
Öyrənə bilmirəm gedənin yerin,
Dərinə kök atıb qoca palıdtek,
Həsəti qəbimdə bitənin yerin,

Arzumu kəsilmiş qol eyləyibdi,
Dərdi sevincimdən bol eyləyibdi.
Yoxluğu tapdayıb yol eyləyibdi,
Hər iki gözümdə didənin yerin.

Tez-tez xatırlayın, yadıma salın,
Ürək-dirək verin, könlümü alın.
Adiləm, gedərdim ayağı yalın,
Bilsəydim o gedən qitənin yerin.

ŞAİR MƏNƏM, DƏRVİŞ MƏNƏM, OZAN MƏN

Qağa, mənim kimliyimi arama,
Şair mənəm, dərviş mənəm, ozan mən.

Dəftərim bol, qələmim bol, sözümlə bol,
Cızan mənəm, yazan mənəm, pozan mən.
Öz inamım qələbdən silib qərəzi,
Müqəddəsdir mən tutduğum ərazi.
Düzgünlüyü, haqqı çəkən tərəzi,
Çəki mənəm, pərsəng mənəm, mizan mən.

Ömrüm boyu kəm bəxt məni izlədib,
Gözlədiyim gəlməyibdi, gözlədib.
Cəfəqəşəm, çox şeyləri gizlədib,
Örtən mənəm, danan mənəm, yozan mən.

Gedirəm

Gedirəm bir sakit yer axtarmağa,
Bezmişəm hay-küydən, səsdən, gedirəm.
Heç kim gedişimi bilməsin deyə,
Mən lap danışırım pəsdən, gedirəm.

Burda ocaq üstə boş qalan sacam,
Bir gündə fətirə, cada möhtacam.
İncimə, qayıtsam tamamlayacam,
Yanmış qalsa da bəstən, gedirəm.

Hay salıb aləmə çox salma səda,
Bəzən toya da get, lap get yasa da.
Heç yerdə dərmanım tapılmasa da,
Olsam da mən sənə xəstən, gedirəm.

Çoxdandı şəhərdə olmuşam veyil,
Hər nəyə baxdımsa açmadı meyil.
Yox, mənim gedişim təsadüf deyil,
Adiləm, mən burdan qəsdən gedirəm.

Binnət Əsgər

Könlüm qanad açdı, uçdu Vədiyə,
Xalisə kəndini andı bu gecə,
Elə bil didərgin düşməmiş idi,
Özünü vətənli sandı bu gecə.

Öz ata ocağım, ömür dirəyim,
Necə şirin idi duzum, çörəyim,
Oyandım yuxudu, doldu ürəyim,
Bir acı həsrətlə yandı bu gecə.

Axar bulaqlara qaça bilmədim,
Diz çöküb suyundan içə bilmədim,
Vədidən Göyçəyə keçə bilmədim,
Düşməni Vətənimdə xandı bu gecə.

Fikir ixtiyarım əlimdən aldı,
Yol çəkdi gözlərim, xəyala daldı,
Həsət ilan oldu, qəlbimi çaldı,
Dinməyin, ürəyim qandı bu gecə.

Anladım ömrümün bu ahıl çağı,
Nə dost, dost kimiymiş, nə düşməni yağı,
Bir ömür sürürəm səfilsayağı,
Canım can tapşıran candı bu gecə.

Seyrana Cəlad
EVİN HİSEK CÜDAYE

Hezkirina rast dūrbūn nanhêre,
Nabe çawa aş gîyan nahêre,
Eşkere nake, çevan newêre,
Xemxurî goşê dil da vedşêre.

Huba betinî gelek şîrîne,
Hêz û qinyata gencên cindîne,
Bende ra dibe gula ber bîne,
Bayê germ, nermik dide evd jîne.

Ortê da bikşe hezaran çeme,
Çîya û banyê navber ne xeme,
Derbas be sedsal, zeman û deme,
Mohbeta paqij pîroz û reme.

Evîna ronî ramûsan nîne,
Toximê nazik ruh da diçîne,
Bi mehnek biçûk nabe hêrs, kîne,
Şaşî bi sebir tim diborîne.

Hezkirin ew e, wekî bi nîv peyv,
Fehm dikin zûka çi dixwezî hev,
Dernakevin hiş da bi roj û şev,
Şabûn, melûlî pervedikin tev.

Evîn ew e, ku tû car nedîfî,
Carekê destê hevdu negirtî,
Hêlma kûranê da dipirpîfî,
Dibî evdalek cerg pirtî-pirtî.

· Hinara Tajdin

EMÊ BIKIN BERXWEDANE

Rabin xûşkno, rabin bira, bawar nekin îdî virra,
Rabin ser pîya bi hevra, bikine yek çar devera,
Alîk şîne xwîn dirije, erd û ezman dikelije,
Rebî jorê bûye şede, pîrûz kirîye dêm û mede,
Diziqîte li me bîrîn, kond rabûne dikin qîrîn,

Gur, çeçela dor me girtin, goşt û hestîyê mejî kotin,
Dev kirine xeneqa me, dest davîjin namûsa me,
Gelo hebe rê me vebe, kurd -Kurdistan tevda şabe,
Li govenda qîzên çev reş, mêza bikim xortên keleş,
Dest bidne hev ken laqirdî, nebin hêşîr û dîl girtî,

Reng bi reng hûn gula tomkin, bi nexş -nîgar baqa çêkin,
Û ser axa kal û bavan, govend bigrin ro û şevan,
Wan qeşmera wan gemara, bicemide xwîn temara,
Emê bikin berxwedane, ew namûsa me kurdane...

Bawarî, guman timê bendewar,
Wek nobedarek pepûk ustûxwar,
Çev diqerime bo hatina yar,
Dimînî hêvîya dîtina dildar.

Evîna paqij dubare nabe,
Derê dil nûva fireh venabe,
Dengê bilbilek din ra şanabe,
Bîr nake ya kevn, ew sekin, tabe.

Evîn hîsekî gelek cûdaye,
Ev keremet ji alyê Xwedaye,
Ku pêk neynî rast dibe zedaye,
Dil digre rêça bela, qedaye.

Evîna amin herî rengîne,
Ya nîvcîh mayî xweş, hingivîne,
Ya qedexa pîr zehmetî tîne,
Ya pilatonîk dikizirîne,

Ya du alî, lê bê çar xemgîne,
Xewê şevan ji te direvîne.
Hub hezkirina can, dîdan nîne,
Ya Xecê, Edûl, "Seyrana dîne".

Rojava Ulusal Konferansı'nda Başkan Barzani'den 'Kürt birliği' mesajı

Rojava'daki Ulusal Konferans'a mesaj gönderen Başkan Barzani, konferansın Suriye'deki Kürtlerin birliğine doğru atılmış önemli bir adım olduğu vurgulayarak "Kürtlerin birliği ve ortak bir zemin oluşturması, Suriye'deki Kürt sorununun adil çözümünün temel kapısıdır. Bu temelde, Şam'ın yeni yönetimiyle diyalog için ortak bir Kürt heyeti oluşturmak, ülkenin geleceğini inşa etmek ve siyasi karar süreçlerinde halkımızın haklarını güvence altına almak için gerekli bir adım ve gerçek bir sorumluluktur" dedi.

Rojava'da yıllardır tartışması yürütülen ve bütün Kürt tarafların temsilcilerinin katıldığı "Ulusal Konferans" bugün yapılıyor.

"Rojava Birlik ve Ortak Tutum Konferansı" alt başlığı ile Kamışlo kentinde yapılan konferansa çok sayıda kişi katılıyor.

Konferansa, Rojava'daki Kürt siyasi partileri, gençlik ve kadın örgütleri, aydın, yazar, sanatçı, din insanları ve toplumun ileri gelenleri, Şam, Halep, Hama, Bab ve Azez'den Kürt şahsiyetler katılıyor.

Suriye Kürt Ulusal Konseyi (ENKS) ve Demokratik Birlik Par-

tisi'nin (PYD) öncülük ettiği konferansa Başkan Mesud Barzani'nin temsilcisi Dr. Hamid Derbendi'nin yanı sıra KYB, DEM Parti'den de heyetler katılıyor.

Derbendi, konferansta Başkan Mesud Barzani'nin mesajını okudu.

Başkan Barzani, bu konferansın Suriye'deki Kürt Sorunu için adil bir çözüm bulma yolunda tarihi bir adım olduğunu belirtti.

"Tarihi bir adımdır"

Barzani, konferansın önemine de değinerek şöyle konuştu:

"Bu konferans, birlik oluşturma ve Suriye'deki Kürt sorununun çözümü için ortak bir görüş belirleme çabalarında önemli ve tarihi bir adımdır. Aynı zamanda tüm Suriye için daha iyi bir geleceğe katılımınızın bir nedeni olacaktır.

Bu çerçevede, bu konferansın düzenlenmesi için gösterdiğiniz çabalar nedeniyle Sayın Mazlum Abdi'ye ve hepimize teşekkür etmek istiyorum.

Karşılıklı anlayış ve halkımızın saflarında ortak çalışma düzeyini yükseltme çabalarınızda devam etmenizi umuyorum.

Kürt halkının onlarca yıllık ihmal

ve baskıdan acı çektiği açıktır.

Bugün bölgede ve Suriye'de hızlı değişimler yaşanmış, halkımız için iyi fırsatlar yaratılmış ve tehditleri aşmak ve özgür ve demokratik birleşik bir Suriye çerçevesinde halkımızın isteklerine uygun, kapsamlı bir proje hazırlamak için tarihi bir sorumluluk sizin omuzlarınızdadır.

Tüm Suriye halklarının ve bileşenlerinin haklarının korunduğu ve güvence altına alındığı, zorbalık izlerinin kalmadığı özgür, demokratik, çok renkli ve eşit bir Suriye'nin kurulmasını destekliyoruz.

Aynı zamanda, bu ilkeleri koruyan ve ülkede güvenliği, barışı, birlikte yaşamayı garanti eden bir Anayasanın hazırlanmasını destekliyoruz. Bu, tüm Suriye için parlak bir gelecek için temel bir adımdır.

"Kürtlerin birliği adil çözümün kapısıdır"

Saygıdeğer katılımcılar, tekrar belirtmek istiyorum ki Kürtlerin birliği ve ortak bir zemin oluşturması, Suriye'deki Kürt sorununun adil çözümünün temel kapısıdır.

Bu temelde, Şam'ın yeni yönetimiyle diyalog için ortak bir Kürt heyeti oluşturmak, ülkenin geleceğini inşa etmek ve siyasi karar süreçlerinde halkımızın haklarını güvence altına almak için gerekli bir adım ve gerçek bir sorumluluktur.

Aynı zamanda Kürtler ile komşumuz Suriye'nin tüm bileşenleri arasında kardeşlik ilişkilerinin güçlendirilmesini vurguluyoruz.

Konferansınıza başarılar diliyorum ve sonuçlarının halkımızın mücadele ve çalışmalarını güçlendirmesini umuyorum.

Kürt güçlerini birleştirmeyi amaçlayan her samimi çabaya desteğimi yineliyorum."

ERBİL- Başkan Neçirvan Barzani ile Mazlum Abdi görüştü: 'Kürt birliği' vurgusu

Başkan Neçirvan Barzani ile DSG Genel Komutanı Mazlum Abdi bir araya geldi. Kürdistan

Bölgesi Başkanlığı'ndan yapılan açıklamada, görüşmede "Mazlum Abdi ile Neçirvan Barzani'nin Suriye Kürtlerinin birliği ve istikrarı konusunda hemfikir oldukları" kaydedildi.

Başkan Neçirvan Barzani, Erbil'de Demokratik Suriye Güçleri Genel Komutanı Mazlum Abdi ile bir araya geldi.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı, görüşmeden kareleri paylaştı.

Görüşmede, Başkan Mesud Barzani'nin temsilcisi Dr. Hamid Derbendi ile Rojava Dış İlişkiler Ofisi Eşbaşkanı İlham Ehmed de yer aldı.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'ndan açıklama: Kürt birliği vurgusu

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'ndan yapılan açıklamada görüşmenin dün (23 Nisan) Erbil'de düzenlendiğini duyurdu.

Başkanlık, açıklamasında Mazlum Abdi ile Neçirvan Barzani'nin "Suriye Kürtlerinin birliği ve istikrarı" konusunda hemfikir olduklarını kaydetti.

Açıklamaya göre, her iki taraf da "Suriye'deki Kürt güçleri ve tarafları arasında birlik ve istikrar ihtiyacını" vurguladı.

Başkanlık, "son gelişmeler ve Suriye'deki durum, DSG'nin ve Suriye Kürtlerinin siyasi taraflarının Suriye hükümetiyle ilişkilerinin" değerlendirildiğini ve "terör tehditleri ve IŞİD'e karşı mücadele" konusunda fikir alışverişinde bulunduklarını duyurdu.

Abdi ve Barzani, "Kürtlerin ve Suriye'deki tüm bileşenlerin Suriye'nin yönetimine ve idaresine katılmalarının ve herkesin haklarının güvence altına alınmasının önemli olduğunu" belirtti.

Ayrıca "barışın korunması, tehdit ve sorunlara karşı mücadele için Suriye bileşenlerinin ortak çalışmaları ve işbirliği" konusunda hemfikir oldular.

Kürt liderler, "Suriye'deki Kürt güç ve tarafları arasındaki birlik ve istikrarı, Kürtlerin meşru talep ve haklarının elde edilmesi" için bir garanti olarak değerlendirdi. Öte yandan, Hol Kampı'nın durumu ve Uluslararası Koalisyon'un Suriye'deki rolü de toplantının diğer konularıydı.

Erbil-Ankara arasında diplomatik temas

Başkan Mesud Barzani, Türkiye Dışişleri Bakan Yardımcısı Nuh Yılmaz ile bölgenin siyasi durumunu görüştü.

Barzani'nin Ofisinden yapılan açıklamada, Başkan Mesud Barzani'nin Selahaddin'de Bakan Yardımcısı Yılmaz ve beraberindeki heyeti kabul ettiği bildirildi. Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi Anıl Bora İnan ve Türkiye'nin Erbil Başkonsolosu Erman Topçu'nun da görüşmede hazır bulunduğu aktarıldı. Kürdistan Bölgesi'ndeki iç meseleler ve yeni kabinenin kurulmasına yönelik adımların ele alındığı görüşmede, Kürdistan Bölgesi ile Bağdat arasındaki ilişkilere de ışık tutuldu.

Görüşmede ayrıca bölgedeki siyasi durum ve bölgenin geleceğine ilişkin imkanlar ve gelişmeler hakkında görüş alışverişinde bulunuldu.

Kürdistan Bölgesi-Türkiye ilişkileri, iki taraf arasındaki dostluğun geliştirilmesi ve Türkiye'deki barış süreci görüşmede ele alınan diğer konular oldu.

Mazlum Abdi: Ulusal Konferans'ın Rojava'nın birliğini sağlayacağına inanıyorum

DSG Genel Komutanı Mazlum Abdi, Rojava'da düzenlenen Ulusal Konferans'ta yaptığı açıklamada, "Konferansın başarılı geçmesini diliyorum. Bu konferansın Rojava'nın birliğini sağlayacağına ve ulusal birlik için ön adım olacağına inanıyorum" dedi.

Demokratik Suriye Güçleri Genel Komutanı Mazlum Abdi, Rojava'nın Kamışlo kentinde tüm Kürt tarafları bir araya getiren Ulusal Konferans'ta

konuştu.

Abdi'nin konferansta yaptığı konuşma şöyle:

"Konferansımıza katılan, bizi yalnız bırakmayan herkese teşekkür ediyoruz, hoş geldiniz.

Bölgemizi savunma savaşında 13 binden fazla şehit verdik, binlerce yaralı verdik. Yaralılarımıza şifa diliyoruz. Bu konferansı şehitlerimize adıyoruz.

Başta konferans için emek veren Başkan Mesud Barzani'ye, emeği geçen KCK'ye teşekkür ediyoruz. Sayın Neçirvan Barzani ve Bafıl Talabani'nin emeklerini unutmadık, onlara da teşekkürlerimizi iletiyoruz.

"Bu konferans birlik içindir"

Bir konuyu netleştirmek istiyorum, bu konferans parçalanmak ve bölünmek için değil, aksine birlik içindir. Kürtlerin birliği aynı zamanda Suriye'nin de birliğidir, Kürtlerin güçlenmesi Suriye'nin de güçlenmesidir. Suriye'de birçok halk yaşıyor. Merkezi olmayan, demokratik, herkesi kucaklayan bir Suriye istiyoruz.

15 yıldır Arap, Kürt, Süryani, Asuri

ve tüm halklar birlikte yaşıyoruz, ortak yönetim deneyimimiz var, ortak tarihimiz var ve Kuzey ve Doğu Suriye'yi korumak için çalışıyoruz. Bütün çabamız yeni Suriye'de bölge olarak hak ettiğimiz yeri almaktır.

Suriye'de yıllardır halklar yönetimden uzak tutuldu. Kürtler yıllardır mücadele verdi ve Suriye'nin en yurtsaver halkı olduğunu herkese gösterdi.

"Bu konferansın Rojava'nın birliğini sağlayacağına inanıyorum"

Bugün burada toplandık, Kürtler konferansını gerçekleştiriyor, siyasi programını belirliyor ve buradan çıkacak kararlarla Suriye hükümetiyle diyalog kurarak Kürtler hakkına ulaşacaklardır.

İmralı'dan gelen 'Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı'nın Rojava'nın barış ve istikrarına da etkisi vardır. Bu çağrının başarısı için elimizden ne geliyorsa yapacağız.

Konferansın başarılı geçmesini diliyorum. Bu konferansın Rojava'nın birliğini sağlayacağına ve tüm Kürdistan'da, ulusal birlik için ön adım olacağına inanıyorum."

Louis Sako: Kürdistan Bölgesi'ne demokrasiye olan vizyonu için teşekkür ederiz

Irak ve dünya Keldani Katolik Kilisesi Patriği Louis Rafael Sako, demokrasiye olan vizyonu için

Kürdistan Bölgesi'ne teşekkür etti.

"Ulusal Dua Günü" münasebetiyle düzenlenen ulusal dua töreni Irak, Kürdistan Bölgesi ve dünyadan çok sayıda üst düzey yetkilinin katılımıyla bugün (23 Nisan 2025 Çarşamba günü) saat 08:00'de başladı.

Burada konuşma yapan Louis Sako, demokrasi ve bir arada yaşamaya olan vizyonundan dolayı Kürdistan Bölgesi yetkililerine teşekkür etti.

Louis Sako, Kürdistan Bölgesi'nin binlerce Hristiyan mülteciye ev sahipliği yaptığını sözlerine ekledi. Louis Sako, sözlerini şöyle sürdürdü: "Müslümanları, Yahudileri veya Hristiyanları içermeyen bir monarşi var. Sorun dinler değil, dinlerin siyasi ve ekonomik amaçlar için sömürülmesidir. Tanrı bizi kardeş olmamız, barış ve mutluluk içinde yaşamamız için yarattı, birbirimizi öldürmemiz için değil. Barış, dünyamızda gerekli ve önemlidir. Bölgedeki birçok millet savaşlar ve çatışmalar yüzünden acı çekiyor,"

Kolberlere izin çıktı: 87 çeşit ürünü ithal edebilecekler

Urmiye Vilayeti Sınır Ticaretini Düzenleme Kurulu'nun aldığı kararla, kolberler tarafından ithal edilebilecek 87 çeşit ürün belirlendi.

Urmiye Valisi Reza Rahmani'nin katılımıyla gerçekleşen Sınır Ticaretini Düzenleme Kurulu toplantısında, kolberlerin resmi ithalat izni alması konusu görüşüldü.

Vali Rahmani, vilayetteki kolberlerin belirlenen bölgelerden 87 farklı ürün ithal etmesine izin verildiğini duyurdu.

İran hükümetinin 2024 Ekim ayı kararıyla, Rojhat'ın bazı sınır bölgeleri kolberler aracılığıyla ürün ithalatı için belirlenmişti.

Bu karar, Urmiye Vilayeti'nde Serdeşt, Mirava ve Piranşar bölgelerini kapsıyor.

Vali Rahmani, çeşitli sektörlerde bulunmayan bazı ürünlerin kolberler aracılığıyla temin edilebileceğini belirtti. Sınırların ve kolberlerin potansiyelinden yararlanmanın bölgenin ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağlayacağını vurguladı.

Rahmani, ithal edilecek ürünler arasında otomobil yedek parçaları, elektrikli aletler, ev eşyaları, gıda ürünleri ve daha birçok kalemin bulunduğunu ifade etti.

Ayrıca, Urmiye Vilayeti'ndeki sınır bölgelerinde kolberler aracılığıyla ithal edilen ürünler için ticaret merkezleri kurulması gerektiğini, böylece diğer vilayetlerden gelen vatandaşların ihtiyaç duydukları ürünleri satın alabileceğini belirtti.

Başkan Neçirvan Barzani, Papa için düzenlenecek veda törenine katılacak

Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani, bu akşam Vatikan'da Papa Francis için düzenlenecek resmi veda törenine katılmak üzere İtalya'nın başkenti Roma'ya hareket edecek.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'ndan yapılan açıklamada, "Başkan Neçirvan Barzani, bu akşam 25 Nisan 2025'te, Papa Francis için düzenlenecek veda törenine katılmak üzere Roma'ya hareket edecek. Aynı zamanda Irak'ı temsil eden Barzani, yarın Vatikan'da dünya liderleriyle birlikte resmi törende yer alacak" ifadelerine yer verdi.

21 Nisan'da 88 yaşında hayatını kaybeden Papa Francis için düzenlenecek törene, ABD Başkanı Donald Trump, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Birleşik Krallık Başbakanı Keir Starmer ve çok sayıda dünya lideri katılacak.

Papa Francis ile Kürtler arasındaki bağ

Papa Francis'in Kürt halkı ve Kürdistan Bölgesi ile dostane ve güçlü bir ilişkisi bulunuyordu.

2013 yılında, dönemin Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesud Barzani'yi kabul eden Papa Francis, 2014 yılında da Barzani ile bir kez daha bir araya gelmişti.

Bu görüşmelerde, IŞİD saldırılarının ardından Kürdistan Bölgesi'ne sığınan mültecilerin durumu ve Kürdistan-Vatikan ilişkileri ele alınmıştı.

Neçirvan Barzani ise 2015 yılında, dönemin Kürdistan Bölgesi Başbakanı olarak Vatikan'ı ziyaret etmiş ve Kürdistan'daki bir arada barış içerisinde yaşama modelini Papa Francis'e anlatmıştı.

Başkan Neçirvan Barzani, 2018 yılında Papa ile ikinci kez bir araya gelmiş; bu görüşmede de Kürdistan-Vatikan ilişkileri, mültecilerin durumu ve Irak'taki Hristiyan toplumu konuşulmuştu.

Son olarak, 2020 yılında Kürdistan Bölgesi Başbakanı Mesrur Barzani, Vatikan'ı ziyaret ederek Papa Francis'e, Kürdistan'daki dini ve kültürel çeşitliliği yansıtan bir tablo hediye etmişti.

Diyarbakır'da gazetecilerle 'Kürtçede standartlaşma' toplantısı

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'na bağlı faaliyet yürüten Dil Koruma Şube Müdürlüğü, Kürtçe yayın yapan basın kuruluşlarıyla dilde standartlaşma amacıyla bir araya geldi.

22 Nisan Kürt Gazeteciler Günü dolayısıyla basın mensuplarıyla yapılan kahvaltının ardından Çand Amed Kültür ve Kongre Merkezi'nde toplantı yapıldı.

Dil Koruma Şube Müdürü Tahir Baykusak ve Zana Farqîn'nin yönettiği toplantıda; Kürtçe habercilikte dil açısından yaşanan problemleri aşmak, kullanılan terimlerde ortak dili yakalama konusunda fikirler tartışıldı.

Zana Farqîn, sıkça karşılaşılan

Papa Francis'in Kürdistan ziyareti

Kürdistan Bölgesi yetkilileri ile Vatikan arasındaki sürekli ilişkiler, Papa Francis'in 7 Mart 2023'te Kürdistan Bölgesi'ni ziyaret etmesiyle taçlanmıştı.

Bu, bir Papa'nın Kürdistan'ı ilk ziyareti olarak tarihe geçmişti.

Erbil Uluslararası Havalimanı'nda resmi törenle karşılanan Papa, Musul ve Karakuş'u ziyaret etmiş, aynı günün akşamı Erbil'deki Franso Hariri Stadyumu'nda büyük bir toplu ayin düzenlemişti.

Ayinde konuşan Papa Francis, "Kürdistan'daki sevgili halka yürekten teşekkür ve övgülerimi sunuyorum. Bu töreni dualar, sıcak karşılama ve büyük bir sevgiyle düzenlediniz" demiş ve Kürdistan Bölgesi Hükümeti'ne ziyareti başarıyla organize ettiği için teşekkür etmişti.

Papa, Musul'daki konuşmasında ise Irak ve Ortadoğu'daki Hristiyan nüfusunun azalmasının büyük bir kayıp olduğunu vurgulamıştı.

Kürdistan'da birlikte yaşam kültürü

Kürdistan Bölgesi'ndeki birlikte yaşam modeli, Papa Francis ve uluslararası toplum tarafından övgüyle karşılanmıştı.

Kürdistan Bölgesi Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı'na bağlı Din İşleri Müdürü Emir Osman, Rûdaw'a verdiği demeçte, "Kürdistan'da sekiz din resmi olarak kayıtlıdır. Kayıtlı olmayanlar da saygı görmektedir. İslam, Hristiyanlık, Ezidilik, Kakailik, Yahudilik, Bahailik, Zerdüştilik ve Sabi Mandeilik,

Kürdistan'da resmi olarak tanınan dinlerdir" dedi.

Osman, uluslararası toplumun Kürdistan'daki birlikte yaşama modeline yönelik çok olumlu bir görüşe sahip olduğunu belirterek, "IŞİD saldırıları sırasında Irak'taki Hristiyanların yüzde 90'ı Kürdistan'a sığındı. Duhok'taki bazı okullar aylarca eğitime ara vererek mültecilere barınak oldu. Bu, Kürdistan'daki birlikte yaşamın yüksek bir düzeyde olduğunu kanıtıyor" diye konuştu.

Irak ve Kürdistan Bölgesi'ndeki Hristiyan nüfusunun 250 ila 300 bin arasında olduğu ve büyük çoğunluğunun Kürdistan'da yaşadığı belirtiliyor.

Papa Francis kimdir?

17 Aralık 1936'da doğan Papa Francis, Güney Amerikalı ilk Papa ve Avrupa dışından seçilen ikinci Katolik liderdi.

Tam adı Jorge Mario Bergoglio olan Papa Francis, 13 Mart 2013'te Vatikan'ın 266'ncı Papası olarak seçilmişti.

Sağlık sorunlarının ardından 21 Nisan 2025'te, 88 yaşında hayatını kaybetti.

Papa Francis'in vefatının ardından Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani, bir taziye mesajı yayınlarak, "Papa Francis beden aramızdan ayrıldı, ancak anısı ve mesajları insanlık için her zaman bir umut ve barış ışığı olarak kalacak. Onun 2021'de Kürdistan'a yaptığı ziyaret, bizim için her zaman canlı ve gurur verici bir anı olacak" dedi.

terimlerde ortak terminolojiyi yakalama çabasında olduklarını söyleyerek, "Bölgesel olarak da farklılıklar gösteriliyor. Her medya kuruluşu -yerinde veya değil- farklı bir terminoloji kullandığında dil açısından çok sesliliğe neden olur. Bu dil açısından iyi bir şey

değil, standartlaşma olmalı" dedi. Farqîn, toplantıyı bilinçli olarak Kürt Gazeteciler Günü'ne denk getirdiklerini belirterek, bundan sonra da periyodik olarak ayda bir bu toplantılara devam ederek sorunları çözmeye çalışacaklarını ifade etti.

İlham Ahmed: Bugün tarihi bir gün, Rojava kendi kaderini belirleyecek noktaya gelmiştir

İlham Ahmed, "Uzun bir mücadele sonrasında, Rojava kendi kaderini belirleyecek noktaya gelmiştir."

Aynı şekilde Suriye devleti ile de kendi kaderini belirleyecektir" dedi.

Rojava'da yıllardır tartışması yürütülen ve bütün Kürt tarafların temsilcilerinin katıldığı "Ulusal Konferans" bugün yapılıyor.

"Rojava Birlik ve Ortak Tutum Konferansı" alt başlığı ile Kamışlo kentinde yapılan konferansa çok sayıda kişi katılıyor.

Konferansa, Rojava'daki Kürt siyasi partileri, gençlik ve kadın örgütleri, aydın, yazar, sanatçı, din insanları ve toplumun ileri gelenleri, Şam, Halep, Hama, Bab ve Azez'den Kürt şahsiyetler katılıyor.

Suriye Kürt Ulusal Konseyi (ENKS) ve Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) öncülük ettiği konferansa Başkan Mesud Barzani'nin temsilcisi Dr. Hamid Derbendi'nin yanı sıra KYB, DEM Parti'den de heyetler katılıyor. Rojava Özerk Yönetimi Dışişleri Ofisi Eşbaşkanı İlham Ahmed, Kürt ulusal kıyafetleriyle katıldığı konferansta yaptığı konuşmada birliğe dikkat çekti. "Halkımız bizden birlik olmamızı ve ortak duruş sergilememizi istiyor"

Ahmed, şu ifadeleri kullandı:

"Başlangıçta misafir heyetlere, DEM Parti heyetine, Sayın Hamid Derbendi'ye ve Süleymaniye'den KYB heyetine hoş geldiniz diyoruz.

Tüm misafirlere, sanatçılara ve şahsiyetlere teşekkür ediyoruz. Bugün tarihi bir gündür, Kürdistan'ın tüm parçalarının gözleri konferansımızdadır.

Halkımız sadece Rojava'da değil, diğer parçalarda da siyasi tarafların ortak bir tutum sergilemelerini bekliyor.

Uzun bir mücadele sonrasında, Rojava kendi kaderini belirleyecek noktaya gelmiştir. Aynı şekilde Suriye devleti ile de kendi kaderini belirleyecektir. Anayasada Kürtlerin hakları güvence altına alınmalıdır. Bu konuda Kürt cephesine verilen desteği memnuniyetle karşılıyor.

Başta Sayın Başkan Mesud Barzani, İmralı Cezaevi'ndeki Sayın Abdullah Öcalan ve diğer Kürdistan örgütleri, DEM Parti, KYB ve Kak Bafil (Talabani), tüm Kürt örgütleri Rojava'nın kazanımlarının korunması ve geliştirilmesini destekliyor.

Halkımızın sesini duyuyoruz, halkımız bizden birlik olmamızı ve ortak duruş sergilememizi istiyor. Tartışmalar sonrasında bir belge hazırlandı ve bu belge okunacak."

Başkan Barzani-Barrot görüşmesinde bölgesel konular masada: Suriye, Türkiye ve yeni hükümet

Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Noel Barrot'un Erbil ziyaretinde Başkan Mesud Barzani ile gerçekleştirdiği görüşmede bölgesel gündemler geniş bir şekilde ele alındı.

Barzani Ofisi'nden yapılan açıklamaya göre, Mesud Barzani'ye Paris'e resmi ziyaret daveti iletilirken, görüşmede Suriye Kürtleri arasındaki birlik çabaları, Türkiye'deki barış süreci ve Kürdistan Bölgesi'nde yeni hükümet kurulması konuları masaya yatırıldı.

Açıklamada, özellikle Suriye Kürtleri arasındaki birlik çabalarının ele alındığı belirtildi.

Yapılan açıklamada, "Suriyeli Kürt gruplar arasında diyalog, uzlaşma ve birlik oluşturma girişimlerinin desteklenmesi gerektiği vurgulandı. Fransa Dışişleri Bakanı, Başkan Barzani'nin bu sürece katkısını ve tarafları bir araya getirme konusundaki rolünü takdir etti" denildi.

Türkiye'deki barış süreciyle ilgili olarak ise Mesud Barzani'nin, sürecin barışçıl yollarla sonuçlanması yönündeki adımları değerli bulduğu ifade edildi.

"Kürdistan Bölgesi, Türkiye'de barış sürecine katkı sağlamaya her zaman hazırdır"

Barzani görüşmemede, "Kürdistan

Bölgesi, Türkiye'de barış sürecine katkı sağlayacak her türlü girişimi desteklemeye her zaman hazırdır" mesajını verdi.

Fransa ile Kürdistan Bölgesi arasındaki diplomatik temasların bu görüşmeyle birlikte daha da güçlendirilmesi bekleniyor.

KYB: Rojava'daki halkımızın kalıcı bir statüye kavuşması temel bir haktır

Rojava Kürt Birliği ve Ortak Tutum Konferansı'nda KYB adına konuşan Emin Baba Şeyh, "Biz Rojava'daki halkımızın kalıcı bir statüye kavuşmasını temel bir hak olarak görmekteyiz. Rojava'daki bütün halkların hakları korunmalı ve hem Suriye'ye hem de tüm bölgeye kalıcı çözüm getirilmelidir" dedi.

Rojava'daki Birlik ve Ortak Tutum Konferansı'na Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) adına Emin Baba Şeyh katıldı.

KYB'nin mesajında şu ifadeler yer

aldı:

"Rojava'daki tüm siyasi Parti temsilcileri ve dini-ulusal yapıların temsilcileri, değerli misafirler: Rojbaş.

Sözlerime başlamadan önce YNK adına hazırlık komitesine ve Konferans divanına bizleri bu önemli ve tarihi konferansa davet ettikleri için teşekkürlerimi sunuyorum. Rojava'daki bu ulusal konferansınız için başarılar diliyoruz. Suriye'deki Kürtlerin kurtuluşu ve özgürlüğü için desteklerimizi sunuyoruz.

Değerli katılımcılar,

KYB her zaman Kürtlerin birliği ve

beraberliği için destek verecek, rol oynamaya çalışacaktır. Ulusal birlik temel amacımızdır. YNK olarak bizde bölgedeki gelişmeleri ve değişimleri yakından takip ediyoruz. Tüm ulusal ve dini yapılara birlik ve beraberlik çağrısı yapmakla birlikte, ulusal çalışmalar için bir program hazırlamaları çağrısı yapıyoruz. Bununla birlikte temel hak ve özgürlüklerini sağlama çalışmalarını güçlendirmelerini istiyoruz.

Biz Rojava'daki halkımızın kalıcı bir statüye kavuşmasını temel bir hak olarak görmekteyiz. Rojava'daki bütün halkların hakları korunmalı ve hem Suriye'ye hem de tüm bölgeye kalıcı çözüm getirilmelidir.

Uluslararası koalisyon güçleri Rojava'daki siyasi yapılar arasında arabuluculuk rolü oynadı, bu değerlidir. Suriye'deki olumlu gelişmeler bölgede de olumlu gelişmelerin açığa çıkmasını sağlayacaktır. Uluslararası güçlerin beklentisi ulusal birliğin sağlanmasıdır.

Umuyoruz ki Rojava'daki Kürtlerin ulusal birliği sağlanır ve herkesin bunun sağlanması için çaba sarf etmesini bekliyor, umutlu olduğumuzu belirtiyoruz."

BM, Rojava'da Kürtler arasındaki diyalogu 'olumlu' olarak nitelendirdi

BM Suriye Özel Temsilcisi Geir Pedersen, Rojava'da Kürt taraflar arasındaki diyalogun "önemli" olduğunu söyledi. Pedersen, Suriye'de çözülmesi gereken bazı sorunlar ve konular olduğuna işaret ederek, bu diyalogların önemine vurgu yaptı.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde büyükelçilere hiaben bilgilendirmede bulunan MB Suriye Özel Temsilcisi Geir Pedersen, Suriye'deki durumun son derece kırılgan olduğunu belirterek, siyasi geçiş sürecinin başarısı için hem siyasi kapsayıcılığın artırılması hem de ekonomik adımların atılması gerektiğini vurguladı.

"Sorunlar büyük, durum son derece kırılgan" diyen Pedersen, "Siyasi katılımın artırılmasına ve ekonomik alanda ciddi bir dönüşüme ihtiyaç var. Bu iki alanda köklü değişiklikler yapılmazsa, Suriye'de siyasi geçişin başarılı olması pek mümkün değil. Aksi halde sonuçlar ağır olacaktır" ifadelerini kullandı.

Rojava ve Suriye yönetimi arasındaki işbirliği çabaları

Pedersen, açıklamalarının bir bölümünde Rojava ile yeni Suriye yönetimi arasında yürütülen işbirliği

çabalarına değindi.

Geir Pedersen, "Sayın Ahmet Şara ile Sayın Mazlum Abdi arasında yapılan anlaşmayı memnuniyetle karşılıyorum" dedi.

10 Mart 2025 tarihinde, Demokratik Suriye Güçleri (DSG) Genel Komutanı Mazlum Abdi ile geçici Suriye Cumhurbaşkanı Ahmet Şara bir anlaşma imzaladı.

Pedersen, Esad rejiminin devrilmesinden dört buçuk ay sonra birçok olumlu işaret ve adımın gözlemlendiğini belirtti.

BM Özel Temsilcisi'ne göre bu adımlar arasında, "komitelerin kurulması, iki taraflı ziyaretler, kuzeydoğu Suriye'de Kürt partilerinin katıldığı müzakerelere önem verilmesi, Halep'teki Kürt mahallelerinde ortak güvenlik önlemleri konusunda anlaşma, Tışrin Barajı'ndan çekilme, eğitim ve enerji konularında ortak zemin bulma çabaları, silahlı ve askeri gerilimlerin belirgin şekilde azalması" yer alıyor.

Suriye ve Rojava'daki temel engellere de dikkat çeken Geir Pedersen bunların, "İŞİD'in kamplarının içinde ve dışında varlığı, uluslararası

yardımların azalması, Şam yönetiminin kontrolü dışındaki silahlı gruplar, Kürtlerin hakları, adem-i merkezileşme ve kimlik konusundaki karmaşık siyasi ve demografik talepleri" olduğunu söyledi.

BM Suriye Özel Temsilcisi, Özerk Yönetim ile Suriye yönetimi arasında bir uzlaşma sağlanması için "her iki tarafın, ülkenin ve bölgenin istikrarını koruyacak, Suriye'nin egemenliğini ve bütünlüğünü yeniden sağlayacak siyasi bir iradeye ihtiyaç duyduğunu" ifade etti.

Rojava'da Kürt Ulusal Konferansı Rojava'daki Kürt Ulusal Konferansı 26 Nisan 2025 Cumartesi günü Kamışlo'da düzenlenecek.

Konferansın temel gündem maddeleri, ENKS ve PYD arasındaki 13 maddelik anlaşma olacak.

Ayrıca, Kürt söyleminin ortak bir strateji altında birleştirilmesi ve Şam ile diyalog için ortak bir heyet oluşturulması planlanıyor.

Bu gelişmeler, Özerk Yönetim'in yeni Suriye yönetiminin uygulamalarına dair bazı endişeleri dile getirdiği bir dönemde yaşanıyor.

İlham Ahmed'ten anayasa eleştirisi Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi Dış İlişkiler Ofisi Eş Başkanı İlham Ahmed, Rûdaw'a verdiği özel bir röportajda, 13 Mart 2025 tarihinde Ahmet Şara tarafından imzalanan anayasa taslağına dair açıklamalarda bulundu.

Ahmed, "Başlangıçta tüm tarafları kapsayan bir komite kurulmasını bekliyorduk, özellikle Kürtlerin temsil edilmesini" dedi.

İlham Ahmed, mevcut anayasa yazım komitesi ve Suriye hükümetinin Kürtleri temsil etmediğini vurgulayarak, "Bu, beklentilerimizin altında kaldı. Haklar doğrultusunda her tarafın kendi temsilcisinin bulunduğu bir komite kurulmalıydı. Böylece, birkaç yıl sonra tekrar değiştirmek zorunda kalmayacağımız, Suriye toplumunun ve özellikle Kürtlerin temel ulusal haklarını güvence altına alan bir anayasa yazılabilirdi" şeklinde konuştu.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî pêşwaziya Cîgirê Wezîrê Derve yê Tirkîyeyê dike

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê bi Cîgirê Wezîrê Derve yê Tirkîyeyê re danûstandin li ser pîrsa hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê bi rêya benderê Ceyhanê dike.

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro (În, 18.04.2025) pêşwaziya Cîgirê Wezîrê Derve yê Tirkîyeyê Noh Yılmaz kir.

Di wê civînê de danûstandin li ser peywendiyên dualî di warên cuda cuda de û dawî pêşat û guhertinên rewşa giştî ya Îraq û deverê hatin kirin.

Danûstandin li ser giringiya destpêkirina hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê bi rêya benderê Ceyhanê hatin kirin.

Herwesa behsa giringiya bicihanîna pîrojeyê stratejî ya Rêya Pêşxistinê û girêdana welatên kendavî û Îraq û Herêma Kurdistanê bi Tirkîye û Ewropayê re bi rêya hêla asinî hat kirin.

Di pareke din a wê civînê de, her du aliyan dîtin û nerînên xwe li ser pîroseyê aştîyê ya Tirkîyeyê li hev guhertin û piştewaniya xwe ji bo bisexistina wê pîroseyê tekez kir. Di vî warî de Cîgirê Wezîrê Derve yê Tirkîyeyê spasiya Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê kir, ji ber piştewaniya wî ji bo wê pîroseyê.

Qubad Talebanî û Alîkarê Wezîrê Karên Derve yê Tirkîyeyê civiyan

Cîgirê Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Qubad Talebanî û Alîkarê Wezîrê Karên Derve

yê Tirkîyeyê Nuh Yılmaz li hev civiyan.

Di hevdîtinê de tevî Alîkarê Wezîrê Karên Derve yê Tirkîyeyê Nuh Yılmaz, Balyozê Tirkîyeyê yê Îraqê Anil Bora İnan û Konsulê Giştî yê Tirkîyeyê yê Herêma Kurdistanê Erman Topçu ji amade bûn.

Cîgirê Serokwezîr Qubad Talebanî li ser hesabê xwe yê fermî yê Facebookê li ser hevdîtinê daxuyaniyek belav kir.

Qubad Talebanî di daxuyaniya xwe de got: "Di hevdîtinê de xwe ya bi Alîkarê Wezîrê Karên Derve yê Tirkîyeyê birêz Nuh Yılmaz re, min careke din piştigirîya Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê (YNK) ya ji bo pêvajoya aştîyê ya li Tirkîyeyê anî ziman."

Qubad Talebanî di parvekirina xwe de her wiha anî ziman:

"Me li ser xurtkirina pêwendiyên di navbera YNK û Tirkîyeyê de ku bi rengê erênî pêş dikevin, li hev kir."

Alîkarê Wezîrê Karên Derve yê Tirkîyeyê Nuh Yılmaz her wiha îro bi Serok Mesûd Barzanî, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Serokwezîr Mesrûr Barzanî re ji hevdîtinên cuda cuda pêk anîn.

Peyama Serok Barzanî ya yekîtiyê ji bo kongreya netewî ya kurdên Rojava

Serok Barzanî ku peyamek ji bo Konferansa Niştîmanî ya li Rojava şandibû, tekez li ser wê yekê kir ku konferans gaveke girîng e ji bo yekrêziya kurdên Sûriyê û got: "Yekîtiya kurdan û avakirina zemîneke hevbeş deriyê sereke yê çareserîya dadperwerane ya pîrsgirêka kurd li Sûriyê ye. Li ser vê bingehe avakirina şandeke hevbeş a kurdî ji bo diyalogê bi rêveberîya nû ya Şamê re û avakirina pêngaveke rasteqîne ya gelê me û avakirina mafê gelê me yê paşerojê, pêwîst e ji bo pêkanîna mafê paşerojê. di pêvajoyên biryara siyasî de."

"Konferansa Neteweyî" ku bi salan e li Rojava tê nîqaşkirin û nûnerên hemû partiyên Kurdistanê beşdar dibin, îro tê lidarxistin.

Di konferansa ku bi sernavê "Konferansa Yekîtiya Rojava û Helwesta Hevbeş" li bajarê Qamişlo tê lidarxistin, hejmareke zêde ya gel beşdar dibin.

Di konferansê de partiyên siyasî yên Kurd, rêxistinên ciwan û jinan, rewşenbîr, nivîskar, hunermend, kesayetiyên olî û endamên payebilind ên civakê û kesayetên Kurd ên ji Şam, Heleb, Hema, Bab û Ezazê yên Rojava beşdar dibin.

Di konferansa ku bi pêşengîya Encûmena Niştîmanî ya Kurd li Sûriyê (ENKS) û Partiya Yekîtiya Demokratîk (PYD) hat lidarxistin de, nûnerê Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî Dr.

Derbendî di konferansê de peyama Serok Mesûd Barzanî xwend.

Serok Barzanî diyar kir ku ev konferans gaveke dîrokî ye ji bo çareserîyeke dadmend ji bo pîrsa Kurd li Sûriyê.

"Gaveke dîrokî ye"

Barzanî jî bal kişand ser girîngîya konferansê û got:

"Ev konferans gaveke girîng û dîrokî ye ji bo xebatên avakirina yekîtiyê û diyarkirina nêrîneke hevpar ji bo

çareserîya pîrsgirêka Kurd li Sûriyeyê. Her wiha dê bibe sedemê ji bo beşdarbûna we di pêşerojê de baştir a tevahiya Sûriyeyê de."

Di vê çarçoveyê de ez spasiya birêz Mazlûm Abdî û we hemûyan dikim ku ji bo lidarxistina vî konferansê hewl dane.

Hêvîdarim ku hûn berdewam bin ji bo bilindkirina asta hevtêgihiştin û hevkarîyê di nav rêzên gelê me de.

Eşkere ye ku gelê Kurd bi dehan salan rastî îhmal û zilmê hatiye.

Îro li herêmê û Sûriyê guhertinên bi lez çêbûne, derfetên baş ji bo gelê me hatine afirandin, û berpirsyariyeke dîrokî dikeve ser milê me ku hûn li hember gefan derbas bibin û li gorî daxwazên gelê me di çarçoveya Sûriyeyê yekgirtî û azad û demokratîk de projeyek berfireh amade bikin.

Em piştigirî didin avakirina Sûriyeyê azad, demokratîk, pirreng û wekhev, ku têde mafên hemû gel û pêkhateyên Sûriyê bîr parastin û garantîkirin, û tu şopên zilmê lê nemînin.

Di heman demê de em piştigirî didin

amadekirina Destûreke bingeîn ku van prensîban biparêze û ewlekarî, aştî û jiyana hevbeş li welat garantî bike. Ev pêngaveke bingeîn e ji bo pêşerojê geş ji bo hemû Sûriyê.

"Yekîtiya Kurdan deriyê çareserîyeke adil e"

Beşdarên rêzdar, ez careke din dupat dikim ku yekîtiya kurdan û avakirina zemîneke hevbeş deriyê bingeîn e ji bo çareserîya adilane ya doza kurdî li Sûriyê.

Li ser vê bingehe pêkanîna şandeke hevbeş a kurdî ji bo diyalogê ligel rêveberîya nû ya Şamê, pêngaveke pêwîst û berpirsyariyeke rasteqîne ji bo avakirina paşeroja welat û dabînkirina mafên gelê me di proseya biryardana siyasî de.

Di heman demê de em tekezî li ser xurtkirina peywendiyên biratî di navbera Kurd û hemû pêkhateyên cîranê me Sûriyê de dikin.

Ji konferansa we re serkeftinê dixwazim û hêvîdar im ku encamên wê têkoşîn û xebata gelê me xurtir bike.

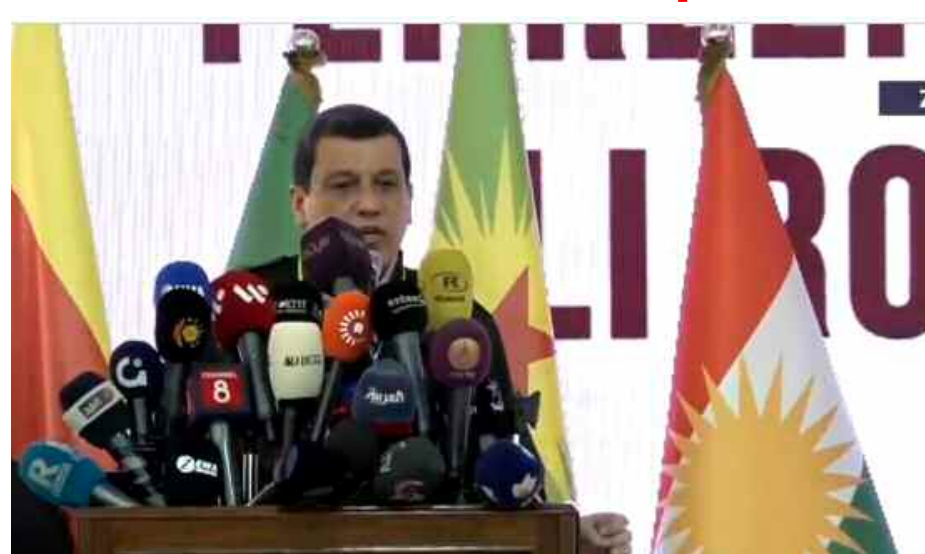
Piştigirîya xwe ji bo her hewleke jidil a ji bo yekxistina hêzên kurdî dubare dikim.

Meslûm Ebdî: Divê mafên gelê Kurd yên neteweyî, siyasî û çandî di destûra nû de werin parastin

Fermendarê Giştî yê Hêzên Sûriyeyê Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî radigihîne, "Em bi yekîtiya axa Sûriyeyê re ne. Yekîtiya Kurdan, di heman demê yekîtiya Sûriyeyê ye. Di Sûriyeyê nû de, pêwîst e hemû pêkhate cihê xwe tê de bigirin û mafên xwe di destûra Sûriyeyê demokratîk û nenavendî de bibînin." Fermendarê Giştî yê HSD Mezlûm Ebdî îro 26ê Nîsanê di Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta Kurd de gotatek pêşkêş kir û tê de got: "14 sal in ji bo parastina gel û herêmên me, zêdetir ji 13 hezar keç û xortên me şehîd bûn û nêzikî 30 hezar şervan birîndar bûn. Em vî konferansê diyarî giyanê şehîdên me dikin."

Ji bo lidarxistina vî konferansê, em spasiya ked û hewlên Serok Barzanî dikin. Herwiha em spasiya Nêçîrvan Barzanî, Bafîl Talebanî û serkîdatiya KCKê dikin."

Herwiha got: "Em bi yekîtiya axa Sûriyeyê re. Yekîtiya Kurdan, di heman demê yekîtiya Sûriyeyê ye. Xurtbûna kurdan, xurtbûna Sûriyeyê ye. Di Sûriyeyê nû de, pêwîst e hemû pêkhate cihê xwe tê de bigirin û mafên xwe di destûra Sûriyeyê demokratîk û nenavendî de bibînin."

Li bakurê rojhilatê Sûriyeyê em Kurd ligel pêkhateyên din ên wek Erebb, Aşûrî, Siryan, Ermenî û kesên din dijîn, erkê me yê sereke ew e ku em bi hev re destkeftiyên ku di salên borî de hatine pêkanîn biparzin."

Herwiha got: "Di demên berê de, herêmên hatin piştguhkirin, hêviya me ew e ku di Sûriyeyê nû de, ev herêm bi tevahiya pêkhateyên xwe cihê xwe yê guncayî bigirin."

Fermendarê Giştî yê HSD got jî: "Wekî gelê Kurd, ji dema ku dewleta

Sûriyeyê hatiye avakirin ve, em hatine înkarkirin, mafên me hatine bînpêkirin, yasayên awarte li ser me hatine cîbicîkirin, gelê Kurd li derveyî rêveberîya Sûriyeyê hatiye hiştin, lê di salên dawî de, gelê Kurd ji bo yekîtiya axa Sûriyeyê têkoşînên mezin dane meşandin. Ax û yekîtiya Sûriyeyê parast û ji her kesî bêtir îspat kir ku welatperwerê Sûrî ye. Ji bo vî jî di Sûriyeyê nû de, divê mafên gelê Kurd yên neteweyî, siyasî û çandî di destûra nû de werin parastin."

Konferansa rojavayê kurdistanê pîroz be

Belê cihê kêfxweşiyê ye ku kurd, bi yek deng û yek helwestê ji bona çareserkirina kêşaya gelê kurd li rojavayê kurdistanê ev konferansa yek rêziyê li dar xistin. Ev konferans gava ewil e ku êdî bikaribin, di bin ala kurdî de, bi hev re ji bona çareserkirina problemên gelê kurd.

Di vê konferansê de cihê kêfxweşiyê ew bû ku, xwendina mesaja Serok Barzanî û hebûna ala kurdistanê bû.

Cihê êşê jî ew bû ku ji bakurê Kurdistanê ne beşdarbûna partiyên Kurdistanî bû. Heger ew ji vê dersekê derxin, divê rojekê berî rojekê ew jî yekitiya xwe pêk bînin. Bibin hêz û qawetek. Heta tu nebe hêz û qawet tê jî weha ji konferansên girîng bê par bimîne. Ma ne bese gelo? Heta çi demê ev ji hev belavbûn û ne yekrêziya partiyên kurdistanî li bakurê Kurdistanê!!!

Bube Eser

Talebanî: Divê hikûmetek bi bandor, bihêz û xizmetkar bê avakirin

Cîgirê Serokwezîr Qubad Talebanî pêşwaziya Balyozê nû yê Brîtanya li Iraqê Îrfan Sadiq kir û di civînê de pêwendiyên di navbera Brîtanya û Herêma Kurdistanê û çend mijarên din hatin gotûbêj kirin.

Di destpêka hevdîtinê de ku roja sêşemê (22.4.2025) hat lidarxistin, behsa pêwendiyên dîrokî yên navbera Kurd û Brîtanyayê hat kirin û her du alî li ser giringiya bihêzkirina peywendiyên di vê qonaxê de hem-fikir bûn.

Di vê çarçoveyê de Cîgirê

Serokwezîr amaje bi wê yekê ji kir ku derfetên baş ji bo kompanî û sermayedarên Brîtanî li Herêma Kurdistanê hene û Hikûmeta Herêma Kurdistanê jî amade ye her cure hêskariyan pêşkêş bike.

Di beşeke din ya civînê de behsa diyardeya koçkirina neyasayî hate kirin. Di vê derbarê de Qubad Talebanî tekez kir ku baştirîn rê ji bo nehiştina koçberên neyasayî geşepêdana aborî ya Herêma Kurdistanê ye. Balyozê Brîtanya amadehiya welatê xwe ji bo alîkariya

Hikûmeta Herêma Kurdistanê di piroseya geşepêdanê de nîşan da, bi taybetî pêşxistina navçeyên ku kêmkirina pêşkeftî ne û ciwan zêdetir koçber dibin.

Li beşekî dinê vê hevdîtinê de, di derbarê pêşhatên dawî yên navçeyê de danustandina bîr û raman kirin û her du alî hêvî xwestin ku ev guhertin bi awayekî ku bibe sedema aşî û aramiyê û di berjewendiya hemû neteweyên navçeyê de be.

Di derbarê peywendiyên di navbera Herêma Kurdistanê û Bexdayê de jî Cîgirê Serokwezîr diyar kir ku ji bo çareserkirina pirsgrîkan bi rêya diyalogê û li gor destûrê gavên gelek baş hatine avêtin.

Her wiha behsa avakirina kabîneya nû hat kirin. Di vê derbarê de, Qubad Talebanî amaje bi civînên herî dawî yên şanda danûstandinan a YNK û PDKê kir û geşbîniya xwe jî nîşan da ku li gor wan têgihiştinê, di demek nêzik de rêkeftina dawî û hikûmeteke bi bandor, bihêz û xizmetguzarî pêk were.

Serokkomar: Emê bi hemû hêza xwe piştgiriya Helebce bikin

Dr. Letîf Cemal Reşîd serokkomarê Êraqê peyamek taybet arasteya Parêzgarê Helebce kir û têde pîrozbahî li xelkê Helebce kir.

Dr. Letîf Cemal Reşîd serokkomarê Êraqê îro roja Pêncşemê rêkefta (17-04-2025) an di peyamekê de hewlên civata nûneran ya ji bo pesendkirina proje yasaya veguhertina Helebce bo parêzgehekê bilind nixand û daxwaz ji aliyên peywendîdar kir ku ji bo pêşdebirina projeyên xizmetguzarî li wê parêzgehê kar bikin.

Peyama Serokkomarê Êraqê ji bo welatiyên parêzgeha Helebce wiha ye:

Bi navê Xwedayê mezin û mihriban

Têkoşerên Helebce Xizmên şehîdan serbilind Birîndarên bombebarana Helebce ya şehîd

Jiber bûna Helebce bi parêzgeh, em bi germî pîrozbahiyê li Helebce dikin ku di roja dengdana parlemanê de me daxuyaniyeke fermî ya serokkomariyê der kir û bi taybetî me xwest em pîrozbahiyê li gelê Helebce bikin.

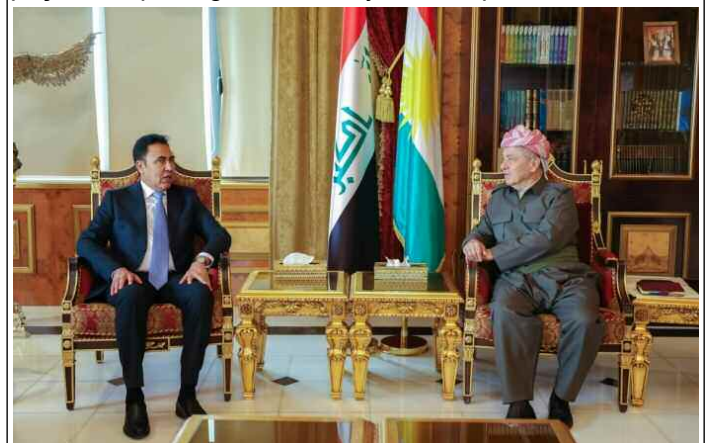
Ev pêngav ji bo pêşketina Helebce pêngaveke yasayî û îdarî ye, em pîrozbahiyê li Civata Nûnerên Êraqê dikin û eşkere ye ku Helebce hertim navendeke çandî ya pêşketî û bajarê huner, nivîskar û wêjeyan helbestvanan bûye, mirovên wê jêhatî û welatparêz in, axa wê bi bereket e û herêmeke balkêş û geştyarî ye.

Em ê bi hemû hêza xwe piştgiriya parêzgeha Helebce bikin û xizmeta Helebce bikin û zêdetir wê ava û geş bikin.

Bê guman kîmyabarana Helebce tawanek jenosîdê ye,

Serok Barzanî pêşwazî li parêzgarê Nînowa kir

Îro 26.04.2025ê li Selahedîn Serok Mesûd Barzanî pêşwazî li parêzgarê Nînowayê Ebdulqadir El Dexîl kir.

Di hevdîtinê de gotûbêj derbarê rewşa siyasî û ewlehiya parêzgeha Nînowa û hemahengî û karê hevbeş ê sazîyên fermî yên parêzgehên Nînowa û Hikûmeta Herêma Kurdistanê hate kirin.

Herwaha di hevdîtinê de Serok Barzanî teqezî li piştewaniya xwe ya ji bo parêzgeha Nînowa kir û hêvî xwest hemwelatî û hemû pêkhatiyên Nînowa bibin xwedî paşerojekî baştir.

Artêşa Îtalyayê li ser piştewanîkirina Pêşmergeyan berdewam dibe

Fermendarê Hêzên Hevpar ê Artêşa Îtalyayê, piştî ku serdana Fêrgeha Pilingên Zêrevaniyê li Hewlêrê kir, soz da ku

Wezareta Bergiriyê ya Îtalyayê li ser alîkariyên şewirmendî û meşqkirina hêzên Pêşmergeyên Kurdistanê berdewam dibe. Wezareta Pêşmerge di ragehandinekê de parve kiriye, "Sero-kerkanê Wezareta Pêşmerge Ferîq Rukîn Îsa Uzêr îro (Pêncşem, 24.04.2025) bi Fermendarê Hêzên Hevpar ên Artêşa Îtalyayê Ferîq Giovanni Maria Lannucci re danûstandin li ser pêşxistina warê meşq û rahênan û piştewaniyên şewirmendî û baştirkirina peywendiyên serbazî kirin." Her di wê ragehandinê de hatiye, "Her du alî li ser pêşxistina meşq û rahênan û piştewaniyên artêşa Îtalyayê ji bo Pêşmergeyan û baştirkirina hevahengiyên hevpar cidî bûn, xasma jî li ser şewirmendî, meşqkirin, rahênan û çaksaziyên serbazî."

Herwesa Fermendarê Hêzên Hevpar ên Artêşa Îtalyayê soz jî da ku, li ser meşqkirinê alîkar dibin û berdewamiyê didin peywendiyên xwe yên bi Pêşmergeyên Kurdistanê re.

Artêşa Îtalyayê di çarçoveya Hevpeymaniya Navdewletî ya Dîjî DAIŞê de yek ji welatên bibandor bû, ji bo alîkarîkirina Pêşmergeyên Kurdistanê, xasma jî li ser meşqkirin û pêşxistina şiyarên wan.

em ê hemû hewlên civaka navdewletî bidin ji bo ku tawana kîmyabarana Helebce bi yasayî weke jenosîdê naskirin. Xelkê hêja yê Helebce, em piştrast in ku hûn ê digel xelk û sermayedarên

bajarê xwe û hemû welat ji bo zêdetir avakirina bajarê xwe kar bikin, bila giyanê şehîdên Helebce û hemû şehîdên welatê me sax be û tekez kir ku Helebce jî hertimî bajarê aşî û huner û ciwanîyê ye.

SILÊMANÎ – Mesrûr Barzanî, Cîgirê Wezîrê Karên Derve yê Îranê qebûl kir

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê li Silêmaniyê Cîgirê Wezîrê Karên Derve yê Îranê qebûl kir.

Foruma Silêmaniyê îro demjimêr 10:00an dest pê kir û dê sibe biqede. Forum mêhvandariya gelek siyasatmedar û serkirdeyên bibandor dike.

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî jî tevî forumê bû û li wir bi Cîgirê Wezîrê Karên Derve yê Îranê Seîd Xetîbzade re civiya.

Hikûmeta Herêma Kurdistanê li ser civîna Mesrûr Barzanî û Seîd Xetîbzade daxuyaniyek belav kir û ragihand: “Di civînê de rewşa giştî ya Îraqê û herêmê û bipêşvebirina pêwendiyên Herêma Kurdistanê û Komara Îslamî ya Îranê hatin nîqaşkirin.

Her wiha tekezî li ser xurtkirina pêwendiyên dualî yên li ser bingeha berjewendiyên hevpar hat kirin.” Di beşeke din a civînê de, “Gotûbêjên Komara Îslamî ya Îranê û Amerîkayê û girîngiya parastina ewlehî û aramiya herêmê” hatin nîqaşkirin. Mesrûr Barzanî îro li Foruma Silêmaniyê di beşeke axaftina xwe de got:

“Îran lawaz nebûye, cîranê me ye, pêwendiyên me yên dostane bi Îranê re hene.

Li gel Amerîkayê jî dostaniya me heye û her tim piştgirên me ne.”

Serokwezîr her wiha anî ziman:

“Em rêzê li pêwendiyên xwe yên bi Îran û Amerîkayê re digirin.

Bi ti awayî ne di berjewendiya Kurdistan de ye ku bibin beşek ji pirsgrêkê.”

Foruma Silêmaniyê mêhvandariya gelek siyasatmedar û serkirdeyên bibandor dike.

Mezlûm Ebdî û Wezîrê Karên Derve yê Fransayê li hev civiyan

Wezîrê Karên Derve yê Fransayê Jean-Noel Barrot û Fermanarê Giştî yê Hêzên Sûriyeyê

Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî li Hewlêrê civiyan.

Civîn şeva borî pêk hat û Hevseroka Daîreya Têkiliyên Derve ya Rêveberiya Xweser Îlham Ehmed li civînê hazir bû. Li gorî agahiyên North Pressê, civîn li ser aramiya “herêmên bakur û rojhilatê Sûriyeyê û xurtkirina diyalogê û rola Fransayê ya di pêvajoya veguhastina siyasî ya Sûriyeyê de” bû.

Jean-Noel Barrot doh hat Hewlêrê û beriya Mezlûm Ebdî bi Serok Mesûd Barzanî, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî re civiya. Jean-Noel Barrot û Serok Mesûd Barzanî di civînê de tekezî li ser serkeftina hewlên dan û standin, navbeynkarî û yekîtiya di navbera partiyên Rojavayê Kurdistanê de kir.

Jean-Noel Barrot di konferanseke çapemeniyê ya li gel Nêçîrvan Barzanî de jî tekezî kir li ser “xurtkirina pêwendiyên welatê xwe yên li gel Kurdistan û Herêma Kurdistanê” kir û got:

“Fransa dê piştgiriya xwe ya ji bo HSD û hêzên ewlehiyê yên Îraqê û Pêşmerge ya di şerê li dijî DAÎŞê de bidomîne.” Divê were gotin ku Fransa piştgiriya dide hewlên yekîtiyê yên di navbera partiyên siyasî yên Rojavayê Kurdistanê de jî.

Serok Barzanî: Bêdewletbûna Kurdan sedema rûbirûbûna bi jenosîd û tunekirinê re ye

Duh, Di 23yê Nîsana 2025an de li Zanîngeha Yaleyê ya li bajarê Connecticutê Amerîkayê li ser sûcên jenosîda li ser neteweyê Kurd hatine kirin konferansek hate lidarxistin.

Peyama Serok Barzanî ya ji bo beşdarên konferansê ji aliyê siyasatmedar û mamostayê zanîngehê Mihammed Îhsan ve hat xwendin.

Serok Barzanî amaje bi wê yekê kir ku gotûbêjkirin û lêkolîna li ser jenosîda ku di serdema rejîma berê ya Îraqê de li ser neteweyê Kurd hatiye kirin, mijareke giring û hestiyar e û got:

“Armanca van jenosîdê tenê yek bû, jinavbirina Kurdariyê. Armanca vê jenosîdê têkbirina îradeya Kurdan e, ku tenê azadîxwaz û baştirkirina jiyana wan bû ku dixwestin di nava aramiyê de bijîn û tawanên din nekirin.”

Serok Mesûd Barzanî bal kişand

ser wê yekê ku ji bilî tawanên rasterast, siyasatên sistematîk ên weke paqijkirina etnikî, koçberkirina bi darê zorê, nîstecihkirina bi darê zorê, guherandina demografiya herêmên curbicur ên Kurdistanê û jinavbirina jêrxana aborî ya gundiyan di dirêjahiya sedsala 20an de bi armanca jinavbirina nasnameya netewî ya gelê Kurd hatiye

meşandin.

Serok Barzanî ragihand ku gelê Kurdistanê ku yek ji mezintirîn neteweyên cîhanê ye ku li Rojhilata Navîn dijî û ji dewleteke serbixwe bêpar maye û got: “Ev bêdewletbûna dîrokî bûye sedem ku Kurd her tim rûbirûyê tunekirinê bibin û nikaribin bi awayekî baş xwe ji gef û destdirêjiyên dijminan biparêzin.

YNK: Bi hev re kar bikin da ku mafên Kurdan bîn parastin

Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê (YNK) ji Konferansa Neteweyî ya Rojavayê Kurdistanê re peyamek şand û got, “Bi hev re û bi yek proje hareket bikin da ku mafên gelê Kurd li Sûriyeyê bîn parastin û garantîkirin.”

Bi serperiştiya ENKS û PYNKyê bi beşdariya 400 delegeyan Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta Kurdî ya Rojavayê Kurdistanê li bajarê Qamişloyê hat lidarxistin.

Serokê YNKyê Bafil Talebanî bi peyamake piştgiriya xwe nîşan da.

Peyama Serokê YNKyê Bafil Talebanî li Konferansa Neteweyî ya Rojavayê Kurdistanê hat xwendin:

“Nûnerên pêkhatiyên neteweyî û olî yê Rojavayê Kurdistanê mêvanên hêja roj baş.

Di destpêka axaftina xwe de ku dê li ser navê Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê diaxivim, spasiya Komîteya Amadekar a Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta Rojavayê Kurdistanê dikim ji bo vexwendina vê konferansa dîrokî û girîng a di vê qonaxê de.

Em serkeftinê ji Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta Rojavayê Kurdistanê re dixwazin.

“Em dê piştgiriya bidin tevgera rizgariya Kurdistan”

Em we piştast dikin ku em dê piştgirî û alîkariyê bidin tevgera rizgariya Kurd a li Sûriyeyê.

Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê di wê baweriyê de ye ku Kurd dê bi yekrêzî yekhelwesta niştîmanî dê bigihên mafên xwe yên destûrî.

Wekî YNKyê em ji hemû aliyên Kurdî dixwazin ku bi hev re û bi yek proje hareket bikin da ku mafên gelê Kurd li Sûriyeyê bê parastin û garantîkirin.

Divê em ji bîr nekin ku aliyên navneteweyî pêşhatên li herêmê û Sûriyeyê ji nêzik ve dişopîne.

“Yekrêzî û yekhelwestiya we cihê hêviyê ye”

Yekrêzî û yekhelwestiya we cihê hevî û umêda civaka navneteweyî, welatên deverê û gelê Kurd e jî.

Pêwîst e û erke ku em hemû piştgiriya bidin yekrêziya tevgera Kurd û rê li ber plana têkdana yekîtiyê bigirin.”

Artêşa Îtalya: Emê li ser alîkarîkirin û hemahengiya hêzên Pêşmergeyên Kurdistanê berdewam bin

Fermanarê Hêzên Hevpar ê Artêşa Îtalyayê, piştî ku serdana Fêrgeha Pilingên Zêrevaniyê li Hewlêrê kir, soz da ku Wezareta Berevaniyê ya Îtalyayê li ser alîkariyên şewirmendî û meşqkirina hêzên Pêşmergeyên Kurdistanê berdewam dibe. Wezareta Pêşmerge di ragehandinekê de parve kiriye, “Sero-kerkanê Wezareta Pêşmerge Ferîq Rukin Îsa Uzêr îro 24.04.2025 bi Fermanarê Hêzên Hevpar ên Artêşa Îtalyayê Ferîq Giovanni Maria Lannucci re danûstandin li ser pêşxistina warê meşq û rahênan û piştevaniyên şewirmendî û baştirkirina peywendiyên serbazî kirin.”

Her di wê ragehandinê de hatiye, “Her du alî li ser pêşxistina meşq û rahênan û piştevaniyên artêşa Îtalyayê ji bo Pêşmergeyan û baştirkirina hevahengiyên hevpar cidî bûn, xasma jî li ser şewirmendî, meşqkirin, rahênan û çaksaziyên serbazî.” Herwesa Fermanarê Hêzên Hevpar ên Artêşa Îtalyayê soz jî da ku, li ser

meşqkirinê alîkar dibin û berdewamiyê didin peywendiyên xwe yên bi Pêşmergeyên Kurdistanê re.

Artêşa Îtalyayê di çarçoveya Hevpeymaniya Navdewletî ya Dijî DAÎŞê de yek ji welatên bibandor bû, ji bo alîkarîkirina Pêşmergeyên Kurdistanê, xasma jî li ser meşqkirin û pêşxistina şiyarên wan.

Barrot: Herêma Kurdistanê faktoreke girîng a ewlehiya herêmê ye

Wezîrê Karên Derve yê Fransayê Jean Noel Barrot got, "Herêma Kurdistanê faktoreke girîng a ewlehiya herêmê ye."

ewlehiya herêmê ye."

Wezîrê Karên Derve yê Fransayê Jean Noel Barrot piştî serdana xwe ya Bexdaya paytexta Îraqê heta Hewlêra paytexta Herêma Kurdistanê.

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî û Wezîrê Karên Derve yê Fransayê Jean Noel Barrot li Hewlêrê civiyan.

Hikûmeta Herêma Kurdistanê piştî civînê daxuyaniyek belav kir.

Di daxuyaniyê de hat ragihandin ku Wezîrê Karên Derve yê Fransayê Jean Noel Barrot bal kişandiye ser "dostaniya xurt a navbera Fransa û Herêma Kurdistanê."

Her wiha Jean Noel Barrot got, "Herêma Kurdistanê faktoreke girîng a ewlehiya herêmê ye."

Li aliyê din, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî jî ji ber piştgiriya berdewam spasiya hikûmet û gelê Fransayê kir.

Her wiha Mesrûr Barzanî tekez kir ku divê pêwendiyên dualî yên di warên cuda de werin bipêşxistin.

Di beşeke din ya civînê her du alî li ser wê yekê hev fikir bûn ku di demeke nêz de kabîneya nû ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê bê avakirin.

Li gorî daxuyaniyê, pêwendiyên Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal a Îraqê û giringiya dabînkirina mafên destûrî yên herêmê û rêzgirtina ji sistema federal û her wiha destpêkirina dubare ya hinartina petrola Herêma Kurdistanê, mijareke din a civînê bûye.

Wezîrê Karên Derve yê Fransayê Jean Noel Barrot dê bi Serok Mesûd Barzanî û Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî re jî bicive.

Heyeta DEM Partiyê çû Rojava da tevî konferansa netewî bibe

Heyetekî ji DEM Partiyê çû Rojavayê Kurdistanê da hinek pêwendiyên deyne û tevî konferansa netewî bibe.

Hevserokê Partiya Herêmên Demokratîk (DBP) Keskin Bayındır û hinek parlamenterên DEM Partiyê ji Başûrê Kurdistanê di ser deriyê Sêmalika (Pêşxêbûr) de derbasî Rojavayê Kurdistanê bûn. Buroya çapemeniyê ya DEM Partiyê li ser mijarê got:

"Hevserokê Partiya DBPê Keskin Bayındır, endamê merkezê yê partiyê Serhat Eren, parlamenter Saliha Aydeniz, Gülcan Kaçmaz û Mehmet Kamaç çûn Rojava."

Di 26ê Nîsanê de konferansa netewî tê li dar xistin. Wê bi serpereştiya ENKSê û PYNKê partiyên Kurd tevî konferansê bibin. ENKSê konferansê wekî pêngava destnîşankirina daxwazên xelkê Rojava û mafekî siyasî pênase kir.

Serok Barzanî: Herêma Kurdistanê dê her hêlîna bihevrejîyanê be

Serok Mesûd Barzanî diyar kir ku çanda bihevrejîyan û hevpejirandinê her li Kurdistanê hebû û got, "Em şanaziyê bi vê çandê dikin û tekez jî dikin ku em dê li ser vê rêyê berdewam bin."

Merasîma Roja Nizaya Niştîmanî bi dirûşma "Ey Xweda, Kurdistanê biparêze" li Hewlêrê tê lidarxistin.

Serok Mesûd Barzanî, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, Serokwezîr Mesrûr Barzanî û nêzikî 600 berpirsên bilind û serkirdeyên Îraq û Herêma Kurdistanê û cîhanê û perlemanterên welatan û nûnerên hikûmetan beşdar dibin.

Serok Mesûd Barzanî di merasîmê de axivî û bixêrhatina hemû mêvan kir û Kurdistanê wekî landika bihevrejîyanê pênase kir.

Serok Barzanî destpêkê hevxiyê xwe ji bo koça dawî ya Papayê Vatîkanê Papa Francis nîşan da.

Serok Barzanî amaje bi wê kir ku cewherê dîn, exlaq e û got, "Hewqebûlîkirin beşeke sereke ya bîr û baweriyê me ye."

Serok Barzanî bal kişan li ser êrişên li Başûrê Kurdistanê û got:

"Bi dirêjahiya dîrokê dema êrişî Kurdistanê dihat kirin, zordaran çî ferq û cudahî di navbera Misilman, Xirîstîyan û Êzidiyan de nedikir."

Axaftina Serok Barzanî a li Merasîma Roja Nizaya Niştîmanî kiriye ev e:

"Destpêkê ez bixêrhatina we tevan dikim, mêvanên rêzdar. Hûn bi xêr bîn Kurdistanê, landika bihevrejîyanê neteweyî û olî."

Berî ku ez dest bi gotara xwe bikim, ez dixwazim ji bo windakirina mêrekî mezin ê aşîxwaz û mirovdost Papa, careke din rabigehînim ku em hevparên xema hemû mirovdostên li cîhanê.

Ev cara ewil e civîneke bi rengî li Kurdistanê tê lidarxistin û mebst ew e ku cîhan wê çanda dewlemend a ku li Kurdistanê heye nas bike ku her ji kevn ve ew çand li Kurdistanê heye.

"Em dê li ser rêya parastina bihevrejîyanê berdewam bin"

Ew jî çanda bihevrejîyanê û hevpejirandin û azadiya dîtin û nerînan û ol û mezheban e, ew çand e

ku em pê serbilind in û tekez jî dikin ku em dê li ser vê rêyê berdewam bin.

Ez hêvî dikim ku ev civîn ji bo ev biratî û bihevrejîyan li Kurdistanê kûrtir û berfirehtir bibe, bibe alîkar.

Xwedaperistî ji bo komkirina olên cihêreng xaleke hevpar e. Heqî nayê cudakirin, gihîştina bi heqiyê gelek rê hene û olên pîroz hemû ku rastiya yekîniya Xwedê qebûl dike, li pey wê rastiye digerin û divê rêz li wan hemîyan bê girtin.

"Cewherê olan jî exlaq e"

Cewherê olan jî exlaq e. Rûmî dibêje, 'Heqî wekî lûtkeya çiya ye, gelek rê hene ji bo gihîştina lûtkeyê lê armanc yek e û ew jî gihîştina heqiyê ye.'

Destpêka desthilata Barzanê ya bi serokatîya Şêx Ebdulsalam Barzanî û Şêx Ehmed Barzanî, rêzgirtin ji olên cuda û qebûlîkirina hevdu pareke bingeşîn a bîr û baweriyê me bû. Ev jî li piştî xwe dide gotina Xwedayê mezin e ku di Qurana pîroz de kerem kiriye, 'Ey mirovno me hûn ji nêrekî û mêyekê afirandin û me hûn kirin eşîr û qebîle da ku hûn hevdu nas bikin.'

Ev ayeteke Qurana pîroz e û rê nîşan dide ji bo wê yekê ka em çawa li ser vê bîr û baweriyê berdewam bin ku ew jî bihevrejîyan û qebûlîkirina hevdu ye.

"Zordaran çî cudahî di navbera Misilman, Xirîstîyan û Êzidiyan de nekiriye"

Bi dirêjahiya dîrokê dema êrişî Kurdistanê dihat kirin, zordaran çî ferq û cudahî di navbera Misilman, Xirîstîyan û Êzidiyan de nedikir.

Wan hemê gund şewitandin, hemû hatin koçberkirin û komkujî li

hemûyan hatin kirin û bi saxî hatin binaxkirin.

Dawiyê jî di şerê DAIŞê de wan cudahî nexist navbera Misilman, Xirîstîyan û Êzidiyan û wan tawanên gelek mezin kirin.

"Pêşmergeyên qehreman bi canfedayî parastina hemûyan kir"

Êi beramberî wê yekê jî Pêşmergeyên qehreman bi canfedayiyeke bêhempa parastina hemûyan kir û efsaneya DAIŞê pûç kir lê bi bedeleke gelekî mezin ku ew jî nêzikî 12 hezar şehîd û birîndaran.

Bila ev bibe destpêkek ku em civînen bi vî rengî li dar bixin, ji bo ku em hemû zanibin, beriya her tiştî, em hemû evdên Xwedê ne û di mirovahiyê de em hemû bira û xwişk hev in.

Bi qebûlîkirina hev, bi dilovanî û bi xweşî em hemû dikarin bi hev re bijîn lê bi zordariyê ne zordar dikare bêhna xwe vede û ne jî kesê ku zilm lê dibe dikare bêhna xwe vede.

"Destê biratiyê dirêjî hevdu bikin"

Hemû pêxemberan jî şîret kiriye ku destê biratiyê ji bo hevdu dirêj bikin û wan ji bo bihevrejîyanê şîret li xelkê kiriye.

Ez dawiyê ji Xwedayê mezin dixwazim ku rê nîşanî hemû alîyan bide, aşî li herêmê û li hemû cîhanê serwer bibe. Bila biratî serwer bibe û ez hêvî dikim ku hûn demeke xweş li Kurdistanê derbas bikin.

Em şanaziyê bi we dikin û careke din xêrhatineke germ ji bo hemû we dikin.

Spasiya hemû wan rêzdarên ku ev civîn û ev bernamê amade kiriye dikim, destê wan xweş be."

Mezlûm Ebdî dema konferansa neteweyî diyar kir

Fermendarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî ragihand ku konferansa neteweyî ya aliyên siyasî ya Rojavayê Kurdistanê dê 26ê vê mehê were lidarxistin.

Li Rojavayê Kurdistanê partiyên Kurdan plana lidarxistina konferanseke neteweyî dikin ku armanca wê bihêzkirina yekîtiyê û çareserkirina nakokiyên navxweyî yên derbarê danûs-

tandinên bi Şamê re ye ku demeke dirêj e berdewam dikin.

Fermendarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk Mezlûm Ebdî li ser hesabê xwe yê Xê derbarê lidarxistina konferansê daxuyanî da. Mezlûm Ebdî da zanîn ku konferans dê 26ê Nîsanê were lidarxistin. Ebdî di peyama xwe ya Xê de wiha got: "Em bi kêfxweşî ji gelê xwe re radigihînin ku konferansa 'Yekrêziya Helwesta Kurdî li

Rojava' dê 26ê Nîsanê bê lidarxistin.

Yekîtiya Kurdan pêwîstîyeke neteweyî ji bo çareserkirina doza gelê Kurd li Sûriyayê ye.

Em hêvîdar in ku hemû alî wê berpirsariya xwe ya neteweyî bi cih bînin.

Bi vê boneyê, em spasiya hemû aliyên ku di pêkanîna vê gavê de bûn alîkar dikin û ji xebatên konferansê re serkeftinê dixwazin."

Hoşyar Zêbarî: Peymana Mezlûm Ebdî û Ehmed Şer gaveke gelekî girîng e

Endamê Polîtîburoya Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) Hoşyar Zêbarî got, "Pey-

mana Mezlûm Ebdî û Ehmed Şer gaveke gelekî girîng e."

Forum a 9emîn a Silêmaniyê bi beşdariya gelek kesayetîyan li Zanîngeha Amerîkî ya Silêmaniyê tê lidarxistin.

Forumê doh dest pê kir û îro diqede.

Hevseroka Daîreya Têkiliyên Derve ya Rêveberîya Xweser Îlham Ehmed, Alîkarê berê yê Sekreterê Giştî yê Neteweyên Yekbûyî Peter Galbraith û Endamê Polîtîburoya Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) Hoşyar Zêbarî di rûniştina "Bakurrojilatê Sûriyeyê û Bendorên Wê yên li Ser Herêmê" bi taybetî li ser Rojavayê Kurdistanê axivîn.

10ê Adara 2025an, di navbera Serokkomarê Demkî yê Sûriyeyê Ehmed Şer û Fermandarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî de rêkeftineke 8 xalî hat îmzekirin.

Hoşyar Zêbarî diyar kir, "Rêkeftina di navbera Birêz Mezlûm Ebdî û Birêz Ehmed Şer de bi piştigirîya dost û hevalên me bû, bi piştigirîya Amerîka û Fransayê û bi piştigirîya me bû."

Hoşyar Zêbarî rêkeftinê wekî "gaveke gelekî girîng" nîrxand û diyar ku divê di afirandina paşeroja Sûriyeyê de rola Kurdên Sûriyeyê hebe.

Desthilata Beşar Esed a 8ê Kanûna Pêşîn a par bi destê Heyeta Tehrîr El Şamê (HTŞ) hat rûxandin.

Zêbarî amaje pê kir ku bandora vê yekê li ser hemû welatên li derdora Sûriyeyê heye û got ku divê "Sûriyeya nû" berevajiyê Sûriyeya kevn be û divê desthilata nû gavên zêdetir biavêje.

Hoşyar Zêbarî got ku li Sûriyeyê hêzên siyasî yên çalak ên wekî HSD û PYD û ENKSyê hene û ew dixwazin ku helwesta Kurdan yek be û xwe lê berda:

"Divê daxwaz aqilane û rast bin û di çarçoveya yekîtiya axa niştimanî ya Sûriyeyê de bin û mafên çandî, zimanî, aborî û xwebirêvebirinê garantî bikin.

Ew bi xwe biryarê didin bê ma çi ji wan re baş e lê kopîkirina rasterast a tecrubeya Herêma Kurdistanê li Rojava zehmet e." Wî daxuyand ku tevgera Kurdan a li Sûriyeyê bi carekê re derneketiye holê û xwedî kok e û li ser tirsên ji desthilata nû wiha got:

"Hinek guman û tirs ji sîstema nû ya Sûriyeyê hene, loma divê agadar bin.

Nabe serkêşiyê bikin û bi awayekî erênî mîameleyê bi wan bipêşketinan re bikin da ku bigihin çarçoveyekê ku mafê her kesî tê de parastî be."

Hoşyar Zêbarî got ku "Kurdîstana Mezin di dilê hemû Kurdan de ye lê rastî tiştekî din e" û diyar kir, "Em ne alîgirên şer in çimkî kesî bi qasî me ji destê şer nekişandiye."

Serok Barzanî pêşwazî li Wezîrê Derve yê Fransayê kir

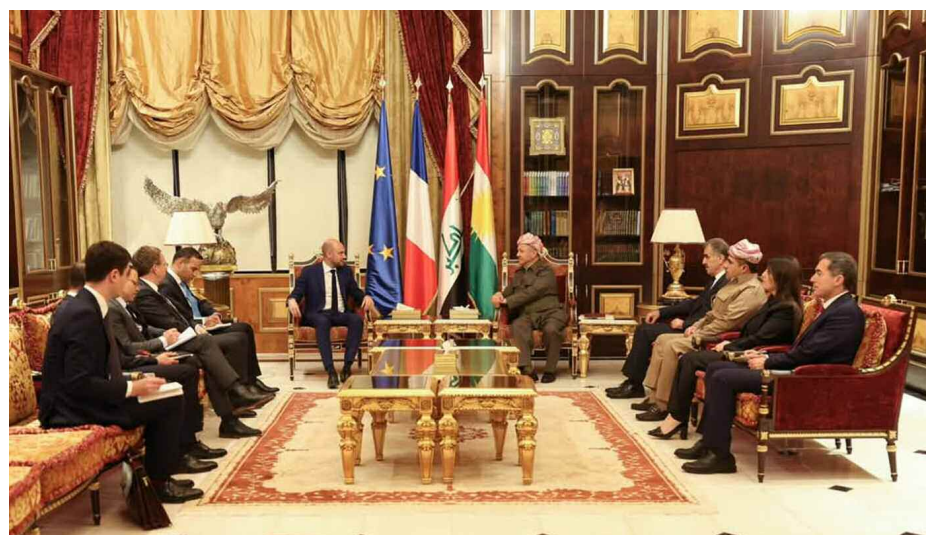
Serok Barzanî û Wezîrê Derve yê Fransayê rewşa navçeyê guftûho kirin û Wezîrê Derve yê Fransayê spasiya rola Serok Barzanî di yekxistina hewildanan û nêzîkkirina aliyên Kurdî li Sûriyeyê kir.

Serok Mesûd Barzanî îro 23ê Nîsanê pêşwazî li Wezîrê Derve yê Fransayê Jean-Novel Barrot kir.

Di civînê de, ku Balyozê Fransayê li Iraqê Patrick Dorrel û Konsulê Fransayê li Hewlêrê Yann Braem amade bûn. Wezîrê Derve yê Fransayê spasiya Serok Barzanî kir, ji bo pêşwaziyê û tekezî li ser pêwendî û dostaniya di navbera gelê Kurdistanê û gelê Fransayê de kir û Serok Barzanî wekî endezyarê wê dostaniyê binav kir.

Ji aliyê xwe ve, Serok Barzanî spasiya gel û hikûmeta Fransayê kir, ji bo piştigirîya wan a ji bo gelê Kurdistanê di demên tengasiyê de.

Di civînê de, rewşa navxweyî ya Herêma Kurdistanê û pêwîstiya avakirina kabîneya nû di zûtirîn dem de jî hate behskirin

û guftûgo û nîrxandin li ser pêwendiyên di navbera Herêma Kurdistanê û Bexdayê de, hilbijartinên bê yên parlamentoya Iraqê, û her weha rewşa navçe û Sûriyeyê hate kirin.

Derbarê rewşa Sûriyeyê û pêşeroja Kurdan li wî welatî de, tekezî li ser serxistina hewildanên ji bo diyalog, navbeynkarî û yekrêziya di navbera aliyên Kurdî yên li Sûriyeyê de hate kirin. Wezîrê Derve yê Fransayê pêzanîna xwe ji bo rola Serok Barzanî di serxistina hewildanan û nêzîkkirina aliyên Kurdî de hebû.

Derbarê pêvajoya aştîyê li Tirkîyeyê de, Serok Barzanî pêngav û hewildanên ji bo çareserîyeke aştîyane li Tirkîyeyê bilind nîrxand û got ku Herêma Kurdistanê her tim amade ye û piştigiriyê dide hemû hewildanên ji bo encamdana pêvajoya aştîyê li Tirkîyeyê. Di dawîya hevdîtinê de, Wezîrê Derve yê Fransayê bi fermî Serok Barzanî vexwend da ku serdana Parîsê bike û beşdarî merasîma vekirina cihê ku dê ji bo rêzgirtina qurbanîdana hêzên Pêşmergeyên Kurdistanê di şerê li dijî terorîstan de were vekirin, bibe.

Bakirhan: Divê mirov li aştî û biratiyê xwedî derkeve

Hevserokê Giştî yê DEM Partiyê Tuncer Bakîrhan got, "Divê mirov li aştî û biratiyê xwedî derkeve. Divê mirov xwedî lê derkeve ku ev welat enerjiya xwe ji bo demokrasî û azadiyan bi kar bîne."

Bakîrhan li Enqereyê di çalakiya piştigiriyê ya Şaxa Navçeya Yenîmahalleyê ya partiya xwe de axivî.

Bakîrhan amaje pê kir ku rejîmên yekrû, mezhebî, yên ku cudahiyên welat nas nakin û hemû cudahiyên hefî dixwazin di nasnameyê de tenê de bi cih bikin, di vî pêvajoyê de êşeke mezin dikişînin û diyar kir ku li Rojhilata Navîn rejîmên yekrû yek bi yek têk diçin.

Bakîrhan got, "Tirkîye welatekî rengîn e ku nasnameyên cuda û baweriyên cuda bi hev re dijîn û xwedî cografyaya herî xweş a cihanê û cihekî stratejîk e" û pê de çû:

"Eger em ji van krîz û kaosên ku li Rojhilata Navîn rû didin dersan derxin, em dikarin bêtî ku bikevin nav vî gējgerê, welatekî demokratîk ava bikin ku hemû kes tê de di nav refahê de dijî, di zemîneke demokratîk de hemû kes welatîyên wekhev in.

Banga 'Aştî û Civaka Demokratîk' a Birêz Ocalan jî tam îşaretê li vî dike û ji bo me hemûyan, di serî de ji bo desthi-

latê jî deriyekî, derfeteke mezin vedike."

"Rojên borî şandeya me ducare bi Birêz Ocalan re

Bakîrhan destnîşan kir ku ew dixwazin hemû gelên li Tirkîyeyê bi hev re, bi biratî, bê şer û bê cudahî bijîn û got:

"Îro di van pêvajoyên dîrokî de, di van rojên ku Birê Ocalan banga aştî û civaka demokratîk dike de, divê mirov li aştî û biratiyê xwedî derkeve.

Divê mirov xwedî lê derkeve ku ev welat enerjiya xwe ji bo demokrasî û azadiyan bi kar bîne.

Divê em siyaseta yekrû ya sed salî ya Tirkîyeyê deynin aliyekî û xwedî li wê derkevin ku ew bibe xwedî destûreke demokratîktir û azadîxwaztir."

"Birêz Ocalan got, 'Ez bi hêvî me'"

Bakîrhan li ser hevdîtinê şandeya DEM Partiyê ya bi Abdullah Ocalan re axivî û got:

hevdîtin kir. Di vî pêvajoyê de wî dîsa daxuyaniyên hêvîbexş dan.

Birêz Ocalan got, 'Ez bi hêvî me, hêvî dikim tiştên baş dê çêbibin, di vî mijarê de amadehiyên min hene.

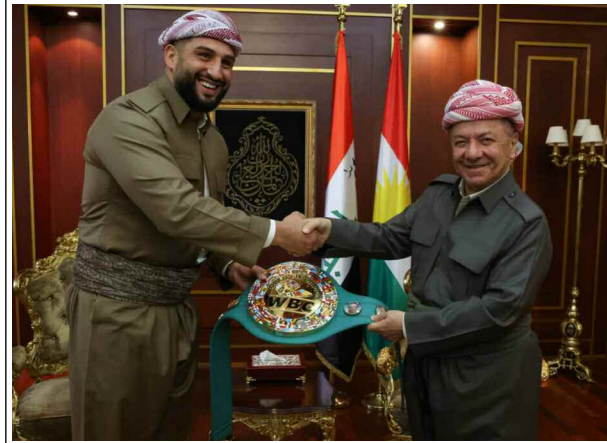
Eger bi rastî jî yên ku vî welatî bi rê ve dibin, dewlet jî di vî mijarê de samîmî be, ev welat dikare bigihe demokrasî, azadî û refahê ku di ti demê de nedîtiye.'

Em jî vî ducare dikin û îro di vî xwarina piştigiriyê de, di bin vî banî de ku hemû rengên Tirkîyeyê di nav xwe de dihevin, em dibêjin ku ji bo vî welatî ne şer, ne înkâr, ne şer, ne xizanî, lê aştî, dadmendî, hiqûq û demokrasî divên.

Em dê ji bo dadmendî, aştî, demokrasî, hiqûq û azadiyan hemû bi hev re xwedî li wê banga ku Birêz Ocalan kiriye derkevin."

Serok Barzanî pêşwaziya Agit Kabayel dike

Serok Barzanî pêşwaziya qehremanê boksîngê yê cîhanî yê Kurd Agit Kabayel dike û daxwaza

zêdetir serkeftin û berdehamiyê jî jê re dike, Agit Kabayel jî spasiya piştevaniya Serok Barzanî dike.

Serok Mesûd Barzanî îro (Pêncşem, 17.04.2025) pêşwaziya qehremanê boksîngê yê cîhanî yê Kurd Agit Kabayel kir.

Baregayê Barzanî di vî warî de parve kiriye, "Serok Barzanî destxweşî û pîrozbahî li boksênerê cîhanî yê Kurd Agit Kabayel kir, ji bo bidestxistina qehremaniya WBC li Riyaza paytexta Erebiştana Siûdiyeyê. Herwesa tevî diyarkirina piştevaniya xwe, daxwaza zêdetir serkeftin û berdehamiyê jî ji Agit Kabayel re kir."

Agit Kabayel jî dilxweşiya xwe ji bo dîtina Serok Barzanî diyar kir, spasiya piştevaniya wî kir û xelat û şûtika xwe jî wekî rêz û hurmet pêşkêşî wî kir.

Netanyahu: Ez dê destûrê nedim ku Îran çekên nukleerî bi dest bixe

Serokwezîrê Îsraîlê Benjamin Netanyahu careke din bi awayekî zelal got ku ew qet destûrê nade ku Îran çekên nukleerî bi dest bixe.

Serokwezîrê Îsraîlê Benjamin Netanyahu, di axaftina xwe ya ku di televîzyonê de hat weşandin de, tekezî kir ku biryara wî ya li ser vê mijarê "qet milîmetrekê jî" naguhere.

"Ez dê qet destûrê nedim ku Îran çekên nukleerî bi dest bixe"

Benjamin Netanyahu got, "Ez ê qet destûrê nedim ku Îran çekên nukleerî bi dest bixe.

Ez ji vê biryara xwe venagerim, ez gavekê jî paş de navêjim, ne bi qasî milîmetrekê jî."

Serokwezîr Netanyahu, di daxuyaniya xwe ya derbarê şerê li Xezeyê de ragihand ku şer di qonaxê hestiyar de ye û got ku ew teslîmî daxwazên Hemasê nabin, ji ber ku ew wê bibe serkeftineke ji bo Îranê.

Netanyahu got, "Şer dê heta ku şiyana leşkerî û ya Hemasê bi temamî bê rakirin, berdeham bike. Heke na, bûyerên 7ê Cotmehê û êrişên roketî dê dubare bibin."

Netanyahu ragihand artêşa Îsraîlê dê li hin herêmên stratejîk, di nav de Korîdora Philadelphia'yê ya di navbera Xeze û Misirê de, hebûna xwe bidomîne.

Her wiha Netanyahu îdia kir ku Hamas dixwaze artêşa Îsraîlê ji Xezeyê derxe û careke din deverê bixe bin kontrola xwe.

Netanyah wiha pê de çû, "Pêkanîna van armancan, peyamekê dide dijminên Îsraîlê ku ew dikarin bi êrişên roketî û serdegirtinan Îsraîlê neçar bikin ku gav paş de bavêje."

Li aliyê din, di bersiva daxuyaniyên Netanyahu de, berdevkekî ku nûnertiya malbatên dîlên Îsraîlî dike, bang kir ku ji bo ku dîl bi saxî û silametî vegerin, divê şer bi dawî bibe.

Nêçîrvan Barzanî û Mezlûm Ebdî tekezî li ser beşdariya Kurdan di birêvebirina Sûriyeyê de dikin

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî şeva borî 23ê Nîsanê li Hewlêrê pêşwaziya Fermandarê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî kir. Li gorî daxuyaniya Serokatiya Herêma Kurdistanê, di hevdîtînê de pêşhatên dawî yên li Sûriyeyê û peywendiyên di navbera Hêzên Sûriyeya Demokratîk û aliyên siyasî yên Kurdî li Sûriyeyê û Hikûmeta Sûriyeyê hatin gotûbêj kirin. Herwiha behsa metirsiyên terorê û rûbirûbûna metirsiyên DAIŞê hatin kirin.

Her du aliyan tekezî li ser giringiya hevkarî û beşdariya Kurdan û hemû pêkhateyên Sûriyeyê di birêvebirina welat de û dabînkirina mafên hemûyan kirin. Herwiha

tekezî li ser karê hevbeş û hevkarîya di navbera pêkhateyên Sûriyeyê de kirin, ji bo parastina ewlehî û aramiyê û rûbirûbûna metirsî û aloziyan.

Pêwîstiya yekrêzî û hevahengiya di navbera hêz û aliyên

Kurdî li Sûriyeyê de, weke garantiyek ji bo pêkanîna daxwaz û mafên rewa yên Kurdan li wî welatî, rewşa kampa Holê û rola Hevpeymanîya Navdewletî li Sûriyeyê di rûbirûbûna DAIŞê de, mijarên din ên hevdîtînê bûn.

HSDyê li ser civînên Mezlûm Ebdî yên li Hewlêrê daxuyanî da

Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) li ser dîplomasiya Mezlûm Ebdî daxuyanî da.

Fermandarê Giştî yê HSDyê Mezlûm Ebdî doh bi Wezêrên Karên Derve yê Fransayê Jean Noel Barrot re û îro jî bi Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî re civiyabû.

HSDyê li ser naveroka hevdîtînên Mezlûm Ebdî got, "Fermandarê Giştî yê hêzên me Mezlûm Ebdî li Hewlêra Herêma Kurdistanê Îraqê civînek bi Wezîrê Karên Derve yê Fransayê Jean Noel Barrot re pêk anî. Wezîrê Fransî pesnê rola Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) di têkoşîna li dijî terorê de da û behsa giringiya pêşkêşkirina hemû cûreyên piştgiriye ji bo wan kir da ku ew şerê li dijî rêxistina terorîst a DAIŞê bidomînin."

Li gorî daxuyaniya HSDyê Jean Noel Barrot diyar kiriye ku welatî piştgiriye dide aramî û ewlehiya

giştî ya Sûriyeyê.

Hat diyar kirin ku di civînê de tekezî li ser pêwîstiya beşdariya Kurd û hemû pêkhateyên Sûriyeyê di pêvajoya siyasî û birêvebirina welêt de hat kirin.

Di beşeke din a daxuyaniyê de amaje bi civîna Mezlûm Ebdî û Nêçîrvan Barzanî jî hat kirin û wiha hat gotin:

"Fermandarê Giştî Ebdî civîneke din jî bi Serokê Herêma Kurdistanê Îraqê Nêçîrvan Barzanî re li dar xist.

Her du aliyan li ser pêwîstî û giringiya yekrêziya Kurdan bal kişand, rewşa siyasî ya Sûriyeyê û rewşa Kurdan li wir nixandî, her wiha li ser metirsiyên terorê û rûbirûbûna tehdîtên DAIŞê bîr û rayên xwe parve kirin.

Birêz Nêçîrvan piştgiriya xwe ya tevahî ji bo hewlên gihandina Konferansa Neteweyî ya Kurdî û derxistina encamên ku daxwazên Kurdên Rojavayê Kurdistanê û

Sûriyeyê pêk tînin nîşan da.

Her du aliyan paşeroja Sûriyeyê û têkiliyên di navbera Hêzên Sûriyeya Demokratîk û hikûmeta nû ya demkî li Şamê gotûbêj kirin bi taybetî piştî ku Fermandarê Giştî yê hêzên me rêkeftinek bi Serokê demkî yê Sûriyeyê Ehmed Şer re destpêka meha Adar a borî mohr kiribû."

HSDyê da zanîn her du aliyan her wiha tekezî li ser pêwîstiya beşdariya Kurdan û li gel wan hemû pêkhateyên Sûriyeyê di pêvajoya siyasî de kirin û garantiyê kirina mafên wan ên destûrî.

Her wiha rêyên başkirina rewşa aborî ya herêmên bakur û rojhilatê Sûriyeyê nixandî.

Jean-Noel Barrot: Em bi General Mezlûm re mil bi mil şer dikin

Li aliyê din, Wezîrê Karên Derve yê Fransayê Jean-Noel Barrot got, "Ev 10 sal in em bi Fermandarê Hêzên Sûriyeya Demokratîk General Mezlûm re mil bi mil li hemberî DAIŞê şer dikin."

Jean-Noel Barrot doh hat Hewlêrê û beriya Mezlûm Ebdî bi Serok Mesûd Barzanî, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî re civiya.

Jean-Noel Barrot û Serok Mesûd Barzanî di civînê de tekezî li ser serkeftina hewlên dan û standin, navbeynkarî û yekîtiya di navbera partiyên Rojavayê Kurdistanê de kir.

Bafil Talebanî: Balafir û dronên Tirkiyê nahêlin PKK kongreya xwe fesihkirinê li dar bixe

Serokê Yekîtiya Niştimaniya Kurdistanê (YNK) Bafil Talebanî got ku PKKê agirbest ragihandiye û amadebûna xwe ji bo lidarxistina kongreya xwe fesihkirinê eşkere kiriye, lê balafir û dronên Tirkiyeyê nahêlin ev yek bê kirin û her roj

bombebaranan dikin.

Talebanî di hevpeyvîneke bi televîzyonê de li ser banga Abdullah Ocalan û pêvajoya çareseriyê ya li Tirkiyê dest pê kiriye axivî û got, PKKê agirbest ragihand û amadebûna xwe ji bo lidarxistina kongreya

xwe fesihkirinê eşkere kir, lê balafir û dronên Tirkiyeyê nahêlin ev yek bê kirin û her roj bombebaranan dikin.

Serokê YNKê herwiha gotiye ku Amerîkîyan jî jê re gotiye ku 'dronên Tirkiye derfetê nadin PKK kongreya xwe lidar bixe.'

Pîrozbahiyên ji bo Roja Rojnamegeriya Kurdî

Roja 22ê Nîsanê her salekê, Roja Rojnamegeriya Kurdî û salvegera derketina yekem hej-

mara rojnameya Kurdistanê ye, bi vê boneyê çendîn pîrozbahî ji rojnamevan û xebatkarên medyaya Kurdistanê re hatin şandin.

Mekteba Siyasî ya Yekîtiya Nîştimanî ya Kurdistanê (YNK) peyameke pîrozbayî pêşkêşî rojnamevanên Kurdistanê kir û got: "Em piştigirîya xwe ji bo rojnamevanên rast, ku xwe dispêrin çavkaniyên nûçeyan dubare dikin, da ku li seranserê Kurdistanê qada azadiya siyasî û rojnamevaniyê bê asteng û dozên çêkirî be."

Bi helkefta 127 saliya rojnamegeriya Kurdî, em bi germî pîrozbahiyê li rojnamevanên Kurd û medyaya Kurdistanê dikin ku ji bo pêşxistina vî warî hewl dane. Her çend karê rojnamegeriya kurdî gelek salên dijwar di bin siya dagirkeran de dîtibe jî, lê piştî serhildana sala 1991'an, mirov dikare bibêje ku rojnamegeriya kurdî bi rengekî berfirehbûna azadiyan dîtîye û bi bextewarî heya roja me ya îro jî didome.

Yekîtiya Nîştimanî ya Kurdistanê (YNK) ji têkoşîna çiyayî ve girîngîyeke mezin daye dabînkirina azadiya rojnamevanî û rewşenbîran û dirûşma "nan û azadî" bi cih tîne.

Rojnamegerî û yekem rojname û dezgehên ragihandinê yê taybet û serbixwe li deverên di bin serweriya YNKê de derfet hatin dayîn û ji ber wê jî karê rojnamegeriya kurdî bê rawestan ber bi pêş ve diçe.

Bi vê minasebetê em careke din piştevaniya xwe ji bo rojnamevanên rastgo, ku xwe dispêrin çavkaniyên nûçeyan dubare dikin, da ku qada azadiyê ji bo wan li seranserê Kurdistanê û qada azadiya siyasî û rojnamevaniyê bê asteng û dozên çêkirî be. Miletê me hêjayî azadîyê ye û demokrasî bingehên şanazîya me ne bi ezmûna me li seranserê cihanê.

Careke din pîroz be

Mekteba Siyasî

Yekîtiya Nîştimanî ya Kurdistanê

Peyama Rifet Ebdula ji bo rojnamegeriya kurdî

Di 127 salroja derketina yekem rojnameya kurdî de li Qahîreya Misirê bi serokatiya Miqdad Midhat Bedirxan. Ez bi germî vê salvegera birûmet li hemû rojnamevan û xebatkarên çapemeniya Kurd pîroz dikim û hêvîdar im di vê salvegerê de hemû mafên rojnameger û xebatkarên çapemeniyê pêk werin ez hemû rojnamegeran pîroz dikim, di gihandina êş û azarên gelê me de roleke mezin lîstine û bi rast û berpirsyarî bi rewş û pêşhatên navxweyî û derve re rûbirû mane, bê guman azadiya rojnamegeriyê di çarçoveya eîfika rojnamegeriyê de faktoreke girîng e ji bo pêşxistina karê we yê rojnamegeriyê, di vî warî de em wek YNK piştigirîya we dikin.

Careke din ev salroj pîroz be

Peyama Cîgirê Serokwezîr Qubad Talebanî:

127 salroja yekemîn rojnameya Kurdî û Roja Rojnamegeriya Kurdî li hemû rojnamevan û kanalên ragihandinê yê Kurd pîroz be.

Bi vê boneyê em silavan dişînin ji bo pêşengên rojnamegeriya Kurdî û hemû rojnamevanên ku di sed salên derbasbûyî de pênûs, hizir û jiyana xwe ji bo parastina maf, azadî û rûmeta gelê Kurd terxan kirine. Ji bo zêdetir xizmetkirin û pêşxistina rojnamegeriya Kurdî em tekez dikin ku erkê hikûmet û saziyan çibicîkirina yasayê û dabînkirina jîngeheke guncaw ji bo azadiya rojnamevaniyê ye, û dabînkirina jîngeheke guncaw ji bo azadiya rojnamevaniyê, li hemberî wê yekê jî erka dezgehên ragihandinê û rojnamegeran ew e ku exlaqê rojnamegeriyê biparêzin û ber bi profesyonelbûnek mezintir ve biçin.

Bi boneya Roja Rojnamegeriya Kurdî û 127 saliya derketina yekemîn rojnameya Kurdî (Kurdistan) ji aliyê Miqdad Midhat Bedirxan ve li Qahîre ya Misirê, em bi germî pîrozbahiyê li rojnamevanên Kurd dikin ku xizmeta tevgera rojnamevaniyê kirine.

Serok Barzanî 38emîn salvegera kîmyabarana Balîsan bi bîr anî

Serok Mesûd Barzanî li ser hesabê xwe yê fermî yê Xê peyamek belav kir û 38emîn salvegera kîmyabarana Balîsan, Şêx Wesanan û Dola Xoşnewetî ya di 16ê Nîsana 1987an de ku ji aliyê rejîma Be's a berê ya Iraqê ve hatibû kirin, bi bîr anî.

Di peyama xwe de, Serok Barzanî got: "Di 38emîn salvegera tawanê kîmyabarankirina Balîsan û Şêx Wesanan û Dola Xoşnewetî ya ji aliyê rejîma berê ya Iraqê, silav bo giyanê pak ê şehîdanê vê tawanê û hemû şehîdên Kurdistanê. Ev bûyera diltezîn belgeyeke din e lê dîrendeyiya neyarên Kurdistanê û nîşana îradê û xwera-girîya gelê me ye li hemberê zilm û

dagîrkeriyê."

Ev kîmyabaran, ku yek ji tawanên herî giran ên rejîma Be's li dijî gelê Kurd bû, bû sedema qurbanîyên zêde û ziyanê

mezin li Herêma Kurdistanê.

Serok Barzanî bi vê peyamê careke din tekezî li ser berxwedana gelê Kurd û girîngiya bîranîna şehîdan kir.

Ji zanîngeheke Amerîkayê biryareke dîrokî: Êdî komkujiyên li hemberî Kurdan tîr arşivkirin

Zanîngeha Yaleyê ya Amerîkayê ku li cihanê yek ji wan zanîngehên herî navdar e biryareke dîrokî da ku belge û dokumanên komkujiyan ên ku li hemberî Kurdan hatine kirin dê êdî li wir werin arşivkirin.

Li Zanîngeha Yaleyê ya li eyalata Connecticutê konferanseke gelekî girîng ya bi navê "Dîrok û Mîrateya Komkujiya Kurdan" hat lidarxistin.

Di vê konferansê de hat ragihandin ku êdî arşîva komkujiyên li hemberî Kurdan dê ji bo lêkolînên xwendekar û zanayan ji bo paşerojê were parastin.

Konferans bi rêzgirtineke bêdeng a ji bo qurbanîyan û bi nîşandana peyama dîmenî ya Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî re dest pê kir.

"Hûn her wiha hişmendiya nîfşên paşerojê jî diyar dikin"

Mesrûr Barzanî di beşeke peyama xwe de wiha got:

"Gotina min a dawî ji xwendekar û zanayên ku li vir kom bûne re, karê we girîng e.

Hûn ne tenê dîrokê dixwînin û diparêzin, hûn her wiha hişmendiya nîfşên paşerojê jî diyar dikin.

Ez ji bo xebata we spas dikim. Em ne tenê bi gotinan, bi rastî jî bîranîna şehîdan bi rêzdarî bi bîr tînin. Spas ji we re."

Di konferansê de wêne û dîmenên komkujiyên li dijî Kurdan hatibûn kirin jî wekî pêşangeh hatin nîşandan.

Her wiha birêvebir, beşdar û axaftvanên konferansê got ku arşivkirin ji bo paşerojê gelekî girîng e û eger arşiv naye kirin dibe ku komkuji dîsa were kirin.

Mohammed Îhsan li ser konferans û girîngiya wê wiha got:

"Konferanseke li ser komkujiya dîroka Kurdan û çî arşiv hatiye girtin e.

Çawa ev komkuji li dijî Kurdan hatine kirin bi taybetî jî ji sala 1968an heta 2003yan.

Tesîra wê çî bûye, çawa bûye û çawa hatiye belgekirin û em çî dikarin bikin û çawa bi pêş ve bibin, em çawa bi awayekî navdewletî dikarin bidin nasîn?"

"Em spasdarê hevkarîyê ne"

Birêvebirê Bernameya Lêkolînên Komkujiyê yê Zanîngeha Yaleyê David Simon ji ber alîkarî û piştigiriyên wî spasiya Mesrûr Barzanî kir û got:

"Bi dîtina min hêjayî gotinê ye ku konferansa îro bi hevkarîya Zanîngeha Yaleyê, Navenda MacMillanê ya Yaleyê û ofîsa cenabê wî, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Îraqê tê kirin.

Em bi rastî spasdarê hevkarîyê

ne ku alîkarî kirin ku ev konferans were lidarxistin û hîn bêtir ji bo îmkanên ku di paşerojê de dê zêdetir hevkarî were kirin." "Gelek kes nizanin Kurd kî ne û li kû derê ne"

Badeen Mekael vê konferansê ji bo nasandina gelê Kurd wekî konferanseke girîng bi nav kir û wiha anî zimên:

"Di serî de ez spasiya Rudawê dikim ji bo hatina we ya vir. Ev tişt zor girîng e ji ber ku miletê Kurd zor nexweşî dîtine, zor talan dîtine.

Me bixwe hemîyan jî gelekî ji zaroktiya xwe vir ve dîtîye. Gelek kes nizanin Kurd kî ne û li kû derê ne.

Ez her tim dibêjim em Kurd miletekî mezin in lê bê dewlet in. Ji 40 milyonî zêdetir bê dewlet. Zor kes evî tiştî nizanîn."

"Min bi xwe 30 hezar belge, dokuman û arşiv kirîne"

Lêkolîner Adalat Omarê da zanîn ku wê bi xwe derbarê komkujiyên li Kurdan bi hezaran belge kirine û wiha pê de çû:

Gelek belgenome hene. Min bi xwe bi şexsî 30 hezar belge dokuman û arşiv kirine. Min zor lêkolîn kirine û belav kirine.

Beşeke zor îşê me heye. Mesela her ji bo nimûne ji bo doza komkujiya Enfalê 9 hezar belgenome hene.

Ji bo Feyliyan 8 hezar belgenome hene, Barzaniyan 4 hezar belgenome hene, Helebece 3 hezar û 500 belgenome hene."

Di vê konferansê de gelek hurgilî derketin pêş, çawa mal û milkên Kurdan ji desten wan hatiye standin, çawa gundên Kurdan hatine şewitandin û talankirin, çawa bi hezaran Kurd hatine kuştin û komkujiyên li Kurdan bi hezaran belge heye ew belge û dokuman ji bo paşerojê wê di arşivê de cih bigirin.

Serok Barzanî û şandekê Amerîkî rewşa navçeyê gotûbêjê dikin

Di hevdîtînê de, Cîgira Alîkarê Wezîrê Derve yê Amerîkayê tekezî li ser dostanî û hevbeşîya di navbera welatê xwe û Herêma Kurdistanê de kir,

ji bo dabînkirina aramî û pêşketinê li Herêma Kurdistanê, Iraqê û navçeyê.

Her di wê hevdîtînê de, rewşa siyasî ya Iraq, Sûriye û navçeyê bi giştî hate gotûbêjêkirin û bîr û nêrînên li ser pirsgrêk û astengiyên ku li pêşîya pêvajoya aştiyê li Tirkîyeyê, rewşa aliyên Kurdî yên Sûriyeyê û pêşeroja wan û têkiliyên wan bi hikûmeta nû ya Sûriyeyê re bi hev re parve kirin.

Di beşeke din a hevdîtînê de, ronahî hate xistin ser pêwendiyên di navbera Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Iraqa Federal û hevahengiya di navbera wan de, ji bo çareserkirina pirsgrêkan û derbaskirina astengiyên.

Gotûbêjên di navbera YNK û PDKê de û gavên avakirina kabîneya nû ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê, mijareke din a hevdîtînê bû.

Xizmên qurbaniyên Enfalê serdana gorên şehîdên xwe yên li Nûgrasalmanê dikin

Şandekê xizmên qurbaniyên Enfal û gorên komî serdana Saziya Şehîdan a Iraqê û goristana şehîdan a li Nûgresalman kirin. Daxwaz

kirin ku cenazeyên xizmên wan bîr ve gerandin bo welatê wan û tezmînata wan bîr dayîn.

Helgurd Hema Xerîb Seîd, yek ji endamên şandê û xwediyê sê şehîdan ku dayîk û du bira ne, ji malpera fermî ya Yekîtiya Nîştîmanî ya Kurdistanê (PUKMEDIA) re ragihand: "Şanda ku ji Silêmanî, Çemçemal, Germiyan, Koye û herêmên ku di serdema rejîma Baas de rastî tawanên herî mezin hatin, di 19'ê Nîsana 2025'an de ji bo serdana cenazeyên şehîdên me çûn Nûgrasalmanê."

Halgurd Hama Xerîb wiha got: "Di serdana me ya Nûgrasalmanê de, ku cenazeyên şehîdên me lê ne, Saziya Şehîdan a Iraqê ewlekariya şanda me parast. Li wir me çîroka trajîk a xizmên xwe dît, wan pêşwazî li me kirin."

Wî diyar kir: "Mele Kerîm Şukur cîgirê serokê fraksiyona YNKê li parlamentoya Iraqê ev serdan ji me re organîze kir û yek ji wan parlamentaran e ku bi cidî li ser dosyaya qurbaniyên Enfalê kar dike û parastina mafên me dike."

Di dawiyê de jî Halgurd Hema Xerîb daxwaz ji Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal kir ku bi cidî kar bikin ji bo ve gerandina termên qurbaniyên Enfalê û hemû şehîdan û herwiha qerebûkirina malbatên qurbaniyan û nehiştina dubarebûna vî tawanê.

Nêçîrvan Barzanî û Mezlûm Ebdî civiyan

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Fermanîdarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) General Mezlûm Ebdî li Hewlêrê civiyan.

Serokatiya Herêma Kurdistanê da zanîn ku civîn doh li Hewlêrê hatiye kirin û Mezlûm Ebdî û Nêçîrvan Barzanî li ser "yekrêzî û aramiya Kurdên Sûriyeyê" hevnerîn in.

Li gorî daxuyaniyê, her du aliyên tekezî li ser "pêwistiya yekrêzî û aramiya di nav hêz û aliyên Kurdan ên Sûriyeyê de" kiriye.

Serokatiyê daxuyand ku "rûdanên dawî û rewşa Sûriyeyê, pêwendiyên HSD û aliyên siyasî yên Kurdên Sûriyeyê yên li gel hikûmeta Sûriyeyê" hatine nixandî û wan derbarê "metirsîyên terorê û têkoşîna li dijî DAIŞê" bîr û ra bi hev guhertine.

Mezlûm Ebdî û Nêçîrvan Barzanî diyar kiriye ku girîng e Kurd

û hemû pêkhatyên Sûriyeyê beşdarî desthilat û birêvebirina Sûriyeyê bibin û mafên tevan werin misogerkirin.

Her wiha ew li ser "karên hevbeş û karkirina bihevî ya pêkhatyên Sûriyeyê ya ji bo parastina aramiyê û têkoşîna li dijî metirsî û pirsgrêkan hevnerîn bûn."

Mezlûm Ebdî û Nêçîrvan Barzanî yekrêzî û aramiya di nav

hêz û aliyên Kurd ên Sûriyeyê de wekî garantiyeke ji bo bidestxistina daxwaz û mafên rewşa yên Kurdan nixandiye.

Li hêla din, rewşa Kampa Holê û rola Koalîsyonê ya li Sûriyeyê jî mijarên din ên civînê bûn.

Divê were gotin ku Hevseroka Daîreya Têkiliyên Derve ya Rêveberiya Xweser Îlham Ehmed jî li civînê hazir bû.

Kurdên Êzidî li Şîrnexê Cejna Çarşema Sor pîroz kir

Kurdên Êzidî li gundê Kîwexê yê navçeya Hezexê ya parêzgeha Şîrnexê ya Bakurê Kurdistanê Cejna Çarşema Sor (Cejna Serê Salê) pîroz kir.

Cejna Serê Salê yek ji cejnên herî diyar ên Kurdên Êzidî ye û her sal destpêka meha nîsanê Kurdên Êzidî li gorî çand û kevneşopiyên xwe pîroz dikin.

Li gundê Kîwexê, wekî salên borî îsal jî gelek Êzidî ji Hezex û navçeya Midyadê ya Mêrdînê û her wiha ji Ewropayê beşdarî pîrozbahiyan bûn.

Gelek geştyar çûn Kîwexê. Her wiha ji bo şahidiya Cejna Çarşema Sor gelek geştyar çûn wî gundî, pîrozbahî li Kurdên Êzidî kir û wan rojeke xweş jî derbas kir. Li gorî Êzdayetiyê, Melekê Tawîs afirandina gerdûnê çarşema ewil a meha nîsanê xilas kiriye.

Ji ber wê ye her sal çarşema ewil a nîsanê wekî cejn bi coşeke mezin tê pîrozkirin.

Pîr Rêwaz got, "Maneya Çarşema Sor ew e ku kulîlkên nîsanê û nexşên biharê tene rengkirin. Çarşema serê nîsanê ji sersala mîletê Êzidî ye."

Kurdên Êzidî salên 90î koçber bûn

Ji ber alozî û pevçûnên salên 90î ji Kîwexê û bi dehan gundên Mêrdîn, Êlih, Şîrnex û Rihayê nêzikî 200 hezar Kurdên Êzidî gundên xwe terk kirin û çûn Ewropayê.

Ev ew in ku ji bo Cejna Çarşema Sor ji xerîbiyê vegeriyan, li axa bav û kalên xwe Cejna Serê Salê pîroz dikin.

"Em mecbûr in cejna xwe xweş bikin"

Hezo Çelîk got, "Eyda me ya mezin e û salê carekê ye. Em mecbûr in xweş bikin."

Şehla Dexilê jî got, "Ev hêkên kelandî û hatine nexşandin in. Maneya wê hemû rengên heyatê ne."

Jiyan Naiyê jî got, "Ji me Êzidiyan re çarşema ewil a nîsanê serê sala me ye.

Ji ber wê hêk jî di şiklê erdê de ye. Erd çawa dixemile em jî hêkan wisa reng bi reng dikin."

"Me çand û zimanê xwe ji bîr nekiriye"

Nûrê Eşîriyê jî diyar kir ku ew der ji bo wan pîroz e û got, "Em bi eslê xwe ji vir in. 200 sal in em çûne Rûsyayê lê me dîsa jî çand û zimanê xwe ji bîr nekiriye."

Fiyet Koyûn jî wiha behsa hestên xwe kir, "Em gelek kêfxweş in. Mêvanên ku hatine ser seran ser çavan. Em ji Almaniya hatine, ev jî gundê me ye."

Mehbûsa Varliyê got, "Cejna Êzidiyanê li Kurdistanê pîroz be."

Nazê Elyasê jî bal kişand li ser Kurdên Êzidî yên hatine revandin û got, "Ez ji Xwedê

hêvî dikim keçik û jinên me zû ji destê wan kafiran azad bibin."

Welatî Zorav Berşe jî got, "Em ji bajarê Herfordê yê Almaniya hatine.

Navê min Zarov Evdoyê Rizgo ye. 35 sal in em çûne

Almanyayê. Jiyana me li Almaniya derbas dibe.

Em vegeriyan warê bav û kalan wekî her sal."

"Ez tifaqiyê dixwazim"

Nefiya Berşeyê jî da zanîn ew Em ji Almaniya hatiye û got, "Ez ji hemû mîletê me re tifaqiyê dixwazim."

Li gundê Kîwexê, xelk di çarçoveya cejnê de demjimêrên sibehê li goristana gund civiya û piştî hêkên rengîn û xwarin pêşkêşî ji mêvanan kir.

Di pîrozbahiya cejnê de ku cîl û bergên rengîn hatin lixwekirin dîmenên bedew derxistin holê.

Çarşema Sor her sal çarşema sêyemîn a meha nîsanê tê pîrozkirin.

Êzidî di cejnê de cihên pîroz, goristan û perestgehan ziyaret dikin. Xelk piştî pîrozbahiyan bi girseyî malbatan ziyaret dike.

Nêçîrvan Barzanî: Li Kurdistanê pirrengiya olî û çandî qet nebûye bargiranî

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ragihand ku pirrengiya olî û çandî li Kurdistanê ti carî nebûye bargiranî û got, "Herêma Kurdistanê îsbat kiriye ku di parastina azadiya olî de ew modeleke rastîn e." Merasîma Roja Nizaya Niştimanî bi dirûşma "Ey Xweda, Kurdistanê biparêze" li Hewlêrê tê lidarxistin.

Serok Mesûd Barzanî, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, Serokwezîr Mesrûr Barzanî û nêzîkî 600 berpirsên bilind û serkird-eyên Îraq û Herêma Kurdistanê û cîhanê û perlemanterên welatan û nûnerên hikûmetan beşdar bûne.

"Herêma Kurdistanê modeleke rastîn e"

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî li merasîmê axivî û bal kişand li ser pirrengiya olî û çandî ya li Kurdistanê.

Nêçîrvan Barzanî ragihand ku li dirêjahiya salan, Herêma Kurdistanê îsbat kiriye ku di rêzgirtina li pirrengiyê û parastina azadiyên olî de û di afirandina jîngeheke aram a ji bo hemû pêkhatayên cuda de ew modeleke rastîn e.

"Em bi biryarî xebatên xwe didomînin"

Nêçîrvan Barzanî her wiha got, "Em di wê baweriyê de ne ku xurtkirina aştiyê, ji baweriyê kûr, bi nîrxa mirov û rêzgirtina ji rûmeta mirovahiyê ya bê cudahî derdikeve

holê.

Ev nîrx tenê dema ku di siyasetên giştî, perwerde, dadmendî û hevkarîya di navbera ol û çandan de bîn piştgirîkirin û bi bawerî li ser bîn xebitin, bi temamî cih digirin

Em li Herêma Kurdistanê di vî warî de bi biryarî xebatên xwe didomînin."

"Gotûbêjê rastgo ji bo çareserkirina nakokîyan rêya herî baş e"

Serokê Herêma Kurdistanê di beşeke din a axaftina xwe de ragihand ku ezmûn û dîroka îsbat kirine ku gotûbêjê rastgo, ji bo çareserkirina nakokîyan û bihêzkirina baweriyê di navbera xelkê de rêya herî baş e.

"Cûdahî ne gef e"

Nêçîrvan Barzanî her wiha bal kişand li ser girîngiya merasîmê û wiha domand:

"Em vê çalakiyê wekî gaveke girîng a ber bi xurtkirina çanda têgihiştin û rêzgirtina hevbeş ve dibînin.

Di heman demê de ev ji Kurdistanê ji bo cîhanê vê peyamê radigihîne:

Cûdahî ne gef e, çavkaniya dewlemendiyê ye û civak dema ku li ser bingeha ewlehî û şefafiyetê bîn avakirin, dikarin bi aşî û rûmet bi hev re bijîn."

Fîlmên Kurdî mohra xwe li Festîvala Fîlman a Stenbolê dixin

Festîvala 44emîn a Fîlman a Navneteweyî ya Stenbolê dest pê kir û fîlmên Kurdî mohra xwe li festîvalê dixin.

Festîvala 44emîn a Fîlman a Navneteweyî ya Stenbolê 11ê Nîsanê dest pê kir û dê heta 22yê Nîsanê bidome.

Bernameya festîvalê ev 44 sal in ji aliyê ÎKS Vyê ve tê lidarxistin.

Di festîvalê de 139 fîlmên metrajdirêj û 15 kurtefîlm hene îsal li gorî salên borî zêdetir fîlmên Kurdî cih digrin.

Di çarçoveya festîvalê de 7 fîlmên bi Kurdî hene û yek ji wan fîlmên bi Kurdî jî kurtefîlma bi navê "Garan" a derhêner Mahsum Taşkin e.

Mijara fîlmê behsa psîkolojiya mirovekî li ser xeta sînore Bakur û Başûrê Kurdistanê dike.

"Cihê kêfxweşiyê ye ku temsîliyeta Kurdan heye"

Derhênerê Kurd Mahsum Taşkin ji Rûdawê re got:

"Aliyên psîkolojîk û tirsê ên fîlmê hene. Min xwest ez fîlmekî cuda biceribînim. Garan kurtefîlma min a duyem e.

Ez pir kêfxweş im ku fîlma min li vir tê nişandan. Cihê kêfxweşiyê ye ku fîlmekî bi Kurdî li Festîvala Stenbolê temsîliyeta çand û zimanê Kurdî dike."

Festîvala ku her sal rastê eleqeyeke mezin tê li 3 navçeyên Stenbolê wekî Beyoglu, Kadikoy û Şişliyê li 7 salonên sînemayê bi rê ve diçe.

Di festîvalê de îsal li gorî salên borî zêdetir fîlmên Kurdî cih digrin.

"Fîlmên Kurdî baş in"

Dîrektorê Festîvalê Kerem Ayan jî got:

"Îsal dîsa programa festîvala me

têr û tije ye. Fîlmên ku ji hemû festîvalên cîhanê derketine pêş jî

bigirin.

"Îsal beşdarî kême"

hene.

Bi taybetî ji Festîvala Fîlman a Berlînê. Îsal me pêşbaziya neteweyî û navneteweyî kirin yek.

Îsal 7 fîlmên ku bi Kurdî jî hene. Me ji bo van hewlek taybet neda. Lewra jixwe ew fîlmên baş bûn. Ji loma me ew hilbijartin."

"Temsîlkirina Kurdî ji bo me cihê kêfxweşiyê ye"

Rexnegira Sînemayê Alîn Taşçıyanê jî got:

"Festîvala Fîlman a Stenbolê xwedî bernamayeke mezin e, gelek fîlm dixwazin di bernamayê de cih bigirin.

Lewma hemû ziman bi xwezayî li vir in lê temsîlkirina Kurdî ji bo me cihê kêfxweşiyê ye.

Ev yek di heman demê de nîşaneyê pirjimarbûna fîlm û berhemên bi Kurdî ye jî."

Di festîvala ku 11 rojan berdewam dike de, li gel nîşandayîna fîlman çalakiyên hunerî yên wekî gotûbêj, panel, workshop û nîşandayîna fîlmên taybet û kult jî cih

bigirin.

"Îsal beşdarî kême"

Xebatkarê Festîvalê Ilgaz Alacayê jî got:

"Dema em lê dinêrin eleqeya herî mezin ji bo fîlmên Laleya Zêrîn heye. Lê dema em li gorî salên borî binirxînin em dikarin bibêjin ku îsal beşdarî kême."

Temaşevan Zekî Derleyen jî got, "Bi rastî ji aliyê hunerê ve ez ji festîvalê têr dibim.

Em nikarin li sînemayê herin gelek fîlman. Lê li vir ez dikarin fîlmên ku ji aliyê hunerê ve xurt in temaşe bikim."

Ji xeynî kurtefîlma bi Kurdî ya Garanê, fîlma nû ya Rêzan Yeşilbaş a bi navê "Uçan Kofteci" (Kuftefiroşê Gerok), fîlma "Hîsterî" ya Mehmet Akif Buyukatalay, yekem fîlma metrajdirêj ya derhêner Orhan İnce ya bi navê "Hêvî" û kurtefîlma Yakup Tekintangaç a bi navê "Morî" li festîvalê tene nîşandan.

Festîval dê 22ê Nîsanê bi merasîma xelatdayîna bi dawî were.

Civîna Wezîrê Dadê yê Tirkîyê û Şandeya DEM Partiyê bi dawî bû

Şandeya DEM Partî û Wezîrê Dadê yê Tirkîyê Yılmaz Tunç li Wezareta Dadê hevdîtinek pêk anîn. Piştî hevdîtînê endama şandeya

DEM'ê Gulîstan Kiliç Koçyîgît a ku bi Wezîrê Edaletê Yılmaz Tunç re hevdîtîn pêk anî, got, "Me diyar kir ku başkirina şert û mercên Birêz Ocalan ji bo pêşveçûna pêvajoyê sernavên sereke yên girîng in û divê êdî bêtî bêtî şertekî ev şertên Ocalan bîn sererastkirin."

Civîna şandeya Partiya Wekhevî û Demokrasiyê (DEM) û Wezîrê Dadê yê Tirkîyê Yılmaz Tunç bi dawî bû. Şandeya Partiya DEM'ê piştî civîna ku nêzî 2 saetan li avahiya Wezareta Dadê berdewam kir de daxuyaniyek da.

Serokwekîla Koma DEM Partiyê Gulîstan Kiliç Koçyîgît diyar kir ku wan li ser alîkariyên ku wezaret dikare bo pêvajoyê bike gotûbêj kirine. Çend xalên daxuyaniya Gulîstan Kiliç Koçyîgît wiha ne: "Dixwazim bibêjim ku mijara me ya bîngehîn a hevdîtînê, rewşa kar û tenduristiya Birêz Ocalan e ku li Îmraliyê ye û bi banga xwe ya 27'ê Sibatê li Tirkîyê deriyê serdemeke nû vekir û hişt ku em di çareserîya demokratîk a pîrsgrîka Kurd de bendeke nû derbas bikin."

'Ocalan di bin şert û mercên tecrîdê de nikare tevkariyê li pêvajoyê bike'

"Me ji Wezîrê Dadê re got ku birêz Ocalan di bin şert û mercên tecrîdê de nikare tevkariyê li pêvajoyê bike, şert û mercên Birêz Ocalan di warê pêşvebirina pêvajoyê de mijara herî girîng e û divê ev şert û merc demildest bîn sererastkirin, bê eger û lê bê. Ez wisa difikirim ku di heyama pêş de şansê me heye ku di vî warî de hin geşedanan bibînin."

'Me balkişand ser ku divê şandeyên cuda biçin Îmraliyê' "Ji xeynî vê, me bal kişand ser wê yekê ku gelek girîng e ku şandeyên cuda biçin Îmraliyê, ji endamên meclîsê, partiyên cuda yên siyasî, rewşenbîr, nivîskar, rojnamevan biçin wir û hin rewşenbîr, nivîskar, rojnamevanên ku birêz Ocalan dixwaze bibîne û bi wan re hevdîtînê bike, biçin giravê û pê re têkilî deynin girîng e. Di vê wateyê de me diyar kir ku divê wezaret di vê mijarê de gavên bilez bavêje. Helbet ji xeynî vê, wek hûn jî dizanin, li Tirkîyê di pergala dadweriyê de pîrsgrîkên berfireh hene. Her wiha derfeta me hebû ku em van pîrsgrîkan bi awayekî berfireh çareser bikin."

'Yek ji mijarên herî girîng girtiyên nexweş ên li girtîgehê ne'

"Ji bo me yek ji mijarên bîngehîn ên herî girîng jî mijara girtiyên nexweş ên niha di girtîgehê de ne. Em hemû jî dizanin ku ev yek ne însanî, ne wîdanî û ne jî hiqûqî bi wateya rast e. Di wê wateyê de, me nêrîn û ramanên xwe ji wan re li ser birêkûpêkkirina bilez a girtiyên nexweş û berdana bilez ji girtîgehê ya kesên ku raporên edlî wergirtine, ji wan re anîye ziman."

Çi bibû?

Civîna ku dihat plankirin hefteya borî bê lidarxistin lê ji ber nexweşîya Alîkarê Serokê Meclîsa Neteweyî Sirri Sureyya Onder hatibû taloqkirin îro hate lidarxistin. Di şanda Partiya DEM'ê ya ku li Îmraliyê bi Abdullah Ocalan û Serokkomarê Tirkîyê Recep Tayyîp Erdogan re hevdîtîn pêk anîne de tu kes nîne. Di şandeyê de Serokwekîlên Koma DEM'ê Gulîstan Kiliç Koçyîgît û Sezaî Temellî û Alîkarê Hevserokên Giştî û Berdevkê Komîsyona Mafê Mirovan û Hiqûqê Oztürk Turkdogan jî cih digirin.

Bazirgan dixwazin deriyê Nisêbîn û Qamişloyê vebe: 'Me bêriya hev kiriye'

Ji 11 bajarên Bakurê Kurdistanê serokên odeyên bazirganiyê li ber Deriyê Sînorî yê

Nisêbîn û Qamişloyê civiyan û xwest derî demildest were vekirin.

Bajarê Qamişloyê yê Rojavayê Kurdistanê û Nisêbîna Bakurê Kurdistanê bi têlbendan ji hev hatine veqetandin.

Her du navçe û bajarên serxet û binxetê tenê bi rêya Deriyê Sînorî digihîştin hev lê ji ber şerê li Sûriyeyê ji sala 2012an ve derî ji çûn û hatinê re girtî ye.

Ji 11 bajarên derdorê serokên odeyên bazirganiyê li ber derî civiyan û ew dixwazin êdî derî were vekirin û çûn û hatin asayî bibe.

Serokê Odeya Bazirganiyê ya Cizîrê Omer Faruk Yildirim got:

"Hikûmeta niha ku nû hatiye avakirin, hikûmeta navendî û HSD di gelek tiştan de li hev hatine.

Em hêvî dikin ku ev têkilî asayîtir bibin. Em her du yek millet in.

Ji xeynî wê ev derî ku bê vekirin dê fêdeyeke gelekî mezin bigihêje milletê me û bajarê me."

Serokê Odeya Bazirganiyê ya Amedê Mehmet Kaya ji Amedê hatiye û li deriyê sînorî bangî hikûmetê dike ku deriyê li ser sînorê bê vekirin.

Serokê Odeya Bazirganiyê ya Amedê Mehmet Kaya anî ziman:

"Li cîhanê êdî tiştê herî biha lojîstîk e, veguhastin e.

Hûn kel û pelan çî qasî bi erzanî hilberînin jî heger hûn bixwazin van kel û pelan bifiroşin derveyî 200 kîlometreyan, lêçûnên we yê hilberîna dê ji lêçûnên veguhastinê qat bi qat erzanîr bibin.

Yanî hûn dê nikaribin rikeberiyê bikin. Niha ev derî vebe ku em qala 200-300 kîlometreyan dikin, hûn dê potansiyeleke mezin a bazirganiyê bibînin."

Hem serok û nûnerên karsazên Nisêbînê û hem jî yên bajarên din dibêjin derî nefesa bazirganiya Bakur û Rojavayê Kurdistanê ye.

"Berê Nisêbîn navenda bazirganiyê bû"

Serokê Borsaya Nisêbînê Necdet Aktaş da zanîn:

"Em dixwazin ku deriyê me rojekê berî rojekê vebe û însanên me herine Sûriyeyê û însanên me herine Qamişloyê.

Me bêriya hev kiriye, em ehlê hev in ji xwe.

Wekî berê çûn û hatina me çêbibe, ji bajarên me heta Stenbolê dê di vî deriyê re hinarde were kirin."

Serokê Odeya Bazirganiyê ya Nisêbînê Mehsûm Özmen jî got:

"Îro ev derî vebe ne tenê ji bo Nisêbînê ye, ji bo hemû Tirkîyeyê, ji bo Sûriyeyê ye.

Ji bo hemû Rojhilata Navîn e. Berê Nisêbîn navenda bazirganiyê bû.

Em îro jî dixwazin Nisêbîn dîsa bibe navenda bazirganiyê.

Heger ev derî vebe hemû bazirganên me yê mezin ku çûne bajarên Rojava (bajarên Tirkîyan) dê dîsa vegehin."

Li gorî karsazan heger Deriyê Sînorî yê Nisêbînê vebe dê salane bi milyaran dolar hinarde were kirin.

Nêçîrvan Barzanî û Alîkarê Wezîrê Karên Derve yê Tirkîyeyê pêvajoya aştiyê gotûbêj kir

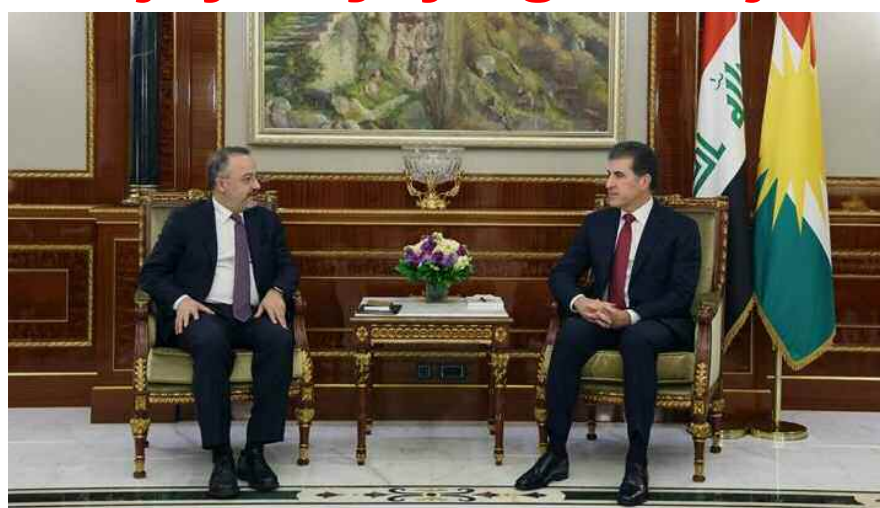
Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî li Hewlêrê Alîkarê Wezîrê Karên Derve yê Tirkîyeyê Nuh Yilmaz û şandeya pê re pêşwazî kir

Serokayetiya Herêma Kurdistanê li ser naveroka civînê daxuyanî da.

Li gorî daxuyaniyê di civînê de pêwendiyên di navbera Tirkîye û Herêma Kurdistanê, derfetên hevkarîya herêmî û pêvajoya aştiyê ya li Tirkîyeyê hatin gotûbêj kirin.

Alîkarê Wezîr Nuh Yilmaz piştî têkiliyên xwe yê li Bexdayê hat Hewlêrê û ji aliyê Serok Nêçîrvan Barzanî ve hat pêşwazî kirin.

Serokatiya Herêma Kurdistanê da zanîn ku xalên sereke yê rojevê bipêşxistina têkiliyan di navbera Tirkîye, Îraq û Herêma Kurdistanê, paşeroja "Projeya

Rêya Bipêşketinê" û nixandina qadên hevkarîya hevbeş bûn.

Her wiha di hevdîtinê de derfetên hevkarîyê yê ji bo xurtkirina ewlehî, aramî û bipêşketinê jî hatin gotûbêj kirin.

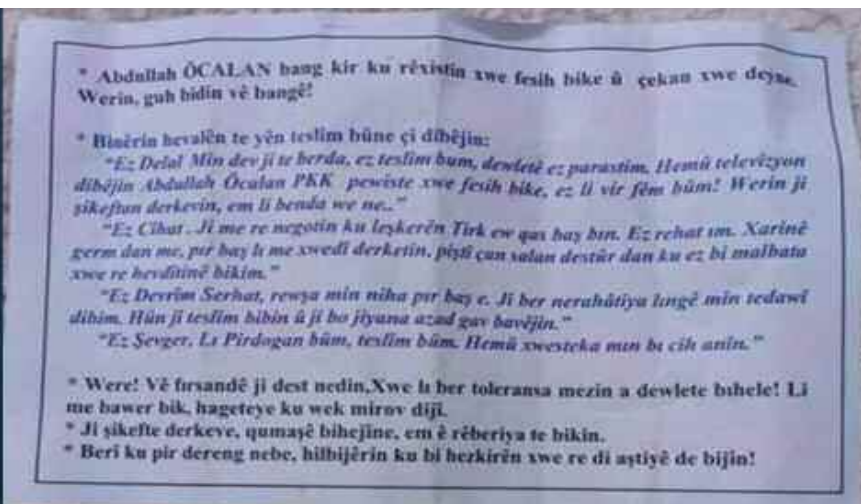
Li gorî daxuyaniyê, Nêçîrvan Barzanî careke din tekezî li ser piştgiyariya Herêma Kurdistanê ya ji bo pêşvebirina pêvajoya aştiyê

ya li Tirkîyeyê kir.

Her du aliyên li hev kirin ku aştiyê dê bandora erênî ne tenê li Tirkîyeyê, li tevahiya herêmê çêke.

Di civînê de her wiha rewşa dawî ya li Sûriyeyê, pêşhatên herêmî û mijarên din ên siyasî ku ji bo her du aliyên girîng in jî hatine gotûbêj kirin.

Artêşa Tirkîyeyê li hin herêmên Kurdistanê belavokan davêje

Artêşa Tirkîyeyê li sînorê gundên navçeya Mawetê ya Silêmaniyê belavok avêtin.

Endamê Rêxistina (CPT) a Amerîkî Kameran Osman 19ê Nîsanê Rûdawê re got, "Piştî nîvro duhî, balafirên artêşa Tirkîyeyê li dirêjahiya Çiyayê Asos û li derdora gundên Gelale, Basawê, Sefre û Zerûnê li sînorê navçeya Mawetê ya parêzgeha Silêmaniyê, belavokên bi zaravayê Kurmancî avêtin xwarê û ji gerîlayên PKK'yê xwestiye ku xweradest bikin."

Nîstecihê gundê Gelaleyê Husên Qadir jî ji Rûdawê re got: "Piştî saet 03:00yan doh piştî nîvro du balafirên artêşa Tirkîyeyê nêzîkî saetekê li ezmana herêma me geriyan û çendîn belavok avêtin xwarê."

Bi gotina Husên Qadir, wî yek ji wan belavokên li ser rêya gundê Gelaleyê ber bi Silêmaniyê ve dîtiye.

Di belavoka artêşa Tirkîyeyê

de wiha hatiye nivîsandin:

"Abdullah Ocalan banga helweşandina PKK'yê û danîna çekan kiriye, li gorî bangê werin! Bizanîn hevalên te ku xwe radest kirine çî dibêjin:

'Ez Delal im, min xwe radest kir, dewletê ez parastim. Hemû televîzyon dibêjin ku Abdullah Ocalan ji PKK'yê re dibêje, divê xwe helweşîne. Ji şikeftan derkevin, em li bendî we ne.'

'Ez Cîhad im, ji me re nedigotin ku leşkerên Tirk ewqas baş in. Ez rihet im, xwarina germ dan min, gelekî baş haya wan ji me heye, piştî çend salan, destûr dan ku ez malbata xwe bibînim.'

'Ez Devrîm Serhad im, rewşa min gelekî baş e, lingê min tedawî kirin, hûn jî xwe radest bikin û ber bi jiyaneke azad ve werin.'

'Ez Şevger im, li Pîrdoganê bûm, min xwe radest kir, hemû daxwazên min bicîh anîn.'

Werin! Vê derfetê ji dest

nedin! Xwe bispêrin lêborîna dewletê, baweriyê bi me bikin! Ji şikeftê were derve.

Berî ku gelekî dereng bibe, hîlbijêre ku li gel ezîzên xwe di aştiyê de bijî."

"Tirkîye gundên Amêdiyê topbaran dike"

Kameran Osman behsa tevgera leşkerî jî kir û got, "Doh piştî nîvro topxaneyên artêşa Tirkîyeyê gundên Spîndarê, Girgaşî, Mijê û Kevnemijê yê li sînorê navçeya Amêdiyê 27 caran topbaran kir."

Abdullah Ocalan, 27ê Sibata îsal bi rêya Heyeta Îmraliyê ya DEM Partiyê bangî Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK) kir ku kongreyê xwe li dar bixe, xwe fesix bike û çekan deyne.

Piştî peyama Abdullah Ocalan ku 27ê Sibata 2025an hat belavkirin û tê de daxwaza çekdanî û helweşandina PKK'yê kiribû, HPG'yê roja 1ê Adara 2025an agirbest ragihandibû.

Çend meh e Hikûmeta Tirkîyeyê dest bi pêvajoyekê kiriye ku wek pêvajoya çareseriyê tê dîtin û ji bo wê armancê jî çend hevdîtin û civîn di navbera Heyeta Îmraliyê û Abdullah Ocalan, Heyeta Îmraliyê û partiyên siyasî yê Tirkîyeyê pêk hatin.

Heyeta Îmraliyê herî dawî 10ê vê mehê bi Serokkomarê Tirkîyeyê Recep Tayyîp Erdoğan re civiyabû.

Serok Mesûd Barzanî: Îro ji bo gelê me derfetên gelekî baş derketinê holê

Serok Mesûd Barzanî ji bo Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta

Mesûd Barzanî xwend.

Serok Mesûd Barzanî diyar kir

Kurdî ya Rojavayê Kurdistanê peyamek şand û diyar kir ku îro ji bo gelê me derfetên gelekî baş derketine holê.

Çavên her çar parçeyên Kurdistanê li Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta Rojavayê Kurdistanê ye.

Bi serperiştiya ENKS û PYNKyê bi beşdariya 400 delegeyan Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta Kurdî ya Rojavayê Kurdistanê li bajarê Qamişloyê dest pê kir.

Hevseroka Daîreya Pêwendiyên Derve ya Rêveberiya Xweser, Îlham Ehmed, Sekreterê Giştî yê ENKSyê Mihemed Îsmail û Hevseroka PYDyê Perwîn Yûsif dê dîwanê konferansê birêve dibin. Şandeyên Yekîtiya Nîştimanî ya Kurdistanê (YNK) Partiya Demokrata Kurdistanê (PDK) DEM Partî û Nûnerê Serok Mesûd Barzanî yê Rojavayê Kurdistanê Dr. Hemîd Derbendî ji bo piştgirî û tevlibûna konferansê li Rojavayê Kurdistanê ne.

Nûnerê Serok Mesûd Barzanî di konferansê de peyama Serok

ku ev konferans gaveke dîrokî ye ji bo li Sûriyeyê ji bo Pirsgerêka Kurd çareseriyêke dadperwer were dîtin.

“Divê şandeyêke hevbeş were avakirin”

Barzanî amaje bi girîngiya konferansê jî kir û got:

“Ev konferansa gaveke girîng û dîrokî ya hewlên avakirina yekrêzî û destnîşankirina dîtineke hevpar e ji bo çareseriyê Pirsgerêka Kurdan li welatê we mîsoger bike.

Her wiha ji bibe sedema beşdariya we ji bo paşerojêke çêtir ji bo hemû Sûriyeyê.

Di vê çarçoveyê de dixwazim spasiya hewlên Birêz Mezlûm Ebdî û yek bi yek hewlên we dikim ji bo rê li ber vekirin û lidarxistina vê konferansê.

Hêvî dikim hûn di hewlên xwe de berdewam bin ji bo bilindkirina asta têgihiştina hevdû û karê hevpar di rêza gelê me de.

Diyar e gelê Kurd ji ber îhmal û çewisandina bi dehsan sal dinal e.

Îro guherînên lezgîn li herêmê û Sûriyeyê çêbûne derfetên baş ji

gelê me re çekirine û berpirsiyariyêke dîrokî ya giran dikeve stuyê wê ji bo derbaskirina tehdîdan û amadekirina projeyêke berfireh û guncaw a li gor daxwazên gelê me di çarçoveya Sûriyeyêke yekgirtî û azad û demokratîk de bîne ziman.

Em piştgiriyê didin avakirina Sûriyeyêke azad û demokratîk pîrîng û wekîhev ku tê de mafên hemû gelên Sûriyeyê bîne parastin û mîsogerkirin û şopên zordariyê nemîne.

Her wiha em piştgiriyê amadekirina destûrêke dikin ku van prensîban biparêze û ewlehê aranî û bihevî jiyane lîborîne li welat mîsoger bike.

Ev gaveke bîngehîn e ji bo paşerojêke geş ji bo hemû Sûriyeyê.

“Yekgirtina Kurdan deriyê çareseriyê dadmend e”

Rêzdarên ez dixwazim dubare bikim yekgirtina Kurdan û avakirina bîngeheke hevpar, deriyê bîngehîn e çareseriyê dadmend a Pirsgerêka Kurd e li Sûriyeyê.

Li ser vê bîngehê çekirina şandeyêke hevpar a Kurdî ji bo diyalogê li gel birêveberiya nû ya Şamê gaveke pêwîst, berpirsiyariyêke rastîn e ji bo avakirina paşerojê welat û mîsogerkirina mafên gelê me di pêvajoya biryarên siyasî de.

Her wiha em tekeziyê li xurtkirina pêwendiyên biratiyê di navbera Kurdan û pêkhatiyên hemû Sûriyeyê cîranê me dikin.

Ez ji konferansa we re serkeftinê dixwazim û hêvîdar im encamên wê bibin sedema bîhêzkirina têkoşîn û xebata gelê me.

Piştgiriyê xwe ji bo her hewla dilsoz dubare dikim ku armanca wê yekxistina hêzên Kurdan be.”

Nûnerê Serok Barzanî beşdarî konferansa yekîtiyê hevgirtina partiyên Kurdî yê Rojavayê Kurdistanê dibe

Dr. Hemîd Derbendî, berpirsê karûbarên Sûriyê li Herêma Kurdistanê û nûnerê taybet ê

Serok Barzanîyê nemir, biryar e sibê li bajarê Qamişloyê beşdarî konferansê li ser yekîtiyê hevgirtina partiyên Kurdî yê Rojavayê Kurdistanê bibe.

Li gor agahiyên BasNewsê, sibê 22.04.2025, li bajarê Qamişlo yê Rojavayê Kurdistanê, konferansa yekîtiyê û yekhelwestî ya kurd li Rojavayê Kurdistanê birêve diçe, tê de tevahiya Partî û aliyên Rojavayê Kurdistanê beşdar dibin.

Li gor agahiyên BasNewsê ku bi armanca beşdarî kirina di wê konferansa girîng (ku di destpêkê de bersivdayîna daxwaza Serok Barzanîyê, bo yekxistina rêziya kurd li Sûriyê), Dr. Hemîd Derbendî, berpirsê karûbarên Sûriyê li Herêma Kurdistanê, dê li ser navê Serok Barzanî beşdarî konferansê bibe.

Tê payîn ku di wê konferansê de bi sedan kes bi nûnertiya ENKS û PYD û siyasetmedarên kurd li Rojavayê Kurdistanê beşdarîyê bikin.

Di rojekê de 11 girtî li girtîgehên Qizihisar û Têhrana mezin de hatine bidarvekirin

Sibêdeha roja Çarşemiyê 21ê Sermawezê 11 girtî li herdu girtîgehên Qizihisar û Têhrana Mezin de ji aliyê rêjîma dijîmîrove komara îslamî ve hatine bidarvekirin.

Gorî zaniyariyan 10 girtî li girtîgeha Qizihisarê de hatine bidarvekirin û girtiyek jî ku Belûç bûye li girtîgeha Têhrana Mezin de hatine bidarvekirin.

Ji wan 11 girtiyan 6 kes bi tohmata kuştinê û 5 jî bi tohmata madên hişber hatine bidarvekirin ku nav û nasnavên wan girtiyan evin: Ehmet Cehanxan, Hesên Yûsifî, Îman Xanebulî, Mesud Celîliyan, Husêyn Mensûrî, Nasir Texçî, Îman Muqedem, Rehman Serlik, Ebdula Tacîk.

Herwisa sibêdeha roja 20ê Sermawezê, welatîyek ê xelkê bajarê Dizfûlê yê bi navê “Riza Behramîfer” ku pêştir ji aliyê dadgeha rêjîmê ve bi tohmata kuştina bi zanebûn, sizaya bidarvekirinê bi ser de hatibû sepandin, li girtîgeha navendî ya rêjîmê li bajarê Dizfûlê de hatiye bidarvekirin.

Navbirî li bûyereke nexwestî de bibû sedema canjîdestdana hevalekî xwe yê bi navê “Şehram Mîrzawend”.

Herwisa li vê rojê de hevwelatîyekî xelkê bajarê Qumê bi navê “Seîd Motî” ku pêştir bi tohmata kuştina bi zanebûn sizaya bidarvekirinê bi ser de hatibû sepandin li girtîgeha rêjîmê li bajarê Qumê de hatiye bidarvekirin.

Rêjîma Îranê komkujiya girtiyan lezgîntir kiriye û gorî raporên tenê li wan 21 rojên meha Sermawezê de aliyê kê 9 girtî li Îranê de hatine bidarvekirin, anku rojê ji 4 kesên zêdetir.

Keskîn Bayindir: Konferans nîşaneyê yekrêziya Kurdan e

Hevserokê Giştî yê Partiya Herêmên Demokratîk (DBP) û Parlamenterê Êlihê Keskîn Bayindir diyar kir ku konferans nîşaneyê yekrêziya Kurdan e. Çavên her çar parçeyên Kurdistanê li Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta Rojavayê Kurdistanê ye.

Bi serperiştiya ENKS û PYNKyê bi beşdariya 400 delegeyan Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta Kurdî ya Rojavayê Kurdistanê li bajarê Qamişloyê dest pê kir.

Hevseroka Daîreya Pêwendiyên Derve ya Rêveberiya Xweser, Îlham Ehmed, Sekreterê Giştî yê ENKSyê Mihemed Îsmail û Hevseroka PYDyê Perwîn Yûsif dê dîwanê konferansê birêve dibin. Şandeyên Yekîtiya Nîştimanî ya Kurdistanê (YNK) Partiya Demokrata Kurdistanê (PDK) DEM Partî û Nûnerê Serok Mesûd Barzanî yê Rojavayê Kurdistanê Dr. Hemîd Derbendî ji bo piştgirî û tevlibûna konferansê li Rojavayê Kurdistanê ne.

“Silavên Bakurê Kurdistanê ji we re dişînim”

Keskîn Bayindir di destpêka konferansê de axaftinek kir û got: “Em wekî DBP, TJA û DEM Partiyê dixwazin Banga Aştî û Civaka Demokratîk a Rêzdar Ocalan bi piştgiriyêke xurt bigihînin 4 parçeyên Kurdistanê û cihanê. Beriya banga Rêzdar Abdullah Ocalan wî ji Heyeta DEM Partiyê re eşkere kiribû ku divê li Rojavayê Kurdistanê nêrîn helwesta hemû alî û aktorên siyasî bîne wergirtin. Di vê çarçoveyê de me li Rojavayê Kurdistanê, Başûrê Kurdistanê, Rohilata Kurdistanê û diyasporayê nêrîna hemû kesî wergirt.

Me nêrîna wan gihandin Rêzdar Abdullah Ocalan û ew bangewazî ji cihanê re hat parvekirin.

Kurd li Rohilata Navîn xwedî biryar in û bi îsrar in û 2 tiştên dîrokî û cihanê ne. Yek azadî ye, ya duyem jî aştî ye.

Bîngeha wê jî yekrêzî û yekgirtina Kurdan a li Kurdistanê ye.

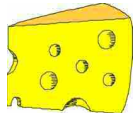
Ev konferans nîşaneyê wê yekê ye ku Kurd yekrêz in hevgirtî ne û bi hev re ne û dê Kurd li cihanê û Rohilata Navîn bibin gelekî qedim ku azadî û aştîyê dixwaze.

Ev koferans ji gelê me re ji me re pîroz be.

Ez silav û dilsoziyên gelê me yê Bakurê Kurdistanê ji konferansê re ji we re dişînim.” Heyeta DEM Partiyê ya ku ji Hevserokê Giştî yê DBPyê Keskîn Bayindir, Endamê Komîteya Rêveberiya Navendî ya Partiya Demokrasiyê û Wekheviyê ya Gelan (DEM Partî) Serhat Eren, Parlamenterên DEM Partiyê Salîha Aydenîz, Gulcan Kaçmaz û Mehmet Kamaç pêk tê beriya 3 rojan ji bo tevî Konferansa Neteweyî ya Rojavayê Kurdistanê bibe pê re çûbû Rojavayê Kurdistanê.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çîye? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

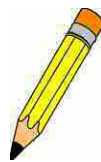
pîvaz

Ev çîye? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çîye? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çîye? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

beq

Ev çîye? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çîye? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çîye? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çîye? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

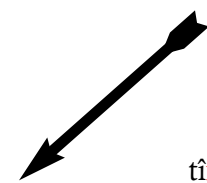
şêr

Ev çîye? Ev şêre.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrişk

Ev çîye? Ev kêwrişke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çîye? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çîye? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çîye? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çîye? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çîye? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çîye? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

Tt

tiîr

Ev çîye? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzumdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çîye? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çîye? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çîye? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

şîr

Ev çîye? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

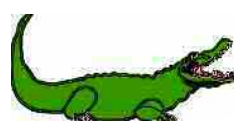
şûşe

Ev çîye? Ev şûseye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çîye? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsal

Ev çîye? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çîye? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

ûû

bilûr

Ev çîye? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çîye? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çîye? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

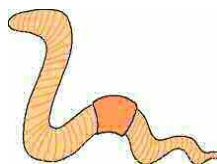
keVc

Ev çîye? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

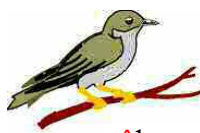
gul

Ev çîye? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çîye? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

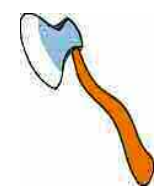
çûk

Ev çîye? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çîye? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

biVir

Ev çîye? Ev biVire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

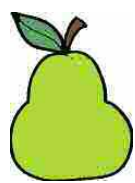

berçaVik

Ev çîye? Ev berçaVike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

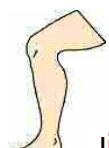
dil

Ev çîye? Ev dîle.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

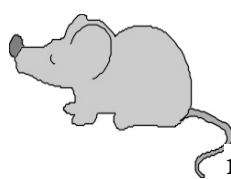
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çîye? Ev mîške.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îî

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

Ev çîye? Ev jûjiye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

rojname

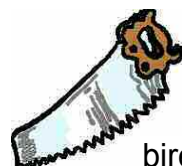
Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

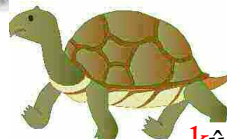
Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xərcəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

Kk

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçiye.
Bu nêdir? Bu qaşıqdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

Ll

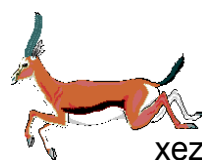
lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdır.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

lîmor

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

xezal

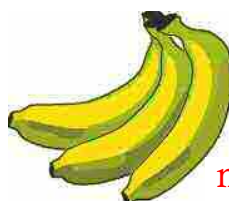
Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu ceyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî.

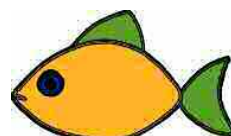
Ev çîye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu camışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

Nn

nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çîye? Ev reŋge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

Ev çîye? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev Otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

Ev çîye? Ev sOle.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

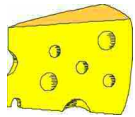

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çîye? Ev penîre.
Bu nêdir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

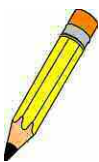
pîvaz

Ev çîye? Ev pîvaze.
Bu nêdir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çîye? Ev peçemeke.
Bu nêdir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çîye? Ev pênûse.
Bu nêdir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

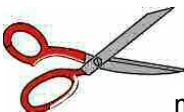

beq

Ev çîye? Ev beqe.
Bu nêdir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çîye? Ev qaze.
Bu nêdir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çîye? Ev meçese.
Bu nêdir? Bu qauçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çîye? Ev portqale.
Bu nêdir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

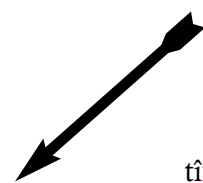
şêr

Ev çîye? Ev şêre.
Bu nêdir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çîye? Ev kêwrîşke.
Bu nêdir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çîye? Ev tîre.
Bu nêdir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çîye? Ev roviye.
Bu nêdir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çîye? Ev sêve.
Bu nêdir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

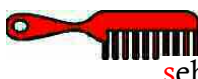
stêrk

Ev çîye? Ev stêrke.
Bu nêdir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çîye? Ev şûre.
Bu nêdir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çîye? Ev şeye.
Bu nêdir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

Tt

tîr

Ev çîye? Ev tiriye.
Bu nêdir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çîye? Ev tûtiye.
Bu nêdir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çîye? Ev seye.
Bu nêdir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çîye? Ev sêvike.
Bu nêdir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

şîr

Ev çîye? Ev şîre.
Bu nêdir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çîye? Ev şûseye.
Bu nêdir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çîye? Ev pirtûke.
Bu nêdir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsal

Ev çîye? Ev tîmsahe.
Bu nêdir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çîye? Ev utiye.
Bu nêdir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nêdir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

ûû

bilûr

Ev çîye? Ev bilûre.
Bu nêdir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çîye? Ev brûske.
Bu nêdir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çîye? Ev çave.
Bu nêdir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

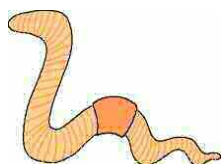
keVc

Ev çîye? Ev keVoke.
Bu nêdir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çîye? Ev gule.
Bu nêdir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çîye? Ev kurme.
Bu nêdir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çîye? Ev çûke.
Bu nêdir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çîye? Ev dupişke.
Bu nêdir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

biVir

Ev çîye? Ev biVire.
Bu nêdir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

berçaVik

Ev çîye? Ev berçaVike.
Bu nêdir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

werdek

wêne

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şekildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

ew r

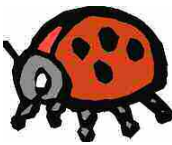

kew

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddir.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kəklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

xaxalok

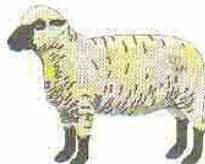
xanî

Ev çîye? Ev xaxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzəndir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

xaç

berx

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

Yy

xîyar

heyve

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it? It is a cucumber.

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

yek

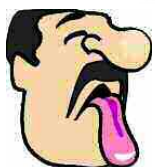

çiya

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

zengil

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zəngdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

derzi

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

В Эрбиле откроются четыре новых парка

В столице Курдистана, Эрбиле, почти завершены работы по созданию четырех крупных общественных парков общей площадью 200 дунамов с 35 000 деревьями.

Парки расположены в центре города, в районах Рашкин, Наздар и Жьян.

В Эрбиле уже есть 26 крупных парков, 204 небольших парка, 2-3 лесных участка, 209 садов, 163 средних зеленых острова и 109 фонтанов.

ALFABÊ

KURDÎ			Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
N b/s	ya bi tîpên latînî	ya bi tîpên kirîlî	Latinî	
1	Aa	Аа	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Щщ	Cc	Cûdî, cêr, çeş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Ii	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaiş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şîrîn, sekir, şewaş
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pêûs, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Uu	Юю	Üü	Gul, sur, duðu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Weçîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Weklî, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Президент Барзани принял главу СДС

23 апреля в Эрбиле президент Курдистана Нечирван Барзани

встретился с командующим "Сирийскими демократическими силами" (СДС) генералом Мазлумом Абди, чтобы обсудить политическую ситуацию в Сирии. В заявлении офиса президен-

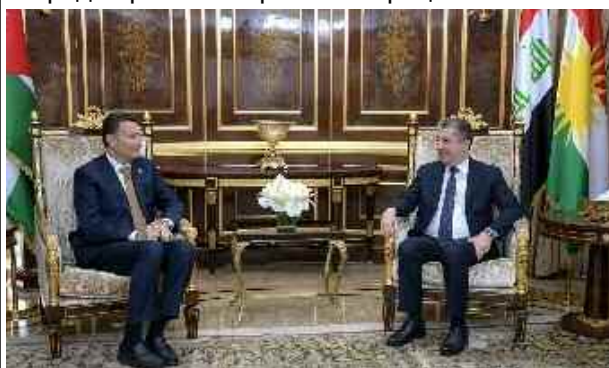
та Курдистана сказано, что стороны подчеркнули важность обеспечения участия курдов и других меньшинств в будущей политической структуре Сирии. Они подчеркнули, что постоянное сотрудничество между различными общинами Сирии имеет важное

значение для сохранения безопасности, содействия стабильности и противостояния общим угрозам. На встрече также были рассмотрены последние события в Сирии, включая развивающиеся отношения между СДС, курдскими политическими фракциями и сирийским правительством.

Согласно заявлению, обсуждения включали гуманитарные проблемы и проблемы безопасности в лагере "Аль-Холь" на северо-востоке Сирии, а также продолжающуюся роль Международной коалиции во главе с США в борьбе с ИГИЛ. Оба лидера подчеркнули необходимость единства среди курдских групп в Сирии, рассматривая это как ключевой фактор в продвижении законных курдских устремлений и обеспечении политических прав в стабильной и инклюзивной структуре.

Спикер парламента Иордании прибыл в Эрбиль

Спикер парламента Иордании Ахмед Аль-Сафади прибыл в Эрбиль с официальным визи-

том. По прибытии в международный аэропорт Эрбиля Аль-Сафади встречали заместитель спикера парламента Ирака Шахаван Абдулла и губернатор Эрбиля Омед Хошнав.

В рамках своей официальной программы после визита в Багдад и встреч с президентом Ирака Абдул Латифом Рашидом и премьер-министром Мухаммедом Шиа Ас-Судани, 26

США не собираются спешить с отменой санкций против Сирии

Соединенные Штаты не собираются спешить с отменой односторонних санкций в отношении Сирии. Об этом сообщил американский дипломат Тим Линдеркинг, являющийся в настоящее время старшим должностным лицом в бюро по делам Ближнего Востока Госдепартамента.

"Мы, конечно, ввели санкции в отношении Сирии, в отношении руководства. Они не будут отменены в одночасье. Мы не будем торопиться вернуться [в Сирию], в отличие от некоторых стран", - заявил представитель американского внешнеполитического ведомства.

"Мы уважаем тот факт, что все [государства] движутся [во взаимодействии с новыми властями Сирии] с собственной скоростью. Не нам диктовать, как другим странам рассматривать этот комплекс проблем. Мы видим, что некоторые наши партнеры в мире стремятся вновь открыть посольства, поднять флаг [в Дамаске]. Мы [США] к этому еще не пришли", - подчеркнул Линдеркинг. Он выступил на онлайн-семинаре, который был проведен Вашингтонским неправительственным Национальным советом по американо-арабским отношениям. "Мы рассмотрим возможность смягчения санкций, если переходные власти [в Дамаске] сделают видимые шаги в тех направлениях, о которых я [ранее] говорил", - добавил дипломат.

По его словам, Вашингтон исходит из того, что возможная отмена рестрикций зависит от Дамаска. "Мы, по сути, считаем, что мяч на их стороне поля. Чем больше они могут нам сказать о шагах, которые способны сделать, тем быстрее мы сможем смягчить некоторые из этих санкций и снять часть этого давления", - отметил Линдеркинг. Одновременно он признал, что и на американское правительство оказывают серьезный нажим те круги, которые выступают за отмену санкций в отношении Сирии.

Об Иране и России

Линдеркинг также обвинил Иран в оказании негативного влияния на ситуацию в Сирии и утверждал, что роль России в этой арабской республике в последние 20 лет была "чрезвычайно негативной". При этом он не дал прямого ответа на вопрос, будет ли администрация Дональда Трампа добиваться свертывания военного присутствия России в Сирии, в том числе просить об этом Москву.

В конце ноября 2024 года вооруженные оппозиционные формирования начали масштабное наступление на позиции сирийской армии. 8 декабря они вошли в Дамаск, Башар Асад оставил пост президента Сирии и покинул страну. В конце января 2025 года новые сирийские власти объявили, что лидер группировки "Хайат Тахрир аш-Шам" (признана террористической и запрещена в России) Ахмед аш-Шараа будет исполнять обязанности президента в течение переходного периода.

Ранее министр обороны в сирийском правительстве переходного периода Мурхаф Абу Касра заявлял, что новые власти в Дамаске ведут переговоры с Москвой о будущем российских военных баз на сирийской территории, окончательное решение этого вопроса пока не найдено. России принадлежат два военных объекта в Сирии: пункт материально-технического обеспечения ВМФ в портовом городе Тартус и авиабаза Хмеймим, расположенная рядом с городом Джебла в провинции Латакия.

ISNA сообщило о завершении третьего раунда переговоров Ирана и США по ядерной программе.

Аракчи: третий раунд переговоров Ирана и США прошёл в более серьёзной атмосфере

Третий раунд не прямых переговоров Ирана и США в Омане прошёл в более серьёзной атмосфере. Об этом заявил глава МИД исламской республики Аббас Аракчи.

По его словам, которые приводит ТАСС, стороны постепенно углубляются в технические детали. Аракчи добавил, что в ходе переговоров обнаружились некоторые разногласия, устранение которых потребует дополнительных консультаций.

Ранее иранское государственное агентство

Президент Барзани выразил соболезнования Ирану

В субботу, 26 апреля, президент Курдистана Нечирван Барзани выразил соболезнования Ирану в

связи со смертельным взрывом в порту Шахид Раджаи. "Мы выражаем наши глубочайшие соболезнования руководству Исламской Республики Иран и семьям жертв взрыва, который произошел сегодня. Мы разделяем их горе в это тяжелое время", - сказано в заявлении Барзани. Президент пожелал скорейшего выздоровления пострадавшим и "мира и безопасности дружественному иранскому народу".

В субботу в порту Шахид Раджаи на юге Ирана произошел сильный взрыв топлива, в результате которого погибло несколько человек и более 750 получили ранения.

К дню рождения курдской журналистики

Курдская журналистика зародилась в самом конце XIX века. После Французской революции 1789 года волна национальной идеи охватила всю Европу, а через некоторое время и весь мир. Безусловно, Османская империя, в которой жили разные национальности, такие как: турки, курды, арабы, армяне и разные балканские народы, не могла стать исключением. После поражения восстания Бедирханов против османской империи в 1847 году, вся семья Бедирхан была выслана в Египт (Каир). Микдад Бедирхан был одним из видных борцов из семьи Бедирхан и даже в Каире продолжал борьбу за национальные права курдов и так в Каире, 22 апреля 1898 года, вышел в свет первый номер газеты "Курдистан" под редакцией Микдада Бедирхана. Вот как сам Микдад Бедирхан пишет о причине начала выпуска газеты Курдистан.

"У всех проживающих в мире мусульман и в городах и деревнях есть школы и газеты. События, происходящие в мире, освещаются в этих газетах. К сожалению, курды не имеют собственных газет и не знают, что происходит в мире, что их соседи москоф (он имеет виду русских - раньше курды звали русских "москоф". Е.Э) делают и что будут делать. Поэтому, по воле бога, я и издал эту газету и если бог даст каждые 15 дней я буду выпускать новый номер. Газету я назвал "Курдистан". В газете я буду писать о благодарности, знании, буду показывать курдам, где можно учиться, где есть хорошие университеты и школы. Буду рассказывать, где идет какая война, что делают большие государства какие торговые отношения между ними" - (1й номер газета Курдистан.)

Микдад Бедирхан в первом номере также пишет о социальном и экономическом положении Курдистана..

Газета печаталась на курдском языке арабским шрифтом, но, начиная с четвертого номера, стала выпускаться сразу на двух языках - курдском и турецком. Вскоре из-за болезни Микдада Бедирхана ее возглавил его брат Абдурахман. В основном материалы газеты были направлены против политики Османской империи по отношению к курдскому народу. Обеспокоенный этим обстоятельством султан Абдул Хамид II предупредил братьев, что если те не вернутся в Стамбул, он потребует от египетских властей их выдачи и закрытия газеты. Издатели были вынуждены "пуститься в бег". Сначала они перебрались в Швейцарию, где выпустили 19 номеров газеты, затем снова в Каире напечатали номера с 20-го по 23-й, 24-ый номер вышел в Лондоне, с 25-го по 29-й - в английском городе Фолкстоне, а 30-й и 31-й номера - в Женеве...

В 1900 году, в то время как в Англии братья Бедирханы опубликовали 25-й номер газеты "Курдистан", в Каире их двоюродный брат Салих Бедирхан выпустил первый номер газеты "Омид" ("Надежда"). Это была первая курдская массовая газета. В верхнем углу ее первой страницы красовалась масонская эмблема. Второй номер газеты был выпущен на арабском языке, и только одна статья была на турецком. Следующие ее номера выходили на курдском и арабском языках.

В итоге младотурецкой революции 1908 года в Османской империи возникли условия, при которых курды впредь могли свободно создавать свои организации, издавать газеты и журналы. Вот лишь несколько примеров. В 1909 году появились "Амид", "Амиди севда". "Пейман". В 1913-"Рожи курд", "Екбун", "Хетави курд", в 1918 - "Жин", в 1919 - "Курдистан", "Жин", в 1923 году - "Ирфан", в 1926 - "Жианаве", в 1926-1928 годах - "Жиан", в 1930 году - "Риа тазе" (издается в Ереване до сегодняшнего дня), в 1939 - "Жин", в 1938-1939 годах - "Зубан".

В 1918 году, оккупировав Южный (Иракский) Курдистан, англичане начали выпускать в Багдаде на курдском языке общественно-политическую газету под названием Тегисту расти ("Правильное понимание"). Редактором газеты был известный английский разведчик Э.Б. Сон (1881-1923), в середине 1919 года назначенный представителем Великобритании в районе Сулеймании. Он хорошо владел курдским языком, был знаком с местной действительностью. Сон убедил свое начальство в необходимости издания газеты на курдском языке для привлечения курдов на свою сторону и распространения на них английского влияния. Для этой цели англичане выделили две типографии: одну для района Киркука, другую - для района Сулеймании. С 29 апреля 1920 года Сон начинает выпускать общественно-политическую газету "Пешкевтин" ("Прогресс") на курдском языке. Она становится официальным печатным органом,

представляющим интересы англичан в Южном Курдистане.

Со статьями в газете "Пешкевтин" выступали представители курдской интеллигенции, сотрудничавшие с британской администрацией. - Джамал Ирфан, Шех Нуришех Салих (1898-1958), Джелал Саиб (1887-1951) и многие другие.

Курдская патриотическая журналистика в Ираке началась со времени восстания шейха Махмуда Хефида (1885-1956) в Сулеймании. В результате восстания 1918-1919 годов англичане были вынуждены покинуть район Сулеймании, и курды захватили оставленные ими типографии. Как печатные органы правительства шейха Махмуда в этих типографиях стали издаваться две газеты: "Солнце Курдистана" и "Голос Курдистана". Еженедельная газета "Голос Курдистана" издавалась с 1922 года на арабском, турецком и

курдском языках. Ее главным редактором был Мустафа паша Ямулки, редактором отдела на курдском языке был Али Кемал, на персидском языке - Мехмед Нури, на турецком языке - Рафик Хилми (1898-1969).

Выпуск газеты "Голос Курдистана" прекратился после поражения шейха Махмуда. Англичане снова захватили район Сулеймании, и курдские патриоты были вынуждены продолжать борьбу в горах Курдистана. В 1923 году в горах в пещере под Сурдашем печаталась газета "Голос справедливости".

Курдский исследователь Кемал Фуад в журнале "Пирешин" пишет, что "Голос справедливости" стала первой газетой, издаваемой вооруженным курдским движением. Несмотря на тяжелые условия, курдские интеллигенты использовали все возможности для налаживания издательского дела. Город Сулеймания в Южном Курдистане становится центром курдской журналистики. В 1924 году там издается общественно-политическая и литературная газета "Жизнь". Выпускается пять ее номеров, но в 1926 году она закрывается. Уже через неделю выпуск газеты возобновляется под другим названием.

В 1934 году главным редактором этой "обновленной" газеты становится известный курдский поэт и журналист Пиремерд. Она выпускается до 1938 года; всего было издано 553 номера. В 1939 году название газеты еще раз меняется. После смерти Пиремерда ее возглавляли такие курдские журналисты как Джелал Саиб, Нури Эмин Махмуд, Ахмед Зи-ринд, Абдула Горан и другие. Газета продолжала выходить до февраля 1963 года, когда к власти в Ираке пришла партия Баас.

С 1939 года в Багдаде издавался курдский научно-литературный журнал "Гелавез" под руководством известного курдского политического деятеля Ибрагима Ахмеда. В 1941 году его главным редактором становится Алладин Седжади. Последний номер этого журнала вышел в свет в 1949 году. Курдские и иностранные исследователи считают его одним из самых элитарных из числа изданий, выпускавшихся на курдском языке.

После распада Османской империи и создания Турецкой Республики под руководством Мустафы Кемала Ататюрка курдский вопрос встал с новой остротой. Надежды курдов на улучшение своего положения не оправдались. Мустафа Кемаль не с жал своего обещания решить эту проблему, более того - он поставил курдов в еще более жесткие условия, чем мри Османской империи.

После поражения восстания шейха Сайда в 1925 году и восстания араратских курдов в 1930 году курдские интеллигенты из организации Хойбун были вынуждены перебраться в Сирию, находившуюся в то время под мандатом Франции. Оставив вооруженную борьбу, они взяли в руки не менее важное оружие - ручку, и с 15 апреля 1932 года стали выпускать в Дамаске газету "Хавар". Ее главным редактором становится Мир Джеладет Бедирхан. В основном она выходила на курдском языке, но иногда некоторые статьи и репортажи публиковались на французском. Всего было выпущено 57 ее номеров.

Именно с выпуска газеты "Хавар" по инициативе Джеладета Бедирхана и берет свое начало курдский латинский алфавит. Еще раньше у известного журналиста Теуфика Вехби был другой проект курдского латинского алфавита. Во время встречи в Дамаске с Теуфиком Вехби Джеладет Бедирхан предложил ему объединить оба варианта латинско-

го алфавита, но тот не согласился. После этой встречи их контакты прерываются, и Джеладет Бедирхан выпускает газету "Хавар" на своем варианте латинского шрифта. С того момента и до сих пор многие курдские книги, газеты и журналы печатаются на этом алфавите (правда, с небольшими изменениями).

Исторически так сложилось, что курдская журналистика родилась и развивалась преимущественно в эмиграции. Так продолжается до сих пор. Причина этого - различные преследования и запреты, практикуемые в государствах, разделивших Курдистан. Многие курдские интеллигенты вынуждены покидать родину и продолжать борьбу за ее пределами. Пользуясь любой возможностью, они легально и нелегально выпускают газеты и журналы и на территории самого Курдистана. В Иранском и Сирийском Курдистане курдская печать находится полностью на нелегальном положении. В Иракском же Курдистане в настоящее время вся печать легальна. Но там не регулирован отношение медиа и власть. Есть несколько периодов которые проходит журналистика: 1. партийная журналистика 2. профессиональная журналистика 3. коммерческая журналистика. К сожалению, журналистика в Курдистане до сих пор партийная и уже на протяжении 110 лет не может перейти в стадию профессиональной. Причина длительного периода партийной журналистики это- особая ситуация Курдистана. Нельзя недооценить вклад партийной журналистики в развитие курдской журналистики вообще, но сегодня она тормозит это развитие. Отсутствие профессионализма в курдской журналистике часто становится причиной конфликта между журналистами и руководящими органами. Ни в одной стране журналистика не регулируется только юридическими законами, есть также неписанные законы. В развитых странах это система хорошо работает и у журналистов появляется автоконтр- роль.

В турецкой части Курдистана некоторые газеты и журналы публикуются нелегально, а некоторые свободно, но эта свобода очень относительна, так как все печатные курдские издания

подвергаются жесточайшей цензуре. Власти часто закрывают не устраивающие их газеты и журналы, создают условия, при которых они не могут издаваться по экономическим причинам, иногда даже арестовывают и убивают курдских журналистов и сотрудников издательств, часто угрожают читателям газет. По заявлению турецких и международных организаций по защите прав человека в последние годы от рук спецслужб в Турции погибли десятки курдских журналистов.

В Иране исламский фундаменталистский режим запрещает издание курдских газет и журналов. Даже за рубежом он охотится за курдскими национальными деятелями. Спецслужбами Ирана были убиты лучшие сыновья курдского народа - А. Касемлу. Шарифкин-ди и многие другие. Это было доказано германскими правоохранительными органами и объявлено в марте 1996 года. Сирийские власти, также как и иранские, всеми способами противодействуют изданию курдских газет и журналов. В настоящее время курды издают свои газеты и журналы на двух основных диалектах курдского языка - курманджи и сорани. Для печати используются три алфавита - арабский (сорани), латинский и кириллица (курманджи). В Иране и Ираке курдская литература выходит на арабском алфавите, в Турции и Сирии - на латинском. Курды СНГ, которые раньше писали русскими буквами, в последнее время постепенно переходят на латинский алфавит. Безусловно, такое различие - большая проблема для курдской журналистики. В последнее время идут дискуссии о переходе на единый алфавит, но результатов пока не видно.

К сожалению, это не единственный нерешенный вопрос. Большой проблемой является отсутствие профессионализма у многих курдских журналистов. Каждый публицист считает, что именно он - настоящий журналист. Если сравнить сегодняшние курдские газеты и журналы с такими изданиями 30-х годов, как "Хавар", то сравнение не в пользу нынешних: последним явно не хватает качества и элитарности, границы между жанрами размыты. Кроме этого большинство газет и журналов слишком политизированы. Почти не существует молодежных, женских, детских, научных изданий.

Существует языковая проблема, многие курдские журналисты считают, что если они говорят на родном языке, то имеют полное право создавать новые грамматические правила и придумывать новые слова, не задумываясь, что для этого существует целая наука - лингвистика. Отсутствие общих правил пунктуации также нейдет на пользу делу.

Сегодня курдский народ нуждается в том, чтобы печатные издания развивались в двух параллельных направлениях: первое - создание массовой, народной печати, и второе - выпуск качественных элитарных изданий. Во всех странах мира существуют государственные механизмы, контролирующие общественную структуру, деятельность политических партий и т.д. У курдов вследствие отсутствия единого государства такие механизмы отсутствуют, поэтому выполнение "организаторских задач" на сегодняшний день может взять на себя только пресса. Но она не должна быть только партийной. Основная ее роль - информационно-аналитическая и общественно-воспитательная.

Согласно исследованию, проведенному курдским журналистом Махмудом Левенди и опубликованному в газете "Ар-мандж", за всю историю курдской печати вышло в свет 1026 различных изданий. Из них около 700 выпускалось политическими организациями; примерно 600 - выходило нелегально. Основная масса изданий публиковалась на соранском диалекте, остальные печатались на турецком, арабском, персидском языках, некоторые из них увидели свет на двух языках: курдском и турецком, курдском и арабском. Около 35 газет и журналов изданы на английском, немецком, французском, русском, шведском и греческом языках

Согласно Армянским Источникам, В Период Первой Мировой Войны Ими Были Уничтожены 800 Тысяч Курдов...

Турецкий историк открывает армянские преступления в российских архивах

Контекст:

Армяне пытаются возложить ответственность за «геноцид» не только на Турцию, но

и на Россию...

20 апреля в «Московском Доме Книги» прошла презентация книги турецкого историка и политолога Мехмета Перинчека (Mehmet Perincek) «Армянский вопрос в 120 документах из российских государственных архивов», выпущенная издательством «Маросейка».

Книга написана на основании российских архивов, и является весьма значимым изданием в спорах вокруг так называемого «армянского геноцида».

Эксклюзивное интервью Мехмета Перинчека перед презентацией книги агентству Новости-Азербайджан:

- На какие источники Вы опирались в своих исследованиях вопроса «армянского геноцида»?

- Для начала хочу сказать, что в действительности не я являюсь автором этой книги.

Страницы этой книги написаны годами ранее высокопоставленными политическими, административными и военными чинами царской и советской России, лидерами дашнакской партии и Советской Армении.

То есть, авторами этой книги до Мехмета Перинчека являются первый премьер-министр Армении и создатель дашнакской партии Качазунни, армянские государственные деятели Микоян, Мясникян, Борян, Каринян, генералы царской армии Юденич, Волховитинов, Одешелидзе; адвокаты и судьи царского военного суда; царские дипломаты, такие, как Гирс, советские лидеры Ленин, Сталин, Орджоникидзе, Киров, Фрунзе. Естественно, в этот список нужно добавить российских и армянских ученых того периода.

Мне же остались только более десяти лет работать и находить эти страницы на запыленных полках библиотек и архивов.

Документы, приведенные в книге, подняты из самых значимых архивов Российской Федерации, это Российский государственный военный исторический архив (РГВИА) и Государственный Архив Российской Федерации (ГАРФ). И в результате кропотливых работ эти документы увидели свет. Под каждым документом указана нумерация, под которым он оформлен в архивах, и источники. Отдельно в книге предоставлены фотографии оригиналов документов.

Нужно также подчеркнуть, что документы, представленные без комментариев, не являются исключительными примерами. У меня имеются несколько тысяч страниц документов, подтверждающие представленные в книге факты. Из них избраны примеры, воссоздающие армянский вопрос с разных сторон, и отображающие в голове у читателя каждый возникающий вопрос. То есть, они не отобраны пинцетом, а составляют общую атмосферу архивов.

Согласно документам, происходил не геноцид, а взаимная резня. Эту взаимную резню провоцировали империалистические силы и дашнаки. А Турция против этого приняла справедливую позицию защиты. Несмотря на то, что автором является турок, в книге не использован ни один турецкий источник. Нет ни одной страницы ни из Османских архивов, ни из архивов Турецкой Республики, в том числе не использованы книги, опубликованные в Турции.

- Почему российские источники являются более достоверными в исследовании армянского вопроса в ходе Первой мировой войны?

- В то время большая часть армян проживала на территории Османской и Российской империй. То есть, Царская Россия как сила, имеющая серьезную традицию государственности в регионе, с середины 19 века до свержения в середине 1917 г. детально записывала события до и после 1915 г.

С другой стороны, в период Первой мировой войны Россия, воюющая на Кавказском фронте, это государство, весьма осведомленное обо всех событиях, связанных с армянским вопросом.

Даже если отложить в сторону ожидания западных официальных лиц и миссионеров, посланных в регион, и происки империализма, Россия как государство, наблюдала события.

По этой причине в российских архивах находятся многие «совершенно секретные» рапорты и переписки, подписанные самыми высокими чинами Царской России.

Особенно рапорты и внутренние переписки демонстрируют скрытую раздражительность государственных чиновников в искренних оценках, направленных на выявление действительности. Потому что они не являются продуктом пропаганды для общественности, а как уже говорилось выше, являются документами с грифом «совершенно секретно».

С другой стороны, очень важные многочисленные документы в архивах Армении закрыты для исследователей. Но можно получить доступ к этим документам через Российский Государственный Архив. Потому что и в царский период, и в годы советской власти Армения являлась частью этих государств, и значительная часть армянских архивов находится в российских исторических хранилищах.

- Какая роль мировыми силами была отведена армянскому населению на Переднем Востоке в исследуемый период?

-Россия и Европа, конкурирующие в вопросе раздела Востока, состязались также в вопросе использования армян. Но в начале 20 столетия контроль в основном перешел в руки англичан. Рапорты, написанные в те годы российскими официальными лицами, особенно указывают на провоцирование англичанами армян.

По утверждению официальных лиц, с одной стороны преследовалась цель осложнения отношений между Турцией и Россией, с другой стороны поддерживали центробежные силы внутри османской Империи. Таким образом, преследовалась цель раздела земель Османской Империи. В период первой мировой войны армянам, подданным Османской Империи, странами, воюющими с Турцией, предоставлялась следующая миссия: армяне, подняв восстание в тылу фронта, должны были ослабить турецкую армию.

Эта была первая их задача. Второй задачей являлся прорыв защитной полосы

турецкой армии отрядами армянских добровольцев и облегчение оккупации вражескими армиями. Отдельно на эту тему есть неисчислимое количество рапортов, написанных официальными российскими лицами. В книге нашло свое отражение множество таких примеров.

Отдельно в выполнении этой задачи активную роль играли турецкие армяне.

Вопрос не стоит в деятельности отдельных дашнакских террористов.

К сожалению, в создании добровольческих объединений и восстаниях участвовали широкие массы турецких армян. Архивы полны документами, свидетельствующими о прошениях турецких армян к представителям зарубежных стран с просьбой о служении в отрядах добровольцев вражеских государств, против Турции. В архивах имеются страницы подобных поименных прошений тысяч турецких армян - от ученых, докторов, студентов до простых крестьян.

Эти документы свидетельствуют, что опасность не ограничивалась только лидерами сепаратистских формирований, и важны с точки зрения демонстрации причины, вынуждающих турецкие власти ограждать армянское население.

Например, армянский государственный деятель Борян комментируя восстание армян в провинции Ван в Турции, отмечает, что в случае восстания против государства группы из 11 человек в тылу военных действий, власти и государственные деятели для защиты государственности должны предпринимать ответственные упреждающие шаги.

Борян замечает, что в таких случаях возникает важный долг поиска путей подавления восстаний и защиты собственного государства. Согласно Боряну, в этом случае поговорка «цель оправдывает средства» входит в обиход.

Следом Борян использует следующее мнение: «Восстание армян - это их историческое и законное право. Если государство жестко подавляет восстание, то и это его историческое и законное право».

Заместитель министра земель меньшевицкой Грузии Кариби сказал, что любое цивилизованное государство в Европе, столкнувшись с ситуацией, в которой оказалась Турция, предприняло бы такие же действия.

- В ходе Первой мировой войны Великобританией было предложено создание Курдистана и Армении в этой географии. Как появилось Армянское государство в регионе?

- В этом вопросе важной точкой является следующее: на территории Османской империи, которая входила в проект «Великая Армения», мусульманское население превышало армянское население в пять раз. Это говорю не я, а царские и советские источники, на которые я опираюсь. То есть, между государствами Ближнего Востока и Балкан, объявившими свою независимость после оттока от Османской Империи, и проектом «Великая Армения», есть очень серьезная разница.

Документы и источники, на которые даны ссылки в книге, доказывают, что этот проект не имел под собой никаких справедливых оснований и был реализован только с поддержки империалистических сил, превращая регион в кровавую бойню.

Действительно, этот проект превратил регион в плацдарм многих серьезных процессов, спровоцированных империалистическими государствами.

Посмотрите, как интересно, даже сепаратистские курдские племена, борющиеся

против турецкого правительства, и даже во имя этого сотрудничающие с Россией, стали жертвами политики геноцида дашнакских бандформирований. Генералы царской России сожалеют, что по вине лицемерных дашнаков натравливают курдов против турков. **Опять же в книге вы можете узнать, что согласно дашнакским источникам, в период Первой мировой войны ими были уничтожены 800 тысяч курдов.**

- Какую роль это государство должно было сыграть в региональной политике?

-Такие лидеры советской власти, как Ленин и Сталин, армянские большевистские теоретики имеют множество утверждений об армянском вопросе.

Согласно этим утверждениям, а также в переписи и рапортах, армянский вопрос используется империалистическими государствами как инструмент для расчленения Турции. Советские лидеры утверждали, что дашнакская Армения является стеной английской политики между Турцией и Советской Россией, и после Первой мировой войны армяне являлись исполнителями империалистов в регионе. Дашнакская Армения исполняла роль плацдарма для реализации планов Запада на Востоке. Советские документы также свидетельствуют об этнической чистке, совершенной дашнаками в пределах нынешней Армении. Во имя построения «чистого» национального государства значительная часть мусульманского населения была ликвидирована дашнакскими властями.

Отдельно в так называемой Киликии - в регионах Адана и Мараш, под покровительством французов систематически уничтожалось мусульманское население.

Армянское население также получило свою долю от жестокости дашнакской диктатуры, что отражается в советских документах.

Как открыто свидетельствуют советские архивы, в результате военного сотрудничества Турецкой Армии и Красной Армии была свергнута дашнакская власть в Армении и провозглашена советская власть.

Поход Турецкой Армии в Армению, то, что сегодня называется «геноцидом», поддерживался самыми высокими чинами Советского правительства и расценивался как прогрессивное действие. Эти действия Турции рассматривались в рамках защиты отечества.

Сегодня нападки шовинистически настроенных армянских националистов против советских лидеров точно так же, как против Талат паши и Анвар паши, происходят по этой причине. Российское армянское общество в книге «Защитники и виновники армянского геноцида» использовало документы в этом направлении, и расценило Ленина и Сталина в совершении так называемого «армянского геноцида».

Армянская диаспора, политические и научные круги накладывают равностепенную ответственность за «армянский геноцид» на Турцию и Россию, проводят мероприятия с обсуждением темы в этих рамках, издают публикации.

Здесь нужно отметить, что некоторые армянские круги хотят осудить Россию, объявившую себя наследницей СССР, за участие в «геноциде армян».

- Как зарождался армянский национализм и какова его специфика?

- Новости-Азербайджан, Гюльнара Инандж.

продолжение следует

Курдские Генералы России: Али-Ашраф-Ага Шамшадинов

В ходе русско-персидских (1804 – 1813 и 1826 – 1828 гг.) и русско-турецких (1806 – 1812 и 1828 – 1829 гг.) войн в XIX веке и после заключения Гюлистанского (1813г.) и Туркманчайского (1828г.) мирных договоров южные границы Российской империи далеко протянулись на юг до Курдистана.

Русский историк Н.А. Хальфин писал: «С окончанием русско-иранской войны (1804 – 1813 гг.) и переходом к Российской империи (в составе прочих земель) Карабахского ханства, среди народов империи появились и курды, населявшие это ханство»[1]. Ослабление Османской империи и шахского Ирана спровоцировало расширение курдского национального движения. Особенно мощным были восстания курдов Северного Курдистана под руководством Бадр-хана (1843 – 1846 гг.) и его племянника Езданшера (1853 – 1855 гг.). И естественно, курдам, для освобождения от иранского и турецкого ига нужен был союзник, которого они нашли и в лице давнего врага Османской империи и шахского Ирана – России.

Курды представляли собой достаточно самостоятельный военно-политический фактор. В зоне действия Кавказского экспедиционного корпуса российских войск проживало значительное количество курдов. Каждое курдское племя, конфедерация, по сути, были самостоятельной военно-хозяйственной единицей, способной в случае необходимости выставить десятки тысяч вооруженных и достаточно хорошо владеющих искусством боя опытных воинов. Генерал Паскевич, командующий отдельным Кавказским корпусом в своем рапорте к графу Нессельроде от 3 июня 1829 года писал, что «Турция в своих владениях заключает верхний[2] и нижний[3] Курдистан, равно как и западный[4]. Но власть султана в сих странах совершенно ничтожная... Западн Курдистан управляется независимыми беками, а верхний Курдистан, до последней персидской войны с Россией был под совершенным влиянием Эриванского сардара.

Обладание нами Баязетом представляет следующие выгоды:

а) как стратегическая точка, крепость сия довершает прикрытие Армянской области. ... ибо далее к югу Курдистанские горы, населенные племенами воинственными, делают все пути непроходимыми по самому местоположению ... Прикрытием нами Баязета утвердит влияние наше над верхним Курдистаном...[5]. По признанию графа И.Ф.Паскевича, курды имели «многочисленную вспомогательную конницу, почтаемую лучшею в Азии»[6]. А в рапорте от 11 января 1829 г. на имя графа И. Ф. Паскевича доносилось: «...для обеспечения успеха предположенных на будущую кампанию действий нужно иметь на нашей стороне куртинцев, иначе во все время многочисленных толпы сей отважной конницы будут у нас в тылу и на фланге и совершенно опустошат земли театра войны, на средства коих мы преимущественно должны рассчитывать...»[7]. Граф Паскевич напрямую связывал успех военной кампании с лояльностью курдов по отношению к России. Поощрение антииранских и антитурецких выступлений курдов полностью отвечало интересам России, и неудивительно, что в 1829 г. по инициативе генерала И.Ф. Паскевича было получено разрешение царя на «учреждение десятилетнего отряда конных куртинцев»[8]. А в 1855 г. на российской стороне уже воевали 2 курдских кавалерийских полков и несколько пехотных

рот. В целях дальнейшего упорядочения отношений между Россией и с находящимся в ее пределах курдским населением и возникло предложение о создании своего рода «местного самоуправления» для курдов, даже было разрабатано специальное положение типа местного курдского самоуправления — «Правила для управления куртинскими племенами»[9].

Российские военно-дипломатические круги более тесно стали развивать отношения с влиятельными аристократическими фамилиями Курдистана, среди которых были и род Шамшадиновых,

управляющих мощной племенной конфедерацией зияян, расселенным по обе стороны российско-турецкой границы. Во главе рода стоял Али Ашраф-Ага Шамшадинов, фактический и официальный предводитель российских курдов, имевший значительные связи с зарубежными курдами.

Официально Али Ашраф Ага[10] (родился 20.03.1851 г.) вступил в службу с 10 мая 1877 г. Участвовал в русско-турецкой войне 1877-1878 гг. За отличие в боях был произведен в прапорщики (пр. 1877; ст. 19.05.1877; за отличие), корнет гвардии (ст. 17.10.1877). Дальнейшем за заслуги перед Россией ему присвоено очередные воинские звания: поручик гвардии (ст. 28.03.1882). Штабс-ротмистр гвардии, (9.04.1889); подесаул (ст. 09.04.1889); есаул (ст. 05.04.1898); полковник (ст. 06.12.1903; затем ст. 6.12.1907). Генерал-майор (ст. 6.12.1914). Состоял сверх штата при войсках Кавказского военного округа (7.02.1886-после 1.03.1914), в резерве чинов при штабе Кавказского военного округа (2.01.1915-после 10.07.1916). На 10.07.1916 в том же чине и должности.

Награды:

1. ордена Св. Станислава 3-й ст. (1883);
2. Св. Анны 3-й ст. (1896);
3. Св. Станислава 2-й ст. (1901);
4. Св. Анны 2-й ст. (1907);
5. Св. Владимира 3-й ст. (1912).

На горизонте маячила очередной раунд российско-турецких войн и России нужно было любой ценой добиваться расположения курдов. Все известные дипломаты того периода, близко знакомые с военно-политическим потенциалом курдского народа, их откровенной симпатией к России и откровенной враждой к Персии и Турции, пытались убедить царское правительство в смене политического курса по отношению к курдам, которые были разочарованы не желанием России поддержать курдское

движение по национальному освобождению.

Российский управляющий вице-консульством в Урмии С.П. Голубинов пытался убедить правительственные круги: «...В наших интересах хотя бы морально поддержать курдов в их недружелюбии к туркам. В противном случае, полное подчинение курдов туркам гибельно отразится на нашем престиже не только на Среднем Востоке (в Турции и Персии), но и на Кавказе... Наше равнодушное отношение к курдскому вопросу явилось бы той искрой, от которой может вспыхнуть пожар. В заре-

многом зависели взаимоотношения с их зарубежными сородичами. Они советовали подумать об улучшении материального положения и культурного уровня курдов Закавказья как непереносимом условии борьбы с панисламистской пропагандой и привлечения на сторону России курдских племен Турции»[14].

В связи с этим в феврале 1910 г. Воронцов-Дашков обратился к Извольскому со специальным письмом, в котором рекомендовал добиваться расположения рода Шамшадиновых во главе с гвардии полковником Али Ашраф-Агой Шамшадинов. В письме он рекомендовал произвести Али Ашраф-Ага в генералы, увеличить его пенсию на 1 тыс. руб., дать пенсии и субсидии другим представителям рода. Наместник особое внимание обращал на необходимость возвратить курдской верхушке отобранные у нее раньше пастбища. «Чтобы восстановить и укрепить симпатии курдов к русской власти, - писал он, - самое верное средство было бы привязать их к земле. Для этого некоторые казенно-оборочные статьи следовало бы сдать им без торгов, за незначительную плату в долгосрочную аренду, которая бы носила наследственный характер». Эти меры, считал Воронцов-Дашков, удовлетворили бы Шамшадиновых и другие знатные семейства. Кроме того, по мнению наместника, необходимо было наделить землей и менее знатные курдские роды, а также (на этом настаивал эриванский губернатор) обратить особое внимание на езидов, издавна относившихся с симпатией к России»[15].

В высших правительственных кругах Петербурга по-прежнему мало интересовались курдами[16] и подобным предложениям относились без особого энтузиазма, закрепляемое занятой позицией отдельных дипломатов. К примеру, сотрудник посольства в Константинополе Ширков предупреждал об опасности для России перемещения некоторых племен турецких курдов в сторону Ирана и русской границы и стремления к созданию у самого Кавказа автономного Курдистана. К обращениям курдов о покровительстве, писал он, следует относиться «с величайшей осторожностью», ибо «курдские племена - оружие и средство обоюдострое...»[17].

Но, с началом Первой Мировой войны вспомнили об этих рекомендациях и 6 декабря 1914 г. Али-Ашраф-Ага Шамшадинов был произведен в генералы — ему присвоено звание ст. Генерал-майор, увеличили пенсию на 1 тысяча рублей (Шамшадинов получал в год от правительства пенсию в 2 тыс./руб. и владел 60 десятинами земли). Также назначили пособий тем из представителей рода, которые их не получали.

Из-за подозрительного отношения России к курдам и курдскому движению, и из за того, что в Петербурге и Тифлисе продолжали недооценивать значение курдской проблемы для интересов России, в 1918-1920 г.г. огромная масса курдов, в том числе и род Шамшадиновых (Али Ашраф-беки его родственники), вынуждены были покинуть российские пределы и перейти на территории Персии и Турции.

Ляtif Маммад И.С. Kurdistan.ru

ве этого пожара легко могут погибнуть наши вековые исторические интересы на мусульманском Востоке. Если панисламистская пропаганда могла иметь значительный успех в стране шиизма, то тем более при полном безучастии России туркам легко удастся, справившись с арабами и албанцами, подавить единоверных им курдов. Такое объединение Османской империи едва ли послужило бы нам на пользу»[11].

Вице-консул в Ване Олферьев убеждал высших чинов в интересах России серьезно отнестись к антитурецким выступлениям курдов. По его мнению, курдский вопрос имеет для России особо важное значение: лучше автономный Курдистан, чем автономная Армения, ибо в России на Кавказе живут 1,5 млн. армян и всего 130 тыс. курдов и предупреждал, что недооценка в России курдской проблемы, проистекающая отчасти из-за плохой осведомленности относительно положения в Курдистане, используется западными державами. Он обращал внимание на необходимость «притянуть в свою сторону симпатии некоторых курдских беков» и дать последний возможность «ближе знакомиться с русскими людьми и с политикой России на Востоке»[12].

Аналогичные суждения высказал российский консул в Басре К.П.Иванов в своей «Записке по вопросу об организации изучения Ближнего Востока». Полемизируя с теми, кто утверждал, что России выгодно только сохранение статус-кво в этом районе земного шара, он писал: «Между тем по ходу дел может оказаться более отвечающим нашим интересам стремиться к созданию автономного Курдистана из всех областей, населенных курдами и входящих ныне в состав как Турции, так и Персии»[13].

Некоторые компетентные знатоки курдской проблемы подчеркивали необходимость обратить особое внимание на российских курдов, отчего во

ДИПЛОМАТ

№ 06 (614) Апрель 2025-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Курдские лидеры поздравили езидов с Новым годом

Высокопоставленные курдские лидеры 15 апреля отметили езидский Новый год, повторив свои обязательства по поддержке прав религиозного меньшинства, и подчеркнув важность возвращения перемещенных семей и восстановления разрушенного войной района Синджар.

Курдский лидер Масуд

Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), использовал этот случай, чтобы призвать к коллективным действиям, чтобы помочь езидам достойно вернуть свою родину. "Каждый должен сотрудничать, чтобы дать возможность курдам-езидам определять свою собственную судьбу и форми-

ровать свое будущее", — сказал Барзани. Он также подчеркнул глубину страданий, пережитых езидами, призвав положить конец "всем формам страданий, перемещений и трагедий".

Езидский Новый год, Чаршема Сор или "Красная среда", является одним из самых важных праздников для древней религиозной общины. Он традиционно отмечается в первую среду апреля (по восточному календарю) с ритуалами, символизирующими обновление и возрождение. В последние годы праздник несет в себе горькие ноты, поскольку тысячи езидов остаются перемещенными после нападения ИГИЛ в 2014 году, которое подвергло их массовым убийствам, насильственному обращению в другую веру и сексуальному порабощению.

Басра стремится к укреплению связей с Курдистаном

24 апреля губернатор иракской провинции Басра Асад аль-Эйдани встретился с президентом Курдистана Нечирваном Барзани и курдским лидером Масудом Барзани во время своего визита в курдский регион.

По данным офиса президента Курдистана, обсуждения были сосредоточены на улучшении координации между провинциями Ирака. Обе стороны подчеркнули важность совместных усилий по улучшению структур управления и предоставления государственных услуг.

Эйдани похвалил развитие Курдистана и административную деятельность, отметив заинтересованность Басры в укреплении сотрудничества. Он также указал на достижения региона как в планировании, так и в управлении государственным сектором, областях, из которых Басра могла бы почерпнуть ценный опыт. Позже в тот же день Эйдани встретился с лидером "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масудом Барзани в его резиденции в курортном комплексе Салахаддин.

В заявлении офиса Барзани сказано, что на встрече был рассмотрен политический ландшафт в Ираке и регионе в целом. Барзани также подчеркнул необходимость большей координации между иракскими политическими деятелями для разрешения текущих споров и противостояния общим национальным вызовам.

В заявлении офиса Барзани сказано, что на встрече был рассмотрен политический ландшафт в Ираке и регионе в целом. Барзани также подчеркнул необходимость большей координации между иракскими политическими деятелями для разрешения текущих споров и противостояния общим национальным вызовам.

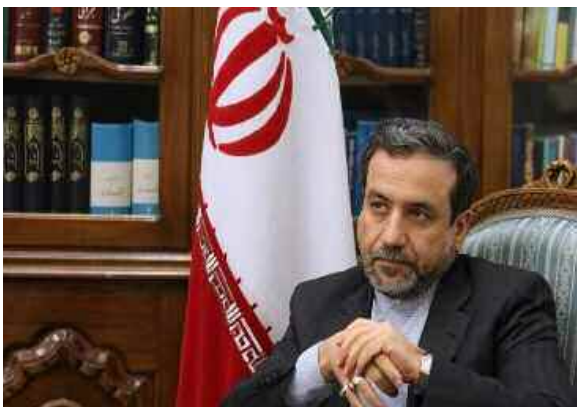
Трамп заявил, что не удерживал Израиль от ударов по Ирану

Президент США Дональд Трамп не удерживал Израиль от нанесения ударов по Ирану. Об этом заявил сам глава Белого дома. В интервью американскому журналу Time Трамп заявил, что не останавливал Израиль, но и не делал так, чтобы "им было удобно".

"...Потому что я думаю, что мы можем заключить сделку без нападения", — объяснил он. Трамп добавил, что не исключает военного участия американской стороны в потенциальном конфликте между Израилем и Ираном.

Ранее газета Politico сообщила, что власти США назначили Майкла Антона главой технической группы для переговоров с Ираном.

Иран заявил о готовности перезагрузить диалог с "евротройкой" по ядерному досье

Глава МИД Ирана Аббас Арагчи заявил, что готов сделать первый шаг и посетить Берлин, Лондон и Париж для перезагрузки переговоров со странами "евротройки" (Германия, Великобритания и Франция) об урегулировании ситуации вокруг ядерной программы Тегерана.

"Я вновь предлагаю дипломатию. После моих недавних консультаций в Москве и Пекине я готов сделать первый шаг и посетить Париж, Берлин и Лондон. Я был готов сделать это до того, как Иран начал непрямые переговоры с США [по своей ядерной программе], но "евротройка" отказалась", — написал Арагчи в X.

"Сейчас мяч на стороне "евротройки". У них есть возможность высвободиться из лап обществ, отстаивающих "особые интересы", и проложить другой путь. То, куда мы свернем на этой развилке, вероятно, определит даль-

нейшее будущее", — добавил он. По мнению главы МИД Ирана, текущие отношения между Тегераном и тремя европейскими странами находятся в сильном упадке.

15 апреля газета Tehran Times сообщила, что страны "евротройки" могут попытаться саботировать переговорный процесс между Тегераном и Вашингтоном по иранской ядерной программе, поскольку считают, что сами должны в нем участвовать. По данным издания, Арагчи во время первого раунда переговоров с американской делегацией 12 апреля в Омане попросил Вашингтон не допустить активации процедуры snapback со стороны европейцев, так как они единственные, кто в состоянии его задействовать.

Процедура snapback, предусмотренная Совместным всеобъемлющим планом действий (СВПД) по иранской ядерной программе, подразумевает восстановление всех санкций Совета Безопасности ООН против Тегерана в связи с его ядерной программой, снятых по условиям принятого в 2015 году СВПД.

19 апреля в Риме при посредничестве Омана прошел второй раунд не прямых переговоров между иранской и американской сторонами. По словам Арагчи, стороны достигли большего взаимопонимания по ряду вопросов. Следующие переговоры главы МИД Ирана и спецпосланника президента США Стивена Уиткоффа должны состояться 26 апреля.

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Tariyel Cəlil

Xüsusi müxbir:

Nofəl Ədalət

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakû Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur. e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filiali

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500